"Topkapı Sarayı külliyatından olan bu Mevlana minyatürü; **Sultan Abdülhamid tarafından Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Osman Selahaddin Efendiye hediye edilmiştir.** Osman Selahaddin'in vefatından sonra oğlu Celaleddin Efendiye, sonra da onun vefatı ile de Mevlevihanenin en son şeyhi olan Abdülbaki Efendiye kalmıştır.

Maarif Vekili merhum Hasan Ali YÜCEL, Mevlana rubailerini bastırırken bu minyatürü Abdülbaki Efendiden almış, ve Abdülbaki Efendinin vefatından sonra da minyatür, Hasan Ali YÜCEL'de kalmıştır. **Hasan Ali YÜCEL de bu minyatürü İstanbul Belediyesi İnkılap Müzesine hediye etmiştir.**

Minyatürün üstündeki yazı (Selçuk) Neshidir. XVI. Asır, veyahut XVII. Asrın ilk yıllarının mahsulü olma ihtimali olan bu minyatürün üstündeki yazının Selçuk yazısı olması itibariyle, çok eski bir minyatürden aynen kopya edildiği muhakkaktır.

Mevlana'nın yaşadığı zamanlarda, kendi dervişlerinden olan Aynüddevle adlı bir Rum derviş tarafından bu minyatürün yapıldığı, Eflaki Ahmed Dede'nin (Menakib-ül Arifin) adlı kitabında yazılı olduğu gibi, Nakşi Dede'nin Mevlana'ya ait yazdığı (Hilye-i Mevlana) sın da tamamen tetabuk etmektedir.

Sol yukarı köşede Reyhani sülüsle (Hazreti Molla Hünkarın Tasviri-Şerifidir) cümlesi yazmaktadır."

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK

IQ Kültür Sanat Yayıncılık: ???
İnceleme-Araştırma: ???
Mevlana
Emrah Bekçi

Kitabın tüm yayın hakları IQ Kültür Sanat Yayıncılık
Uluslararası Tanıtım Hizmetleri Ticaret Limited Şirketi'ne aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yayıncı Sertifika No	:	12446
1. Baskı	:	Şubat 2014 / İstanbul
ISBN	:	978-975-255-??-??
Genel Yayın Yönetmeni	:	Adem Sarıgöl
Editör	:	Kısmet Koç
Mizanpaj	:	Çelebi Şenel
Kapak Tasarım	:	Yunus Karaaslan
Halkla İlişkiler ve Dağıtım Sorumlusu	:	Yusuf Sarıgöl
Baskı-Cilt	:	Alioğlu Matbaacılık Orta Mahalle Fatin Rüştü Sokak, No 1-3A, Bayrampaşa / İstanbul Tel: 0212 612 95 59

Copyright © IQ Kültür Sanat Yayıncılık
Uluslararası Tanıtım Hizmetleri Ticaret Limited Şirketi
Copyright © 2014, Emrah Bekçi

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK, toplumu "Bilgi Işığında Aydınlanmaya" çağırıyor, Amaç satışları ya da kârı arttırmak değil, yalnızca topluma faydalı olmak.

GENEL DAĞITIM
www.iqkultursanat.com
e-mail: info@iqkultursanat.com

TOPLU ALIMLARDA İSTEME ADRESİ
IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK ve ULUSLARARASI TANITIM HİZMETLERİ TİC.LTD.ŞTİ.

19 Mayıs Mah. Osman Gazi Cad. Günyüzü Konakları
No.1-A Büyükçekmece-İstanbul
Tel: 0212 519 56 83 Belgegeçer: 0212 520 91 12
Cep: 0505 226 34 00

MEVLANA

EMRAH BEKÇİ

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK

Emrah BEKÇİ Kimdir?

1974 Giresun Bulancak doğumlu. Eğitimini Ankara'da tamamladı. 1989 yılından günümüze kadar kitap ve arşiv belgeleri toplamaya gayret etti. İçişleri Bakanlığında 13 yıllık memuriyetinden istifa ederek, Türk Kültür, Tarih, San'at konularını araştırmaya başladı.

2006 yılı sonunda, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Kosova, Arnavutluk, Makedonya, Bosna-Hersek olmak üzere, Bulgaristan Deliorman bölgesi Razgrad vilayeti merkezli, erken dönem Türk Tarih ve Kültürel mirasları konusunda saha araştırmaları yapıp 2008-2009 senesi arası ''Balkanlarda Türk İşaretleri'' belgeselini çekti.

2009 senesinden sonra, saha ve kültür araştırmaları için, Rusya Federasyonuna bağlı Murmansk Reginon, Revda vilayeti, Lovezero kasabasında ''Sami-Komi''[1]-[2] klanlarıyla yaşayarak kültürel saha araştırmaları yaptı.

İleriki tarihlerde, yine Rusya Federasyonuna bağlı Perm Reginon'un da ki, Ural Dağlarında Rusya Federasyonu tarafından koruma altına alınan ''Mansi Türkleri'' [3] hakkında kültürel bilgiler topladı. Aynı sahada, Aleksandrovsk, Solikamsk, Berezniki, şehirlerinde saha çalışmaları ve araştırmaları yaptı.

---

1 **Samiler**, Norveç ve İsveç'in Kuzey Kutup Dairesi içinde kalan bölgelerinde çok eski tarihlerden bu yana yaşamakta olan bir etnik grup. Laponların günümüzdeki sayıları 60.000 kadardır ve %70'i Ural dil ailesine bağlı Sami (Saame) dili olan Laponca konuşur. Laponların temel uğraşı,ren geyiği yetiştiriciliğidir (topraklarında 700.000 dolaylarında ren geyiği yaşar). Laponların dokuma giysilerinin kullanışlı ve güzel olması dikkat çeker. Laponların kendi bayrakları, ulusal marşları ve ulusal günleri vardır. Toplam 80.000 – 100.000 arası nüfusa sahip olan bu halk kendilerine Lapyalı denmesini kesinlikle istemiyorlar, çünkü 'Lapp' yama anlamına geliyor ve Samiler rengarenk giysileri dolayısıyla kendilerine verilen bu ad ile, alay edildiğini düşünüyorlar. Samiler bu bölgeye yaklaşık 4000 yıl önce gelmişler. Vikingler ve onları takip eden ortaçağ yıllarında en kalabalık toplumun Samiler olduğu biliniyor. Bu yıllarda Vikinglerle sürekli savaş halinde olan Samiler, Vikingler tarafından kutup dairesi dolaylarına doğru sürülürler. Bir süre sonra dünyayı keşfe çıkan Vikingler, Samilerin ticaret ortağı haline gelirler. 17. yüzyıldan itibaren Norveç ve İsveç krallıkları tarafından, asimile edilmeye başlanan halk, animist geçmişlerini bırakarak, Hıristiyanlığı seçmeye zorlanır, dillerini konuşmaları yasaklanır. İsveç, Norveç, Finlandiya ve Rusya ulusal sınırlarının çizilmesinden sonra, Samiler yaşamak zorunda oldukları ülkenin kültürüne ve diline adapte olmak zorunda kalırlar. 1956'da Finlandiya, İsveç ve Norveç te yaşayan Samiler, Kuzey Sami Konseyini kurduktan sonra hakları için mücadele etmeye başladılar ve bugün bu ülkelerde resmi olarak azınlık statüsünde olsalar, dillerini ve kültürlerini okullarında öğrenebilseler de, halen toprak ve doğal kaynaklar konusundaki mücadeleleri devam ediyor. 11 Aralık 2006 günü yayınlanan Banu Avar'la Sınırlar Arasında//İsveç'in Nobeli bölümünde (TRT) 1900'lü yıllarda soykırıma uğradığı ve zorla kısırlaştırıldığı iddia edilmiştir.

2 **Komi**, Fin-Ugor kavimlerinin, Perm kolu: Rusya Federasyonu içerisinde yer alan Komi Cumhuriyetinde ve Udmurtya ile Komi-Permyak Özerk Okrug'u halkları, bu kavimlerin Perm kolunu oluşturmaktadır. Yaklaşık 2 milyon insan bu kolun bünyesindedir.

3 **Mansiler**: Hantı-Mansi Özerk Okrugu — Yugra (Rusça: Ханты-Мансийский автономный округ — Югра, Hantı-Mansiyskiy avtonomnıy okrug – Yugra) ya da Yugra, Tümen Oblastı'nda bulunan bir özerk okrug olarak Rusya Federasyonu'na bağlı bir federal bölge. Merkezi Hantiy-Mansiysk'tir. Bu okrugda Hantıca ve Mansice, Rusça'yla birlikte resmî statüse sahiptir.

2012 senesi sonuna kadar Orta-Asya ve Azerbaycan Zakatala vilayetinde, Şeyh Şamil [4] ve Dede Korkud [5] üzerine veriler topladı.

4 **İmam Şamil** (1797, Gimri - Şubat 1871, Cennet'ul Baki), Kuzey Kafkasya halklarının, Avar kökenli politik ve dini önderi. Kafkas Savaşı'nda Rus karşıtı direnişin lideri ve Dağıstan'la Çeçenya'nın 3. imamı (1834-1859). Şeyh Şamil olarak da anılır. Hamzat'tan sonra Kafkasya'daki direnişçilerin komutanıdır ve aynı zamanda Nakşibendi şeyhlerinden Seyyid Cemaleddin Kumuki'nin halifelerindendir. Kafkasya'nın özgürlüğü için mücadele etmiş olan Avar kökenli lider doğduğu Dağıstan'da, Kafkasya'da ve tüm İslam ülkelerinde hâlâ ün sahibidir. Yirmi beş yıl sürdürdüğü savaş ile onu izleyenlerin benimsediği fikir İslam ve tasavvuf bugün de Kafkas halklarını etkilemektedir. Genç yaşlarda Dağıstan'ın önemli bir dini lideri olan Şeyh Cemalettin Gazi Kumuki'den ders almıştır. On beş yaşında at binip kılıç kuşanmıştır. Yirmi yaşında bir sürü spor dalında yetenek sahibi bir hale gelmiştir. Ayrıca Nakşibendi tarikatında aldığı bu eğitim onda Rusların, Kafkasya'da ortadan kaldırmak istediği İslâmiyeti, tekrar ihyâ etmek ve yaymak için uğraşmasına, özgürlük, direniş ve İslam Birliği gibi bazı düşüncelerin gelişmesini sağlamıştır. Rusya İmparatorluğu'na karşı Dağıstan'da başlattığı savaşını Çeçenistan'da sürdürmüştür. Hatta bir dönem savaş Kuzeybatı Kafkasya'da Çerkesya'nın tamamını da içine almıştır. Şeyh Şamil Ruslarla dağ başında (1800 yıllar) Dönemin güçlü devletlerinden biri olan Rusların engellemesiyle dost olan ülkelerden gelen yardımlar kesilince, Şeyh Şamil ülkesinin gücünün tükenişini görmüştür. 1859'un 6 Eylül'ünde 70 bin kişilik Rus ordusuna, yanında birkaç yüz kişi kalıncaya kadar direndikten sonra, savaşı sürdürmesinin tehlikeli olduğunu anlayan Şeyh Şamil, Çarlık yetkilileriyle görüşmeler yaparak, silah bırakma yolunu seçti. Rus Çarı II. Aleksandr, Şeyh Şamil'i sarayın kapısında son derece nazik karşıladı ve kılıcını almayarak kendisine olan hayranlığını dile getirdi. Şeyh Şamil, bir ay kadar sarayda misafir edildikten sonra, saygın tutsak olarak esaret yıllarını geçireceği Kaluga'ya gönderildi. Sürgüne gittiği çeşitli Rus kentlerinde sempati toplayarak günlerini geçirdi. Rus Çarı ile yaşamış oluğu şu diyalog meşhurdur : Bir gün Rus Çarı esaret altındayken Şeyh Şamil'i yemek yemek için karşısına alır Şeyh Şamil'in iştahlı bir şekilde yemek yediğini görünce yanındakilere: Korkarım bu adam bizi de birazdan yer diye söylenir. Şeyh Şamil bunu duyunca, Korkmayın dinimizde domuz eti yemek haramdır cevabını verir. Şeyh Şamil davasına sadık bir insan olarak yaşamıştır; bu uğurda çok sevdiği annesi ile arasında geçen olay tarihe geçmiştir: Savaş dönemlerinde halktan bazıları "artık teslim olalım anlaşma yapalım" diye hayıflanmaya başlamıştır, bunun üzerine Şeyh Şamil teslim olmaktan bahsedene kırbaç cezası vermeyi uygun görmüştür. Bu durumda çekinen halk çareyi Şeyh Şamil'in annesine gitmekte bulmuşlardır. Annesi Şeyh Şamil'e teslim olma teklifini sununca Şeyh Şamil koymuş olduğu kanundan ödün vermemiştir. Cezayı yaşlı bir kadın çekemeyeceğinden, ceza oğluna intikal ettirilmiş, böylece Şeyh Şamil kendini kırbaçlattırmıştır. Bölgedeki Rus egemenliğini yıkmak amacıyla çalışırken en büyük desteği de "can dostum, kardeşim" dediği sonradan Doğan soyadını alacak olan Yunus Emre'den almıştır. Tarih kitaplarında hiç sözü geçmeyen bu şahsiyet görevini tamamlayıp ülkesine döndükten sonra inzivaya çekilmiş ahir ömrünü de ibadetle doldurmuştur. Sürgünde on yıl kadar geçirdikten sonra Çar, Şeyh Şamil'in hacca gitmesine izin verdi. Ancak bir tedbir olarak oğlu Muhammed Şefi'yi alıkoydu ve haccı ifa ettikten sonra Rusya'ya dönmesini şart koştu. Şamil, 1870 yılında Rusya'dan ayrılarak önce İstanbul'a uğrar. Sultan Abdülaziz tarafından karşılanarak sarayda ağırlanır. Şamil'in İstanbul'a uğradığı haberi duyulduğunda, halk Şeyh Şamil'i görebilmek için saray kapılarına akın etmiştir. Şeyh Şamil, 1871 yılında Hac ziyareti için bulunduğu Arabistan'da vefat etmiş ve Medine'de Cennet-ül Baki mezarlığında Rufai tarikatının şeyhi Seyyid Rüfai tarafından cenaze namazı kıldırılarak defnedilmiştir.[kaynak belirtilmeli]Lak kökenli müridi Muhammed Emin; başlangıçta Ruslar'a karşı önemli başarılar kazandıysa da, 1859 yılında Şeyh Şamil'in silah bırakmasına rağmen Çerkesya'da mücadeleyi sürdürme kararını almasıyla, tartışmalı bir liderlik yürüttü.

5 **Dede korkud:** Dede Korkutun 570-632 yılları arasında, Hz. Muhammed (S.A.V) zamanında yaşadığı rivayet edilmiştir. Oğuzların Kayı veya Bayat boylarından geldiği, hem geçmişten ve hem de gelecekten haber veren, "kerem sahibi bir evliya" olduğu rivayet edilmektedir. "Ozanların Piri" veya "Ozanların Başı" olarak da bilinen Dede Korkutun, (manen) Hz. Muhammed´in hayır

Daha sonra Türkiye'ye döndü.

Yazar saha araştırmaları için 18 bin km yol kat etti. Çalışmalarını, ücretsiz olarak Vakıf, Dernek, kar amacı gütmeyen eğitim kurumlarının dergilerinde makale olarak yayımladı.

Bulgaristan ve Moskova Eğitim kurumlarında Türk Tarihi ile ilgili kürsü aldı, konuşmalar yaptı.

Türkiye'de Yunus Emre ve Türk Tarihi konusunda az bilinen hususları konferanslarına taşıdı ve konferanslar verdi-vermekte.

Türkiye'de Zihinsel engelli çocuklara ''Yunus EMRE'' yi Ney eşliğinde anlatan ilk kişidir.

Yazarın, 470'e yakın kültürel makalesi ve ''Yunus EMRE'' isimli bir kitabı bulunmaktadır. Ayrıca yurt dışında faklı lisanlara çevrilmiş ve istifade 10 adet kültürel yazısı vardır.

Emrah BEKÇİ çalışmalarını serbest olarak halen devam ettirmektedir. Elinizde ki eser yazarın derleyip hazırladığı ikinci kitabıdır.

İletişim:
bekciemrah@gmail.com
+90544 465 46 19

duasını aldığı ve Oğuzlara İslâm dinini öğrettiği de bu rivayetlerle günümüze kadar ulaşmıştır. Öte yandan Dede Korkut, tüm Türk kavimlerinin atasıdır ve dâhisidir. Türk destanlarında ve halk hikâyelerinde, Dede Korkut adına ve onun mucizevî sözlerine rastlamak her zaman mümkündür. Türk hükümdarlarının akıl hocası ve veziri olduğu bilinen Dede Korkut, bütün Türklüğün yegâne temsilcilerinden ve bugün de yaşatılmaya çalışılan atalarındandır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz *9*
"Gel..." Ne Büyük Cümle *11*

Biz O'ndan Bir Katreyiz *15*
Tanrı "KÜN" Dedi *19*
ÂLEMİN HUZURU VAR MI ? *22*
Mevlana Hakkında Bir Medhiye *24*
Mevlana Hakkında *32*
MEVLANA *39*
MEVLANA BİZE NE ÖĞRETİYOR ? *41*
Mevlana Hakkında Bir Kıt'a *50*
Mevlana Kimdir ? Mevlana'nın Bir Şiiri *51*
Mevlana Celaleddin *60*
Mevlana'yı Nasıl Anlamalı *62*
Mevlana'nın Türklüğü Meselesi *65*
Mevlana Hakkında *76*
Mevlana-Musiki *80*
Mevlana Hakkında *107*
Divan-ı Kebir'den Bazı Parçaların Tercümeleri *115*
GAZEL *125*
Mevlana Üzerine Konuşurken *126*
Mevlana Celalüddini-Rumi *129*
Mevlana'nın Tasavvufu ve Avrupa İdealist Filozoflarıyla bir Mukayesesi *131*
Mevlana *148*
Hazreti Mevlana'nın Resimleri Hakkında *151*
Mevlana Celalettin *163*
Mevlana Kimdir ? *176*
Ariflerden Kısa Alıntılarla Mevlana *190*

DİVANI KEBİR'DEN SEÇMELER *207*
RESİMLER *223*

Önsöz

Elinizde bulunan eser, 1943 senesinde ''Konya Kültür Dergisi'', 1964 senesinde ''Türk Yurdu Dergisi'' ile, 1880 ve 1940'lı yıllara kadar kaleme alınan, Mevlana Celaleddin-i Rumi (**Anadolulu Celaleddin Efendi)**'yi, yani, Mevlana'yı en iyi şekilde anlatan, Ariflerimizin kalemlerinden dökülen inciler ile süslüdür.

Mevlana hakkında, günümüzde bir çok eser bulunmakta.

Lakin eserlerin bir çoğu, yabancı kaynaklardan, veya içerisine Hind mistizmi entegre edilerek, yurdumuz hafızalarına dahil edilen eserler.

Kısacası; okuyucu Mevlana'nın kim olduğunu bilmeden, hayat hikayesini ve serüvenini anlamadan, hemen Divan-Mesnevi gibi kendisine atıf edilen eseri okumaya başlayıp, sonra da Mevlana'yı bir Hind, Fars (Acem), Pagan, Hıristiyan Ruhban sınıfından anlayarak, ve ayrıca milli doku ve kimliğini hiç bilmeden, kişisel gelişim kitabı niyetine okumaktadır.

Oysa Mevlana, tüm bu olguların uzağında, **''Hindçe konuşsam da aslım Türktür''** diyen, ve tarihe not düşen, **''İslam'ı Türkleştiren''** bir kişidir.

Mevlana; **''Ne Mutlu Türküm Diyene''** Sözünü tarihte ilk kullanan alimdir.

Mevlana'yı anlamak için, ilk önce tarihe yolculuk etmek gerekmekte.

Tarih yolculuğu Mevlana'nın daha çocukluğundan itibaren, bir çok alimle tanıştığını gösterecektir.

Mevlana, ilahi yapısı haricinde, büyük bir öğretim-öğrenim den geçmiş, zamanının dünyasın da ve ülkelerinde, her alanda söze hakim, bilgisine danışılacak **en büyük bilim-İlim ''UMRAN'' İnsanı olmuştur.**

Elinizde ki eser, istikbale yazılan bir mektuptur, bendeniz sadece yazılan mektupları bir araya toplayıp, gelecek hafızalarımıza nakil ettim. **Umarım İstikbalde, bir milli hafızamız çıkıp, bu mektubu, mavera istikbaline nakleder.**

Elinizde ki eserin var olmasına katkıda bulunan, öncelikle; ***Sayın Dr. Suat AKGÜL, Sayın Fethi Murat DOĞAN, Sayın Zülal KAYA, Sayın Nihal MİRDOĞAN, Sayın Özgür AKKUŞ*** ve her zaman Türk Milli hafızasına tüm varıyla destek olan, ***Ressam Sayın Ayfer GÜNDÜZHEV***' ve bu kitabın çıkmasında hayır eden ***Sayın Naci POLAT'a*** Teşekkürlerimi Sunuyorum.

Ayrıca, kitabı hazırlar iken, dertleştiğim, sorular sorduğum, yardımını istediğim ve yardımlarını esirgemeyen tüm ***dost ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi iletiyorum.***

Emrah BEKÇİ

Araştırmacı-Yazar

Çanakkale-2014

''GEL...'' Ne Büyük Cümle...

Leyla Mecnuna avazlanır, Arap çöllerinde...
Tebrizli Şemseddin, Celaleddin'e...
Yunus Taptuğuna...
Mansur, kendini boğacak, Hallaçtan örülen ipliğe...
Nesimi'nin umrunda değil kasaplar...
Minnet eylemeyene, avaz...
Dante, edebiyat nankörü...
Beatrice için vermiş tüm şiirlerini...
Petrarca, hep yalnızlık içinde aramış kendini...
Boccacio, hikaye anlatmış avazlanarak...
Macchiavelli, siyasete sıkıştırmış avazını...
Ariosto, destanları ile seslenmiş...
Tasso, kilise müptelası...
Pellico, romantik, mum ışığı adamı...
Manzoni, Romancı, okumuş 17 ci asırdan önceyi...
Cümlelerle oynamış...
Pirandello, piyeslerin adamı diye biliriz...
Malaparte, Savaşın usta kalemi...
Batı yazım tarihinin...
Ama, hepsi ve hepsi;...
*Rumi'nin **''GEL...''** hecesi kadar büyük değil...*
''GEL...'' Ne büyük cümle...

Günümüz İran'ın Belh şehrinden, beş yaşında bir çocuk babasının elini tutarak, Anadolu'ya doğru gelmeye başlar. Çocukluk arkadaşlarını ve doğduğu toprakları arkada bırakır.

Hep içinde bir özlem olmuştur bu topraklar **''Memleket Hasreti''** gibi. Hatta bir ara, Belh'li bir dervişin arkasına takılır, amacı belki tekrardan görmekti doğduğu yerleri. Ama yarı

yoldan geri döner. **Bu Ulu kişi Mevlana Celaleddin-i Rumi yani Anadolulu Celaleddin Efendi.**

Ruhun derinliklerine kadar inen ve her satırını kendi parçanız gibi hissettiğiniz satırlar yazar **''Cümle Kamuya''**. Ve nihayetinde bu satırlar gerek yürüyerek diyarları aşar, gerek ise kitaplarla. Nihayetinde yaşadığı süre içerisinde ismi tüm dünyayı kaplar-kapsar.

Mevlana bu, bir başkası değil çünkü.

Mevlana olmak için ne gerekir ki ?

Okumak mı ?

Yazmak mı ?

Hissetmek mi ?

Mevlana (Efendi) olmak için, sadece **''KÜN'' (Allah'ın Ol)** demesi gerekli. İşte böyle bir süreçten geçiyor Hazreti Pir. **Allah ''OL'' diyor Celaleedin'e**. Ve İslam tasavvuf hayatının ve ulemasının, ilim-irfan ile tedrisat dersleri veren bir çok alimleri karşılaşıyor, konuşuyor, ders alıyor.

Ve bir ara, Tebriz'den bir derviş geliyor Konya'ya. Mevlana ile tanışıyor. Bu derviş **Tebrizli Şemseddin**. Tüm hayatı değişiyor Hazreti Pir'in, sanki yıllarca beklediği hediyeye, dosta kavuşmuşcasına. **''Şems'' (Güneş)** oluyor Tebrizli Şemseddin Mevlana'ya. Aydınlattıkça Mevlana'yı güneş gibi, inciler dökülüyor kaleminden Rumi'nin **(Rumi: Anadolulu)**. İşte hiçbir şeyin tesadüf olmadığı kainatta, **''KÜN (OL)''** diyen Hazreti Allah, Celaleddin'e Şemseddin'i gönderiyor, dertleşsin, derdini atıp, derman üretsin diye. Sonra Tebriz'li Şemseddin terk ediyor Konya'yı. **Rivayetler çok, kuyuya attılar, öldürdüler gibi. Ama doğrusunu sadece Allah bilir.**

Arkadaşından ayrılan Mevlana, kedere boğuluyor. Aynı güneşin sıcaklığını bulamıyor yıllarca, ve nihayetinde tüm duygularını, avazlanarak anlatıyor, ve katipler yazmaya başlıyor.

Günümüzde okuduğumuz Mesnevi Mevlana Celaleddin Rumi'nin sözleridir, ama kendisi yazmamıştır.

Gel...
Gene gel, gene.
Ne olursan ol, ister kafir ol.
İster ateşe tap, ister puta,
İster yüz kere tövbe etmiş ol,
İster yüz kere bozmuş ol tövbeni...
Umutsuzluk kapısı değil bu kapı,
Nasılsan,
Öyle gel.
Mevlana Celaleddin-i Rumi

Mevlana, ölüm gününü **''Şeb-i Arus''** Yani düğün günü olarak belirtmiştir. Sevgiliye kavuşma günü. Ve böylelikle insanın cismi şekilde yaşarken esir bir hayat sürdüğünün altını çizmiş, büyük bir düşünce oluşturmuş, ölümden korkulmayacağını, hatta ölecek kişinin bir gelin, bir damat gibi olduğunu, kavuşacağı sevgilisinin ise, cismen tarif edilemeyen, **''Aşıkların-Aşkı'' Hazreti Allah** olduğunun altını çizmiştir.

Mevlana, düşünce hayatında ve öğretilerinde **''Vahdet-i Vücud''** işlemiş, Allahın her an bizimle olduğunun ve ona göre yaşantımızı şekillendirmemiz gerektiğini, defalarca eserlerinde belirtmiştir. **Bizle olan yaratıcının ise, kişinin kendini bilmesi ile tanına bilineceğinin misaller ile vurgulamıştır.**

Hazreti Pir; Anadolulu Celaleddin Efendi (Mevlana Celaleddin Rumi)'nin asıl kabri Ariflerin gönüllerindedir.

Kendini bilen ve Arif olan, makberden avazlanan sesi duyar.

Emrah BEKÇİ

Araştırmacı-Yazar

Çanakkale / 7 Şubat 2014

Biz O'ndan Bir Katreyiz

Hazreti Mevlana hakkında bir yazı yazmam istendiği zaman çok düşündüm acaba biz onu ne kadar anlatabiliriz ? Çünkü o koca bir derya biz ondan bir katreyiz.

Sonuçta damlada ummandan bir parça deyip onun aziz ruhaniyetin den yardım isteyerek lütfedildiği kadar anlatmaya çalışalım. Onu anlatabilmek için, onu iyi anlayıp kavrayabilmek, en önemlisi hissedebilmek lazımdır. Çünkü ona bize aşkı anlat dediklerinde cevabı **"Ben ol da anla!"** olmuştur. Evet onu anlatabilmek için o hale gelmek gerekir. Biz ancak kendisinin anlattıklarından anlayabildiklerimizi kısaca ifade etmeye çalışalım. Hepimiz biliyoruz ki peygamberlik Hazreti Muhammet Efendimiz ile tamamlanmış, nübüvvet zahiren bitmiştir. Manen bu olay velayet yolu ile Muhammedi nur hep devam ede gelmiştir ve kıyamete kadar da devam edecektir.. İşte o yüce hünkar **(Ben Ahmedem ama o Ahmet değil)** diyerek o zamanın insanı-ı kamili olduğunu ve Allah Resulunun o zamanda yer yüzündeki gölgesi olduğunu beyan etmiştir.

Kur'an'ın üç nüsha olduğu söylenmiştir.. Birincisi elimizde tutup baş tacı ettiğimiz **(Kadim Kelam)** dediğimiz kitabımızdır. İkincisi Allah'ın Rahman ismiyle tecelli edip zuhura çıkardığı kainat kitabıdır. Üçüncüsü ise Hazreti Resul'de zuhur edip insanı kamilde devam eden, canlı kitaptır. Biz buna kitabı natık yani konuşan Kur'an diyoruz.

Allah her çağda o zamana ve ahvale göre kendi sözlerini duyurmak için peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Sonuçta kitaplar ve sayfalar Kur'an da tamamlanıp bütünleşmiştir. Peygamberimizden sonra Rabbimiz yine insanlığa merhameten her yüzyılda bir **(Müceddidi din)** yani dini o çağın insanının anlayabileceği şekilde açıklayan insanı kamil dediğimiz kişileri görevlendirmiştir. İşte o yüce Mevlana yazdığı eserlerde bize bir anlamda Kur'an'ın açıklamasını yapmıştır. Bizim anladığımız kadarıyla Attar'dan naklen anlattığı Tuti kuşu hikayesiyle Kur'an 'da **(mutu kable ente mut)** Ölmeden önce ölmenin sırrını bize anlatmaya çalışmıştır. **(Bişnev ez ney çünn hikayet mikünet)** diyerek ney'i anlatıp, neydeki yedi noktanın yedi nefs mertebelerini ifade ettiğini yani sen kamış gibi içini boşaltırsan sana yedi delik açarlar, sana bir üfleyen bulunur, senden güzel sesler nağmeler çıkar sen hep onu anlatırsın demiştir. Gel çağrısıyla da o kapının ümitsizlik kapısı olmadığını, yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel diyerekte Kur'an da Rabbimizin, **(Rahmetim gazabımı geçti)** Ayetiyle, insanların hayatına ilahi rahmeti indirmiştir. O ilmin zirvesine çıkıp **(ilmel yakin)** olmuş, Şems aynasına bakıp ilahi aşkı en doruk noktalarda yaşayarak ta **(aynel yakin)** olmuştur. Rabbimizin buyurduğu **(Ben size şah damarınızdan daha yakınım)** noktasına ulaşmakla da **(Hakkel yakin)** olmuştur. Beni toprakta aramayın sevenlerin gönlünde arayın diyerek te **(hay)** olduğunun sırrını beyan etmiştir. Peygamberimizin kolaylaştırın zorlaştırmayın, sevdirin nefret ettirmeyin hadisine uyarak ta bütün eserlerinde dinimizin bir sevgi ve barış dini olduğunu bütün insanlığın bir bütün olduğu gerçeğini anlatmaya çalışmıştır. İşte bu yüzden onun eserleri bütün cihana yayılmış, bütün insanlık onu sevmiş ve benimsemiştir, dolayısıyla dünyanın her tarafından gelen canlarla türbesi dolup taşmaktadır. Benim efendim **(Hacı Ahmet Kayhan)** hazretlerinin bize muhteşem bir öğüdü vardı

"Bu alemde bir hoş seda bırakın" . İşte o yüce pir, bu alemde çok hoş bir seda bırakmış, asırlardır yankılanmaktadır.

Sözümü tamamlarken yıllar önce dinleyip çok etkilendiğim bir rivayeti aktarmak istiyorum. Mevlana'nın yaşadığı zamanda bir insan bir işinin olması için bir adak adar, işi olursa dergaha bir dana kesmeyi düşünür. Zaman içinde dileği yerine gelir. Danayı alıp, kesilmek üzere dergaha götürür. İçeri haber gönderilir. Mevlana kabul etmediğini bildirir. O kişi üzülür, ne yapacağını düşünürken aklına Hacı Bektaş dergahına götürmek gelir ve oraya giderler. Yine içeri haber salınır, Hacı Bektaş Hünkar alın içeri, kesin canlar yesin buyurur. Akşam olur, sofraya otururlar, orada o insanlar Konya'da Dergaha götürdüklerini ancak Mevlana'nın onu kabul etmediğini söylerler. Hacı Bektaş Hünkar şöyle der **"O öyle bir Anka'dır ki, leş'e konmaz"** . Dönüp Konya'ya gelirler, Mevlana'ya hikayeyi naklederler, o da Hacı Bektaş hakkında **"O öyle bir deryadır ki bir saman çöpü düşse bir zarar vermez"** der.

Mevlevi olan Baba'mı, bir ilahisinden bir kaç kıta aktararak onu da yad etmek istiyorum:

Muhammedin ehli beyti yolundan,
Ali Vechullahın hafi kulundan,
Mevlana'nın on yedinci oğlundan,
Destur alıp çıka erenlerdeniz,
Biz Cemali yâri görenlerdeniz,

Aşık ol da aşk kazanında kayna,
Mevlana on sekiz bin aleme ayna,
Aşıkların kabe'sidir şu Konya,
Belh elinden kalkıp gelenlerdeniz,
Biz cemali yâri görenlerdeniz.

Birliğinde beka buldum bir oldum,
Her zerrede şule veren nur oldum,
Aşıkların ah çektiği sır oldum,
O sırra ser verip sır olanlardanız,
Biz cemali yâre yüz sürenlerdeniz,

Zümreler içinde zümrei Naci,
Alemin affına olur duacı,
Bu yola girenler olurlar Hacı,
Arafat dağına çıkanlardanız,

Mediha KAVURMACIOĞLU [1]
Ankara / 20 Ocak 2014

1 **Mediha KAVURMACIOĞLU**; 1938 yılında Aksaray'da bir öğretmen ve Mevlevi Baba'nın kızı olarak dünyaya geldi. Eşinin görevi nedeniyle 1969 yılında Ankara'ya yerleşti. Ankara'da manevi bir öğretmenden yirmi yılı aşkın bir süre manevi eğitim aldı. Hocasının evini aç insanlara bunları anlat ve yolu devam ettir isteğiyle bu görevi üstlenmiş, halen sohbetler yaparak insanlara maddi manevi destek olmaya devam etmektedir.

Tanrı "KÜN" Dedi

Tanrı dünyadaki bütün canlı, cansız varlıkları çift yaratmaya özen göstererek ol demiş ve büyük patlamayı yapmıştır..

Tanrının ol demesiyle birlikte yaratılan varlıklar yeryüzünde varolmaya başlamıştır.

Tanrı'nın çift yaratıklarını düşündüğümüzde, ilk aklımıza gelen"Ruhumdan üflediğim" diyerek kutsallıkla ödüllendirdiği insandır.

Buna göre, erkeğin çifti kadındır..

Devamı, güneş ve ay, toprak ve su, yer ve gök, tatlı ve acıdır.

Benzer çiftleri yüzlerce çoğaltmamız mümkündür..

Hz. Ademin çiftini de Havva olarak biliriz..

İslam'a ve bütün dinlere göre de ol diyerek var edilen yeryüzündeki patlamanın sonucunda haram meyve yenildikten sonra Hz. Âdem'i ve çifti olan Hava'yı topraktan gark ederek cennetten dünyaya göndermiştir Yüce Yaratıcı..

Biz, insanoğlu, yalnız canlı olarak gördüklerimizin nefes alıp verdiğini düşünürüz. Aklımızdan çıkarmamamız gerekenleri ara sıra unuturuz. Nefes alıp veren bitkilerin, dağın taşın insanlar gibi Tanrıya şükrettiklerini çoğu zaman hatırlamayız bile.

Tanrı'nın, "Ruhumdan üflediğim ve yaratıklarımın en kıymetlisi insandır" dediği için olsa gerek, içimizde bize bahşedilen ruh'u duygularla taşırız.

Tanrı bazı insanlara çok nadir olarak özel zekâ, sevgi ve yüce bir duygu olan sınırsız AŞK'ı ilave ederek kutsamıştır.

Bu öyle bir mükâfatlandırılmadır ki gözümüzle göremediğimiz ama hislerimizin temeli olan ruh, sözleri, düşünceleri, bilimi, bedeni terk ettikten sonra geride kalanlar için asırlar boyu yol gösterici olmuştur..

Tanrının yücelttiği insanların ruhunda hissederek bıraktıkları söz ve davranışlar, özel seçilmiş insanlar dünyadan sonsuz âleme göçtükten sonra, ay ve güneş yeryüzünde doğup battığı zaman içinde, yani kıyamete kadar insanları derinden etkiler.

Büyük düşünür Mevlana Celaleddin Rumi'de Tanrı'nın özel seçtiği insanlarından birisidir. Onun içindir ki dünya üzerindeki etkisi bu güne kadar bütün insanlar tarafından fark edilerek büyük düşünür olarak kabul görmüştür.

Mevlana Celaleddin Rumi'nin yüce ruh'u, Tanrı, insan, doğa ve yaşadığı süre içinde hiç vaz geçemediği, ruhunun fikirleriyle çiftini bulduğu Şems'e olan Aşk'ıyla bütünleşmiştir..

Bu özel insan, ruhunun çiftini bulduktan sonra fikirleri deryalar kadar çoğalıp yeryüzündeki insanoğlunun ruh derinliklerine taşımıştır..

Araştırmacı yazar Emrah Bekçi'nin daha önce yayımlanmış olan (Yunus Emre) kitabını yayımdan önce ilk okuyanların arasında olmak mutluluğuna eriştim. Kıymetli eseriyle kendisini çok taktir ettiğimi, kitabı okuyan her insana ışık tutacağını belirmiştim..

Çok değerli araştırmacı yazar Emrah Bekçi'nin hazırlamış olduğu bu kitapta okurlarına Mevlana Celaleddin Rumi'nin, düşünce ve hayatındaki duyulmamış taraflarını gün yüzüne çıkaracağından eminim.

Kendisinin de hak ve insan aşığı olduğuna inandığım Emrah Bekçi'nin büyük emeklerle hazırmış olduğu kitapların değerinin bilinmesi dileğimle, okurlarına saygılar sunuyorum..

Zülal KAYA [2]

04 Şubat 2014- Çorum

2 **Zülal KAYA**; Nakış öğretmenliğinden emekli, Araştırmacı ve Yazar. Romanları; Kardaki Ayak İzleri, Savaşın Yarık Tabanlı Kadınlar, Sahipsiz Bedenler, Erzurum'dan Kan Damlıyordu. Yazım hayatına devam etmektedir.

ÂLEMİN HUZURU VAR MI ?

Şu aşıkları dinleyin hele musiki şinaslar
Dinlerken ;âşk yaylasında muhabbetin nuru var mı
İlahinin kaynağını acıtır oldu cinaslar
Zerreleri soktu arı, dilde ar'ı,duru var mı

Dünyevî hisden ayrılmaz nefesin var ise madem
Nezâketine küstahlık oturan ârifsiz âdem
Şu ney zamanın sihri mânâ vermiyorsa her dem
Cûş-u şevk ile dönmeyen âlemin huzuru var mı

Benim her ter damlasında uslanıyorsa şu nefsim
İlahi bir ahenk ile daralmaz göğüs kafesim
Lâhuti edâyla coşup nüfuz ederken nefesim
Cûşa gelen ney sesinin perdesinde zoru var mı

İyi insanın şarkısı yağmur gibi iner yere
Her zerre ilahi rahmet, ân ân bekâ olsa BİR'e
Hiç durma var ol bir ânda bağır çağır her bir mir'e
Taptuk Emre'nin,Yunus'un,Tebrizi'nin kârı var mı

Nerde kucağında rebab, harika yaratan kudüm
Allah'ın kibriyasını kelâmla cihana sardım
Rubailerle,gazelle dönüp de ummanda durdum
Baktım ki ağuşta ;can-ı menbaının sur'u var mı

O menbaı, bir "Mesnevi" ... çağlayan bir su gözesi
Aşk ırmağı akan nuru biriktiren kalp kesesi
Ölümdür dirimdir deyip dönen nöbetin sezisi
Beyitlerde raks ederken semâda ederi var mı

Ey âdem erişirsen o kapının vuslat ânına
O lâhza, dualarını karıştır âşk harmanına
Aslından ayır canını,yüz sürüp secdegâhına
İnleyip,ruhunla yaşa ... et,kemik,saç, deri var mı ?

Nihâl MİRDOĞAN [3]
İstanbul-02 Şubat 2014

3 **Nihal MİRDOĞAN**, Rumeli'den Türkiye'ye yerleşmiş bir ailenin üç evladından biri olan Nihâl Mirdoğan İstanbul'da doğmuş,eğitimini de İstanbul'da tamamlamıştır. Edebiyat Fakültesi "Türk Dili ve Edebiyatı" mezunudur. Eğitmen olarak senelerini veren bu (çıkaralım "bu" kelimesini)şair,dört senedir şiir yazıyor,internet sitesinde Türklüğün kalesi Türkçe "Şiir Fırtınası" sitesi imtiyaz sahibi,ve radyo yayıncılığına devam ediyor.Turan elleri ile gönül birlikteliğinde olup,Türk-İslam sancağını daim eden gönül erlerinden biridir.

Mevlana Hakkında Bir Medhiye

Mevlana gibi bir biyna (yapı), ne de bir bilgiç bulunur. O, bizzat baki olan saki'den te'sirli şarap içer. O'nun yanında gerek çirkin gerek güzel hep açıktır, gafiller gibi sofuluk satarak riya (iki yüzlülük) ile sakın huzuruna gitme. O, aklın da, fehmin (Ulu kişinin) de ötesindedir; ilimden de nakilden de hariçtir. Anın önünde bilgiçlikten, kurra'lıktan (Salih kimseden) ne laf edersin. O, hüsn-ü (güzellik) cemal denizidir, kemal içinde kemaldir. O, deryadan bir damla, bütün cihana fazilet ve ziynet vermiştir. Ezelden basiret sahibi olarak gelmiş, anadan alim olarak doğmuş, velilere safa, sıdık ve basiret ondan yetişmiştir. Gel de, yüz Rüstem pehlivan[4] gibi meydanda O'nun cevalanını (dolaşmasını) gör. Sudan, çamurdan olan anasır (ögeler) meydanında değil, işbu lamekan (mekansızlık) alanında seyir-et. O alanda, yüzlerce Rüstem tahasürle (birbirinin beline elini sokup yürümek) ah vah ederek **''Ne güzel bir er ki, ihtiyarlıkta yiğitlik ondan bir parçadır''** derler. Onun pek ağır gürzünden

4 **Rüstem** (veya **Zaloğlu Rüstem**) – İran (Pers / Fars) mitolojisinin efsanevî kahramanıdır. İran şairi Firdevsî'nin Şehname adlı eserinde büyük bir kahraman olarak gösterilir. Rüstem, Türk edebiyatında Rüstem-i Zâl, halk ağzında da Zaloğlu Rüstem diye tanınır. İranlılar ile Turanlılar (Türkler) arasındaki mücadelelerde büyük kahramanlık, güçlülük ve yiğitlik göstermiştir. Bu yüzden özellikle pehlivan, yiğit, hükümdar gibi şahısları övmek için Zaloğlu Rüstem'in adı kullanılır. Alper Tunga ile giriştiği mücadele anlatılır. Güreşçi yönü ağır basar. Tutuştuğu güreşlerde hiç yenilmediği söylenir. Dîv-i Sepîd (Beyaz Dev) ile güreşmiştir. Yalnızca Fars kültüründe değil tüm Ortadoğu'da güreşçilerin simgesi hâline gelmiştir.

ve kan saçan kılıncından cihanda harp ve darp ehliyim diyenler susmuştur, mağlup olmuştur. Bir bölük kal'aya gitmiş, bir alay yersiz yurtsuz kalmış, bir güruh dağa gitmiş, bir kısım da sahralara dağılmıştır. Anın elinden bir kadaha (kadehe) nail olursan ana (ona) toprak gibi alçal ve mütavazı'ol, ki sen, pak ve temiz olup yücelik yolun tutasın. O, hem deniz, hem dalgıçtır. Gözümün gördükleri; şeylere, sözlere sığmıyor; söz ölçeklerine ruh alemi nasıl sığar. Ey Veled, Mevlana'yı tavsif (nitelendirme) ve tarif hususundaki aczini gördün, bu kadarla iktifa (yetin) et, bu ateş üstüne bir ödağacı kokusu koy da onun rayihasile (koku) kanaat et.[5]

Mevlana'nın İdeolojisi

Türk Milleti, Türk Anası, varlığında bir çok Celaleddin'ler saklayan eşsiz bir hazinedir. Yeni zaman, yeni muhit ve yeni şartlar içinde de vakit fışkıran ve cihanın gözünü kamaştıran dehaların ''Sır-ı- hikmeti, Raz-i hilkati'' (gizemin ilk fıtratı) buradadır. Mevlana'yı anmak; anlamak, anlatmak istedik.

Bunun için bütün memleket mütefekkirlerinden(düşünürle rinden)yazı istedik. Bu isteğimizde sınırlarımızı da aşarak yabancı mütefekkirlere de başvurduk.

Bizim aradığımız muayyen (belirli) bir şey değildir. Bilakis mütefekkirlerin nasıl gördüklerini anlamak, kültür gelişmemize hizmet olacaktı. **Çünkü bizim Türklük'ten ve Türk kültüründen özge (başka) bir davamız yoktur.**

Standardize edilmiş fikirler istemedik ve istemiyoruz. Bunun için müracaat ettiğimiz alimlerin itkan (inanma) kalitelerine değil ilim ve fikir değerlerine ehemniyet verdik. Bu zatların akidelerine (inançlarına), din ve milliyetlerine bakmadan onlardan yalnız fikir istedik.

5 **Sultan Veled Divanı:** s.233 Ankara 1941 N. UZLUK yayımından.

Esasen Mevlana da muayyen din ve milliyet sınırlarını çoktan aşmıştır: **''Onun İdeolojisi tenkitsiz bir Ümanizm'dir'' (insalcıl-İnsana dönük)** denilebilir.

Onda bütün milletlerin müşterek en iyi hikmetleri ve hükümleri okunur. Onda her millet kendi moral arzularını bulmakta gecikmez.

Mevlana, varlığını temiz bir ahlak ve ruh ateşiyle aynalaştırmıştır. Bundan ötürü Mevlana'nın, eserlerinde herkes kendini ve kendinin en iyi, en güzel tarafını görür. Her dinden, her milletten herhangi bir mütefekkir, Mevlana'yı tanımışsa, beğenmiş ve yalnız beğenmekle kalmamış meftunu (tutkunu) da olmuştur. Bu beğeniş, herhalde Mevlana'nın, eserlerini onlara beğendirmek için yazdığından değildir. Her kese kendini ve eserlerini beğendirmek ve sevdirmek bir bakıma şahsiyetsizlik olur. Gerçekten her kese kendini beğendirenler, ekseriya başka arzulara uysallık karakterindeki silik adamlar olabilir. Amma Mevlana, hiçte böyle değildir. Onun beğenilmesi, mütefekkirlerin de semt-ür'sinde samedanileşen (çevre ve dünyasında) bir Deha oluşundandır.

Latin, Anglosakson tarihinde de bir yığın dehalar vardır. Onların görüşü ve eserleri de bugünkü hayata ve yeni zihniyetlere tıpı tıpına uymaz. Bu şüphesizdir. Fakat onların eserlerinin bir harfini, Garp Kültürü ihmal etmemiştir.

Garplılar, bunların klasikleri ile yeni hayatın ve yeni tefekkürün (düşünüş) vetirelerini (sürecini) geçen hiçbir asırda ve halde asla ihmal etmemişlerdir. Aristo'dan[6]

6 **Aristoteles ya da kısaca Aristo** (MÖ 384 – 7 Mart MÖ 322) Antik Yunan filozof. Platon ile Batı düşüncesinin en önemli iki filozofundan biri sayılır. Fizik, gökbilim, ilk felsefe, zooloji, mantık, siyaset ve biyoloji gibi konularda pek çok eser vermiştir. MÖ 384 veya 385'te, günümüzde Athos tepesi olarak adlandırılan tepenin yakınlarında ufak bir Makedonya kenti olan Stageira'da, Makedonya kralı II. Amyntas'ın (Philippos'un babası) hekimi olan Nikomakhos'un oğlu olarak dünyaya gelir. MÖ 367 veya 366 'da 17 yaşında Platon'un Atina'daki akademisine (Akademeia) girmesiyle Platon'un en parlak çömezlerinden biri olur. Tütör yahut yardımcı hoca olarak çalıştığı dönemde, okuma tutkusuyla tanınır; (Platon, belki de bir tür tenezzülle, ona "okuyucu" lâkabını takar) Daha

sonraları Akademia'daki öğretime kendisi de katkıda bulunur: kimi zaman Platoncu savları rakip Isokratos okuluna karşı savunmak için geliştiren, hatta zaman zaman da Evdamos ya da Can üzerine (Peri tes Psykhes) yazılarında olduğu gibi, bu tezleri büyükseyen diyaloglar yazar. Gryllos yahut Retorik üzerine Aristoteles'in diyalog yazarlığı dönemine aittir. Platon MÖ 347'de öldüğünde, Akademeia'nın başına ardılı olarak Spevsippos'u atamıştır. Antik Çağ'dan itibaren yaşamöyküsü yazarları -herhalde kötücüllüklerinden- Platon'un bu seçiminde Aristoteles'in Akademeia'yı terk etmesinin asıl nedenini görüyorlar. Aristoteles'in en azından Spevsippos'a karşı kalıcı bir garez duyduğunu biliyoruz. Aynı yıl, belki de ustasının teşvikiyle, Ksenokratos ve Theophrastos ile bugün Biga Yarımadası olarak anılan Troas bölgesindeki Assos kentine gönderilir. Orada Tiran Atarnevs'li Hermias'ın siyasî danışmanı ve dostu olur. Aynı esnada, özgünlüğünü daha o zamandan belli eden bir okul kurar. Bu okuldaki girişimleri arasında yaşambilim üzerine çalışmaları yer alır. 345-344 yıllarında, belki de Theophrastos'un daveti üzerine, komşu Lesbos (Midilli) adasının Doğu kıyısındaki Mytilene (Midilli) kentine varır. 343'te Pella'daki (Bugün Ayii Apostili) Kral Makedonyalı Philippos'un sarayına, oğlu İskender'in eğitimini üstlenmek üzere çağırılır. 341 yılında Perslerin eline düşen Hermias'ın feci sonunu Pella'da öğrenir, anısına bir ağıt düzer. Gerek Pella'da ikamet ettiği sekiz senelik dönem, gerek eğitmenlik vazifesinin içeriği hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz. Philippos'un ölümüyle MÖ 335 İskender tahta oturur. Aristoteles Atina'ya dönüp Akademeia'ya rakip olarak Lykeion'u ya da diğer adıyla Peripatos 'u (öğrencileriyle içinde dolaşarak tartıştıkları bir tür çevresi sütunlarla çevrili avlu ya da galeri) kurar. Lykeion'lulara verilen Peripatetikoi adı buradan geliyor. Burada on iki sene ders verir. MÖ 323'te Büyük İskender'in bir Asya seferi esnasında ölmesi üzerine Atina'da Makedon karşıtı bir tepki dalgası peydah olduğu vakit, aslında Makedonculuk zannı taşıyan Aristoteles'e karşı, dine saygısızlık davası açılması söz konusu olur. Bir ölümlüyü -Hermias'ı- anısına bir ilâhi yazarak ölümsüzleştirmekle itham edilir. Bunun üzerine Aristoteles, Sokrates'in yazgısını paylaşmak yerine Atina'yı terk etmeyi seçer: kendi deyişiyle, Atinalılar'a "felsefeye karşı ikinci bir suç işlemeleri" fırsatını tanımak istemez. Annesinin memleketi olan Eğriboz (Evboia) adasındaki Helke'ye Khalkis sığınır. Ertesi yıl MÖ 322'de, altmış üç yaşında hayatını kaybeder.

7 **Platon ya da Eflatun** Antik klasik Yunan filozofu, matematikçi ve batı dünyasındaki ilk yüksek öğretim kurumu olan Atina Akademisinin kurucusu. Bu akademi aynı zamandan günümüzdeki modern üniversite oluşumunun başlangıcı olarak da kabul edilir. Platon, akıl hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte bilim ve Batı felsefesinin temellerini attı. Platon, Sokrates'in öğrencisiydi. Sokrates'e ilişkin bilgilerin çoğu Platon'un diyaloglarından edinilmiştir. Asıl adı Aristokles[2] olan düşünür, geniş omuzları ve atletik yapısı nedeniyle, Yunanca Platon (geniş) lakabı ile anıldı ve tanındı. Platon'un felsefesini, beş önemli kuram içerisinde toplamak mümkündür. Bunlar, "bilgi", "idealar", "ruhun ölümsüzlüğü", "evrendoğum" (Cosmogonie, Cosmogony - Evren'in oluşumunu inceleyen bilim dalı) ve "devlet" ile ilgili kuramlarıdır. Platon, bütün yaşamı boyunca hocası Sokrates'den edindiği ilham ile gerçek bir ahlakçı olarak kalmış, tüm bu kuramları, etik ağırlıklı görüşlerle irdeleyerek geliştirmiş-

Hügo'ya,[8] Kant'a [9] kadar binlerce yılın yetiştirdiği büyüklerin eserlerine klasik damgası altında mukaddes birer mevki ve mana vererek yeni ilim ve hakikat cereyanlarında, tarihi birer kıymet ve istişhat (tanıklık) kaynağı olarak muhafaza edegelmişlerdir.

tir. Sokrates ve Platon'a göre felsefenin ana ereği, insanın mutluluğu ve yetkin yaşamının sağlanmasıdır. Yetkin bir yaşam, ancak erdemli bir hayat sürmekle elde edilebilir. Erdemin temeli "bilgi", özü "idealar kavramı", gerekçesi "evrendoğum", güvencesi "ölümsüzlük", yaşamsal sığınağı "devlet"tir.
Platon, elli yıllık uzun bir süre boyunca bu kuramsal yapıyı düşünmüş, ilintili felsefi meselelerle didişmiş ve bu arada görüşlerini düzeltip olgunlaştırmıştır. Bu yüzden Platon felsefesinin incelenmesi açısından en akılcı yol, bu değişim ve gelişmeyi takip ederek, öğretinin geçirdiği evreleri anlamaya çalışmaktır.

8 **Victor Marie Hugo** (26 Şubat 1802 Besançon - 22 Mayıs 1885 Paris) Romantik akıma bağlı Fransız şair, romancı ve oyun yazarı. En büyük ve ünlü Fransız yazarlardan biri kabul edilir. Hugo'nun Fransa'daki edebi ünü ilk olarak şiirlerinden sonra da romanlarından ve tiyatro oyunlarından gelir. Pek çok şiirinin içinde özellikle Les Contemplations ve La Légende des siècles büyük saygı görür. Fransa dışında en çok Sefiller ve Notre Dame'ın Kamburu romanlarıyla tanınır. Gençliğinde şiddetli bir kral yanlısı olsa da, görüşü yıllar içinde değişti ve tutkulu bir cumhuriyet destekçisi oldu. Eserleri zamanının politik ve sosyal sorunlarına ve de sanatsal akımlarına değinir. Hugo'nun cenazesi 1885'te Panthéon'da gömüldü.

9 **Immanuel Kant**, 22 Nisan 1724 – 12 Şubat 1804 (Königsberg) tarihleri arasında yaşamış olan Alman filozofu. Alman felsefesinin kurucu isimlerinden biri olmuş ve felsefe tarihinin kendisinden sonraki dönemini belirleyici olarak etkilemiştir. Kant, eleştirel felsefenin babası olarak kabul edilir. Doğu Prusya'nın Königsberg (Kaliningrad) kasabasında doğdu. Hep burada yaşadı. Üniversite eğitimi sırasında birkaç yıl öğrencilere özel dersler verdi. Eğitimi sırasında Leibniz ve Woolf'dan etkilendi. 1755 tarihinde doçent derecesi aldıktan sonra üniversitede çeşitli sosyal bilimler alanlarında dersler vermeye başladı. Kant başlangıçta fizik ve astronomi alanında yazılar yazdı. 1755 yılında "Evrensel Doğal Tarih ve Cennetlerin Teorisi" adlı eserini yazdı. 1770 yılında Königsberg'de mantık ve metafizik kürsüsüne atandı. 1770'den sonra Hume ve Rousseau etkisiyle eleştirel felsefesini geliştirdi.12 şubat 1804'de Königsberg'te öldü.

Biz de Cumhuriyet'le beraber bu nurlu yola katıldık. İbn-Sina'lar [10], Farabi'ler[11], Mevlana Celaleddin'ler, Alişir-Nevai'ler

10 **İbn-i Sina** Buhara yakınlarındaki Afşana köyünde (Özbekistan) 340 Hicri (Miladi 980) yılında dünyaya gelmiş ve Hamedan şehrinde (İran) 427 Hicri (Miladi 1037) tarihinde vefat etmiştir. Tıp ve Felsefe alanına ağırlık verdiği değişik alanlarda 200 kitap yazmıştır. Batılılarca, Orta Çağ Modern Biliminin kurucusu ve hekimlerin önderi olarak bilinir ve "Büyük Üstad" ismi ile tanınır. Tıp alanında 7 Asır boyunca temel kaynak eser olarak süre gelen El-Kanun fi't-Tıb (Tıbbın Kanunu) adlı kitabı ile ünlenmiş ve bu kitap Avrupa üniversitelerinde 17. asrın ortalarına kadar tıp biliminde temel eser olarak okutulmuştur. Fars ve Türk bilim adamıdır. İbn-i Sina, Kuşyar isimli bir hekimin yanında tıp eğitimi aldı. Değişik konular üzerine 240'ı günümüze gelen 450 kadar makale yazdı. Elimizdeki yazıların 150 tanesi felsefe 40 tanesi de tıp üzerinedir. Eserlerinin en ünlüleri felsefe ve fen konularını içeren çok geniş bir çalışma olan Kitabü'ş-Şifa (İyileşme Kitabı) ile El-Kanun fi't-Tıb'dır (Tıbbın Kanunu). Bu ikincisi ortaçağ üniversitelerinde okutulmuştur. Hatta bu eser Montpellier ve Louvain'de 1650 yılına kadar ders kitabı olmuştur. Samanoğulları sarayı kâtiplerinden Abdullah Bin Sina'nın oğlu olan İbn-i Sina (Batı'da Avicenna adıyla tanınır), babasından, ünlü bilgin Natili'den ve İsmail Zahit'ten ders aldı. Geometri (özellikle Öklid geometrisi), mantık, fıkıh, sarf, nahiv, tıp ve doğabilim üstüne çalışmalar yaptı. Farabi'nin el-İbane's aracılığıyla Aristoteles felsefesini ve metafiziğini öğrenip, hastalanan Buhara prensini iyileştirince (997) saray kütüphanesinden yararlanma olanağına kavuştu. Babası ölünce, Cür-can'da Şirazlı Ebu Muhammed'ten destek gördü (Tıp Kanunu'nu Cürcan'da yazdı). Çağında tanınan bütün Yunan filozoflarının ve Anadolu doğacılarının yapıtlarını incelemiştir.

11 **Farabi** (d. 872[3] Fārāb[4] – 14 Aralık 950 ile 12 Ocak 951 arası Şam),[4] 8. ve 13. yüzyıllar arasındaki İslam'ın Altın Çağı'nda yaşamış ünlü filozof ve bilim adamı. Aynı zamanda gökbilimci, mantıkçı ve müzisyendir. Yorumları ve incelemeleri sayesinde Farabi ortaçağ islam aydınları arasında Muallim-i Sânî ya da Hace-i Sâni (İkinci Üstad / Magister secundus) olarak bilinir. Hace-i Evvel (Birinci Üstad / Magister Primus) ise Aristo'dur.Farabi'nin hayatı selefi olduğu El-Kindi gibi çok az bilinir. Bağdat, Halep ve Mısır'da bulunduğu, hayatının önemli bir kısmında Halep'teki Şii Hamdani hanedanı tarafından desteklendiği bilinmektedir. Etnik kimliği tartışmalıdır. Kimi kaynaklara göre Fars kimilerine göre Türk kökenlidir. Ancak Farabi, bütün eserlerini Arapça yazmıştır. Farabi Aristo'nun temel eserlerinin birçoğunu Arapça'ya yeniden çevirmiş, bu eserlerin daha iyi anlaşılabilmesini sağlayan şerhler yazmıştır. Bu yanıyla hem İslam dünyasında antik felsefenin anlaşılmasını sağlamış, hem de Arapça'nın bir felsefe dili haline gelmesine büyük bir katkı yapmıştır. Farabi'nin bu büyük katkısının yanında İkinci Üstad kabul edilmesinin ana nedeni İbn-i Haldun'a göre onun mantık alanında yaptığı çalışmalardır. Farabi, Aristo'nun 6 ciltlik temel mantık kitabı Organon'un tüm bölümlerini içeren çeviriler ve şerhler kaleme

[12], Sinan'lar gibi sayısız Türk dahilerini ilim ve kültür alemine

aldı ve Organon'u iki bölüm daha ekleyerek 8 kitaba çıkardı. Mantık ifadeleri, onu ifade etmek için kullanılan dil ve bilgi ile ilişkili olduğu için Farabi'nin mantık dışında dil felsefesi ve epistemoloji üzerinde de yoğun şekilde durduğu görülür. Farabi'nin diğer bir çalışma alanı Doğa felsefesi, Metafizik ve Psikoloji olmuştur. Doğa anlayışı dönemin Batlamyusçu dünya merkezli görüşüne uygundur. Farabi'nin geliştirdiği sudûr teorisi ise Neoplatoncu ve İsmaili kökenlere dayanır. Bu anlayış daha sonra İbn-i Sina tarafından geliştirildi. Farabi'ye atfedilen kitapların sayısı 100 ile 160 arasındadır. Farabi, El-Kindi'nin kurucusu olduğu kabul edilen ve İslam felsefesi içinde rasyonal/Aristocu eğilimi ifade eden Meşşâîlik akımının ikinci kurucusudur. Pekçok takipçisi olduğu için bazı felsefe tarihçilerine göre bir Farabi okulundan sözedilebilir. Yahudi filozof Maymonides etkilendiği felsefeciler içinde en büyük övgüyü ona yapar: "Mantık hakkındaki eserlere gelince, sadece Ebu Nase el-Farabi'nin eserlerinin çalışılması yeterlidir. Onun tüm eserleri kusursuz ve mükemmeldir. O eserler incelenmeli ve anlaşılmalıdır. Çünkü o büyük bir adamdır." Batı'da Farabi'nin eserleri İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd'ün eserlerinden daha az tercüme edilmişse de, Farabi'nin eserleri Aristo düşüncesinin yeniden anlaşılmasında merkezi bir öneme sahip olmuş, arkadan gelen felsefi zenginliğe ilk açılımı yapmıştır. İbn-i Rüşd ve Endülüslü filozoflar Farabi'yi mantık, psikoloji ve siyaset konularında önemli bir otorite olarak görürler.

12 **Nizamüddin Ali Şir Nevai veya yaygın adıyla Ali Şir Nevai** ; 9 Şubat 1441, Herat - 3 Ocak 1501, Herat), 15. yüzyıl Türk şairi. Ali Şir Nevai'nin Çağatayca[1] edebiyatının oluşmasında büyük bir rolü vardır. Çeşitli konularda yazılmış 30'a yakın eseri bulunmaktadır. Eserlerinden bazıları şunlardır: Çağatayca Divan (5 tane), Farsça Divan (5 tane), Çihil Hadis (Kırk Hadis) ve Muhakemet'ül Lugateyn (İki sözlüğün karşılaştırılması)'dır.

15. yüzyılda Çağatayca'nın (Çağatay Türkçesi'nin) klasik bir yazı dili olarak kimlik kazanmasında Ali Şir Nevai'nin önemi bilinmektedir. Nevai öncesinde ve Nevai'nin çağında, Timurlular devletinde Türkçe yazan sanatçılar azdır. Nevai, Türkçeyi edebi dil olarak kullanmayan, Farsça yazan çağdaşlarına çatar. Çağdaşlarının Farsça'nın karşısında edebi dil olarak Türkçeyi yetersiz görmelerini eleştirir; eğer emek verilirse Türkçenin de Farsça kadar, hatta daha fazla anlatım inceliklerine sahip olduğunun görüleceğini belirtir. Bu görüşlerini Muhakemet'ül Lugateyn'de görürüz. Türk dili tarihinde Divân-ı Lügat-it Türk'ten sonra ikinci önemli kitaptır.[kaynak belirtilmeli] Hamse sahibi ilk Türk şairidir (hamse 5 mesneviden oluşur). Tezkire sahibidir(günümüz edebiyattaki biyografi): "Mecalüs'ün Nefais". Şehrengiz:Doğup büyüdüğü "Herat" kentinin doğal güzelliklerini anlatır. Şiirleri yaşamının değişik dönemlerine göre sınıflandırıp kronolojik olarak divanında toplamıştır. Farsça'nın resmi dil olduğu, Türk aydınlarının bu dille eser vermeyi hüner kabul ettiği bir zamanda Nevai, Çağatayca'nın Farsçadan üstün bir dil olduğunu savunmuştur. Bunu da eserleri ile kanıtlamış ve kendinden sonrakileri bu yolda eserler vermeye teşvik

hakkıyla tanıtmalı, onları ilim ve kültür tarihindeki mevkilerine mutlaka oturtmalıyız.

Bunlar bizim tarihimizde, istikbalimiz için, en kıymetli güç ve kuvvet menbalarımızdır. Biz onlarda, kendimizi arıyoruz; kendimizi buluyoruz.

Türk milleti geçmişte, dünyaları avucunda bir elma kadar küçük gören; Sıyt-ı-teshiri (iyilikte şöhrette) Şark'ı, Garb'ı titreten; nice Başbuğlar ve bütün dünyaya ilim, fazilet, ahlak taşıyan nice alimler yetiştirmiştir.

Yeni şartlar ve yeni zihniyetler ölçüsünde dünyayı hayrete düşüren Deha'larımız yakın geçmişimizin ve hal tarihimizin şahikalarıdır. (zirveleri)

Atatürk-İnönü'nün, yedi asır sonra unutulmasına, anılmamasına hangi Türk!..kaildir?...(söyleyen)

İşte (MEVLANA) bu görüşten doğmuştur.

Hasan Hulki KARAGÜLLE[13]

---

etmiştir. Türkçe yazdığı şiirlerde kalem adı Nevāī (نوائی anlamı "ağlayan") adı altında, Ali Şir Nevai baş yazarların arasında, yazınsal Türk dilleri ailesi yararına büyük değişlik yapmıştır. Nevai kendisi başlıca Çağatay dilinde yazar ve 30 yıllık bir dönemin üzerinde 30 eser üretir, böylece Çağatayca Yazınsal dil olarak çok saygın ve önemli kabul edilmiştir. Nevai ayrıca Farsça yazdığı şiirlerde ise, Farsça dilinde (فانی; Fāni kalem adı altında, anlamı Arapça "fena" sözünden: yok oluş; mecazi mânâsı ise Allah'ın aşkıyla kendinden geçme, yok olma veya "gelip geçici"), Arapça ve Hintçe çok daha az bir sayıda eser yazmıştır. Ali Şir Nevai'nin en çok tanınmış şiirleri onun dört divan'nında, veya kabaca 50,000 şiir koleksiyonu bulunur.

13 **Hasan Hulki Karagülle** (d. 1889 Taşkent, Konya) - (ö. 19 Eylül 1963), Türk siyasetçi. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. Antalya, Zara Bidâyet Mahkemesi Müddeî-i Umûmîlikleri, Kastamonu Sulh Hâkimliği, 1. Ordu Adli Müşavirliği, Antalya Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti İdare Heyeti Üyeliği, Beyşehir Bidâyet Mahkemesi Başkanlığı, Seydişehir Asliye Mahkemesi Başkanlığı, Konya ve Ankara Cinayet Müddeî-i Umûmî Muavinlikleri, Jandarma Subay Okulu Hukuk Dersleri Öğretmenliği, Serbest Avukatlık, Baro Başkanlığı, Umûmî Meclis Azalığı, Halkevi Başkanlığı, Konya Halkevi Dergisi ve Babalık Gazeteleri Yazarlıkları,TBMM VII. ve VIII. Dönem Konya Milletvekilliği yapmıştır.

Mevlana Hakkında

Ana yurdumuzun tarihinde XIII cü asır en karışık devirlerden biridir. Anadolu Selçukluları dışarıdan idare edilir hale gelmiş, istilalar vatan toprakları üstünde Türk milletini türlü bakımlardan parçalamış bir haldedir. İşte bu devirde Belh'den (bugün ki Afganistan'ın en eski şehri) hicret etmiş tanınmış ve nüfuzundan korkulmuş bir Türk ailesinin çocuğu, hayatının iç ve dış cephelerinde perişanlık gösteren büyük Türk kütlesine, belki bu cihetteki önemli hizmetini kendisi duymadan, gönülden birleşme imkanını hazırlamıştır. Mevlana, bu gönül birliğinin unutulmaz yaratıcısıdır.

Hayatından sonra gelen asırlara bu birliğe çağıran duygulu ses, bütün şark alemine yayıldı. Yalnız Osmanlı cemiyetinde değil, Hindistan'ın en kuytu yerlerine kadar, oraların türlü renkte ve sesteki kuşlarının cıvıltıları üstünde bir manevi feryat gibi yüzlerce ve yüzlerce yıl ölümlü insanların yüreğine ölmezliğin sırrını üfledi. Bizde taassubun (taraflı olmanın)iki güzel sanatı çatkın kaşlarıyla hoş görmediği zamanlarda Mevlana, şiir ve musiki ile Türk vicdanlarını katılaştırmaktan kurtardı. Onlara, şiirin ve musikinin yaşartıcı yumuşaklığı içinde hayatın ıztıraplarına tatlı bir dünya görüşüyle bakmayı öğretti.

Mevlana insan kütlelerini parçalayan, insan ruhlarını zincirleyen, insan gönüllerini esir eden bütün bağları ve inananları bir

tek varlığın ateşinde eritmek için yaşadı. Kendisi de o ateşte eriyerek ince bir varlık halinde kendinden sonra gelenlerin gönüllerine sindi. Cami, kilise, savmaa, ve daha ne kadar tapınak varsa hepsini bir gördü. Hepsindeki insanları Bir'e tapınanlar halinde gösterdi. **''Her Peygamberin, her Velinin bir mesleği vardır. Fakat değimi ki hepsi, halkı hakka ulaştırıyor, birdir.''** Mevlana öldüğü gün, ona ağlayanlar yalnız Müslümanlar değildi. Cenazesinde göz yaşı döken Müslüman dan başkalar pek çoktu.

Mevlana Türkdü, Türklüğünü saklayan Türklerden değildi. Muhacirliğini (göçmenliğini) ve Türklüğünü böyle ifade etti.

BİGANE MEGİRİT MERA ZİN KÜYEM
DER KÜYİ ŞUMA HANE HUD MİCUYEM;
DÜŞMEN NEYEM ERÇEND Kİ DÜŞMEN RUYEM
ASLAM TÜRKEST EGERÇİ HİNDİ DÜYEM[14]

Türk olmayanların ona sahip çıkmak için ettikleri gayretler, Türklüğünün ayrı bir delili sayılabilir. Rubailerinden[15] bir kısmını tercüme ettiğim zaman başa koyduğum dört satır, müsteşrikler (doğu bilimci-Oryantalist) arasında eski bir itikadı sarstığı için sorgu ve tenkit mevzuu bile olmuştu. Mevlana , din ve mezhep anlayışı bakımından çok geniş düşünceli oluşuyla belki de Anadolu'daki Hıristiyanların Türk olduğunu bir içgüdü halinde duymuştu. Devrinin edebi tesirlerinden tamamen sıyrılıp Türkçe seslenseydi, eseri, kabuğu ile de bizden olurdu. Fakat, gerek kendinden feyiz alarak Türkçe söyleyen Aşıkpaşa ve Yunus o kadar

14 Yabancı bellemeyin, ben de bu eldenim. Sizin diyarınızda kendi ocağımı aramaktayım. Düşman gibi görünüyorsam da düşman değilim. Hintçe söylüyorum amma aslım Türktür.

15 Divan Edebiyatında dört dizeden oluşan ve belirli aruz kalıpları ile yazılan şiir.

çok Mevlana dan idiler ki, onun Farsçasını, ona mahsus bir Türk diyeleği (yazma biçimi) gibi görmek hatalı olmaz.

Kültür tarihimiz içinde Mevlanayı tanımak ve bilmek birinci işlerden biridir. Onun, kişiliğinin kutsal tarafını bir yana bırakarak, tam insan varlığı ile görüp gösterilmesi bu bakımdan çok lüzumludur. Işık kaynaklarını, etrafını saran haleleri silerek görmedikçe asıllarını anlamak mümkün olmaz. En büyük insanları bile insanlık hududu içinde görmekte, onları daha iyi görmek için en şaşmaz yöntemi bulabiliriz. Hümanist bir anlayışla eserini henüz bizim yapmaya muvaffak olamadığımız mükemmeliyette kendi dilinde yazıp basan yabancılar, bizim daha varamadığımız bu muvaffakiyete bu anlayış yolunda varmışlardır.

Şahsıma gelince: Ben Mevlanayı sade bir eser olarak değil, çocukluğumdan beri bir ses, bir gönül sesi gönül havası olarak duydum ve sevdim. Benim, için O, bir hayat unsuru gibi oldu. Bu öznel tarafı, daima ona hayranlığım olarak içimde sakladım. Onu sadece milletimin ulu kişilerinden biri olarak değil, kendimi ondan bir parça ve onun kendimden bir şey olarak hissettim. Ona ve eserine hizmet etmekte kimi çalışır gördümse yürekten takdirimi kısırgamadım Mevlana bugün de bizim için içli bir ney sesi, bugün de derin bir şiirin nefesi, ruhlarımızdaki derin ve metafizik kaygıların manalı bir aksidir.(tersidir)

Hasan Ali Yücel
10 Aralık 1942[16]

16 **Hasan Âli Yücel** (d. 17 Aralık 1897, İstanbul - ö. 26 Şubat 1961, İstanbul), öğretmen, eski Milli Eğitim Bakanı, Köy Enstitüleri'nin kurucusu.Hasan Âli Yücel 17 Aralık 1897'de İstanbul'da doğdu. Aslen Göreleli olan babası; Ertuğrul Fırkateyni'nin kaptanı olan Amiral Osman Bey'in oğlu Ali Rıza Bey'dir, annesi Neyire Hanım ve eşi Gülsüm Refika Hanım'dır. Eğitim yaşamını sırasıyla Mekteb-i Osmani, Vefa İdadisi, Cağaloğlu Darülmuallimin-i Âli'ye (Yüksek Öğretmen Okulu) okullarında sürdürdü.İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi ve 19 Aralık 1922'de öğretmenliğe başladı. 12 Temmuz 1932 tarihinde Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin (Türk Dil Kurumu) kurulmasıyla Hasan Âli Yücel etimoloji kolu başkanlığına getirildi. 1935 yılında Cumhuriyet Halk Partisi'nden, İzmir Milletvekili olarak Meclise girdi, ardarda dört

Bir Mektup

Mevlana gecesi teşebbüsüne, o kapının kullarından olmaklığın hasebiyle cihan cihan sevindim. Allah Erenler destgiriniz (yardımcı) olsun. Bu emektar ihtiyardan yazı istiyorsunuz, sinnü-salim (yaşı) dolmuş, gözüm dimağım yorulmuş olması hasebiyle size istediğim gibi bir yazı takdim edebilmekliğim muhaldir (olamaz). Kaldı ki şu inayetnamenizlede (iyilik) Cenab-ı Hüdavendigarımız vasfında yazılan cümleleri gençliğimde ve vaktı-neşatımda (sevinç zamanı) bile bilüp bulup yazabileceğimde müterediddim (eskimiş). Mesela: Mevlana'nın tasavvufi sözleri derler; Mesnevi şerif tasavvuftan bir kitaptır: diyenler var. Eğer tasavvuftan murad; Şeyh-i Ekber Hazretlerinin ''Fütuhat-ı Mekkeye'' (mekkenin fethi) leri gibi asar-ı mebruke (kutlanacak eser) ise fakıyr, Mesnevi şerifi ve sair asarı- aliyelerini hiç de onlara benzetemem.

Nasıl benzeteyim ki fakıyr, Fütuhat'ın çok yerlerini anlayamadım, mesela baş tarafında: hurufu-hecanın (harf ve hece) iki kısım olup birbirleriyle muharabereleri var..Erenler hakkıyçün

dönem milletvekilliği yaptı ve hasan ali yücel in şiirleri vardır. 28 Aralık 1938'de Hasan Âli Yücel, 2. Celal Bayar hükümetinde Milli Eğitim Bakanlığı'na getirildi. Üniversite reformu (Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nin kurulması, Yüksek Mühendis Okulu'nun İTÜ'ye dönüştürülmesi ve Ankara Tıp Fakültesi'nin kurulması), Köy Enstitüleri'nin kurulması, Dünya klasiklerinin Türkçeye çevrilmesi ve ilk resmi ve telifli Türkçe ansiklopedi olan İnönü Ansiklopedisi'nin ön çalışmaları onun bakanlığı döneminde gerçekleşmiştir. Devlet Konservatuvarının kurulması (20 Mayıs 1940), Türkiye'nin UNESCO'ya girişi onun çabaları sonucunda olmuştur. Dört yıllık çabaları sonucunda 25 Haziran 1946'da Üniversiteler Yasası çıkartılır. "Bu yasayla, yüksek öğretim kurumlarının Bakanlıkla olan "sıkı bağı" önemli ölçüde gevşetilmiş, mevcut kuruluşlar yapısal bir bütünlüğe kavuşturulmuş, böylece üniversiteye organik bir karakter kazandırılmıştır. Bu yasanın getirdiği bir başka sonuç da, "dışarıdan gerilim" yerine "içeriden denetim"in getirilmiş olmasıdır. Ankara Üniversitesi de bu yasanın sonucu olarak kurulmuştur. Oğlu şair Can Yücel, babası için "Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim" adlı şiirini yazmıştır. 5 Ağustos 1946'da 7 yıl 5 ay sürdürdüğü Milli Eğitim Bakanlığı görevinden istifa etti. İstifasından sonra gazetecilik görevine döndü. 26 Şubat 1961 tarihinde konuk olarak kaldığı Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın evinde öldü. 2 Mart 1961 tarihinde Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verildi. Hasan Âli Yücel, şair Can Yücel'in babasıdır.

asla muahaze (ayıplama) ve sair terbiyesizlik hatırıma gelmez. Kemali-ihlasla zihnimi yordum, anlayamadım. Kitab-ı-şerifin ne tarafını karıştırdımsa- hiç anlamadım, demeyim-derin zevk alıp sahifelerce okuyamadım.

Sözlerden maksadım şudur ki: Benim anladığıma göre ne Mevlana o zatlar gibidir, ne de asarı-celileleri (yüceliği) tamamiyle o validedir. Yoksa bunlar ehlullahı-kiram (veli) oldukları cihetle bittabi gittikleri yol birdir. Bu günün ateşin zeka ve dehasına anlatacak bir lisanı-beyan ile vasfı Mevlana'da, zatı-ulyalarının (en yüce) (Türk'ün tefekkür ve Beşer asarı dehasının sembolü) tarzında vasıflarını fakıyr, bu üslubla yazamadım. Kezalik(aynı biçimde) (muztarib beşeriyete ferah ve sürur (sevinç) veren mütevekkil (her işi Allaha bırakmış), müteşebbis, azimkar felsefesinde) kelamı-alileri bast-ü-şerh (birtakım notlar) edilince Mevlana'nın Mesnevi-Şerifde tuttuğu meslekicelil (büyük yücelik) anlatılmış olur ki insan, bu ibareyi teemmül (düşünmek) ettiği esnada hatırına ''bu bir kitap-ı-süz'dur, fehm-iden ehli-hale'' (okuyucuya saf arı tertemiz sunulmuş bir kitap) mısra bercestesi (güzel latif) gelir; hele esnayi-kelamda (söz sırası) (hiç olmazsa Garb'ın bildiği kadar tanımak) serzenişi, Türk erbabı-kalemini epeyce utandırsa gerektir.

Vakı'a abdi (kulluk) naçiz gençliğimde Cenabı-Mevlana'ya ve Mevleviliğe ait hayli yazılar yazdımsa da, ne diyeyim, tab'ımdaki (mizaç) fıtri hamul'den mi; her nedense kendim meydana çıkaramadım ve bunları candan neşr-ü-işa'a ederek bir yar-ı-vefadar bulamadım (yazıp açamadım, yazdıracak kişide bulamadım). **(Vakı'a...büyüklerimize yaranı-ba-vefası nice eser yazdırıp neşreylemişlerse de bizim gibi kalender meşreblerin yazılarını hangi Dünya evladı yazacak, çizecek, neşreyleyecek...)**

Şarkın tefekkür aleminde; değil bizim gibi zavallıları, beşeriyet aleminde ender zuhur etmiş olan Mevlana gibi bir mütefekkiri

bile Garb'ın mütefekkirleri kadar tanıyıpta tanıtamadığımıza zatı-alileri izhar (belirterek) teessüf (acınıyorlar) buyuruyorlar.

Bunu burada bırakalım da cenabı-Mevlana'nın süri ve ma'nevi hayatları ve Maarif (bilgi-kültür) ve hakayıka (yedi hakikat) mütealik (bilinen) asarı aliyeleri hususunda fakıyrden yazı istemelerine gelelim. Vallahi aziz kardeşlerim, bu gün Mevlana'yı bir parçacık tanıtabilecek yazı yazmak için epeyce zaman dimağı yormak ve günlerce uğraşmak lazımdır ki-inanmanızı çok rica ederim; erenler hakkiyçün; gözüm, dimağım buna müsait değildir. Bu bapta biraz yazılarım var ise de tek nüsha oldukları cihetle diyar-ı-ahara (eski çalışmalara) gidip gelmesi ve elden ele gezmesi fakıyri düşündürür.

Eğer burada emin bir bildiğiniz bunları alır, bunlardan istediğini veya hepsini istinsah (çoğaltama) ederse veya emin bir elle oraya, zatı ulyalarına giderse inşallah hem matlup (talep edilen şey) hasıl olur, hem de kitaplardan emin bir şekilde istifade edilmiş olur.

Fakıyre erzan (layık) buyrulan şu inayetnamei aliyelerindeki Mevlana hakkındaki vakkafane beyanatı aliyeleri bu bapta kafi surette ilim ve vukufu-arifanelerine delalet eylediği cihetle doğrudan doğruya sizin kendinizin kafi surette bir yazı yazmanızı fakıyr kafi ve vafi (sözünde duran) bulurum.

Eğer asarı Mevlana'dan bir numune icap ederse, en meşhuru olan Mesnevi-Şeriften, niyet açar gibi, bir sahifeyi açıp yirmi otuz beyit-şerifi Türkçeye çevirivermek kafidir sanırım.

Böle mebruk (kutlanacak) bir vesiyle ile fakıyri-hakıyri yad buyurduğunuzdan dolayı zatı ulyalarına ve ocağımızdaki bilcümle ihvanı-basafaya ihdayı tahiyat ve teslimat eylerim.

Veled ÇELEBİ[17] *(22 Teşrinievvel 1942) 22 Ekim 1942*

17 "**Veled Çelebi İzbudak",** "Mehmet Bahâeddin Veled" (d. 16 Temmuz 1869 Konya – ö. 4 Mayıs 1950, Ankara), Türk dil ve edebiyat bilgini, şair, milletvekili.

Bir Kıt'a

Cenab-ı Mevlana hakkında kırk yıl evvel şu kıt'ayı söylemiştim. (Yazılan Kıt'a 1902 senesine aittir.)

Şemsi Tebrizi arar destine almış meş'al
Gece gündüz dolaşıp Pir-i felek dünyayı

Didei encüm ile ta bekıyamet arasa
Ne bulur bir daha Şemsi ne de Mevlanayı

****

Yegane Şemsi- Hüdadır Cenabı Mevlana
Hulus-ü kalb ile kıl intisab Mevlana

Tarıykı aşkı hakıykide rehberin olsun
Kitabı pencüm hakkıdır kitab-ı Mevlana

Ferid KAM[18] 25 Ekim 1942

Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinin bilimsel ve edebi çalışmalarına katılan Veled Çelebi, ömrünü Türk dili araştırmalarına vermiş; Türk Dil Kurumu'nda çalışmalarını ölümüne kadar sürdürmüş bir araştırmacıdır. Konya Mevlana Dergahı'nın postnişinliğini yapmış bir Mevlevi'dir. II., III., IV.ile V. Dönem Kastamonu, VI. dönem Yozgat milletvekili olarak toplam 20 yıl süreyle TBMM'de görev yapmıştır. Atatürk ile yakın ilişkileri bulunmuş ve bilimsel çalışmalarında desteğini görmüştür.1867'de Konya'da dünyaya geldi. Anne ve baba tarafından Mevlana soyundan gelen Veled Çelebi'nin babası Mustafa Necip Çelebi, annesi Rabia Hanım'dır. Veled Çelebi'nin kendinden büyük Ahmed Nazif, Şemseddin ve kendinden küçük Yusuf isimli üç erkek kardeşi vardır.

18 **Ferid KAM**; *İstanbul*'un Beylerbeyi semtinde *1864*'te yılında dünyaya geldi. Askerî hekim Ahmed Muhtar Paşa ile Fatma Fıtnat Hanım'ın oğludur. Baba tarafı Çankırı asıllı olan Ferit Kam'ın annesi Âtıf Efendi Kütüphanesi'nin bânisi Defterdar Âtıf Efendi'nin torununun kızıdır. *Beylerbeyi*'nde başladığı ilk tahsilini hususî hocalardan *Arapça*, *Fransızca* ve *Farsça* öğrenerek geliştirdi. 1880'de babasının yönlendirmesiyle *Mekteb-i Tıbbiye*'ye girdiyse de 1882'de burayı bırakarak *Mekteb-i Hukuk*'a kayıt yaprırdı. Babasının ölümü üzerine okulu bırakmak zorunda kaldı fakat hususî lisan derslerini bırakmadı. 1887'de *Hariciye Nezareti Tercüme Odası*'nda memuriyete başladı. Ertesi yıl imtihanla Fransızca muallimi olarak Beylerbeyi Rüşdiyesi'ne geçti. 1889'da Fatma Rukiye Hanım'la

MEVLANA

''İSLAM VE TÜRK ALİMLERİ İÇİN O,
ŞAN İLE DOLU BİR MEFHARETTİR'' (övünme-İftihar Etme)

Babamdan mevrus (yeni yetişen) bir meclubiyetle (tutkunluk) Hazret-i Mevlana'ya küçük yaşımdan beri meftunum. Onun Mesnevi'sine, ondan nebean (fışkıran) eden hikmete, lisanına, görüşüne, duyuşuna, gösterişine, duyduruşuna hayranım.

---

evlendi. 1905'te Müderris Mustafa Âsım Efendi'nin *Fatih Camii*'ndeki derslerini takip ederek icazetnâme aldı. 1908'de *Sırat-ı Müstakim*'i çıkaranlar arasında yer alarak burada yazılar yazdı, kitaplarını tefrika etti. Mehmet Âkif, Fatin Gökmen,Tâhir'ül Mevlevî, İsmail Sâib Sencer, Babanzâde Ahmed Nâim, İzmirli İsmail Hakkı, Süleyman Nazif gibi münevverlerle bir arada oldu.1914 yılında Darü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi Türk Edebiyatı Müderrisi olarak burada "Âsar-ı Edebiye Tedkikatı" derslerini okuttu. 1917'de *Süleymaniye Medresesi*'nde "Felsefe-i Umumiyye Tarihi" Müderrisi oldu. 1918'de Darü'l Hikmeti'l-İslâmiye azalığına getirildi. 1919'da Darü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi Şerh-i Mütûn müderrisliğine tayin olundu. Buradaki dersleriyle Türk ve Şark edebiyatlarına ait edebî metinleri bilhassa şiirleri şerhetme tarzında bugün de devam eden yeni bir çığır açtı. Millî Mücadele'nin ardından bir süre açıkta kaldıktan sonra, Ankara'da Şeriye ve Evkaf Vekaleti (Diyanet ve Vakıflar Bakanlığı) bünyesindeki "Telifat ve Tedkikat-ı İslamiye Heyeti" üyesi oldu. 1924'te Şeriye ve Evkaf Vekaleti lağvedilince İstanbul'a döndü ve Darü"l-Fünûn"da İran Edebiyatı Müderrisi oldu. 1933 yılındaki Üniversite Reformu ile tasfiye edilerek üniversite dışında bırakıldı.Bir ara Eskişehir'de yaşadı. Uzun bir aradan sonra 12 Mayıs 1943'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yine İran Edebiyatı Dersleri ile hocalığa döndü ve 21 Mayıs 1944'te Ankara'da öldü. Arapça ve Farsça yanında Fransızca'ya da hâkimdi. Türkçe, Arapça, Farsça şiirleri yazmıştır. Eski Türk Edebiyatı, Arap ve Fars Edebiyatları sahasında uzman olan Ferit Kam, genel felsefe, İslam felsefesi, özellikle kelâm ve tasavvuf ile âlimane meşgul olmuştur. Yazı ve şiirlerini Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad, Peyam-ı Sabah, Ceride-i İlmiye ve Mahfil gibi gazete ve mecmualarda yayımlamıştır. Müzisyen, kemençe sanatkârı Rûşen Ferid Kam'ın babasıdır.

Kaç kereler O'nun ayininde gaşyolarak (kendinden geçmek), tennureleri (Mevlevi dervişlerinin giydiği kolsuz, yakasız, yırtmaçlı, beli kırmalı, uzun ve geniş giysi.) içinde dönen müritlerin semalara tayarane der (uçar gibi) gibi deveranlarına takılarak mestoldum.

Bazı keder ve gussa (keder) zamanlarımda hala Mesnevi'ye el uzatır, O'nun yaprakları arasında hayatın elemleri için bir tesliyet ararım.

Bu büyük zatın kadrini ölçebilecek bir mıkyas (ölçü) bulamıyorum.

İslam ve Türk alimleri için O' şan ile dolu bir mefharettir (iftihar).

Halid Ziya UŞAKLIGİL[19]

19 **Halid Ziya Uşaklıgil (1866 – 27 Mart 1945)**, Servet-i Fünun ve Cumhuriyet dönemi Türk yazarı. Bazı edebi yazılarını Hazine-i Evrak dergisinde Mehmet Halit Ziyaeddin adıyla yayımlamıştır. Servet-i Fünun edebiyatının en büyük nesir ustası kabul edilir. İlk büyük Türk romanı olarak kabul görmüş Aşk-ı Memnu'nun yazarıdır. Aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun Sultan Reşat devri Mabeyn Başkatibi (1909-1912) ve Ayan Meclisi üyesidir. İstanbul'un Eyüp semtinde doğdu. Babası halı tüccarı Halil Efendi, Uşak'tan İzmir'e göçmüş varlıklı bir ailedendi. Halit Ziya, o sırada İstanbul'a yerleşmiş olan Halil Efendi ile Behiye Hanım'ın üçüncü çocuğu olarak dünyaya geldi. Mahalle mektebindeki ilk eğitiminin ardından Fatih Askeri Rüştiyesi'ne devam etti. 93 Harbi'nin başlaması ile Halil Efendi'nin işleri bozulunca aile, İzmir'e yerleşti ve Halit Ziya öğrenimini İzmir Rüştiyesi'nde sürdürdü. Ardından İzmir'de Ermeni Katolik rahiplerinin çocukları için kurulmuş yatılı bir okula devam ederek Fransızcasını geliştirdi; Fransız edebiyatını yakından tanıdı. Fransızca çeviri denemeleri yaptıktan sonra henüz öğrenci iken ilk yazılarını yayımlamaya başladı. Önce İzmir çevresinde kendini tanıttı. Bazı edebi yazılarını İstanbul'da Hazine-i Evrak adlı önemli bir dergide "Mehmet Halid" adıyla yayımladı. Son sınıfta iken okuldan ayrıldı, babasının kâtibi olarak iş yaşamına başladı. Aynı yıl, Bıçakçızade Hakkı ve Tevfik Nevzat adlı arkadaşlarıyla "Nevruz" adlı bir dergi yayımlamaya girişti. 10 sayı kadar yayın hayatında bulunan ve İzmir'in ilk edebiyat dergisi olan bu dergide çeviri şiir ve hikâyeler, mensur şiirler, bilimsel yazılar yayımladı. Babasının yanındaki işi edebiyat merakı ile bağdaştıramadığından farklı bir iş aradı. İstanbul'a giderek hariciyeci olmak için başvurdu; başvurusu kabul edilmeyince İzmir'e döndü. İstanbul'da bulunduğu süre içinde Fransız edebiyat tarihi ile ilgili olarak uzun süredir yazmak istediği kitabı yazdı. *Garbdan Şarka*

MEVLANA BİZE NE ÖĞRETİYOR ?

Çin denizi sahillerinden ta Atlantik denizi kıyılarına kadar uzanan pek geniş saha üzerindeki muhtelif Müslüman kavimlerinin müşterek bir medeniyeti vardı: İslam medeniyeti. Bu medeniyetin kurulmasında, yayılmasında, büyümesinde hizmetleri geçen milletlerin başında Türkleri görüyoruz. Filhakika (gerçekten) İslamın büyük müfessirlerini (Kur'an yorumlayan) muhaddislerini (hadis bilimiyle uğraşan), fakihlerini (fıkıh bilgini), lügatçılarını, ediplerini, filozoflarını, riyaziyecilerini (matematik)...hep Türkler yetiştirmişti. Bunun gibi İslam tasavvufunun en mümtaz bir siması da necib Türk kavmine mensuptur. Çünkü şark ve garba ait edebi muhalledat (daimi olarak kalacak şey) içinde pek yüksek bir kıymeti olan Mesnevi'yi Mevlana Celaleddin ibda (yaratma) etmiştir. Acaba o yüksek Pir bu nefis, selis (akıcı) ve ruhnevaz (ruhu okşayan) kitabıyla bize ne öğretmek istemişti ? Bu pek açık bir şeydir. Çünkü onun gayesi ümmetinden olduğu ahir zaman Nebi'sinin maksadından başka ne olabilirdi ? Hazreti Muhammed (S.A.V) kendisinin memuriyeti insanlara mekarimi (iyilikler) ahlakı öğretmek olduğunu haber

---

Seyyale-i Edebiye: Fransa Edebiyatının Numune ve Tarihi adlı kitabı 1885'te 84 sayfa olarak basıldı. Bu eser, onun basılan ilk kitabıdır ve Türkçe de basılmış ilk Fransız edebiyatı tarihi olma özelliği taşır. İzmir'e döndükten sonra İzmir Rüştiyesi'nde Fransızca öğretmenliği yaptı, öğretmenliğe devam ederken Osmanlı Bankası'nda çalışmaya başladı. İzmir İdadisi'nin açılmasından sonra öğretmenliğe bu okulda devam etti; Fransızcanın yanı sıra Türk edebiyatı dersleri verdi.

vermemiş mi idi ? İşte bunun içindir ki Mevlana'nın da en yüksek emeli Adem oğullarına edebi öğretmek olmuştu. Görmez misin ki onun öğütlerini dinlemiş ve onun çizdiği yolda yürümeğe dikkat etmiş olan insanların en cahilinde bile yürüyüşünde, oturuşunda, söz söyleyişinde, başkalarıyla olan muamelelerinde bir nezaket, bir incelik, bir zarafet tecelli ediyor. Birçoğu haşin; mütecaviz (saldırgan), had ve hak naşinas (bilmez) olan eğri insanları biraz doğrultmak ve yumuşatmak için Mevlana onlara bazı pek büyük mutasavvıfa üstatları gibi gayet derin ve anlaşılması son derece müşkil (yoğun) meseleleri anlatmağa yanaşmamış, bilakis herkesin ve çocukların bile anlayacağı bir tarzda temsiller ve hikayelerle edibin (iyi ahlaklı) ne olduğunu telkin ve tefhim (anlatma) etmiş.

Mevlana bir beyitinde edepsiz bir kimsenin Allahın lütfundan mahrum kalacağını ihtar ve Tanrıdan edeb için tevfik (Allahın yardımına kavuşma) ve inayet dileyelim diye tavsiye etmiştir. Mesnevi'nin hikayelerinde Ahu, Bülbül, Doğan, Hüd Hüd, Tuti gibi kuşlardan başka Kurd, Deve, Arslan…gibi hayvan adlarına sık sık tesadüf olunur. Fakat Simsime, Ankay-i Muğrib, Rahmut, Fehvaniyye…gibi, gamız tasavvuf ıstılahları (terimleri) görülmez. Bununla beraber o basit ve sevimli hikayelerin içine sırası düştükçe 1-Hilkat (yaratılış), 2-Ruh, 3-Kaza kadercebir ve ihtar, 4-Haşir ve neşir (toplama-dağılma), 5-Hayat-mevt (-ölüm), 6-Güzellik ve çirkinlik… gibi en gamız (anlaşılmaz) metafiziki meselelerin de serpiştirilmiş olduğunu söylemeliyim. Mesela: mademki Allahın iradesi taalluk (ilgisi olma) etmeksizin hiçbir şey yapamıyoruz ve hiçbir yaprak bile ağacından düşmüyor, o halde insanlar fiillerinden niçin mesul tutulsunlar ? Pek tabii herkesin aklına gelen bu sualin cevabını hazreti Pir ne güzel vermiştir. İstemediğiniz, beğenmediğiniz bir işi birisinin yaptığını gördüğünüz vakit ona darılıyorsunuz, niçin

böyle yapıyorsun diyorsunuz. Çünkü o iş ondan sadır (görünen) olmuştur. O işin mucidi, hakiki faili Allahtır; diyerek susup oturmuyorsunuz.

Bazı şeylere iyi veya güzel, diğer bazı şeylere de fena veya çirkin diyoruz. Acaba nefs-ül emirde iyilik veya fenalık yahut güzellik veya çirkinlik var mıydı ? bir şey alelıtlak (genel olarak) güzel veya çirkin midir ? yüksek hakimimiz bu meseleyi kendine has olan tatlı, sevimli ve gönül alıcı üslubiyle ne kadar güzel ve akla yakın misallerle anlatmıştır. Mademki ekvan (varlıklar) içinde hiç bir şey batıl ve abes olarak yaratılmamıştır, o halde alemde hiçbir şeyin iyiliği veya fenalığı mutlak değil nisbidir (bağlantılı).

Yani zehir yılanlara hayat ve insanlara nispet olunursa ölüm olur.

Filhakika (gerçekten) bizim gibi toprak üstünde yaşamak için yaratılmış olan mahlukat deniz içinde nasıl yaşayabiliriz ? fakat deniz, su içinde yaşayan balıklar için gül bahçesidir.

Fakat edeb nasıl elde edilir ?

Biliyoruz ki insan evvela bir hayvandır, yer, içer, yürür, yatar, kalkar. Hayatını temin için her hayvan gibi yiyeceğini aramaya, bulmaya savaşır. Yine her hayvan gibi neslini idame için icab eden şeyleri yapmaya tab'an (karakter) mecburdur. Fakat bu hayvani hayatın zaptı ve tanzimi son derece müşgildir. Onu itidal (ölçülülük) dairesine sokmak büyük bir mücahedeye (gayret) mütavakkıftır. Kitaplarımızda o hayvani hayata nefsi emare diyorlar. Tütün içmekteki mazarratı (zarar) herkes bilir. Nefes almakta zahmet çeken, öksürükten dermanı kesilen bir adama hekim sigara içmemesini tenbih eder, bununla beraber o tembihe de lüzum yoktur, çünkü tiryakinin kendisi de o zararı bilir. Fakat yine o iptilasından (düşkünlük-tiryakilik) vazgeçemez, çünkü nefsini yenemez, yenmesini bilemez. İnsanların dağlarda ve ormanlarda kendi alemlerinde gezen vahşi

atları, filleri ele geçirip terbiye ettikleri ve onların üzerlerine bindikleri, sulara, rüzgarlara, elektriğe kumanda ederek bu tabii kuvvetleri işlerinde kullandıkları halde kendi elleri altında olan nefislerini yenememeleri ne büyük bir acz (yapamamak) ve ne kadar şaşılacak bir şeydir.? Velhasıl (sözün kısası) insana insanlığın meziyet ve şereflerini unutturan, insanları birbirine düşman eden hep bu nefsi emarenin ihtiraslarına mağlubiyettir. Hazreti Pir bir insanın bu nefsi emaresine nasıl galebe (yengi) edebileceğini güzel hikayeler ve pek realist (gerçekçi) bir üslupla öğretiyor. Bununla beraber, onun yüksek görüşüne göre insanın yalnız nefsi emaresini yenmesi de kafi değildir. Aklını işletmesi parlatması elzemdir. Çünkü akıl onun öğrettiklerine göre insan için oruç ve namazdan da efdaldir (daha üstün-tercih edilen).

Fakat aklın salahiyeti ve kudreti ne derece kadardır ? Hazreti Pir kitaplarından da anlaşılacağı üzere Eflatun'u biliyor, Aristo'yu da biliyor. Yunan felsefesini İslam maarifine (bilgi ve kültür) sokan ve onu şerh (yorum) ve tevsi eden Farabi'yi, İbni Sina'yı de gözden geçirmiştir. Hatta Aristo'dan Farabi'ye geçen ve onun tarafından biraz daha ikmal (eksiği tamamlama) edilmiş olan aklı-evvel nazariyesini benimsemiş olduğunu Mesnevi'nin bir çok beyitlerinden anlıyoruz.

Fakat neden Aristo üstadı Eflatun'u beğenmeyip red ediyor ? neden birinin ak dediğine öteki kara diyor ?. Heraklitos'un ağladığı şeylere Demokrit niçin gülüyor ?. Bükrat evet derse Calinos hayır diyor ?. Bu filozofların hepsi gayet keskin zekalı derin birer mütefekkir ((düşünür) olduğu halde hiç birisi diğerini tasdik etmiyor, bilakis tekzib (yalanlama) ediyor. Kainat mütenahi (sonu gelen) midir ? değil midir ? Madde veya ruh var mıdır yok mudur ? bu suallerin içinde hala bocalayıp duruyorlar, felsefeye dalan bir genç ne olsun ? Nominalist'mi (adcı) Conceptualist'mi (kavramsalcı), Realist'mi (gerçekçi), İdealist'mi (ülküsü olan)..

ne olsun ? Yoksa pusulayı şaşıran cas cavlak bir septuque (septik) mi olsun ?. işte bu olayı inceleyen hazreti Pir, aklın salahiyeti ve kuvveti derecesini araştırmış ve o alet ile mabad-et-tabii (gelecek) meselelerin halledilemeyeceğine hüküm eylemiştir. Hem bu akıl dediğimiz fakülte aslında herkes de mütesavi (eşit) midir, yoksa mütasavi değil de sonradan ilimle ve tecrübelerle mi çoğalıyor. Bu bile filozoflarla ehli sünnet alimleri arasında halledilememiştir.

Hazreti Pir'e göre insanların akılları asıl fıtratta birbirinden mütefavettir (şüphesiz), mütesavi (eşit) değildir. Bazı kimselerin aklı daha doğduğu vakit yüksek bir derecede bulunur, bazılarının aklı az olur. Fakat açamadığı ve açamayacağı sırları acaba başka bir vasıta ile açmak, hadiselerle onların masdarı-tecellisi olan hakikat arasındaki perdeyi kaldırmak, akıl ve mantığın erişemediği yüksekliğe ve içine giremediği derinliğe ruhun seziş kudretiyle erişmek mümkün değil midir. Vakıa (olgu) akıl eserden illetten ma'lule intikal ederek illetlerin illetine yükseliyor. Fakat böyle istidlali (çıkarımlı) Raisonnement (bir yargıya varma) yolu ile vacibin vücudunu ispat eden delillerin her birini ileri bir filozof Kant çıkıp birer birer çürütmemiş mi idi ? İşte böyle bir ihtimali düşünmüş olan hazreti Pir kıyas ve istidlal (çıkarım) yoluna gitmekten ve ateşin vücudunu dumanından anlamaktan ise doğrudan doğruya ateşi dumansız olarak görmeği tercih ediyor.

Onun tedrisatına (öğretimi) göre insanlarda akıldan başka gökleri delen, mesafe bilmeyen, her karanlığı aydınlatan, ölüyü dirilten bir kudret vardır. Onun bu kudretine aşk diyoruz. Bulunduğu köşede kendi halinde rahat rahat duran bir adam birkaç kadeh bade içtiği vakit yüzü kızarır, harekete gelir, coşar, terennüm (güzel ve alçak sesle şarkı söyleme) ve raks eder. Neden ? Çünkü o badenin (içki) içinde aşk kaynıyor. Ney üflendiği vakit onu dinleyenlerde derin bir safa hasıl oluyor, ruhu

yükseliyor, neden ? Çünkü Ney'in içinden aşk ateşi çıkıyor. Fakat şunu haber vereyim ki aşk ateşi hazreti Pir'e bedenen gelmiyor, badede ve neydeki ateşi o veriyor.

Filhakika (gerçekten) Eflatun'un hayrı-ala (yararlı) (le bien supreme), Aristo'nun İllet-i-ula (ilk sebep) (Anangi Stuten), Platon'un vahid (tek) (Tö-en) Leibniz'in ahad (birey) (Monade), Spinoza'nın Etundu, Descartes'in namütanahi (sonsuz) ve ekmel mevhud, Fichte'nin ben (Moi), Hegel'in Fikri (İdee), Konte'un (Noumene), Hamilto'nun gayri meşhut (İnconditionne)...gibi her bir filozofun ayrı ayrı bir isimle haber vermek istediği hadiselerin öbür tarafındaki mutlak varlığa erişmek ve onun içinde erimek için tek bir vasıta ancak aşk olduğuna şüphe yoktur. Zatı-Mutlakı bir tarafa bırakalım, hatta bugün bizi hayretlere düşüren en büyük keşif ve icatların sebebi bile bir alimin mütevekkil (her şeyini Allaha ve oluruna bırakmış) olduğu ilmi araştırmalara olan aşkı olduğunu görmüyor muyuz ? Onların bu aşk saikası (sebep) ile her mahrumiyete katlandıkları ve bazen hayatlarını bile feda ettiklerini terceme-i hallerinde okumuyor muyuz ? Şu halde hakikat ve onun masdarı olan hak, aşk okuyor muyuz ? Şu halde hakikat ve onun masdarı olan hak, aşk olmayınca nasıl idrak edilebilir ? (Menakip) sahibi Eflaki'nin yazısına göre: Gazali (Muhammed) İslam aleminde en yüksek bir alim ve pek büyük bir mütefekkir (düşünür) olduğu halde bilmek hususunda kardeşi Ahmed Gazali'ye asla yetişememiştir. Çünkü kardeşi Ahmed'de olan aşkın bir zerresi bile onda yoktu.

1- Gönlünde bu aşk olan adam bütün insanları sever, bütün eşyaya hikmet ve muhabbet gözüyle bakar.

2- Hayatı ve hayatın müşgilatını cesaretle karşılamak için hali elden geldiği kadar tahsin (beğenme) ve islaha çalışır ve atiyen ümitvar olarak yaşar.

3- Varsın köpekler havlasın, kargalar çirkin sesleriyle ötsünler, o da bülbül gibi gülistanda çağlar.

İç aydınlığı:

Tabiatta insanları en çok korkutan hadise güneşin batmasıyla her tarafa karanlık basmasıdır. İnsan koyu bir karanlık içinde önündeki insanı, ağacı, hayvanı değil kendi parmağını bile göremiyor. Onun için beşerin en büyük çalışması o karanlığı giderecek bir ışığı bulmak olmuştu. Çıra, Çırağ, Şem'a, Mum, Zeytinyağı kandili, Petrol ve Asetilen lambaları ve nihayet elektrik fener ve ampulleri asırlarca müddet o ihtiyacın icbarıyla (zorunda) çalışarak bulunmuştu. Fakat o kandiller, mumlar ve ampuller yalnız sokaklarımızı ve odalarımızı yani dışımızı tenvir (aydınlatma) ediyor. Acaba içimizdeki karanlık bizim için o maddi karanlıktan daha fena değil mi ? İnsandaki kibir ve nahvet (böbürlenme), haset, kin ve nefret ve istihza (gizli) gibi mezmum (kötü) hasletlerin kaynağı hep o iç karanlığı değil midir ? İrfanın ve marifetin en yüksek derecesi insanın kendisini bilmesi imiş. Milattan daha 450 sene evvel Sokrat bu hakikati haber vermişti Şark'ta ve Garp'ta bütün irfan sahipleri o düsturu talim etmişlerdir. Hazreti Pir dahi onu tekrar etmiş, ve insanın batınını, sırrını tenvir (aydınlatan) edecek yolları göstermişti. İnsan içini o vasıtalarla tenvir ettiği vakit kalbi uyanır. Yalnız uyanır değil, orada yeni bir nur doğar ki şiddeti güneşin ziyasından artık olur.

…güneş bize ne kadar ve ne kadar uzaktır ! Fakat ufuktan doğduğu vakit ziyası derhal bize erişiyor. Onun gibi hakikati müşahede ve iyan (ayan) mertebesi de bizden yüz bin senelik bir mesafeden uzaktır. Fakat Allah isterse o nuru bize bir an içinde eriştirebilir. İşte ondan dolayı ümitsizlik caiz değildir.

Herkes geçinmesini temin için bir san'at öğrenmelidir. Büyük üstadın öğrettiklerine göre insanlara hareketlerinde tatbik

edecekleri bir kanun, bir yol, bir şeriat vermiş oldukları için en büyük insanlar Peygamberlerdir. Böyle olduğu halde onların her biri bir san'at işleyerek geçinmelerini temin etmişler ve kimseye el açmamışlardı. Mesela büyük peygamberlerden Hz. Davud'un sesi son derece güzel ve kendi kavminin ulusu olduğu halde cenk erlerinin üzerlerine giydikleri zırhlar imal eder ve o sayede geçinirdi. Bunun için herkes enbiyanın bu sünnetine uyarak bir san'at öğrenmelidir.

Musiki'nin büyük ehemniyeti:

Eski Yunan'ın yetiştirdiği filozoflardan birisi vardır ki Riyaziye (matematik) ilimlerindeki büyük ve mühim keşifleriyle hala adı sık sık anılır. Bu filozof Fisagor dediğimiz Epitagore'dir. Öğütleri gerçekten derin olan bu filozof eski zamanın bütün ledünni (gizli) ilimlerini Mısır'da uzun seneler sülük (yürüyüş) ve mücahideden (savaşırken) sonra öğrenmişti. Mısır'dan esaretle Babil'e götürülen ve oradan kurtulduktan sonra evvela Yunanistan'a ve oradan Cenubi (güney) İtalya'daki Kroton şehrine gidip yerleşen o yüksek üstat orada eski dünyanın en meşhur bir mektebini tesis etmişti. Bu müessese hem mektep ve hem bir sevmea (sevgi yeri) idi. Oraya girmek için gevşek, ciddiyet ve vekardan (ağır başlılık) mahrum çocuklar oraya kabul edilmezdi. Bundan başka o mektebe girenlerden mutlak bir sükut istenirdi. Fisagor onlara o zamanın ilimlerini ve bilhassa hesap, hendese (geometri) ve tatbikat ilimlerini öğrettikten başka Tanrıya ve ondan sonra ana ve babaya hürmet ve muhabbeti talim ederdi. Talebe tazimen (hürmet ve ikram ederek) onun adını ağızlarına almazlar ve Fisagor'dan bahsetmek lazım geldiği vakit yalnız ''O buyurdu'' derlerdi. İşte bu üstadın talebesini terbiye hususunda müracaat ettiği bir vasıta dahi musiki idi. Çünkü ruhu yüksek ve lahuti (ilahi) alemlere yükseltmek için en müessir bir vasıtanın musiki olduğunu tecrübe etmişti. Mevlevilik adabında müşahede ettiğimiz samt

(susma) ve sükut kaidesiyle musiki tedrisatının hazreti Pir'den daha iki bin şu kadar sene evvel kadim Yunanistan gibi medeniyetin beşiği ad olunan bir kıt'ada dahi kabul edilmiş olması düşünülecek bir şeydir.

Prof.Dr. Mehmet Ali AYNİ[20]

20 **Mehmet Ali Ayni** (d. 25 Şubat 1868 (25 Zilkade 1285) Serfiçe, Manastır - ö. 30 Kasım 1945), Türk bürokrat.
Ailesi aslen Konyalıdır. Serfiçe Sıbyan Mektebi'ne devam etti. 8 yaşlarında iken ailesiyle birlikte önce Selanik'e, ardından İstanbul'a geldi. Bir müddet Çiçekpazarı Rüşdiyesi'ne devam etti. Babasının görevi dolasısıyla Sana, Yemen'e gitti, burada Askeri Rüşdiye'ye devam etti, dışardan Fransızca dersleri aldı. 2 sene sonra ailesiyle İstanbul'a döndü, Gülhane Askeri Rüşdiyesi, Mülkiye'nin İdadi kısmı ve yüksek kısmından mezun oldu (1888). Mülkiye'de Edebiyat hocası Recaizade Mahmud Ekrem, tarih hocası Mizancı Murad Bey idi. İstanbul Hukuk Mektebi, Edirne İdadisi (1889), Dedeağaç (1890), Halep (1892), Diyarbakır (1893) da öğretmenlik ve Maarif Müdürlükleri yaptı. Diyarbakır'da Süleyman Nazif'le dost oldu. İstanbul'a dönüşünde (1895) Maarif Nezareti İstatistik Başkatibi oldu. Maariften ayrılarak idareciliğe başladı; Kosova (1897) ve Kastamonu (1899) vilayet mektupçusu oldu. Sinop Sancağı Mutasarrıf vekilliği yaptı (1902). Kastamonu'da görev yaparken Kastamonu Vilayet Matbaası'nı kurdu. 1903-1912 yılları arasında Taiz, Yemen, Ammere, Basra, Karesi (Balıkesir), Lazhiye Mutasarraflığı; Elazığ, Yanya, Arnavutluk, Trabzon valiliği yaptı. Bu son görevinden Talat Paşa'nın emriyle 1913 yılında emekliye sevkedildi. Emrullah Efendi'nin tavsiyesi üzerine Darulfunun Edebiyat Fakultesi Felsefe Müderrisliğine getirildi (1914). Edebiyat Fakultesi Reisi seçildi (1915), bu görevde iken Edebiyat Fakultesi Mecmuası'nı kurdu. Istılahatı İlmiye Encümeni'nde görev aldı ve Felsefe terimlerinin tesbitinde büyük emekleri geçti. Bu görevlerine ek olarak Çamlıca Kız Lisesi'nde, Daru'l-Funun Tasavvuf Şubesi'nde ve Medresetu'r-Reşad'da hocalık yaptı. Müräreke'den sonra İttihatcılardan diye Şeyhulislam Mustafa Sabri tarafından görevine son verildi. 1922 yılındaTBMM Hükümeti tarafından Medresetu'r-Reşad'daki görevine iade edildi. Ankara'ya çağrıldı ve Şeriye ve Evkaf Vekaleti bünyesinde kurulan Telifat ve Tetkikatı İslamiyye üyeliğine getirildi. 1924 e kadar bu görevde kaldı. İstanbul'a döndü. İlahiyet Fakultesi'nde Tasavvuf, Harbiye'de Ahlak, Harp Akademisi'nde Siyasi Tarih okuttu. Türkiye'yi temsilen Uluslararası Felsefe Kongrelerine katıldı. 1935 de ikinci defa emekliğe sevkedildi. 1937 yılında tedavi için gittiği Paris dönüşünde, İstanbul Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu Reisliğine getirildi.
75. doğum yıldönümü dolayısıyla 1943 yılında Eminönü Halkevi'nde kendisine bir jubile yapıldı. Geçirdiği ameliyattan kurtulamayarak 29 Kasım da İstanbul'da öldü. Zincirlikuyu Mezarlığına defnedildi.

Mevlana Hakkında Bir Kıt'a

Erişilmez bir yücelik olan Mesnevi mübdiinin (yenici) bin bir yüzlü varlığı etrafında dolaşmak benim gibi acizlerin haddi ve karı değildir. Bununla beraber vaktimin ve gücümün yettiği kadar arzunuzu yerine getirebilmiş olmak için aşağıdaki satırları karaladım:

Ermek İstersen

Ermek istersen gönül esrarına,
Dinle neyden ayrılık destanını,
Mevlevi irfanının şehkarına
Sor büyük ruhun büyük hicranını

Açtı Mevlana ilahi nura yol,
Şerhedip yurt aşkının Kur'anını.
Derse vaktin geldi, aşık, kurban ol,
Canla hoşnudet cihan cananını.

Fuat Hulusi DEMİRELLİ[21]

21 **Fuat Hulusi Demirelli**, (d. 1877, İstanbul) - (ö. 23 Kasım 1955), Türk siyasetçi. Hukuk Fakültesi mezunudur. Maliye Hukuk Müşavirliği Tahsilat Kalemi Mülazımlığı ve Katipliği, Gelibolu Bidayet Mahkemesi Müddeî-i Umûmî Yardımcılığı, Manastır Olağanüstü Mahkeme Üyeliği, Posta ve Telgraf Nezareti Hukuk İşleri Dava Vekilliği, Sahn Medresesi İlmiiçtima Müderrisliği, İzmir Asliye Hukuk Mahkemesi Başkanlığı, İzmir Asliye 1. Hukuk Mahkemesi Başkanlığı, İstanbul Cinayet Savcılığı, İstanbul Savcılığı, Temyiz Mahkemesi Üyeliği, Temyiz Mahkemesi 2. Hukuk, 1. Hukuk, İcra ve İflas ve Ticaret Daireleri Başkanlığı, Yazarlık, Osmanlı Meclisi Mebusan I. Dönem Trablusşam, III. Dönem Antalya Mebusluğu, VIII. ve IX. Dönem İstanbul Milletvekilliği ile IX. Dönem Anayasa Komisyonu Başkanlığı yapmıştır.

Mevlana Kimdir ? Mevlana'nın Bir Şiiri

Mevlana'nın Divan kebiri ara sıra mütalaa ettikçe bazı şiirlerini defterime kaydetmiştim. Bunları sonra Türkçeye tercüme ettim. İki bin beş yüz beyte yakın topladığım bu şiirleri, imkan müsait olursa kitap halinde bastırmak niyetindeyim.

Bu mütalaa ve tercümelerim esnasında Mevlana'nın şiirlerinden bir kaçı dikkat nazarımı pek ziyade üstüne çekti. Onlardan birinin tercümesini şuraya yazıyorum:

Bütün mükevvenatın (yaratıkların bütünü) ezeli ve ebedi hükümdarı olan Allah öyle bir Padişahtır ki topraktan Padişahlar yaratır, bir iki yoksulun hatırı için kıyafetini değiştirerek kendini yoksul şekline kor. (Yani hiçbir şey mesabesinde olan beşeriyetin kadrini yükseltmek için kendi beşeriyet kıyafetine girer.) Ölmüşün yanından geçer, ölüye hayat verir. Derde bakar, derdi aynı deva yapar.

Havayı dondurur, su yapar. Suyu kaynatır, hava yapar.

Bu cihan fanidir, diye cihana hor bakma, zira o, akıbet onu beka alemi yapar.

Kimyanın bakırı altın yapmasına taaccüp (şaşma) olunur ama bakıra bak ki her lahzada (an) ne kimyalar yapar.

O' öyle bir kudret sahibi zattır ki fırçasız, boyasız, kalemsiz puthanede bizim için binlerce güzel ve gönül çeken suretler tersim eder, tasvirler yapar...

Evet…bizim için binlerce Leyla, binlerce Mecnun zahir (açık) oldu, göründü. Hayranım: o ne füsunkar (sihirli) suret, o ne yüksek kudrettir ki kendi mabudiyeti (kendi) için mabut yapar, yaratır.

Mevlana'nın bu şiiri hakikatten berceste (güzel ve latif) bir şiirdir, bir şaheserdir. Hakkın vahdet ve tevhidinde ne kadar ince nükteleri bedii (güzellik ölçülerine uyan) bir beyanla ifade ediyor. Birkaç satır içine sığdırılan bu güzel ve lahuti (ilahi) manalar birkaç kitap dolduracak kadar uzatılmaya, izaha değer nükteleri ve hakikatleri kendinde toplamıştır.

(Bu cihan fanidir, diye cihana hor bakma, zira Hak, akıbet onu beka alemi yapar)

Sözü, cemiyet, fert, vahdet bakımından ne derin bir hikmet felsefedir.

Mevlana'nın fikir ve felsefesinde hayat, vahdet, aşk esastır. O, mükevvenatta (yaratıkların bütünü) ölmeyen bir hayat görür. O ölmeyen hayat, yalnız renk ve şeklini ara sıra değiştirir. İşte o kadar.

Mevlana, nazarlariyle bütün kainatı tahlil eder, gözlerindeki nur, tabiyatın, mafevkattbiiyatın (tabiyat üstü) en derin, en gizli noktalarına kadar uzanan ilahi bir projektörün huzmeleridir, zerrelere varıncaya kadar ışığı ile aydınlatır, en ince noktaları görür. Onun için fikirlerinde, sözlerinin nükte ve felsefesinde mucizeler yaratmıştır.

Bu şiirin mania kısmı bu kadar yüksek ve ilahidir. Ayrıca fenne taalluk (ilgi) eden noktaları da pek dikkate layıktır;

Bakırın kimyadaki, sanayideki mühim mevkii hakkında varid (söylenen) olan beyanları, hava ve suya ait keşifleri bugün fenni son terakkisinde (yükselme) cidden hayrete layık bir yer alır:

(Havayı dondurur, su yapar. Suyu kaynatır, hava yapar.)

Havanın suya kalbi tecrübeleri 1823 senesinden itibaren yani bundan 119 sene evvel (1943'ten önce) başlamıştır. İlk tecrübeyi yapan İngiliz fen adamlarından (Faradey)[22] dir. Bu adam birçok gazları mayi haline getirmiştir. 1634 de (Tillorier), (Faradey) in yaptığı tecrübeleri tevsi etti. 1845 te de Müvellidülma (hidrojen) mayi haline getirildi. Son bulunan gazlardan Helyum gazı 1908 senesinde nakıs 267 derecede mayi (sıvı) haline getirildi ki bu, insanlar tarafından elde edilen en büyük soğuktur. Katı soğuk nakıs 273 derecedir.

Alman fen adamlarından Münihli (Linde) [23] ve Fransız mütefenninlerinden (fen bilgini) (Clodel) bir makine yaparak 1895 de havayı sınai bir surette su haline getirdiler. Halbuki koca Mevlana, bunu yedi asır önce keşfetmiş ve bir beytinde de sarahaten (açıkça) söylemiştir. Mevlana'nın sözleri sureta bir şiirdir. Fakat, şiirden daha yüce manaları söyleyen bir şiir ki musikinin terennümlerinde dalgalanan ve ruhlara kadar tesir eden lahuti (ilahi) bir lisanın ahengine gizlenmiş olan beyan gibidir; neşeli ve derindir.

22 **Michael Faraday,** (d. 22 Eylül 1791, Newington, Surrey – ö. 25 Ağustos 1867, Londra), İngiliz kimya ve fizik bilgini. 19. yüzyılın en büyük bilim adamlarından biridir. Elektromanyetik indüklemeyi, manyetik alanın ışığın kutuplanma düzlemini döndürdüğünü buldu. Elektrolizin temel ilkelerini belirledi. Klor gazını sıvılaştırmayı başaran ilk kişidir ve elektrik motorunu icat etmiştir. Deneysel olarak, bir maddeden geçen belli miktarda elektrik akımının, o maddenin bileşenlerinde belli miktarda bir çözülüme yol açtığını gösterdi. Bu sonuç ilk elektrik sayaçlarının üretimine olanak verir. Faraday'ın bir başka önemli katkısı da "amper" denilen akım biriminin kesin tanımını vermiş olmasıdır. Elektrolizde geçen "elektrot", "anot", "katot", "elektrolit", "iyon" vb. terimleri de ona borçluyuz.

23 **Carl Paul Gottfried von Linde** (d. 11 Haziran 1842, Berndorf, Bavyera - ö. 16 Kasım 1934) Alman bilimadamı. Buzdolabının mucidi olarak tanınır. Linde'nin yaptığı cihaz, yiyecek bölmesinin arkasına freon gazı pompalayan bir buhar motoruyla çalışıyordu. Borulardaki gaz yoğunlaşarak sıvı hale geçiyordu. Yoğunlaşma sırasında gazın sıcaklığı düşüyor ve bu, yiyecek bölmesinin soğuk kalmasını sağlıyordu.

Mevlana'nın sureta (görünüşte) bir sanattır. Fakat o, sanatlardan daha ince, daha canlı nefiselerin (çok güzel) ve bediaların (değeri bilinen) birbiriyle pek zarif ve ünsiyetli (arkadaşça) bir şekilde imtizaç (karışan) ve intibakındaki ahengin irtisam (çizmek) eden portresi gibidir; tabii, canlı ve nurlu bir tablo...

Mevlana yalnız bir mutasavvıf değildi. Mahiv (yok eden) ve sahvi (aklı başında olan) kendinde toplamış ve mehiv içinde sahiv kudretini göstermiş yüksek bir kabiliyetti. Halkın cezebatı (tükürüğü kurumak) içinde kendinden geçerek gene Hak ile kendine gelen Mevlana ayni zamanda fevkalade bir şair, bir hakim, bir mutasavvıf bir mürşid, bir alim, bir arifi ve müstesna bir dahiydi. Beşeriyet için meziyet ve fazilet olan her sahada Kemalini göstermiştir. Turanda, İran'da, Hindistan'da, Şarkta, Garpta sözlerindeki cevherlerden kalplerin üzerine yüksek namını tebcil eden abideler dikmiştir. Hele aşkta:

(Öyle bir aşka daldım ki evvel ve sonra gelenlerin aşkı, benim bu aşkımda müstağrak (kendini bilmeyecek derecede dalgın olan) oldu gitti...)

Diyecek kadar yükselen bir kemâl şâhikası, bir nur semasıydı.

Gene bazı kısa görüşlü kimselerin tahmin ettikleri gibi:

Mevlâna şeyda bir ârif, eserleri de şeyda bir ârifin cûş-u-hurûşundan (kaynayıp taşma) ibaret sözler değildir. Belki o, ilâhi bir ârifdi ve şiirlerini söylerken de âşikane coşardı. Fakat bu, Mevlâna'nın hudutsuz meziyetlerinden biriydi. Onda daha çok yüksek bir kabiliyetin sözleri, eserleri görülüyor. Zira münhasıran bu mertebede kalan kimseden yukarıya yazdığım şiir gibi sözler ve bilhassa Mesnevi gibi bir kitap zuhur edemezdi ve edemez.

Mevlâna çok yüksek bir tahsil gördü. Asrının en büyük âlimlerinden en yüksek ilimleri okudu. Esasen Mevlâna'ya da bu yaraşırdı. Babası Sultan-ül-ulemadan tutunuz da ecdadının

parlak silsilesine bakınız; bütün bir ilim ve irfan hanedanının maddî ve mânevî ihtişamı gözlerinizi kamaştırır.

Soyu sopu hep urefa (irfan sahibi kimse) ve ulema olan Mevlâna'nın babası: Sultanül-ulema Bahaeddinül veled Mehemmedi Belhî, mürebbisi: Seyid Sırdan Burhaneddin Muhakkıkı Tirmizî, müsahibi hem efkârı: Meşrıkı-envâr Şemsüddin-i- Tebrizî gibi her biri irfan âleminin en seçkin, en yüksek makamlarına yücelmiş olan değerli ve müstesna zatlardı.

Eserlerindeki ince nükteleriyle, fikir ve felsefesiyle fazıl-üdehasına (üstün kimse) Şark ve Garbı hayran eden ve pek nadir bir kabiliyet olan Mevlâna, böyle bir ilim ve irfan hânedanının feyiz ve nuru içinde eşsiz, çok yüksek yetişti.

Mevlâna'nın mütalâa hayatında en ziyade tetebbu (iyice inceleme) ettiği zatlar:

Sultan Mahmudu Sebüktegin'in [24] saltanatı zamanında iştihar eden ilâhî şairlerden (Hadikatülhakıka ve Şeriatüttarika) adlı manzum eserin sahibi Hakîm Senayî [25] (Ebülmecd Mecdudü - Gaznevî) ile urefânın beliğlerinden (Tezkiretülevliya. Esrarname, Mantıkuttayır, Pend) adlı eserlerin müellifi Nişapurlu Şeyh

24 **Sultan Mahmud Sebüktekin** (XI. y.yılın ilk yarısı) tarihte ilk Müslüman Türk devletlerinden biri olan Gaznelilerin en büyük ve en dirayetli hükümdarı idi. Tarihte ilk defa "sultan" adını kullanan Gazneli Mahmud Sebüktekin idi. İslam'ı yaymak için Hindistan'a 17 sefer düzenlemiş olan Sultan Mahmud din ve ilim ulularıyla görüşür, hiç erinmeden ziyaretlerine gider, onların tavsiye ve irşadlarına göre kendini ayarlardı.

25 **Hakîm Senâî** , Meşhûr velîlerden. İsmi Mecdûd bin Âdem, künyesi Ebü'l-Mecd Hakîm Senâî'dir. 1071 (H.464) senesi Gazne'de doğdu. Başka târihlerde doğduğunu söyleyenler de vardır. 1140 (H.535) senesi Gazne'de vefât etti. Kabri ziyâret mahallidir.Hakîm Senâî, memleketi olan Gazne'de, iyi bir tahsil gördü. Zamânının âlimlerinden okuyup üstün bir dereceye yükseldi. Şâirlik kâbiliyeti sebebiyle çeşitli dillerde şiirler söyledi. Bir ara sultanın hizmetinde bulundu. Şöhreti kısa zamanda her yere yayıldı. Birçok yerler dolaştı. Neticede Gazne'den Horasan'a geldiğinde evliyânın büyüklerinden Yûsuf-ı Hemedânî hazretlerinin sohbetlerine katılıp talebesi olmakla şereflendi. Mânevî olgunluklara ve velîlik makamlarına kavuştu.

Feridüddini Attardır. [26] O Şeyh Feridüddini Attar ki Mevlâna altı yaşında olduğu halde babası ile birlikle Nişapurdan geçerlerken o değerli çocuğun alnında parıldayan büyüklük yıldızını sezmiş ve Esrarnâme; adlı eserinden bir nüshasını namına ithaf etmişti.

Mevlana bu zatlara belenmekle beraber fikir ve felsefesinde kendine mahsus, ayrıca ve müstakillen (bağımsız) bir irfan mektebi açmıştır ki onun müessisi kendisi ve kendisinin yüksek ilâhî duygusudur.

Mevlana aynı zamanda "Rabab"a bir tel ilâve edecek kadar musiki fenninde de derin bir üstattı. Bulunduğu asrın taassubu(taraflı olmak) içinde Ney, Çenk, Rabab, Tef çaldırarak manevî ve ruhani bir rakıs ile ibadet âlemi tesis etmek büyük bir inkılâptır. Fakat Mevlâna dînin özüne, hilkatın (yaratılış) sırlarına hakkiyle nüfuz etmişti. Herhangi bir muterize (ayıran) karşı idealini ilim ve hakikat yönünden izah etmeğe ve onu ikna' eylemeğe muktedirdi. Zaten hayat ve menakıbinden de anlıyoruz ki herhangi bir mebhasde (kısım) olursa olsun onun irfan ve dehası, karşısındakini daima ilzam (cevap vermeme durumu) etmiş, O, hiç bir zaman ilzam olunmamıştır.

Mevlâna, yalnız kendini kendi önünü aydınlatan bir ışık değildi. Bütün insaniyet âlemini aydınlatan, onlara nur şehrahları açan bir ilim ziyası, bir irfan güneşi idi.

İlmen ve asaleten bu kadar yüksek olan Mevlâna'nın mânevî makamları için zâhirde olduğu gibi bâtında da beşerî havsalanın alabileceği derecede bir pâye göstererek bu yönden halkta az çok realizm prensiplere göre bir fikir hasıl edebilmek kastı ille kendinin ilâhî unvanına nispet edilerek anılan ve tanılan

26 **Feridüddin Attar**, Horasan'nın en önemli dört şehrinden biri olan Nişabur'da 1136 yılında doğmuş 1221 yılında vefat etmiş ünlü bir İranlı şair ve mutasavvıftır. Hekim ve eczacı olmasından dolayı Attar olarak anılır.
Muhammed Celâleddin-i Rûmî, Şeyh Galip ve diğer mutasavvıflar tarafından yüceltilen Attar, çoğu günümüze kadar ulaşan pek çok eser bıraktı.

mânevî müessesenin umumî muhitinde vaktiyle yapılan bir tasnif ve tertipte; Mevlevilerin yedi kutbu meyanında dahil olarak gösteriliyorsa da kanaatimce bu tasnif İtibariyle de Mevlâna kutupların kutbu İdi. Oğlu Sultan Veled [27] bizzat bu yedi kutuptan birisi olduğu halde gösterdiği yüksek ârifâne bir tevazuun şevkiyle kendisini o sayıya katmamıştı, Sultan Veledin bütün hayat ve eserleri, bunun canlı birer şahididir.

Şu yazımın başlığı olan Mevlâna kimdir?...

Mevzuu için cildler dolusu yazı yazmak lâzımdır. Biz bu derin ve geniş mevzuu, Mevlâna'nın ebedsinde ilmi hayatını teyide den ölmez eserlerinden aldığımız fikir ve ilhamlara müstenid (bir şeye dayanan) şu makalemizin hacmine göre kendi anlayışımız objektifiyle bir levha halinde küçülttük. Meselâ: Ucu bucağı olmayan bir gül bahçesinden bir ufak köşe, yahut engin denizlerden bir avuç su aldık.

ŞİİRLER SENDEN ALIR BİR FEYZİ LÂHUTÎ EDA,
SÖZLERİNDEN DUYDUĞUM SESLERDİR AVÂZİ HUDA
EY BÜYÜK DÂHÎ; CELÂLÜDDİN, SULTANÜLKELİM,
HER TERÂNEN AŞKDAN BİR ÇENK, İLÂHÎ BİR SADA

27 **Muhammed Sultan Bahaeddin Veled veya kısaca Sultan Veled** (24 Nisan 1226, Karaman - 11 Kasım 1312, Konya), Mevlana Celaleddin Rumi'nin oğlu, Mevlevîliğin asıl kurucusu ve ikinci piri. Annesi Semerkandlı Şerafeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun Harzem hanedanından olduğundan, Sultan Veled diye anıldığı rivayet edilmektedir. Sultan Veled, Mevlâna'nın en çok sevdiği talebelerinden Selâhaddîn Zerkûb'un kızı, Fâtıma Hâtun ile evlenmiştir. Bu hanımından Ârif Çelebi dünyaya gelmiştir. Sultan Veled, ilk hanımının vefatından sonra iki kere daha evlenmiş olup, bu evliliklerden de Şemseddin Emir Abid, Selahaddin Emir Zahid ve Hüsameddin Emir Vacid doğmuştur. Ulu Arif Çelebi, Abid Çelebi ve Vacid Çelebi şeyh olmuşlardır. Sultan Veled, Hüsameddin Çelebi'nin 1284 tarihinde vefatı üzerine, Mevlevî şeyhi oldu ve 1312'deki vefatına kadar bu makamda kaldı. Halifeliği döneminde Mevlana'nın düşüncelerini temel olarak Mevlevîliği kendine özgü kuralları, törenleri olan bir tarikat durumuna getirmiştir.

Cumhuriyet devrine gelinceye kadar yazık ki edebiyatımız ve bilhassa matbuatımız Mevlâna'nın Divanı kebirinden, Mesnevî gibi diğer eserlerinden lâzım geldiği kadar istifadelerle zenginleştirilememiştir.

İstibdat (despotluk) fikirlerinin ilim hayatımıza kadar tesir ettirilmesi milletimiz için çok mühim, çok zararlı mahrumiyetlere sebep oldu.

Ben şimdi kendi kendime düşünüyorum: Asırlarca evvel Mevlâna, şiirlerinde bugünkü fen terakkıyatına (yükseliş) uygun ve belki de yeni yeni keşifler için nüve teşkil edecek mühim nükte ve hakikatler terennüm ediyor da bilmiyoruz. Yahut kısmen biliyoruz da bildiğimizi bilmiyoruz. Kendi varlığımızdan, kendi evimizin içindeki zengin hazineden gafiliz... Neden ?

İşte bizim asıl kusurumuz buradadır. Bence Şarkın en büyük noksanı budur. Eskiden fen ve ilim teşkilâtsızlığıdır. Kendi kanaatimce Şarkın şimdiye kadar marifet ve medeniyette geri kalmasının birinci sebebi, herhangi bir kıymeti lâyık olduğu derecede benimsememesi ve onu göstermek içinde icaplarını yerine getirememiş olmasıdır.

Senelerce evvel Şarkın bu terakkisini gören Garp ilim ve edebiyat âlemi, Şark semasının parlak ufuklarında ve geniş sahalarında sezdikleri o nuru, o hazineyi kendi içlerinden müsteşrikler (Doğu bilimci) çıkarak bulmaya ve buldukları cevherleri de avuç avuç almaya başladılar. Bir asra yakındır devam eden bu faaliyet adımlarında İngilizler, Fransız ve Almanlara nispetle birinciliği kazanırlar.

İngiliz müsteşriklerinden Prof. (Nicholson) 1925 senesinden beri Mevlâna'nın eserlerini incelemekte ve İngilizceye de tercüme etmektedir.

1927 senesinde, Mevlâna'nın bazı şiirlerini tercüme ederek bastırdığım [Deste gül] adlı eserimin mukaddimesinde

müsteşriklerin Mevlâna'ya karşı gösterdikleri alâkayı tebarüz (belirme) ettirmiştim.

Biz Türküz. Türk milleti verimli bir meyve ağacıdır. Kökleriyle daima kendi feyiz kaynağından hayat nusuğlarını (beyaz olmak) almak ister, aldıkça kuvvetlenir, kuvvetlendikçe teneffüs için dalları medeniyet havasına, marifet ziyasına doğru yükselir, uzanır. Her tarafa. Garba da . .. Müntehayi (son) Garba da...

Konya Halkevi çok yerinde, çok uyanık bir teşebbüste bulundu: Belh de doğan ve Konya'dan âfaka nurunu saçan irfan güneşi Mevlâna için bu sene bir gün yaptı. Milletler arası o büyük Türk âlimini andı, adını tebcil (yücelemek) etti. Müteşebbislerini bütün samimiyetimle tebrik ederim.

MİDHAT BAHARÎ [28]

28 **Midhat BAHARİ**; 20.Asır mutasavvıflarından Ahmed Midhat Bahari Beytur 1878 yılında İstanbul Eyüb Taşlıburun Sâdi dergâhında doğdu. Annesi Taşlıburun Sâdi dergâhı şeyhi Süleyman efendinin kızı Hatice Aliye Hanım, babası Emiroğlu Râşid Efendizade Kısmeti Askeriye mahkemesi başkatibi Mehmed Nuri Efendidir. Evleri Fatih Çarşambada idi. Babasını küçük yaşlarda kaybettiği için annesiyle beraber dedesi Şeyh Süleyman Efendinin evine taşındılar. Dedesinin Sâdi Şeyhi olmasına rağmen bütün çocukluğu hemen hemen Bahariyede ve hemen yakınlarında komşu olan Bahariye Mevlihanesinde geçti. İlk tahsilini Eyüb de Darulfeyzi Hamidi mektebinde. Rüştiye tahsilini de Eyüb Askeri rüştiyesinde yaptı. Daha sonra ağabeyi defterdar İsmail Zihni beyin yanında Doğu Anadolu şehirlerinde ve bu arada Bitlis'te bulundu. İdâdi tahsilini de Bitlis de tamamladı. İstanbul'a döndüğünde 1897-1899 yıllarında hayata atılarak maliye nezareti (Bakanlığı) muhasebe-i umumiye kaleminde (genel muhasebe bürosunda) memuriyet hayatına girdi. Birkaç yıl sonra maden ve tarım vekâleti maden genel müdürlüğü kalemine nakledildi. Bu vekâlet ticaret ve ziraat adı altında birleştirildiğinde maden şubesi mümeyyizi, buradan vekâletin zât işleri sicil şubesi mümeyyizliğine, başkentin Ankara'ya nakli dolayısı ile bu şubenin lağvı üzerine Beyoğlu tâlî mubadele komisyonu azalığına tayin edildi. Türkiye Sanayi ve Mâden Bakanlığının kurulması üzerine bu bankanın istihbârat şubesi başkâtipliğine, oradan da Sümerbank alım satım şubesi muhaberat şefliğine tayin olundu. Buradan da emekliye ayrıldı. Emekli olduktan sonra gene çalışmalarını devam ettiren Ahmed Midhat bey son olarak İstanbul yüksek İslam Enstitüsünde Farsça hocası olarak çalıştı. 11 Temmuz 1971 de ani bir hastalık sonunda vefat etti.

Mevlana Celaleddin

Temasili hakayıktan nikabı ref için geldin
Tabayi'den gubbarı ihtilafı def için geldin
Dimem gösterdiğin yol halka yalnız bir tarikattır
O bir şehrahı hikmettir, o bir deryayı rahmettir,

O bir derya ki enharı Celalin insibabiyle
Demadem yükselen emvacı, nalan piç-ü-tabiyle
Sürerken sübesü birden coşar bi-illeti-zahir
Olur dünyayı sarsan, sed kıran bir lüccei-kahir,

Taşar, taşdıkça etrafa bütün yer yer hikem serper
O serpintiyle afakı bütün envare garkeyler.
Fakat Zatın ve asarın bu gün meçhul ve na-mefhum
Bilen de, bilmeyen de nakıli-asarı-Pir'i-Rum

Kimi (Biçare bir derviş) dir, bir Arifi-rinde
Ki efkarü-sünuhatı cihan durdukça-dır zinde.
Kimi atıl sanır bir mesleki azad-ü-cevvali
Ki emri müncisile tecfik-eyler ef'ali.

Kimi zıd addeder fen'le o rahı-cezbe-enduzi
Ki hatta ezkiyayı Garp'tır tıflı nev-amuzi
Sey-ri Mullayı varsın görmesinler layıkı-eklil
Cihanı- marifet yollar ona güldestei tebcil

Bakın, sürahı Ney'den fışkıran avazı-lahüti
Tutuşturmuş şeraratiyle füzhatzarı nasuti !
Hep eş'arı Celaleddin eder te'yidi meşhudat
Ayandır Mesnevisinde bütün ma'nayı mevcudat.

Hüseyin Daniş PEDRAM[29]
21 Kanunevvel (Mart) 1942[30]

29 **HÜSEYİN DANİŞ**, soyadı **Pedram**, Türk yazar (istanbul 1870-Ankara 1942). Ailesi 1850'de İsfahan'dan gelerek İstanbul'a yerleşti. Rüştiye, Mülkiye ve institution Française'de bir süre okudu, ingilizce dersleri aldı, İran'da Horasanlı Hacı Rı-zakuli ve Tebrizli Hacı Mirza Mehdiden Arapça ve Farsça öğrendi. 1894'te Türkiye'ye dönüp ikdam gazetesinde yazmaya başladı. Mahmut Celalettin Paşa'nın çocukları Prens Sabahattin ve Lutfullah'a ders verdiği sırada onlarla birlikte Avrupa' da bulundu. Dönüşünde Düyunu umumi-ye'de çevirmen oldu. Galatasaray ve İstanbul Üniversitesi edebiyat fakültesi'nde İran edebiyatı tarihi ve Farsça okuttu. Aka Mirza Ali Ekber Han ile İstanbul'da Sürüş gazetesini çıkarttı. Mütareke döneminde Türklük aleyhinde oldukları gerekçesiyle üniversiteden ayrılması istenen profesörler arasındaydı. Başta Servet-i tünün olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde şiir ve makaleleri yayımlandı. Başlıca yapıtları: makalelerini topladığı Neva-yı sarir (1899), Talim-i lisan-ı farisi (1915), Zerdüşt-name (1916), Hediye-isal(1919), Kervan-ı ömr (şiir, 1926), Rıza Tevfik'le birlikte çevirdiği Tercüme ve şerh-i hal-i Ömer Hayyam (1927) ve Fransızca-Türkçe hukuki ve medeni lügat (1934).

30 Rumi Takvimi İçin detaylı olarak, kitap sonundaki resme bakınız.

Mevlana'yı Nasıl Anlamalı

Benden Mevlana Celaleddini Rumi üzerine düşündüklerimi yazmamı istiyorsunuz. Böyle bir yazı yazabilmek için Mevlana'yı yalnız işitmek, hatta dikkatlice okumak yeter mi ? O'nun eseri üzerinde yıllarca durmak, O'nun eserini yaşamak ta gerekmez mi ? Ancak böyle, fena-fil-Mevlana olduktan sonradır ki Mevlana'nın sırlarla dolu olan mutlak varlığına erişilebilir.

Siz bu incelikleri benim kadar değil, benden iyi bilirsiniz. Bilmeseydiniz kendiniz kadar ince ruhlu bir insan olamazdınız. Hal böyle iken yine de benden bir cevap bekliyorsunuz, öyle sanıyorum ki eğer bu sefer de, doğru yanlış, bir cevap vermeyecek olursam bana, bu yeni fakat çok yakın dostunuza güceneceksiniz. Onun için Mevlana üzerine düşündüklerimi değil, ancak duyduklarımı, sezebildiklerimi yazayım. Bu duygular ve bu sezişler bilimsel bir nitelikte olmadıklarından günahsız kalacaklardır. Allah hepimizin hüküm ve muhakeme yanıltılarımızı bağışlasın !

Ben Mevlana'nın pek büyük bir insan olduğuna inananlardanım: Niçin ? Bir tarikat makalidi (hazine) değil, bir tarikat kurucusu ve yapıcısı olduğu için. Bence bir tarikat dinden bir ayrılış ve ulusun kendi varlığına bir geliştir. Eğer böyle olmasaydı ortada yalnız basma kalıp dinler kalır, tarikatlar çıkmazdı. Hıristiyanlık olsun, İslamlık olsun, genel inançları ve töreleriyle

uluslararası olgulardır. Halbuki tarikatlar dinlerin ulusal gelenekleriyle yoğrulduktan sonra doğarlar.

Mevlana Mevlevilik tarikatını yaratarak gerçi İsa ve Muhammed gibi yepyeni ve üniversal bir din ortaya koymuş değildir. Ancak O, İslam dinini Arap geleneklerinden kurtararak Türkleştirmiştir:

1-Türk dansını dine sokarak.

2-Türk musikisini dine sokarak.

3-Türk edebiyatını dine sokarak

4-Türk ahlakını dine sokarak.

5-Türk felsefesini dine sokarak.

Gerçi Mevlana'yı Acem dilli, zümre musikisi, ney kullandığı zaman yadırgamamak elde değildir. Fakat Mevlana'yı iyi anlamak için bütün bu medeni ve aristokratik kalıpların altında çalışan asıl benliğini bulmak gerekir; bu Farisi Acemin değil, Türkündür, bu musikide halk ağzı da vardır. Bu ney kavaldan azmadır, bu tasavvuf alaturkadır, Mevlana cinsi, özü, dileği Türk olan bir Türktür:

-Aslem Türkest egerçi Hindu guyem.

-Hintçe bile söylesem yine de Türküm ben.

Diyen kendisidir.

Divanı Kebir onun felsefi başeseridir. Divanı Kebir ve Mesnevi şimdiye kadar şerh edile gelmişdir. Fakat şarih kimdir ? (açıklayan-yazan) Anlaşılmayan bir metni anlaşılır bir duruma getiren değil mi ? Halbuki anlaşılan bir şeyin ne şarihe ne de şerhe ihtiyacı yoktur ! O, güneş gibi gözlere çarpıcı ve bu gözlerden içeriye süzücüdür. Gün aydınlatacak bir şey değildir. Öyle ise Mevlana'yı doğrudan doğruya anlamak gerektir. Nasıl ? Bir felsefe sistemini anlar gibi ! Bir felsefe sistemi nasıl anlaşılabilir ? Yaratıcı ilkelerine kadar sokularak, asıl kaynağı bularak.

A.Priori [31] söyleyelim ki bu Türk tarikat babasının eseri felsefi bir metotla incelenecek olursa ulusal felsefemizin mistik özü yakalanabilecektir.

Sözün kısası:

1-Mevlana bir din Türkçüsüdür.

2-Divanı Kebir ve Mesnevi orijinal bir Türk hayat felsefesi taşımaktadır. Mevlana, Bektaşi Veli ile birlikte anlaşılmadıkça Türk felsefesi bütün olarak anlaşılamaz.

İşte üstadım; ben Hazreti Mevlana için bunları ve bu kadarını sezebiliyorum; kusura bakmayın.

İsmail Hakkı BALTACIOĞLU

Ankara 7 Ocak 1943 [32]

31 **A priori,** kelime anlamı olarak önceki demektir. Ancak genel kullanım alanı olan felsefede, deneyden önce olan anlamında kalıplaşmıştır. Deneyden sonra olan anlamındaki A posteriori nin karşıtıdır. Bilimsel ve felsefi yazılarda bir teorinin deneysel olarak kanıtlanmadan (ya da çürütülmeden) önce, teoriyi kullanarak elde edilen tahminler için kullanılır. Örneğin; "... a priori böyledir." A priori, genelde deneyle kanıtlanamayacak olgular için kullanılır. Bunun en temel örnekleri dinsel konular ile ölüm ve hayatın başlangıcı, tanrının varlığı, evrenin yapısı gibi metafiziksel savlardır. Bilimsel açıdan hiçbir önsel bilgi yoktur, zira bilimsel metod, bu tip bilgileri reddeder. Antik Yunan felsefesinde, hiçbir deneye dayanmayan bilgiyi tanımlamak için kullanılan a priori kavramı, Skolastiklerce geliştirilmiş, Alman düşünür Immanuel Kant'ın sisteminde önem kazanmıştır. A priori ve a posteriori terimlerini ortaya atan XIV. Yüzyıl skolastiklerinden Albert le Grande de Saxe'tır. Antikçağda Aristoteles tümelden tikele yapılan uslamlamayı önsel kanıt ve buna karşı tikelden tümele yapılan uslamlamayı sonsal kanıt a posteriori saymıştır. Çünkü birincisinde ussal bir ilkeden, ikincisindeyse duyumlarla algılanan ve bundan ötürü de deneysel olan bilgilerden yola çıkılıyordu. Birincisi önsel bilgiden yola çıkan bir tümdengelim uslamlama, ikincisi sonsal bilgiden yola çıkan bir tümevaran uslamlamaydı. Özellikle Hıristiyan metafiziği, tanrının varlığını kanıtlamak için deneyden yararlanmak imkânsız bulunduğundan, zorunlu olarak ussal ve bundan ötürü de önsel olan a prioriden yararlanmıştır.

32 **İsmail Hakkı BALTACIOĞLU** (d. 28 Şubat 1886, İstanbul – ö. 1 Nisan 1978 Ankara), eğitimci, yazar, hattat, siyasetçi. Türk eğitim tarihine büyük önemi olan bir düşünür ve bilim adamıdır. "Eğitim Reformu Akımı"nın Türkiye'deki en büyük temsilcisidir. Bir pedagog, oyun yazarı ve uygulamacı olarak cumhuriyet dönemi tiyatro tarihinin de önemli kişilerinden birisidir 1923 yılında Darülfünun emini seçilerek cumhuriyetin ilk üniversite rektörü oldu. Haftalık

Mevlana'nın Türklüğü Meselesi

Konya'nın olduğu kadar Türklüğün, Türklüğün olduğu kadar insanlığın ebediyete kadar iftar edeceği Büyük Adam hakkında Konya Halkevi'nin alaka göstermesi, hakkında kültürel bir tezahür hazırlaması, gerçeğin Milli bir uyanış hareketi sayılabilir.

Muhtelif büyük adamlar için hazırlanan merasimler münasebetiyle söylediğim veya yazdığım gibi, bu gibi tezahürler, ilkin O Büyük Adamlara karşı duyulan saygı hislerini, fakat daha ziyade onları bizlere bağlıyan bağlılıkları belirtmek için bir fırsat

düşün ve sanat gazetesi Yeni Adam'ı 1934'ten itibaren 46 yıl boyunca yayımladı. VII. ve VIII. yasama dönemlerinde TBMM'de milletvekili olarak görev yaptı. Sosyoloji, psikoloji, sanat, eğitim ve felsefe alanlarında 100'e yakın eser ve inceleme; deneme ve fıkra türünde yazılar yayınladı. Aynı zamanda hikâye, oyun, roman, piyes yazıp, oyun sahneledi. Hat sanatında bir buluş yaparak "alev yazısı"nı buldu. Türk Dil Kurumu'na Terim Kolu Başkanı olarak hizmet verdi (1942-1957).1886'da İstanbul'da doğdu. Babası Mucurlu Baltacıoğlu İbrahim Edhem Efendi; annesi, Düzceli Hamdune Hanım idi. Çocukluğunu büyükbabası Abdurrahman Efendi'nin Cihangir'deki evinde geçirdi. Sirkelimescit Mahallesi'nde başladığı ilköğrenimine Şemsülmekatip adlı mektepte ve ardından Maşrık-ı Füyüzat adlı bir özel okulda devam ettikten sonra Kışlaarkası İlk mektebi'nde tamamladı Orta öğrenimini Fevziye Rüşdiyesi ve Vefa İdadisi'ni tamamladı (1903). Okul hayatında aldığı hat dersleri ve tiyatrolar, sanata ilgi duymasında etkili oldu. Liseyi tamamladığı yıl, İkdam Gazetesi'nde yayımladığı yazılarla yazarlık hayatı başladı. 1904'de Darülfünun-u Osmaniye'nin Ulum-u Tabiye (Fen) Şubesi'ne kaydoldu. 1908'de eğitimini tamamladı. Öğrenimi sırasında hat dresleri almayı sürdürdü. Öğrenciliği sırasında Divan-ı Humayun Katipliği'nde görev yaptı. Mezuniyetinin ardından Darülmuallimin-i İbtidaiyye (İlköğretmen Okulu)ye hat öğretmenliği yaptı. Bu okula müdür olarak atanan reformcu eğitimci Mustafa Satı Bey ile birlikte çalıştı.

addolunmalıdır. Felsefesinin ve şiirinin inceliklerini salahiyet sahiplerinden dinlemekliğimiz lazım gelen büyük şahsiyetin öteden beri bir mesele olan ''Mevlana'nın Türklüğü'' üzerinde düşündüklerimi naklederek, O'nun Büyük Türklüğün dünyasına bağlıyan bağları belirtmek istiyorum.

Herhangi bir ecnebi Edebiyat tarihini, hatta en son zamanlarda yazılmış herhangi bir ecnebi Ansiklopediyi açınız: Mevlana Acem kültür tarihine mal edilen bir şahsiyettir. Bir zamanlar bizde de bu yanlış görüşün taraftarları vardı. Şimdiye kadar bu meselenin iç yüzünü ne memleketimizde, ne de aldanan ecnebi ilim mahfelerine karşı derli toplu anlatan bir yazı veya bir risalenin mevcut olup olmadığını bilmiyorum. Mevlana'nın Konya ile, bu Türk şehri ile alakasından bahsedenler, O'nu adeta İstanbul ve İzmir'le alakasından bahsedilen Lamartine'e [33] yaklaştırır gibi bir tavır takınırlar. Bir farkla: Acem şairi, her nasılsa geldiği Konya'da daha fazla oturmuş ve nihayet burada ölmüştür. Ümit olunur ki ''Konya Halkevi'' in himmetiyle bu çeşit davranışın doğru olmadığını memlekette ve hariçte anlatmak zamanının geldiği artık anlaşılsın.

Önce hadiseye işaret edelim:

XIII üncü asırda BELH'ten hicret eden bir aile, döne dolaşa Anadolu'ya geliyor. Devrin Türk Sultanı tarafından Konya'ya davet olunuyor. Ailenin reisi Bahaeddin Veled,[34] burada zamanı-

33 **Alphonse Marie Louise Prat de Lamartine** (Alphonse-Marie-Louis de Prat de Lamartine) (21 Ekim 1790 - 28 Şubat 1869), Fransız yazar, şair ve politikacı. Graziella, Göl, Şairane Düşünceler gibi kitapları romantik edebiyatın en ünlü yapıtları arasına girmiş bir edebiyatçıdır. Çeşitli tarih kitapları da yazan Lamartine'in Jirondenlerin Tarihi adlı yapıtı Fransa'daki 1848 ihtilalinin düşünce zeminini oluşturan eserlerdendir. İhtilalden sonra ülke yönetiminde önemli görev almış; Dışişleri Bakanlığı'nı üstlenmiş bir siyasetçidir.

34 **Bahaeddin Veled**, Mevlânâ'nın babası ve İslam dünyasının o dönemdeki en büyük bilginidir. Sultan-ı Ulema adı ile anılır. Anadolu Selçuklu sultanı Alâ-ed-Dîn Keykubat ile görüşmüştür. İslam Alimlerinin büyüklerindendir. Orta Asya-Türkistan'da yetişen en büyük İslam alimidir. Moğol cengâverlerinin bir fırtına

nın icabı olan Harsi irşad vazifesini ifa etmekte, delikanlı oğlu Celaleddin kendisine yardım eylemektedir. Bir müddet sonra Baba ölünce yerine delikanlı geçiyor. Tedris ve irşad işi, eldeki eserlerin metnine göre, Acemce cereyan etmiştir. O halde biz Konya'ya İran'dan gelmiş, İran'lı bir şahsiyet ile karşılaşmaktayız. Bu vaziyette nasıl olur da onu, Türk kültür ve edebiyat tarihinin malı addebiliriz ?.

Hadiseyi objektif olarak allım ve bazı noktalar üzerinde duralım.

1-Mevlana'nın ATA ve doğuş yurdu olan Belh, Namık Kemal'in [35] ''Türkistan-ı- Kebir'' dediği mıntıkanın kadim bir şehridir. Bu şehrin 10-13 üncü asırlardaki ''Ethnique'' vaziyeti, bize bir Türk şehri gösteriyor. Gerçi BELH'ten hicret eden Sultan Bahaeddin ailesinin, aile içindeki görüşme lisanının Türkçe olduğunu söylemek için tamamıyla aydınlanmış bir vaziyette değiliz. Fakat Ana dilinin Acemce olduğunu söylemek için de aynı müşkül vardır.

gibi İslâm Alemi üzerine gelmesi üzerine, ailesi ile Türkistan ülkesinden diyâr-ı Rum (doğu roma toprakları) denilen Anadolu'ya (Anatolia-yun.) göç etmiştir. Yolculuk sırasında büyük evliya ve büyük alim zatlar ile de görüşmüş ve sohbetlerine kavuşmuştur. Bu zatların en büyüğü, Şeyh-ûl Ekber Muhyîd-Dîn İbn-ûl Arabî'dir. Mevlânâ Muhammed Celâled-Dîn Belhî Rûmî'yi babasının ardından edeple yürüdüğünü görünce, hayret ve tebessüm ile "Sübhanallah! Bir okyanus bir denizin arkasında gidiyor" buyurmuşlardır. Anadolu'da Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat Hak Fırkası (Fırka-i Naciye-Sünnilik)'nı koruyarak yayarken vefat etti. Hazreti Muhammed'i, gördüğü bir rüyada, kendilerine Allah'ın Sevgilisi tarafından Sultan-ül Ulema (Alimlerin-Bilginlerin Sultanı) diye unvan verilmiştir.

35 **Namık Kemal** (21 Aralık 1840, Tekirdağ - 2 Aralık 1888, Sakız Adası), Türk milliyetçiliğinin öncülerinden, Genç Osmanlı hareketi mensubu yazar, gazeteci, devlet adamı ve şairdir.Yurtseverlik, hürriyet, millet kavramlarına bağlı bir Tanzimat Devri aydınıdır. Bu kavramları Türk fikir hayatına ve edebiyatına sokan kişi kabul edilir.Heyecanlı, kavgacı kişiliği, akıcı, parlak üslubu nedeniyle devrinin diğer yazarlarından daha fazla tanındı."Vatan Şairi" ve "Hürriyet Şairi" olarak anılan Namık Kemal, şiirin yanı sıra tenkit, biyografi, tiyatro, roman, târih ve makale türlerinde eserler verdi. Özellikle Türk Edebiyatının ilk edebi romanı olan "İntibah" ve batılı anlamda Türk Edebiyatının sahnelenen ilk tiyatro eseri olan "Vatan Yahut Silistre" eserleriyle ünlüdür. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü eserleri ve fikirleriyle etkiledi.

Bilakis muhitin etnik manzarası, birinci ihtimali daha çok kuvvetlendirmektedir. Sonra o asırların tercümecisi içinde Baba'yı ve Oğlunu, devrinin tabiri ile ''Diyar-ı- Rum'' (Eskiden Osmanlı Ülkesindeki Anadolu) a sevk eden, ilkin Erzincan'a sonra Larende ve Konya'ya getirten saikın psikolojisi tahlile değer. Bu nokta herhalde Etnolojik=Kültürel bir monografi'nin mevzuunu teşkil etmektedir. İhtimal ki Mevlana'nın fizik yapısına ait tasvirler de böyle bir monografinin unsurları arasına girecektir.

2-Mevlana'nın ikinci yetişme ve olgunlaşma yurdu olan Konya, Namık Kemal'in ''Türkistan'' dediği memleketin en eski bir Türklük merkezidir. Belh'ten gelen çocuk burada delikanlı oluyor ve irşad işini üzerine aldığı yirmi yedi yaşına kadar burada olgunlaşıyor, kemale eriyor. Genç mutasavvıf şair, felsefi şiirlerini Türkçe ile değil, Acemce ile yazmaya başlamıştır. Fakat bu, irşad esnasında konuşulan lisanın da Acemce olduğunu söylemeyi icabettirmez. Zamanımızda ki vaizlerin ''KUR'AN'' dan Arapça bir sureyi Arapça, zamanımızdaki konferansçıların büyük bir Alman veya Fransız mütefekkirinden bahsederken Ana fikirlerini ifade eden sözleri onların asıl metinlerinden nakletmeye çalışmaları nevinden, Mevlana'da Türklüğün bu koyu merkezinde kendi ''Mesnevi''lerini Acemce söylemiş, fakat izahlarını herhalde Acemce yapmamıştır. Son zamanlarda, değerli Türk alimi Prof. M.Şerefeddin'in [36] çalışmaları,

36 **Mehmed Şerefeddin Yaltkaya** (1879 - 1947) Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Diyanet İşleri Başkanı'dır. Ordinaryus profesör olan Yaltkaya, Atatürk'ün cenaze namazını kıldıran kişidir. İstanbul'da doğmuştur. Daha ilkokuldayken hafız olan Yaltkaya, Davutpaşa Rüştiyesi'ni ve Darü'l-Muallimi'ni başarıyla bitirmiştir ve sonrasında özel hocalardan dersler almıştır. 1909 yılında Darü'l-İlm ve't-Talim adlı özel okulda ders nazırlığı yapmıştır. Yaltkaya, çeşitli liselerde derslere de girmiştir. 1924 yılında Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nde Kelam Tarihi Müderrisi olmuştur. Daha sonra 1933'te bu fakültenin kapatılıp yerine İslâmî Tetkikler Enstitüsü'nün açılması üzerine bu enstitünün Edebiyat Fakültesi'ndeki İslam Dini ve Felsefesi bölümünde Ordinaryus Profesör olmuştur. 1942'de Diyanet İşleri Başkanlığı'na getirilmiş ve vefatına kadar bu görevde kalmıştır. Yaltkaya, son dönemlerde Türklerin yetiştirdiği en büyük bilgin, filozof ve tarihçilerden

bu ciheti aydınlatacak vaziyettedir. Bir Türk şehrinden başka bir Türk şehrine gelen ve buradaki Türkü irşad eden birinin şiirlerini Türkçe yazması ise ayrıca ele alınacak tarihi ve sosyolojik bir meseledir.

3-O halde mesele şu noktada toplanıyor: Mevlana'nın eseri, mademki bugün Sa'di'lerin, Hafızların dili ile yazılı eserler meyanındadır, onu bu dil ile yazılı edebiyatın sahibi olan Kavimin tarihine mal etmek lazım değil midir ? Bu pek mantıki görünen sual, kültür çevrelerinin mantığı ile karşılaştırılmadıkça çok aldatıcı olacağından; nitekim aldatmıştır da; hakikatte bu, Arap felsefesine, mesela zamanımızda Farab'lı filozof Farabi'nin [37] Araplığa ve Arap felsefesine, mesela zamanımızla Fransızca şiir yazacak bir Türk'ün Fransız edebiyatına mal edilmesi gibi

biridir. 60'ın üzerinde eser bırakan Yaltkaya, hayatı boyunca hep çalışmış ve çalışmalarını modern tarzda kaleme almıştır. Dindar bir aileden gelen ve kendisi de dindar olan Yaltkaya, bağnazlığa ve bağnaz insanlara asla itibar etmemiştir. Yaltkaya'nın bazı eserleri şunlardır: Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin, Kur'an Tarihi, Tarih-i Düvel Tercümesi, Yedi Askı Tercümesi, Fezailü'l-Etrak Tercümesi, Baybars Tercümesi, İbn-i Esirler ve Meşahir-i Ûlemâ. Şerefeddin Yaltkaya'nın adı çeşitli kaynaklarda yanlış bir kullanımın sonucu olarak "Şerâfeddin" olarak geçse de gerçek adı Şerefeddin'dir. Atatürk'ün Ceneze namazında İmamlığını yapmıştır.

37 **Farabi , Abū Nasr Muhammad al-Fārāb;Batı'da bilinen adıyla Alpharabius (adıyla ilgili kayda geçmiş diğer versiyonlar için aşağıya bakınız)** (d. 872Fārāb – 14 Aralık 950 ile 12 Ocak 951 arası Şam),8. ve 13. yüzyıllar arasındaki İslam'ın Altın Çağı'nda yaşamış ünlü filozof ve bilim adamı. Aynı zamanda gökbilimci (en), mantıkçı ve müzisyendir . Yorumları ve incelemeleri sayesinde Farabi ortaçağ islam aydınları arasında Muallim-i Sânî ya da Hace-i Sâni (İkinci Üstad / Magister secundus) olarak bilinir. Hace-i Evvel (Birinci Üstad / Magister Primus) ise Aristo'dur.Farabi'nin hayatı selefi olduğu El-Kindi gibi çok az bilinir. Bağdat, Halep ve Mısır'da bulunduğu, hayatının önemli bir kısmında Halep'teki Şii Hamdani hanedanı tarafından desteklendiği bilinmektedir. Etnik kimliği tartışmalıdır. Kimi kaynaklara göre Fars kimilerine göre Türk kökenlidir. Ancak Farabi, bütün eserlerini Arapça yazmıştır. Farabi Aristo'nun temel eserlerinin birçoğunu Arapça'ya yeniden çevirmiş, bu eserlerin daha iyi anlaşılabilmesini sağlayan şerhler yazmıştır. Bu yanıyla hem İslam dünyasında antik felsefenin anlaşılmasını sağlamış, hem de Arapça'nın bir felsefe dili haline gelmesine büyük bir katkı yapmıştır.

bir davranışın başka numunesidir. Eğer maksat bir lisanın nerelere ve ne gibi şeriat altında yazıldığını, hangi yabancı milletlerin harsi hayatına tesir ettiğini göstermek ise buna kimsenin bir diyeceği yoktur. Fakat hemen ilave edelim ki Mevlana'ya ''Poete Persan'' ''Persische Dichter'' diyen ecnebi gibi içimizde de böyle düşünen bazı gafiller, bundan fazla bir şey düşünmektedirler: Mevlana, Konya'da yaşamış bir Acem şairdir. Böyle bir hüküm ise, kültür sosyolojisi bakımından tamamen hatalıdır. Zira kültür sosyolojisi, her asrın veya devrenin kendine mahsus bir ''Şekil-Forme, Gestalt'' olduğunu bu ''Gestalt'' [38] anlaşılmadıkça, içindeki zihni, hissi davranışların anlaşılmayacağını gösteriyor. O halde yapılacak şey, 12-13 hatta 14 üncü asırlarda ki Anadolu'nun harsi ''Şekli'' ni kavramak, ondan sonra bu şekil içindeki fertler ve eserler hakkında hüküm vermektir.

Böylece bir tecrübe, Mevlana hakkında şimdiye kadar yapılmamıştır. Buna rağmen varılacak neticeye peşinden işaret etmekte ilmi bir mahzur görmüyoruz: Nasıl XVII nci asra gelinciye kadar büyük Avrupa milletleri, müşterek kültür dili olarak Latince'yi kullandılar ise, bu kullanma onları ve büyüklerini nasıl Fransız'lıktan Alman'lıktan…hiç çıkarmadı ise ayniyle Farab'lı Farabi'nin Arapça'yı, Belh'li Celaleddin'in Acemce'yi kullanması

38 **Gestalt psikolojisi (Geştalt psikolojisi okunur)**, bilişsel süreçler içerisinde özellikle "algı" ve "algısal örgütlenme" konularında yoğunlaşmış psikoloji teorisi. 20.asrın ilk yarısında, Almanya'da ortaya çıkmıştır. Gestalt Kuramı, öğrenmeyi sadece uyarı-tepki (U-T)ilişkisi içerisinde değerlendiren "davranışçı kuram"a bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Her U-T ikilisinin birbirlerinden bağımsız olarak incelendiği davranışçı kuramın aksine, zihnin uyarıcılar arasında bir bağlantı (örüntü) kurduğunu savunur. Bu nedenle inceleme konusu davranışlar değil, "bilişsel süreçler"dir. Aynı zamanda davranışçı kuramın redüksiyonist çalışma şeklini de reddeder; Gestalt'a göre bütün onu oluşturan parçaların toplamı değil, daha fazlasıdır. Gestalt Kuramı bilişsel süreçler içerisinde "algı"ya çok önem verir ve algısal örgütlenmeye yön veren yasaları tanımlar. Bütün bu yasalar "Pragnanz" adı verilen bir üst yasanın türevleridir. Pragnanz kısaca şunu ifade eder ; "Bütün psikolojik olaylar, koşulların elverdiği ölçüde tam ve basit olma eğilimindedir"

öylece onları Türk'lükten çıkaramaz. Bizde Rönesans ve tesirleri vukua gelinciye kadar bu halin, yani Arapça ve Acemce'yi kültürel tezahürlerde Türkçenin fevkinde düşünmenin, devam ettiği şüphesizdir. Bu günlerde hakkında bir eser inşar eden ve ''Hariri [39] gibi Arapça'' ''Sa'di [40] gibi Acem'ce'' şiir söyleyen Abdul'aziz Mecdi efendi [41], bu ananenin hala aramızda devam eden bir misali addedilebilir.

39 **Hariri**, Makamat adlı eseri ile tanınıp, meşhur olan Arap asıllı şair ve dil alimidir. İslamî ilimlerin muhtelif dallarında zamanın meşhur alimlerinden ders almıştır. Güçlü zekâsı ve hafızası ile tebarüz etmiştir (şöhret bulmuş) . Zengin bir ailenin evlâdı olarak büyümüş, cömertlik, dürüstlük, iffet ve edebiyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Şiirlerinde mânâdan çok lâfza ağırlık vermesi eleştirilere sebep olmuştur. Risâle-i Nur'da "dahiye-i edeb" olarak tavsif edilmekle beraber, lafızperestliğinin kendisine verdiği zarara dikkat çekilmiştir. (Muhakemat, s. 78) Künyesi Ebu Muhammed Kasım bin Ali bin Muhammed el-Hariri şeklindedir. Harirî, 1054 yılında Basra'nın Meşan kasabasında doğdu. Asıl adı Kasım'dır. Oğlu Muhammed'e nispetle Ebu Muhammed, memleketinden ötürü Basrî, ipek ticaretiyle uğraşan bir aileye mensubiyetinden ötürü de ibnü'l-Harirî lakaplarıyla anıldı. Ancak, Harirî lakabıyla tanınıp meşhur oldu. Ailesi Rebiatü'l-Feres kabilesindendir.

40 **Şeyh Sadi-i Şirazi** (Farsça: Sa'adī-e Shīrāzī; d. 1193, Şiraz - ö. 1292, Şiraz) Fars şâiri ve İslam âlimi. İran'ın Şiraz kentinde doğmuştur. Çocukken babasını kaybedip dedesi ve amcası tarafından yetiştirilmiştir. Daha sonra Bağdat'a gidip Nizamiye Medreseleri'nde öğremini tamamlanmıştır. 30 yıl boyunca Hindistan ve Kuzey Afrika'yı dolaştıktan sonra 1256'da memleketi Şiraz'a dönerek şiirleri yazmaya başlamıştır. Günümüzdeki en çok konuşulan eseri Gülistan ve Bostan'dır. Moğol ve Haçlılarla yapılan savaşlara katılmıştır.Haçlılara esir düşmüştür. On dört defa hacca gitmiştir. Bütün şiirlerinde Sadi mahlasına rastlanmaktadır. Günümüzde Sadi'nin kabristanı Sadi Türbesi, Şiraz'ın başlıca turistik mekânlarındandır. 21 Nisan (İran Takvimi: 1 Ordibeheşt) "Sadi Günü" olarak anılmaktadır.

41 **Abdülaziz Mecdi Efendi,** (1865-1941) Mutasavvıf, şair, siyaset adamı, Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti müsteşarı.
Balıkesir'in Okçukara mahallesinde doğdu. Babası Hafız Hasan Efendimden ilk bilgileri aldıktan sonra rüşdiyeyi bitirdi. Bu arada Balıkesir Beled iyesi'nde başkâtip olan dayısı şair ve müderris Yahya Nefî Efendiden medreselerde okutulan İslâmî ilimleri özel olarak okuyup icazet aldı. Rüşdiyeyi bitirdikten sonra 1884'te aynı mektebe ikinci muallim olarak tayin edildi ve dokuz yıl bu görevde bulundu. Rüşdiye idâdîye dönüştürülünce açıkta kaldı. Yeni açılan Balıkesir İdâdîsi'ne tayin için İstanbul'a gidip Maarif Nezâreti'ne müracaat etti, ancak dârülmuallimîn mezunu olmadığı için bu İsteği kabul edilmedi. Daha sonra

Şüphesiz milliyet ideolojisinin tesiri altında böylece ''Anadilin'' üstünde bir yabancı dilin kıymetlenmesi, üzerinde durulacak bir hadisedir.

Fakat bu hadiseyi, kendi devrimizin mantığı ile değil, alakalı şahsiyetlerin asırlarına rücu ederek o devirlerin mantığı ile ve ''Gestalt'' içinde düşünürsek vaziyet tamamı ile başkalaşır, hatta o devirlerde Türkçe yazmanın gayrı mantıki olduğu neticesine bile varılır. Eğer bir maraziylik varsa bu, şahsiyetlere değil, şahsiyetlerin içinde yetiştiği edebi ve felsefi müesseselere aittir.

Meclis-i Maârif reisi fıkıh âlimi Büyük Haydar Efendi'ye hitaben yazdığı Arapça manzum bir dilekçe heyetin dikkatini çekti, bunun üzerine imtihana çağrıldı. Yapılan imtihanda başarılı oldu ve Balıkesir İdâdîsi Türkçe ve edebiyat muallimliğine tayin edildiği kendisine bildirildi, fakat Şam'a gönderildi. Altı ay sonra da Girit'te Rum mektepleriyle rekabet için açılmış olan Mekteb-i Kebîr-i İslâm'a tayin edildi (1893). Girit'te yayımlanan Hakikat gazetesinde edebî makaleler yazdı ve o yıllarda Girit valisi olan Mahmud Celâleddin Paşa'nın dostluğunu kazandı. Girit İsyanı (1897) sırasında İstanbul'a dönerek Tantâvîzâde Hâlid Bey adına Anadolu'da zahire tüccarlığına başladı. 1902'de birdenbire kendisine bir cezbe ve istiğrak hali geldi ve işini bırakarak Balıkesir'e döndü. Sekiz ay kadar süren bu dönemde Kâdirî tarikatına mensup Ali Âşir adında bir zattan inâbe aldı. Bir müddet sonra tekrar ticarete başladı. 1905'te hükümet tarafından Konya ticaret borsası komiserliğine tayin edildi. Konya'da iken tanıştığı Sivaslı Ali Kemâli Efendi ve Ayaşlı Şâkir adlı iki meczup onun üzerinde derin tesirler bıraktılar. Şeyhi Fâtih türbedan Ahmed Amiş Efendi'ye intisabı bu yıllarda olmalıdır. İkinci Meşrutiyetten sonra yapılan ilk seçimlerde Balıkesir'den (Karesi) milletvekili seçildi. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde muhalefeti temsil eden Hizb-i Cedîd grubunda yer aldı ve partinin politikasını şiddetle tenkit etti. İkinci seçimlerde devre dışı bırakıldı. 1913 yılında Mısır'a gitti ve alt buçuk yıl orada kaldı. Mütarekede İstanbul'a döndü. 1920'deki IV. dönem mebus seçimlerine katılarak milletvekili seçildi. 12 Nisan 1920'de kapatılan bu mecliste ikinci reis vekili olarak görev yaptı. Daha sonra Ankara'ya gitti ve Şûrâ-yı Evkaf üyeliğine getirildi. 1923-1924 yıllarında Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti müsteşarlığı yaptı. Vekâlet kaldırılıp kendisinin Diyanet İşleri başkanlığına getirilmesi söz konusu olunca İstanbul'a döndü. Cum-huriyet'ten sonra resmî ve özel hiçbir görev kabul etmeyerek Beyazıt'taki evine çekildi; dinî, tasavvufî sohbetlerde bulundu. Soyadı kanundan sonra Totun soyadını aldı. 27 Ağustos 1941'de İstanbul'da vefat etti. Mezarı Edirnekapı Şehitliği'ndedir.

4-Fakat asıl mesele, Mevlana'nın temsil eylediği felsefi doktrin'in, Türk ''Halk ruhu-VOLKSGEİST'' ile alaka derecesidir. Türkün İslam dan önceki dini hüviyeti, İslami devrede ne derece ve ne gibi şekiller altında devam etmiştir ?. Türk ezoterizmi ile alakalı olan bu mühim meseleyi incelemek suretiyle Mevlana'nın Türklüğü, her türlü ırk, soy ve dil ile ilişkili deliller dışında, ''HEGEL''in [42] ''Halk ruhu'' dediği ve sosyologların ''Milli Seciye'' ismini verdikleri manevi realite ile de ispat edilebilir.? Sema ile Ney, acaba ''Türkistan-ı Kebir'' in ezeli maneviyatından kopup Bahaeddin Veled ve oğlu Celaleddin vasıtasıyla ''Türkistan''a gelmiş olan Halk vari Türk estetiğinin incelenmiş, billurlaşmış istihaleleri midi ?. Prof. Köprülüoğlu Fuad [43]

42 **Georg Wilhelm Friedrich Hegel** (27 Ağustos 1770, Stuttgart - 14 Kasım 1831, Berlin), Alman filozof. Günümüzde Almanya'nın güneybatısında yer alan Stuttgart, Württemberg'de doğan idealist Alman filozof. Etkisi, hem onu takdir edenler (Bradley, Sartre, Küng, Bauer, Stirner, Marx) hem de acımasızca eleştirenler (Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche, Heidegger, Schelling) gibi çok farklı konumlardaki insanlar üzerinde çok geniş bir yelpazede olmuştur. Felsefenin sürekli tartışılan sorunlarının fasit dairesinin dışına çıkmak için, muhtemelen felsefede ilk kez, tarih ve yapının önemli olduğunu ileri sürdü. Efendi-köle diyalektiği nin kavramsallaştırması öz farkındalık oluşması için ötekinin öneminin altını çizdi.

43 **Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad KÖPRÜLÜ** (4 Aralık 1890 - 28 Haziran 1966), Türk ordinaryüs profesör tarihçi, Türkolog, Dışişleri Bakanlığı yapmış siyasetçi ve edebiyat araştırmacısıdır. Fuad Köprülü 4 Aralık 1890'da İstanbul'da doğdu. Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın soyundan gelmektedir. Edebiyat ve tarih alanında ilerlemek için hukuk öğrenimini yarıda bıraktı. 1909'da Fecr-i Ati topluluğuna katıldı. Şiirlerini 1913'e kadar Mehasin ve Servet-i Fünun dergilerinde yayımladı. Bu yıllarda "Milli Edebiyat" ve "Yeni Lisan" akımlarına karşıydı. 1910'dan sonra İstanbul'un çeşitli okullarında Türkçe ve edebiyat okuttu, liselerin edebiyat programını düzenledi. Ziya Gökalp çevresine girdikten sonra Milli Edebiyat akımını benimsedi; Türk tarihinin ilk dönemlerine kadar indi, ilk Türk topluluklarının tarih ve edebiyatlarını inceledi. 1913'te, Halit Ziya Uşaklıgil'den boşalan İstanbul Darülfünunu Türk edebiyatı tarihi müderrisliğine getirildi. Aynı yıl Bilgi dergisinde Türk edebiyatının hangi yöntemle incelenmesi gerektiğini tartışan "Türk Edebiyatı Tarihinde Usul" adlı yazısı çıktı. İlk büyük yapıtı ''Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar"ı yayımlandı. 1923'te Edebiyat Fakültesi dekanı oldu, ''Türkiye Tarihi" adlı kitabını çıkardı. 1925'te Türkiyat Mecmuası'nı çıkarmaya başladı, ünü giderek dünyaya yayıldı, birçok

gibi salahiyetli bir ilim adamımızın vaktiyle Fransa'da ortaya attığı bu dava, Mevlana vesiylesiyle ele alındığı ve incelendiği takdirde, mıntıka farkı olmaksızın ''Türk ruhu'' nun devamlılığı üzerinde düşünerek Türk tarih, san'at ve ahlak felsefeleri için bereketli ipuçları elde edilmiş olacaktır. Bu çeşit felsefi faaliyet zeminleri arasında ben; bilhassa Türk ahlak felsefesine ilişen tarafı, yeni yetişen Gençlik için çok vaat edici buluyorum...

İstanbul Üniversitesi İctimaiyat Profesörü

Fındıkoğlu Ziyaeddin FAHRİ[44]

uluslararası kongreye Türkiye temsilcisi olarak katıldı. 1928'de Türk Tarih Encümeni Başkanlığına seçildi. 1931'de Türk Hukuk Tarihi Mecmuası'nı çıkarmaya başladı; 1932-1934 arasında Divan Edebiyatı Antolojisi'ni çıkardı. 1933'te ordinaryüs profesör oldu, İstanbul Üniversitesi'nde birkaç kez dekanlık yaptı. 1934'te siyasete atılarak Kars milletvekili oldu. 1936-1941 arasında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'yle Siyasal Bilgiler Okulu'nda ders verdi. 1935'te, Paris'te Türk Tetkikleri Merkezi'nde verdiği konferansların toplamı olan Les Origines de L'Empire Otoman (Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu) adlı kitabı yayımlandı ve büyük yankı uyandırdı. Heidelberg, Atina ve Sorbonne üniversitelerince onursal doktorluk sanı verilen, bilim kuruluşlarınca onur üyeliğine seçilen Köprülü 1941'den sonra İslam Ansiklopedisi'nin yayımına katıldı. V.(Ara Seçim), VI., VII. Dönem Kars, VIII., IX., X. Dönem İstanbul milletvekilliğine, hem de İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki görevlerine devam etti. Celâl Bayar, Adnan Menderes ve Refik Koraltan ile Demokrat Parti'yi kurdu. Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazanıp iktidara gelince, dışişleri bakanı oldu. 1956'ya kadar sürdürdüğü bu görevi sırasında Türkiye'nin NATO'ya girişinde etkin rol oynadı. 5 Temmuz 1957'de "kurduğu partiyi tanıyamadığını" söyleyerek Demokrat Partiden resmen istifa etti ve aynı yıl Hürriyet Partisi ne girdi. Asıl yararlı çalışmalarını Türk Edebiyatı ve Türk Halk Edebiyatı araştırmaları oluşturur. Çok verimli bir araştırmacı olan Köprülü, ardında 1500'ü aşkın kitap ve makale bırakmıştır. Mehmet Fuad Köprülü, 28 Haziran 1966'da İstanbul'da, direğe çarparak, kaldırıldığı Baltalimanı Hastanesi'nde öldü. Çemberlitaş'taki Köprülü Türbesi'nde babasının yanına gömüldü.

44 **Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri FINDIKOĞLU** (d.1901, Erzurum - ö.16 Kasım 1974, İstanbul). Türk sosyolog, akademisyen ve fikir adamı.1901 yılında Erzurum'un Tortum ilçesinin Çamlıyamaç Köyünde doğmuştur. Asıl adı Ahmet Halil'dir. Fındıkoğulları ailesine mensup Halil Fahri Bey'in oğludur. Halil Fahri Bey 1860 yılında Tortum Çamlıyamaç'ta doğmuş ve çeşitli bölgelerde kadılık yapmış ve 1916 yılında ölmüştür. Annesi Fatma Zehra Hanım 1865 yılında Tortum'un Dikyarlı ilçesinde doğmuştur.İkinci Dünya Savaşı sırasında hac vazi-

fesini yapmak için gittiği Hicaz'da vefat etmiştir. Babasının memuriyeti ve Doğu Anadolu'da o yıllarda savaş ve göç olayları sebebiyle Ziyaeddin Fahri'nin çocukluğu sürekli yer değiştirmeler içinde geçmiştir.Fındıkoğlu,babasının memuriyeti sebebiyle ilköğrenimini Erzincan ve Hakkari'de yapmıştır. Malatya İdadi (Ortaokul) sinden sonra Kayseri Sultani (Lise)sinde başladığı öğrenimine İstanbul Gelenbevi Sultanisinde devam etmiştir. Gelenbevi Lisesinin 10. sınıfında okumakta iken daha büyük yaştaki sınıf arkadaşlarının askere alınması sonucu sınıfta kendisi ile birlikte iki arkadaşı kalmıştır. Okul idaresi üç çocuk için sınıfı eğitim faaliyetine devam edemeyeceği gerekçesiyle sınıfı kapatır. O sıralarda Ziyaeddin Fahri, Posta-Telgraf Mektebinin sınavla öğrenci aldığını öğrenir. Vilayetler için posta müdürü yetiştiren bu okulun sınavlarına girer ve kazanır. 1922 yılında Posta –Telgraf Mektebini bitiren Ziyaeddin Fahri,aynı yıl "Galatasaray Postahanesi""nde görev alır. Ayrıca Ziyaeddin Fahri Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Felsefe öğrenimine başlar. Geceleri posta hanede çalışıp gündüzleri fakülteye devamederek buradan 1924 yılında mezun olur.Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Edebiyat Fakültesini bitirdikten sonra postahanedeki görevinden ayrılarak Erzurum Lisesi Felsefe Öğretmenliğine atanır(8 Aralık 1924). Bir süre aynı okulda Fransızca Öğretmenliği de yapan Fındıkoğlu 1925 yılı Ekim ayında Sivas Lisesi Felsefe ve Sosyoloji Öğretmenliğine atanır. Fındıkoğlu bir yazısında tarihçi Memduh Turgut'tan bahsederek "Erzurum Lisesi'nde o ders senesinin sonuna doğru vukua gelen bir hareket dolayısıyla Erzurum'dan uzaklaştırıldığımız zaman ben Sivas'a o da Bursa'ya gittik" diyor. Bu konuyla ilgili dipnotta ise şu kaydı düşmüş: "Bu hadise hakkında müşahede ve vesikalara dayalı notların yayımı yararlı olur. Bu nevi yayım eski Erzurum Lisesinin talebe hareketlerine bakmak lazımdır.Ziyaeddin Fahri 1926 ylül'ünden sonra da Ankara Erkek Lisesi ve Ankara Kız Lisesi'nde felsefe, sosyoloji ve edebiyat öğretmenliği yapar. Bu görevini 1929 yılı sonuna kadar sürdürür.1930 yılı başında doktora yaptırmak üzere yurt dışına gönderilecek bir öğrencinin seçimi için yapılan sınavda başarılı olarak Strasbourg Üniversitesi'ne gönderilir. Türkiye'deki lisans öğrenimi geçersiz sayıldığı için Strasbourg Üniversitesinde ikinci felsefe lisansına başlar ve 1933 yılında bu bölümden mezun olur. Fındıkoğlu, daha sonra 23 Ekim 1933 tarihinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde İçtimaiyât ve Ahlak Doçentiğine atanır.Bu göreve kısa bir süre devam ettikten sonra Strasbourg'a dönerek hazırlamakta olduğu doktora tezi üzerine çalışmaya koyulur. Ziya Gökalp üzerine olan doktora tezini 1935 yılında tamamlayan Ziyaeddin Fahri, 1936 yılında doktor ünvanı ile İstanbul Üniversitesi doçentlik görevine döner.1937 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji ve Komün Bilgisi Doçentliğine atanan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, bu görevini sürdürürken bir taraftan da Prof. Dr. Gerhard Kessler'in tercüme işleriyle uğraşır. 1941 yılında profesör olan Fındıkoğlu, 1944'te İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyoloji ve sosyal siyaset kürsüsüne geçer. Ayrıca Fındıkoğlu 1947-1949 yılları arasında İktisat Fakültesi Dekanlığı görevinde bulunur. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu 1958 yılında da ordinaryüslüğe yükseltilir. 6 Haziran 1973 tarihinde emekli oluncaya kadar bulunduğu fakültede kürsü başkanlığını sürdürür.

Mevlana Hakkında

Hazreti Mevlana'nın mübarek adının layık olduğu saygı ile anılmasına vesile olmak için vefatı tarihine müsadif günde çıkarılması mütesavver mecmuaya benim de bir yazı yazmam için teklifte bulunuldu. Buna karşı ben o Hazret hakkında ne yazabilirim. Bahusus Monla Cami merhumun yazdığı meşhur dört mısra var iken daha ne yazılabilir. Bence o kafidir dedim. Öyle kalmış idi. Sonra düşündüm, Monla Caminin yazdığı o icaz numunesi kelamı tekrarlamak ve aklımın erdiği kadar şerh ve tefsirine çalışmak arzusuna düştüm. Onun şerh ve tefsirinin ne kadar güç ve ne kadar geniş olduğunu bildiğimden bir ara onu hakkiyle yapamamak korkusu ile sarsıldım. Nihayet aczime bakmayarak şu satırları yazmaya karar verdim:

Meşhur olduğu üzere Monla Cami merhum Hazreti Mevlana için:

''Maneviyat cihanının biricik sultanı olan Hazreti kadir ve kıymetinin büyüklüğüne bürhan olarak mesnevi kafidir. O çok yüksek zatın vasfına ben ne diyeyim: Peygamber değildir fakat kitabı vardır; buyurmuştur.

Evet; şüphesiz Hazreti Mevlana maneviyat cihanının bir feridunu, eşsiz bir hükümranıdır. Şark ve Garpta onun ayarında bir kimse daha yoktur. Varsa gösterilsin.

Ve evet; onun yüksek kadrinin burhanı mesnevisidir. **''Kelamından olur malum kişinin miktarı''** Peygamber değildir.

Fakat peygamberlerin getirdikleri sözleri hakkiyle bildiren kitabı vardır. Bu kitabın ne olduğu yine kendilerinden öğrenelim.

Mesnevi'ye mukaddime olarak yazdıkları mübarek satırlarda: **Mesnevi hakka varmak ve yakın hasıl etmek için sırların keşfi hususunda dinin üç usulü, yani üç kökleridir**: buyurur.

Bu üç kök şeriat, tarikat ve hakikat mertebeleridir.

Mevlana şu: '' Ben Kur'anın kölesiyim. Eğer canım varsa. Ben Hazreti Muhammed'in toprağıyım. Eğer bir kimse benim sözlerimden bunun gayri bir şey naklederse ben o kimseden ve naklettiği o sözden bizar olurum. Mealindeki kelamını tekrar ettirerek mesnevisinde toplamış olduğu şeriat, tarikat ve hakikat mertebelerinden bütün sözleri Kur'andan ve Peygamber efendimizden almış olduğunu ve kendisine bunların dışında bir söz atfedenlerden çok incineceğini pek güzel anlatır.

Şeriat bu üç kökün birincisidir ki onunla yola girilir. Tarikat o köklerin ikinci mertebesidir. Onunla şeriata girilen yoldan ileriye doğru yürünür. Bunu Hazret:

''Sen Şeyh ile beraber oldukça çirkinlikten uzaksın. Gündüz ve gece seyyarsın ve gemidesin; Can bağışlayan canın sığınağındasın, gemi içinde uyursun ve yol gidersin'' buyurarak bildirir.

Hakikat mertebesi yolun sonudur. Oraya varan kendisinden ve her şeyden geçebilendir. Hazret:

''Allahı kim anlar ?. La'dan kurtulan kimse. La'dan kim kurtuldu söyle: İmtihan görmüş aşık, gören gözün önünde iki cihan horoson önünde dane gibidir. Allahın kibriyasını, ululuğunu görenin pak bakışı böyle olur''

''Merdane mestane bir hamle ettik: Öyle ki ilmi verdik ve maluma erdik. Ayeti kürsü ile arş tarafına uçtuk. Öyle ki hayyi gördük ve kayyuma erdik'' ve **Itteku ateşi masevaullah dünyasını yakdı, Allah'tan bir şimşek çaktı ve takvayı yakdı '' İnsanlar ile rabları arasında niteliksiz ve kıyassız**

bir bitişik vardır'' gibi hakikat den dem vururlar. Sen ara bulmak için geldin, ara açmak için gelmedin'' ''Ey kendi aybını gören mutlu can, kim bir ayıptan bahsetse kendi üstüne alan mübarek kimse''...gibi ahlakiyata ait gayet güzel vacizeleri vardır.

''Yapılmaması lazım olanı yapmakta zaaf halimiz iztırara ve onu yaptıktan sonra utanmak duymamız ihtiyara delildir'' Kelamı ilmi kelama, ruhiyat ilmine ait gayet kıymetli eşsiz bir düsturdur.

Bir vakitler Fransız ruhiyat alimlerinden Hanri Maryon adındaki zatın ''İlmi ahlak dersleri'' kitabını tercüme ile meşgul bulunuyordum. Bir itikat hakkında kanaat getirmek için vicdan vakiatına yani insanın ruhunda duyulan hallere bakmak lazım geldiği bahsinde idim. Bunu anlatacak bir beyan şekli arıyordum. Bir gün İstanbul'da Beyazıt Cami-i-şerifine gitmiştim. Muhterem Şeyh Ahmed Remzi Efendi Mevsnevi'den ders okutuyordu. Dinledim. Bu beyti okuttuğunu işittim ve derhal aradığım şekli bulduğumu anladım ve Allaha şükrettim. Şimdi her gün Mevlana'nın ruhuna üç İhlas ve bir Fatiha okurum. Ve bu beyti (Hakikatı İslam) ın kadere iman behsine de yazdım. Sahife 69.

Hasılı Mesnevi Şerif tamamıyla Kur'ana dayanan bir ilim ve irfan hazinesidir. Şeriat, tarikat ve hakikat mertebelerine dair emsalsiz beyanları vardır.[45] Onlardan ve Hazreti Mevlana'nın

45 **Şeriat, tarikat ve hakikat** mertebelerinin ne demek olduklarını bir vakit Bursa'da bir Mürid Mürşidinden sormuş. Mürşid: Oğlum bunlar söz ile anlatılamaz. Sen yarın erkenden sabah namazına Ulu camiye gidersin orada minberin yanında bir hoca görürsün, önündeki kitabı okur ve bazı şeyler yazar. Ona bir tokat vur, ne yaparsa aldırma geç. Daha ötede tesbih ile meşgul birisi vardır. Ona da bir tokat vur, ne yaparsa onu da görme geç. Daha ötede kendisinden geçmiş, dalgın duran bir insan vardır. Ona da bir tokat vur üçünün de tokata karşı yaptılklarını gel bana söyle demiş. Mürit de mürşidinin dediği gibi yapmış. Hoca tokadı yiyince hemen kalkmış, tokadı atana o da bir tokat indirmiş, tesbih çekmekle meşgul olan tokadı yiyince başını çevirerek tokadı atana şöyle bir bakmış. Dalgın duran insan ise tokadın atıldığından haberi olmamış gibi durmuş, halini hiç bozmamış. Mürid mürşidine gördüklerini olduğu gibi anlatmış. Mürşid de: Hoca şeriat mertebesindedir. Tokata tokatla mukabele eder. İkincisi tarikat mertebesindedir Tokatın haktan geldiğini bilir. Fakat hangi yezid vasıtası ile olmuş diye bir bakar. Üçüncüsü hakikat mertebesine ermişlerdendir. Her

yüksek ruhaniyetinden edilen istifade ve istifazeler bambaşka irfan tecellileridir. O cihetledir ki Mevlevi ariflerinin mümtaz ve müstesnalıkları meşhur ve meruftur.

Mevlevilere has ayinlerin tarab ve neş'esine doyulmaz. O lahuti rakıslarından alınan feyze nihayet olmaz. Hazret bu zevkin, neş'esinin, tabın nereden geldiğini şöyle buyuruyor: **'' Eğer yarin yok ise (yani gönlünde Tanrıyı bulmuş değilsen) niçin aramıyorsun, eğer yare erişmişsen niçin ferahlı ve sevinçli değilsin''** diyor.

Allahın dostlarının, evliyasının dünya ve ahiretleri için müjdelenmiş, korkudan, hüzünden mahfuz oldukları Kur'an-ı Kerim'de bildirilmiş değimlidir ?

Her halde **''Muhakkak Allah bir kavimde olan iyiliği o kavim vicdanlarındakini bozmadıkça bozmaz''** fehvasınca Mevlaya ve Mevlana'ya ihlas ile bağlılık var olmak şartı ile Mevlevi ve Mesnevi feyizlerinin her daim var olacağına şüphe edilmez.

Dr. İsmail Hakkı MİLASLI [46]

Ankara: 5 Aralık 1942

şeyin Haktan olduğunu bilir ve razı olur. Onun için halini bozmamıştır diye izahta bulunmuştur.

46 **Dr. İsmail Hakkı MİLASLI** (Tıp Doktoru-Yazar)1880 yılında Milas'ın Kaymakkavağı Caddesinde doğdu. Hacı Mehmet Bey'in oğludur. İlköğrenimini Milas'ta, Ortaöğrenimini Aydın ve İzmir'de, Tıp fakültesini İstanbul'da okudu. Belediye ve Hükümet Tabiplikleri yaptı. 1909 yılında Hıfzıssıhha Genel Müdürü oldu. 2. Ordu Sıhhiye Müfettişliği yaptı. Daha sonra "Milaslı" soyadını aldı. İsmail Hakkı, hem din adamı, hem bilim adamı, hem de bir ulusal kurtuluşçudur. Mayıs 1919'da Sultanahmet Meydanında düzenlenen ve 100 bin kişinin katıldığı mitingde bir konuşma yaptı. İsmail hakkı burada yaptığı konuşmada, "Vahşiler İzmir gibi bir memlekette zulüm yaptılar ve Avrupa sustu" diye konuşmuş ve Avrupa'ya güven kalmadığını ifade ederek, "esir olmayacağız" diye bağırmıştır.(Milliyet, İstiklal Savaşı Gazetesi, Ömer Sami Coşar, 31.05.1919) 1952 yılında öldü. Sağlık ve İslam diniyle ilgili eserleri bulunmaktadır. Eserleri şunlardır: Hakikati İslam, Kuran Tercüme Edilebilir mi?, Sıtma Hakkında Kimler Ne Bilmeli?, İslam Dininde Etlerin Teskiyesi, Kadir Gecesinin Doğru Manası Nedir ve Asıl Sevabı Nereden Geliyor?, Dini İslam ve Ulumu Fünun, Hıristiyanlık ve Müslümanlık, Kuran'ın Mucizeleri ve Müteşallik Ayetlerin tefsirleri, Dinimizi Bilelim ve Bildirelim, Kuran'ı Kerime Göre Hz. İsa'nın Babası, Mektepler Hıfzısıhhası.

Mevlana-Musiki

Koleksiyonumda Mevlevi ayinlerinden yirmi yedisinin notası var. Bunları on beş yıl önce yazdım. Sonra Rauf Yekta [47], Zekai

47 **Rauf Yekta Bey** 27 Mart 1871'de İstanbul'un Aksaray semtinde doğdu. Babası Ahmed Ârif Bey, kaptanıderya Ağa Hüseyin Paşa'nın torunu Hüseyin Hüsnü Bey'in soyundan gelir. Annesi İkbal hanım'ın sülâlesi ise Damad İbrahim Paşa'ya kadar uzanır. İlk öğrenimine Simkeşhâne okulunda başladı;sonra Mahmudiye Rüştiye'sine devam etti. Burayı birincilikle bitirdikten sonra "Yüksek Lisan Mektebi" ne kaydoldu. Bu dört yıllık okuldan üstün bir başarı ile ve çok iyi Fransızca öğrenerek mezun oldu. Bir yandan da özel dersler alarak Arapça ve Farsça'ya çalışıyor, "Tasavvuf" u inceliyordu. Çok genç yaşından itibaren bu konularda derin bilgiler elde etmişti. Diger yandan ses fizigine merak ederek yakın akrabası ve o dönemin ünlü matematikçisi Salih Zeki Bey'den fizik ve matematik öğrenerek mûsıkînin bilimsel yönüne ilk adımını atmış oldu. Durup dinlenmeden çalışıyor, her konuda bilgi toplayarak kültürünü zenginleştiriyordu. Boş zamanlarında hattat Nasuhî Efendi'den "Divanî" türü yazı yazmasını öğrendi. Asıl adı Mehmed Rauf iken, hocası "İcazet"ini alırken "Yekta" mahlasını eklemişti. 1888'de yani onyedi yaşında Kulekapisi Mevlevihânesi şeyhi Ataullah Efendi'ye intisab etti. Bu arada şeyhinin teşviki ile eski Arapça bir edvâr kitabını inceleyerek bilimsel çalışmalara başladı. Haftada birgün de, Perşembe günleri , Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi Celâleddin Efendi'nin derslerine devam ediyordu. Bir gün Celâleddin Efendi'ye, Ataullah Efendi ile inceledikleri eserden ve bunun mahiyetinden söz etmişti. Bunun üzerine Celâleddin Efendi incelemekte olduğu başka bir kitabı gösterdi. Böylece birbirinden habersiz olarak inceleme yapan bu iki din adamının çalışmalarının birleştirilmesine Rauf Yekta Bey neden olmuştu. Bundan sonra üçlü bir araştırma yoluyla bu gibi eserler tozlu raflardan indirilerek nazariyat çalışmalarında ilk adımlar atılmış oldu. Diğer yandan İstanbul kütüphanelerini dolaşır, eski yazma eserleri tesbit eder, sahaflar çarşısında değerli yazma eserleri toplar, Avrupa'da yayınlanmış kitap ve dergileri getirterek yorulmak bilmez bir gayretle tetkik ederdi. Memuriyete ilk girişi 1883 yilina rastlar, Divan-i Humayûn Hariciye Kalemi mümeyyizliği'ne devam ederken babası öldü. Memuriyet hayatını aynı yerde tamamlayarak Divan-ı Humayûn Beğlikçi Kalemi'nden 1922 yılında emekli oldu. Bundan sonra çalışmalarını bütünü ile mûsıkîmizin araştırılmasına yöneltti. Darülelhan'ın kurucuları arasına girdi;öğrenime açılışından itibaren "Türk Mûsıkîsi Nazariyatı ve tarihi" okuttu. Bu görevi Darülelhan'da Türk Mûsıkîsi'nin yasaklanma tarihi olan 1927 yılına kadar sürdü. Daha sonra bu öğretim kurumunda

"Tertip ve Tasnif Heyeti"ne başkanlık etti. Rauf Yekta Bey, "Tertip ve Tasnif heyeti" başkani iken 8 Ocak 1935 tarihinde, altmişbeş yaşinda Beylerbeyi'ndeki evinde vefat ederek Nakkaşbaba Mezarlığında toprağa verildi. Abdülbaki Gölpınarlı'nın onun ölümü üzerine söylediği tarih şiiri şudur:

Nây kırılsın, Tanbur âh ü efgun eylesin
Hazret-i Yekta Rauf'u aldı agûşa ebed
Bâkiyâ geldi dü çeşmimdem sirişk-i firkat
Kutb-i nâyi Ney gibi hâmuş oldu elmeded

Zeliha Hanım 'la evlenen Rauf yekta Bey'in iki oğlu ile iki kızı dünyaya gelmiştir. Bestekâr ve neyzen Yavuz Yektay ise torunudur. Sözlü mûsıkîde hocası Zekâi Dede ile Bolahenk Nuri Bey'dir. Tanbur çalmasını Celâleddin Dede Efendi'den öğrendi. Ney derslerini Yenikapı Mevlevihânesi şeyhi ile Aziz Dede'den ögrenen Rauf Yekta Bey, büyü k bir neyzen olarak başinda sikke ile Yenikapi Mevlevihânesi'nde "Mutrib"e çıkarak âyin idare ederdi. Mesud Cemil onun Ney icrasındaki ustalığına değinerek tavrının Hakkı ve Hilmi dedelere benzediğini belirttikten sonra "Gerçek Ney tavrının son temsilcisiydi" der " diyor. Yurtiçi ve yurt dışında ünü yaygın, "Müzikolog" sıfatını hakkiyle elde Etmiş bir kimseydi. Yine Mesud Cemil'e göre "içinde bulundugumuz yüzyilin başından beri eski Edvâr kitaplarinin, skolastik mûsikî görüşlerinin dişinda modern anlayişla muhafazakâr duyguyu bagdaştirarak Türk Mûsıkîsi'nin ilmi izah ve tahlillerini ilk yapan adamdı". Çok erken yaşlarda başlayan okuma aşki, kitap ve araştirma meraki, kendisini nadide eserleri toplamağa itmişti. Bunun sonucu olarak çok değerli ve kaliteli eserleri ihtiva eden bir kütüphâne meydana getirdi. Mûsıkî sanatımıza ışık tutacak olan pek çok eser, bu kütüphânede bugün de önemini korumakta ve kendine uzanacak elleri beklemektedir. Bunların arasında özellikle otuz kadar yazma eserin çok önemli olduğu biliniyor. Paris Konservatuvarı mûsıkî profesörlerinden Albert Lavignac'ın yönetiminde bir kurul tarafından yazılan ünlü"Encyclopedie de la Musique" İn beşinci cildine, bir yıl boyunca inceleme yaparak yüz elli sayfalık "Türk Mûsıkîsi" bölümünü yazmıştır ki, bu yazı mûsıkî tarihimizin batılı anlamda ilk bilimsel araştırmasıdır. Fransızca yazılan bu inceleme o zamanlar büyük bir hayranlıkla karşılanmış ve yayın kurulu üyelerinden Maurice Rolat, Rauf Yekta Bey'e şu satirlari yazmiştir: "Mûsıkî ile ilişkili olan bütün batılılar arasında gerçek bir keşif mahiyetini taşıyacak olan Türk Mûsıkîsi meselelerinden bu kadar ustaca (Majistral) bahsettiğinizden dolayı, ansiklopedi kurulu derin teşekkür ve kutlamalarını size iletilmesine beni görevlendirmiştir. " Türkçeyi çok ustaca, yaşadigi dönemin anlayişi geregi bütün incelikleriyle kullanan bir yazardi. Gazete ve dergilere yazi yazmaga çok erken yillarda, on yedi yaşinda iken başladi. Eski dergi ve gazete kolleksiyonlari kariştirilacak olursa Şehbal, Yeni Mecmua, Hâle, Nota, Ikdam, v. b. yerli yayin organlarindan başka Revue Musicale, Monde Musicale gibi yabanci dergilerde sayisiz inceleme ve araştirma yazilari yayinlanmiştir. O da eski sanat anlayişinin bir savunucusu olarak, Tanburi Cemil Bey'in Tanbur icrasinda yaptigi yeniligi kabul edememiş, Ikdam gazetesinde birkaç eleştiri yazisi yayinlamişti. Bundan sonra bu iki sanatkâr arasında zaman zaman kırıcı olacak kadar ileri giden tartışmalar olmuştur. Bununla birlikte Cemil Bey'in sanatini çok takdir etmiş, onun ölümünden sonra "Tasvir-i Efkâr" gazetesinde kiymetbilir yazilar yazmişti. Mesud Cemil, Cemil Bey'in Bayâti-Araban taksimini dinlerken ağladığını

hatıralarında anlatır. Rauf yekta Bey 1894 yılının temmuz ayında bir görevle Halep'e gitti. Yukarıda adı geçen ansiklopediye yazılan yazı yüzünden, başta Ziya Gökalp ve M. Fuad Köprülü olmak üzere ağır hücumlara uğradı. Oysa Halk Mûsıkîmizle ilgili araştırmalar yapmak prensibi zaten konservatuvarın programında vardı. 1920'lerden sonra gündeme gelen halk mûsıkîsi ve folklor araştırmaları bağlı olarak konu 1925'te ele alınmış, 1926 yılından itibaren Anadolu'da geniş bir folklor araştirmasi yapilmiş, bin kadar halk műsikîsi parçasi notaya alinmiş, iki ciltlik bir eser halinde yayınlanmıştı. 1926 yılında Güneydoğu Anadolu ile Orta Anadolu'nun bir kısmını kapsayan araştırma grubuna katılarak bazı illerimizi dolaşan Rauf Yekta Bey'in bu kitabın önsözünde çok güzel bir inceleme yazısı vardır. O günlerin folklor anlayışını, Türk Halk Mûsıkîsi ile ilgili olarak yapılan çalışmaları ve yayınlanan yazıları bilimsel bir görüşle ve eleştirileriyle birlikte anlatmaya çalişmiştir. 8 Mart 1932'de Kahire'de düzenlenen műsıkî kongresine Mesud Cemil ile birlikte katıldı. Kongrede yabancı delegelerle birinci planda yer almış, ortaya atılan müzikoloji sorunlarının kolayca üstesinden gelmiştir. Bu toplantıdaki izlenimleri Mesud Cemil şöyle özetliyor: ". . . Türk Mûsıkîsi'nin ses sisteminin mahiyetini, en büyükleri dahil, bir türlü kavrayamayan müsteşriklere ve hepimize yirmi dörtlü tabii sistemi fizik ve matematik esaslariyla ilk ögreten odur. Ondan sonra gelenler sadece ilerletmişlerdir. " Rauf Yekta Bey, bestekâr, sazende, müzikolog ve öğretmen olarak mûsıkîmizi sağlam temellere oturtmak, temelindeki matematiksel ve fiziksel dayanakları bulmak, bunları sanatseverlerin ve mûsıkîmizle uğraşanların Yararlanmasına sunmak, mûsıkîmizin yaygınlık kazanmasına çalışmak için bir insan ömrüne sığmayacak kadar çalışmış ve bildiğini yazmaktan usanmamıştır. Darülelhan ve daha sonra İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın yayınladığı her eserde ve her satırda onun göz nuru vardır. Gerek resmi görevi dolayısıyla, gerek özel derslerle pek çok gencin yetişmesinde etken olmuştur. O dönemde de, daha sonra da műsıkîmiz hakkında görüş ileri süren yazar ve düşünürlerimiz günün modasına uyarak sık sık görüş ve fikir değiştirdikleri halde fikir ve görüşlerinden asla taviz vermeyen, inandığı fikri sonuna kadar tek başına savunan adamdır. Türk Mûsıkîsi'ne yapılan saldırıların en yoğun olduğu bu yıllarda bunları efendice, bilgince göğüslemiştir. Mûsıkî tarihimizde bu özellikte olan pek az insan vardır. Sözün kısası Rauf Yekta Bey, önder bir müzikoloğumuz olarak adından her zaman söz ettirecek büyük bir insandır. Onun sanat anlayışını ve ileri görüşlülüğünü Mesud Cemil şöyle özetlemiş: "Sanat anlayışında ve umumiyetle dünya görüşünde bir taraftan eskiye o kadar bağlı olan Rauf Yekta Bey, daha sonraları ileri hamlelere ve yeni gelişmelere son derece taraftar ve müsamahalı bir ruh haletine geçmişti. " Dinî ve dindışı olmak üzere sağlam, geleneklere ve kurallara bağlı, elli kadar mûsıkî eseri vardır. Özellikle saz mûsıkîmize zarif eserler hediye etmiştir.

Rauf Yekta Bey műsıkî eserlerinden çok mûsıkîmizle ilgili araştirmalari ve yaptigi yayinlarla önemlidir. "Şark Műsıkîsi Tarihi" adında bir denemesi, bitirilmemiş bir "Türk Mûsıkîsi Nazariyatı" kitabı vardır. "Esatiz-i Elhan" serisinden ancak Meragalı Abdülkadir, Dede Efendi ile Zekâi Dede'yi yayınlayabilmiş, ne yazık ki malî nedenlerle devam edememiştir. Daha pek çok incelemesinin müsvettelerinin kütüphanesinde beklediği biliniyor.

Mûsıkî eserlerinin en önemlileri: Yegâh makamında bir Mevlevî Âyini, beş peşrev, iki dinî eser, üç saz semaisi, beş beste, bir sengin semai, iki agir semai, bir Kâr, beş şarki, beş marş. Műsıkîmize büyük hizmetleri geçmiş bu degerli insani saygiyla ve rahmetle anıyoruz. . . .(Alıntı: Tahir AYDOĞDU)

Dede [48], oğlu Hafız Ahmet [49], Ali Rifat [50] ve Dr. Suphi'nin [51] bulun-

48 **Zekâi Dede Efendi** (1825 - 1897), Klasik Türk müziği bestecisi. Sadece Dede Efendi olarak bilinen Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin öğrencisidir. Klâsik Türk Mûsıkîsi'nin Osmanlı dönemindeki son büyük bestekârı kabul edilir. Pek çok öğrenci yetiştiren sanatçının klasik repertuarı günümüze aktarmadaki rolü nedeniyle müzik tarihinde önemli yeri vardır.
Besteci Ahmet Irsoy'un babasıdır.

49 **Ahmet Irsoy**, 1869 yılında İstanbul Eyüp'te Cedit Ali Paşa mahallesinde doğmuştur Babası üstat bestekârlarından Zekai Dede ve annesi Fatma Hanım'dır. Eyüp'de La'lîzâde Abdülkadir Efendi İlk Okulu'nda okudu. 12 yaşında iken babasından hıfza çalıştı ve hafız oldu. Daha sonraları Kumbarhane baş imamı Süleyman Efendi'den Kuran-ı Kerim okumayı öğrendi. Babasından Sülüs ve Nesih yazı şekillerim de öğrenen Irsoy, bir süre Asker-i Rüştiye'ye de devam etti fakat öğrenimi yarım bıraktı. 1892 yıllarında Hoca Raif Efendi'den İslam dininin ilimlerim ve bu arada da Arap dilini en iyi şekilde öğrendi. Sultan Abdülaziz'in oğlu Şehzade Seyfettin Efendi'nin imamlığını yaptı. Ramazan aylarında Şehzadenin malikânesinde teravih namazı kıldırırdı. Sultan Vahdettin'in de baş mevlithanı oldu. Eyüp Camii baş imamlığına getirilen Irsoy, 25 Temmuz 1941 tarihinde Reisü'l-Kurra oldu ölümüne kadar bu unvanla yaşadı. Naciye hanımla evlendi. Bu evlilikten ikisi kız, biri erkek üç çocuğu oldu. 13 Ağustos 1943 tarihinde öldü ve 14 Ağustos 1943'de Eyüp camiinde namazı kılınan cenazesi Eyüp-Gümüşsuyu'nda Kaşgari tekkesi yakınında bulunan babasının mezarı yanma gömüldü. Cenaze günü Belediye konservatuarında prova olması sebebiyle hocaya son görevlerini yapmak üzere sadece iki kişi, Sadi Işılay ve Artaki Candan, cenaze töreninde hazır bulundu.

50 **Ali Rıfat Çağatay**, (d. 1869 – ö. 3 Mart 1935) Türk udî, çellist, kemençezen ve bestekârdır. İstiklâl Marşı'nın ilk bestecisidir. İstanbul'da doğan ve yaşamını aynı şehirde sürdüren Ali Rıfat Çağatay, dönemin ünlü hocalarından müzik eğitimi aldı. I. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da kurulan ve İstanbul müzik tarihinde önemli yeri olan Şark Musiki Cemiyeti'nin başkanlığını yaptı. Türk Musikisi Ocağı adlı kurumu kurdu. 1914 yılında Darülelhan (Nağmelerin Evi) adıyla açılan devlet konservatuarının öğretim kadrosunda yer aldı. Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde öğrenci yetiştirdi. 50 civarında bestesi ve müzik üzerine çok sayıda makalesi bulunur. Mehmet Âkif Ersoy'un yazdığı ve 1921'de resmi marş olarak kabul edilen İstiklal Marşı'nın ilk bestesini Ali Rıfat Bey yazmıştır. Bu beste 1924'den 1930'a kadar kullanıldı; 1930'da Osman Zeki Üngör'ün batı marşları tarzındaki bestesi ile değiştirildi. Udi Rıfat Bey adıyla da anılan Ali Rıfat Çağatay, şair ve dilci Samih Rıfat Horozcu'nun'in ağabeyi, şair Oktay Rıfat Horozcu'nun amcası, Fenerbahçe'nin efsane ismi Ali Cafer Çağatay'ın babasıdır. Ali Rifat Çağatay'ın diğer kardeşleri 1937 yılında Maarif Vekaletinde memurken ölen Muzaffer Rifat Bey ve Cevad Rifat Atilhan idi.

51 **Dr. Suphi Zühdü Ezgi**,1869 yılında Üsküdar'ın Açık türbe semtinde doğdu. Posta-Telgraf Nezareti Muhasebe Kalemi Mümeyyizlerinden İsmail Zühdü Bey

dukları (tasnif ve tespit heyeti) nin yazıp İstanbul konservatuvarı tarafından bastırılan ayinlerin notaları da bunların yanındadır.

Cenup Afrikasında topraklar arasında çıkan bir elmas külçesi elbette kıymetlidir; ama bu külçenin bir üstat elinde traş edildikten sonra aldığı şekil ve kazandığı kıymet çok daha büyüktür. Ben Mevlevi musikisinde titizce işlenmiş bir mücevher değeri bulurum.

Sözleri Mevlana'nın rubailerinden, gazellerinden veya mesneviden seçilen Mevlevi ayinlerini Fars dilinde olduğu için iyi anlayamam, ancak işlenmemiş Türk nağmesini anladığım gibi işlenmişini de, bir kuyumcunun elmaslar için anladığı kadar olmasa bile, oldukça seçebildiğim için sözlerini iyi kavrayamadığım bu eserlerde ki nağmelerin dizilerini ve istiflerini, bunların sanatını görebilirim.

Ayinleri niçin seviyorum ? herhalde mistik ruhlu olduğum için değil. 15 inci asırda yapılıp bugün hala tazeliğini muhafaza eden çinilere döşenmiş bir duvar, abanozdan yapılmış bir çekmece veya kutuya yorgunluk ve bıkkınlık duyulmadan yapılan sedef yahut fildişi işlemeler, bir santimetre karesinde elliden fazla atması bulunan ve genel heyeti ile dikkatli bir ressamın fırçasından çıkmış sanılan ince bir ipek halı, bende ne tesir yaparsa bu ayinler de bana aynı sanat, zevk, sabır, titizlik tesiri yaparlar.

Mevlevi, hatta sadece derviş olmuş olmadığım halde Mevlevi ayinlerinin bende bıraktığı tesir onların Türkler tarafından bütün sanat kabiliyetleriyle ortaya konan birer musiki

ile Mevlevilik tarikatından Kamil Efendi'nin kızı Emine Hanım'ın oğludur. Beş yaşında ilkokula başladı. Orta öğrenimini tamamladıktan sonra Tıp Fakültesine (Tıbbiye-i Şahane)girdi;1892 yılında tabip yüzbaşı olarak mezun oldu. Libya'nın Bingazi şehrine tabur tabibi olarak tayin edildi. Yirmi bir yıl burada görev yaptı. İzmir'de bulunduğu 1923 yılında İzmir "Hilal-i Ahmer"(Kızılay) doktorluğuna tayin oldu ve aynı yıl içinde kendi isteği ile elli dört yaşında emekliye ayrıldı. Bundan sonra İstanbul'a yerleşerek kendisini tamamen musiki çalışmalarına verdi.

abidesi olmasından ve yalnız musiki aşk ve ruhundan doğmasından dolayıdır.

Mevleviler musikinin haşmetli saraylarını yapmışlardır. Türk ruhu bu süslü ve ihtişamlı musikiyi yarattığı gibi onun sade güzelliğini de yapmıştır. İşte Mevlevi ayinlerinin karşısında Bektaşi nefesleri, ki ötekilere tavus kuşu dersek bunların adı güvercin olmuş olur. Birisi ifrat derede süslenmiş, gururlu, vakarlı, heybetli, beriki ise sade güzel, civelek, zariftir. Her iki musikinin sözlerinden birkaç örnek verirsek arada ki farkın yalnız musiki bakımından değil, şiir bakımından da farklı olduğunu görürüz.

Bak ki güneşin bugün feri var evferi var
Zira bu günün günler içinde feri var
Hakilere gökten gelir ihsan-ü seda
Der: müjde bugün sizlere lutfün yeri var

Aşksız gönülün neşatı efzun olmaz
Aşksız da vücut güzel ve mevzun olmaz
Yüz karta buluttan denize yağsa olamaz
Aşk olmaz ise o dür- ri meknün olmaz

Vardır aguşunda her demde meşama büy-i yar
Gelse ağuşunda kalsa bir zaman şayet nigar
Yüz ateş, bade ateş, aşk ta hoş her üçü
Can bu mahluti ateşlerden eder hep ah-ü zar

Tatlı kelamın bal gibi manaları pek saf olur
Bu çeşmimin kanlı yaşı dinsin yanımda gel otur

Meyhanede aşk kurdu bana hayme-i rana
Gördü beni o dilber-i aşk etti müdara
O dilber-i ayarı ben ettimse de takip
O lahza hemen etti güzel ruyini ihfa

Naklettiğim bu şiir Nayi Osman Dede'nin [52] Uşşak makamındaki ayininden alınmıştır. Aslı Farsça olup bunlar aslın tercümesidir. (Bk. Mevlevi ayinleri, 3, İstanbul konservatuvarı, s.398).

Bektaşi nefeslerinin güftelerinden de birkaç örnek:

Hasan Dede'nin [53] (Eşref oğlu al haberi) diye başlayan saba makamındaki nefesinden:

52 **Nayî (Neyzen) Osman Dede;** Nayî (Neyzen) Osman Dede'nin doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Bu tarihin 1642-1647 yılları arasındaki bir tarih olduğu tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklar Gelibolu'lu olduğunu, küçük yaşında İstabul'a geldiğini bildiriyorsa da hakkında bilgi veren kaynakların çoğu İstanbul'lu olduğunu ve Vefa semtinde doğduğunu söylüyor. Babası Süleymaniye Darüşşifası reis'ül-hüddamı Süleyman Efendi'dir. Tuhfe-i Hattatın yazarı Mustakîm-zâde Sâdeddin Efendi babası hakkında bilgi vererek "Bir pîr-i sâhib nefes ve hezar bîmar-ı bîhuşa devâres olmuş, Haccü'l harameyn bir zat-ı şerif idi" diyor.

53 **Hasan Dede**; Hasan Dede ile ilgili kesin denilecek bilgiler pek fazla değildir. Bazı şiirlerinden edinilen bilgilere dayanılarak, ünlü halk ozanı Eşrefoğlu ile aynı çağda, 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın başlarında yaşadığı kabul edilmektedir. Horasan erlerinden olan Hasan Dede, Beydili aşiretine mensup küçük bir boyla 1562 yılında Horasan'dan Karaman'a geldi. Babası Karaman Ustucalı dergâhının piri Şeyh Yakup Fakih' dir. Bir süre Karaman'da yaşadıktan sonra bugünkü Hasan Dede beldesinin bulunduğu Teke salan'a gelip yerleşti. Beydili aşiretinden bazı obaları da çevresinde toplayarak Hasan Dede köyünü kurdu. Araştırmacı Nejat Birdoğan'ın "Hasan Dede Kasabası, Hasan Dede" adlı eserine göre, Hasan Dede' nin şu an ki yerleşim bölgesine gelmesi 1579 yılıdır. Dönemin Padişahı tarafından verilen beratla bu bölgeye yerleşmesi ve topraklarından vergi alınmaması sağlanmıştır. Hasan Dede ile ilgili araştırma yapan Dr. Tahir Kutsi Makal "Aşık Hasan Dede" adlı eserinde şu bilgileri verir: "Aşık Hasan ve Karpuzu büyük Hasan Dede adlarıyla da tanınan Gazi Aşık Hasan Dede, Türk Halk Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden biridir. Bektaşilerin en çok sevdiği ozanlardan biri olan Hasan Dede, 17. Yüzyılda yaşamıştır. Karaman'da medrese tahsilini tamamlamış, orduya katılarak Rumeli'nde bir çok savaşta bulunmuştur. Sazı ve sözü ile, dinsel telkinleri ile ordu mensuplarına moral vermiştir." Hasan Dede'nin birisi Kadirli' nin "Elbistanlı" köyünde; diğeri Ankara'nın "Hasan Dede" beldesinde olmak üzere iki ayrı yerde türbesi vardır. Türk Halk Edebiyatında ve Alevi - Bektaşi ozanlar arasında önemli bir yeri olan Hasan Dede iyi bir eğitim görmüş; Arapça ve Farsça bildiği için aruz ölçüsünü de şiirlerinde ustaca kullanmıştır. Ancak hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri, halk arasında daha çok bilinmektedir. Şiirlerinde "Kul Hasan" ve "Hasan Dede" mahlasını kullanmıştır.

Adam verdır cismi temiz
Abdest alır almaz temiz
Halkı daheylemek nemiz
Bilcümle vebal bizdedir

Hayati'nin bir nefesinden:
Aşk harmanında savruldum
Hem elendim hem yuğruldum
Kazana girdim kavruldum
Meydana yenmeye geldim

Başka bir nefesten:
Hak perestiz gerçek eriz
Ademe biz baş eğeriz
Birbirimiz pek severiz
Bektaşiyiz halis özüz

Nesimi'den [54] bir nefes:
Ben melamet hırkasını kendim giydim eynime
Ar-ü namus şişesini taşa çaldım kime ne
Gah çıkarım gökyüzüne seyrederim alemi
Gah inerim yeryüzüne yar severim kime ne

54 **İmadeddin Nesimi;** Doğum tarihinin 1369-1370 yılları arasında olduğu tahmin edilmektedir. Azerbaycan'ın Şamahı şehrinde doğmuştur. İdamı da 1425 yılındadır.Azerice ve Farsça divanlar yazmıştır. Şiirleri dönemin birçok şairini etkilemiştir. Şiirlerinde Hallâc-ı Mansûr'u andıran ifadeler kullanmasıyla idarecilerin tepkilerini üzerine çekmiştir. Nesîmî'nin yaşadığı dönemde Fazlullah Nâimî'nin (1339-1401) kurucusu olduğu Hurûfilik hareketi geniş ölçüde yaygınlaşmıştı. Nesîmî, Ester-Âbâdî Fazlullah'ın yaymaya çalıştığı vd Nâimî'den öğrendiği Hurûfiliği kabul etmiş ve bu mezhebin önde gelen savunucuları arasında yer almıştır. Kendisinin de Hacı Bektaş-ı Veli'den etkilendiği ileri sürülmektedir. Çeşitli nazireler yazmış, şiirleri Anadolu, Azerbaycan ve İran'da yayılmıştır. Görüşleri yöneticileri rahatsız etmeye başladığında benzer vakalarda olduğu gibi Nesîmî de takip edilmiş ve Mısır Çerkez kölemenleri hükûmdârı El-Muavyed Şeyh'in emriyle Şam'da derisi yüzülerek öldürülmüştür.Cesedinin bir hafta halka gösterildiği söylenmektedir.

Gah giderim medreseye ders okurum hak için
Gah giderim meyhaneye dem çekerim kime ne
Gah giderim bağıma gül derlerim yar için
Ben yitirdim o yar için ben toplarım kime ne

Sofular haram demişler bu aşkın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne
Sofular secde ederler meclisin mihrabına
Yar eşiği secdegahım yüz sürerim kime ne

Kelp rakıp böyle diyormuş güzel sevmek pek günah
Ben severim sevdiğimi günah benim kime ne
Ey Nesimi sorsalar-kim yarin ile hoşmusun
Hoş olayım olmayayım yar benimdir kime ne

Yukarıdaki ayin ve nefes güftelerini ikisinin de (Pir) leri Türk olan tarikatların felsefelerini göstermek için yazdım. Bunun bahsimize olan münasebeti Türklerin muhtelif anlayışlara hitap ederken onların ruhlarına verilecek azığın cinsini nasıl ölçtüklerini göstermek ve şiirden örnekler getirerek musikide de öyle yapıldığını bildirmektedir. Musiki notalarının herkes okuyabilseydi bunları yazmaya mahal olmazdı. Ve demek istiyorum ki Bektaşilik sadelik ve basitlik içinde çalışıyorken Mevleviler de daha yüksek alemlerde dolaşırlar. Bektaşi nefesleri sözlerle olduğu gibi musiki ile de yüreklere coşkunluk yaratır, onlar rindtirler, Mevlevilerin ayinleri ise ağır, sanatlı, ruhları dinlendirici, sükün vericidir.

İnsanların coşmaya, hararetlenmeye olduğu kadar dinlemeye de ihtiyaçları vardır. Ruhlar bu iki kutup arasında kuvvetlenir.

Mistisizm devri artık geçmiştir, İnsanlar gittikçe daha dinamik oluyorlar. Yirminci asırda bir milletin yaşaması için gelmiş yılların hasret ve iştiyakına kapılmak tehlikelidir. Maddileşen

ve maddeleşen dünya içinde mana halinde kalınamaz. Biz nefesleri de, ayinleri de yalnız eskiden yaşayan ahlakın çerçevesi içinde görürüz- Mohaç ovasında Bali Bey [55] süvarilerinin yalın kılınç hücumlarla yarattıkları şehamet sahneleri gibi bunların da tarihin bedi eserleri sayarız. Tank ve teyyare devrinde Bali Bey süvarileri neyse yirminci asırda da ayin ve nefes odur. Tarih sevilir: Ataların eserlerini yaşatır da ondan.

Mevlevi musikisinin bildiğimiz eserleri Itri'den öteye müphemleşmektedir. Bugün Itri'den berisini iyi biliyoruz, ötesi kıyas ile anlamaktayız. Itri 1631 de öldüğüne göre Mevlana ile aralarında birkaç yüzyıllık mesafe vardır. Bu bahsi aşağıda aydınlatmaya çalışacağız. Şimdilik Mevlana ile musikinin münasebet ve ilgisi üstünde kısaca duralım.

55 **Malkoçoğlu Balı Bey Osmanlı'da Beylerbeyi.** Lehistan'ın 1498 yılının başlarında Osmanlı himayesinde bulunan Boğdan Prensliği'ne müdahalesi üzerine Osmanlı-Lehistan Savaşı başlamıştı. Öncelikle Rumeli Beylerbeyi Yakup Paşa ve hatta Vezir Mesih Paşa bu savaşa tayin edildi. Lakin Lehistan Kralının Türk-Boğdan birliklerine karşı yürüttüğü savaşta büyük bir yenilgi alıp, ancak 1,000 atlı ile hayatını kurtarabilmesi ve 20,000 araba dolusu ganimetin Osmanlı'nın eline geçmesi üzerine, buna lüzum olmadığı anlaşıldı ve harbin yönetimi Silistre sancak beyi akıncı kumandanı Malkoçoğlu Balı Bey'e verildi. Balı Bey Lehistan üzerine iki sefer yaptı ve 40,000 akıncı ile Osmanlı tarihinin en büyük akıncı seferidir. Ordunun sağ kanadını Balı Bey'in büyük oğlu Ali Bey, sol kanadı ise Mustafa Bey yönetiyordu. Türk atlıları önce Prut Nehri'ni, ardından Dinyester nehirini geçti. Mustafa Bey önce Galiçya'ya girdi. Kuzeybatı istikametinde ilerledi, Lviv şehrinin 100 km. kuzeybatısındaki Jarosław şehrini zaptetti. Burası Varşova'ya 260, Baltık Denizi'ne ise 500 km. uzaklıktadır. Balı Bey ise kuvvetleri ile Lviv şehrini aldı. Bütün Galiçya'yı ele geçirerek Varşova şehrine girdi. Böylece ilk defa Türk Akıncıları bu kadar kuzeye ulaşmış oluyorlardı. Bu birinci seferden sonra 10.000 seçkin esir ile Akkerman'a döndü. Yaklaşık 3 ay sonra Türk ordusu tekrar Lehistan'daydı. Bu sefer Podolya ve Galiçya üzerine gidildi. Yalnız şiddetli soğuk yüzünden sefer uzun sürmedi. Bu büyük başarı ile Balı Bey sancak beyliğinden beylerbeyliğine yükseltildi. Mezarı Bursa-Yenişehirde Balibey Camii avlusundadır. Sağlığında başlattığı ve bitiremediği İstanbul Fatih'te bulunan Bali Paşa Camii, karısı Hüma Sultan tarafından 1504'te tamamlatılmıştır.

Rahmetli Rauf Yekta'nın (Makasıd-ül elhan-Meragahı Abdülkadir) den alıp naklettiğine göre (sema'nın Peygamber Muhammed (S.A.V) tarafından dahi yapıldığı rivayet olunmaktadır. Bir şairin okuduğu manzume karşısında Hz. Muhammed (S.A.V) coşup raksetmiş, hatta oynarken hırkası yere düşmüştür. Hazır bulunanlar arasında Muaviye:

-Ey Allahın elçisi, ne güzel oynuyorsun, diyince, Hz. Muhammed (S.A.V) de cevap olarak:

-Sus ya Muaviye, sevgilisinin adı zikr olunurken harekete gelmeyen insan kerim değildir) diye yazmaktadır.

Yine Rauf Yekta'nın yazdığına göre (Eski Türklerin Şamanlık adı verilen dinlerinde birtakım merasim ve ayinler yapılırdı. Bu ayinlerin nasıl yapıldığına dair etraflı malumatımız yoksa da bunların içinde dini mahiyeti haiz rakısların bulunması ve bu rakısların da Mevlevilerin rakıslarına benzemesi ihtimali çok kuvvetlidir.) Ve sonra Avrupalı yazıcılara dayanarak bugün dahi Asya'da aynı rakısların yapıldığını ilave ediyor.

Şu halde Mevlevilerin rakısları dini ve millidir. Rauf Yekta şu satırları aynen yazıyor:

(Mevlana'nın Orta Asya'da Belh şehrinde doğmuş ve pek genç yaşında Konya'ya gelmiş bir Türk olduğunu düşünerek, yaşadığı mistik hayatın icabı olarak vakit vakit manevi, ruhani zevk ve neşe ile coştuğu, mutasavvıflar lisanında vecd-ü hal ve cezbe denilen halet-i ruhiye ile hallendiği vakit-ta Şamanlık devrinden beri- Türklerin ana yurdunda cari olan tarzda raksetmiş olduğuna şüphe etmemekliğimiz lazım gelir.) (Eski Türklerin dini raksını Anadolu'ya getirenlerin biri de Mevlana olduğu bu suretle kabul edilince, Mevlana'dan sonra onun tarikatına girenlerin aynı tarzda raks ve kendi tabirlerince sema ettiklerine, daha Türkçesi döndüklerine ve nihayet Mevlana'nın oğlu veya hafidi zamanında tertip ve ihdas edilen musikili ve rakıslı

Mevlevi ayinlerinin tarihi menşeinin de en eski Türk raksı olduğuna muhakkak nazarı ile bakabiliriz. (Bk. Mevlevi ayinleri, İstanbul konservatuvarı neşriyatı, Türk musikisi klasiklerinden. C.6, 1934, İstanbul).

Bu satırları burada muhakeme etmeye lüzum yoktur. Söylemek istediğimiz şey Mevlana'nın musiki karşısında raksettiğidir ve anlaşılmaktadır ki eski Mevlevi ayinleri Mevlana tarafından değil, onun oğlu veya torunu tarafından tertip ve tanzim edilmiştir.

Diğer bir rivayet vardır ki onu da Rauf Yekta'dan alıyorum: Mevlana, Konya'da ki medresede ders verir ve vaaz ederdi, zahidane bir hayat geçirdi. Mevlana bu esnada raks etmezmiş. Tebriz'li Şemseddin [56] Konya'ya gelince Mevlana tasavvufa merak

56 **Şems-i Tebrizi** Hazretleri günümüzde İran'ın Doğu Azerbaycan Eyaleti'nin yönetim merkezi olan Tebriz şehrinde, miladi 1183 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl adı Muhammed, babası da Melikdadoğlu Ali'dir. Dedesi Azeri Türküdür. Horasan'da dünyaya gelmiştir. Alamüfte yetişip büyümüş, daha sonra Hasan Sabbah'ın talebelerinden olmuştur. Horasan'da dedesinin ticari bir husumeti nedeniyle Tebriz'e göç etmişlerdir. Şems-i Tebrizi Hazretleri'de bu göçün ardından 1183 senesinde Tebriz'de dünyaya gelmiştir. Hazret'in dedesi, çevresi tarafından çok hırçın, sivri dilli biri olarak tarif edilirdi. Mübarek'in annesi de; çok kavgacı ve sözünü esirgemeyen bir yapıya sahip olan oğlunu, hiç görmediği dedesine benzetirdi. Daha küçük yaşlarda insanların iki yüzlülüklerine ve yalakalıklarına tahammül edemeyen bir yapıya sahipti. Yanlış yapana sözünü esirgemezdi.

Şems-i Tebrizi Hazretleri'nin Rüyası ve Mevlana'ya Giden Yol...Şems-i Tebrizi Hazretleri'nin Konya'ya Gelişi Şems hicri 645, miladi 1247 tarihinde Mevlânâ'da meydana gelen büyük değişikliği hazmedemeyenler tarafından mı öldürüldü, yoksa geldiği gibi kimseye haber vermeden Konya'yı terk mi ettiği bilinmemektedir.Bu gün Konya'da "Şems Makamı" olarak bilinen, halk ve bilhassa Mevlevîlerce türbesinden önce ziyaret edilen bu mescit-türbe de mevcut sanduka, boş bir sanduka mı, yoksa Mehmet Önder Bey'in bir hatırasında anlatıldığı gibi, Şems gerçekten burada mı gömülüdür, bu da bilinmez. Lâkin bu konuda en kuvvetli tezlerden birisi Sipehsalar'a veya Eflaki'ye göre şöyledir: Şems-i Tebrizi'nin dedesi Haşhaşiler tarikâtında müriddir. Daha sonra tarikattan aile kurmak üzere ayrılmak ister ve de ayrılır. Ailesini kurar ama tarikat yönetimi değişir ve torun Şems'in tarikata bağışlanmasını ister. Dedesi de vermek istemez. Zaten Şems-i Tebrizi eğitim için Şam'a gider ve Şems'i takip de bu aşama-

sardırdı ve Şemseddin'in tavsiyesiyle raksa başladı. Mevlana neşelendikçe kaval ve ney çalanları çağırır, onlara çaldırır, kendiside sema ederdi. Sultan Veled'in (Rebapname) sine göre de Mevlana'nın kendisi Rebap çalardı.

Konya'da ki yeşil kubbenin bitişiğindeki dergahın 1220 de Abid Çelebi [57] tarafından kurulduğu ve esasları Sultan Veled

da başlar. İlk önce bulurlar fakat kaybederler Şems'i.Ancak Şems, Mevlânâ'dan ayrılıp Şam'a gittiği vakit tarikattan bir mürit Şems'i fark eder çünkü Şems Şam sokaklarında yine bir dervişi tâbir-i caizse rezil etmiştir. Bunun üzerine Şems'i takip Konya'ya kadar sürer ve daha sonra Şems bir dergâha çağrılır, tam yedi derviş gelmiştir Şems'i öldürmek üzere. Şems, Mevlana Celâleddîn Rûmî'den ayrılmak üzere izin ister ve tam da bir vedalaşma hissi vermeden kendi eliyle ölüme gitmiştir. Hatta ölüme giderken "Rabbim şu kuyu mezarım olsun" diye dua etmiştir. Dergâha gittiği zaman yedi derviş onu beklemektedir artık. O her bir dervişle odalarda ayrı ayrı görüşerek hepsini konuşmalarıyla bayıltmıştır. En son derviş en iri cüsseli ve bilgili olandır. Şems-i Tebrizi dervişlerden namaz kılarken öldürülmesini istemiştir. Ve namaz kılarken zammı sure olarak Şems suresini okumuştur. Ayrıca İslam aleminde Hz. Osman'dan (r.a) sonra gece kılınan ikinci cenaze namazı Tebrizli Şems Hazretleri'ne aittir. Şems Hazretleri (k.s) Mevlânâ'ya bir mendil gönderir ölmeden önce. Mendilde şu yazmaktadır: "Ölümümün gözlerinin önünde olmasını isterdim gör ki aşk için ölmek ne demekmiş", yazmıştır. Mevlânâ dayanamayıp bayılmıştır. (Alıntı: İnternet)

Ayrıca Şems-i Tebrizi Hazretleri'nin (k.s) Konya'dan ayrılıp kaybolması zayıf ihtimaldir. Çünkü Allah Teala'nın memuru O'na rüyasında kendisine istediğinin verilmesi karşısında ne verebileceğini sormuş Şems Hazretleri de: "Canlara kanlara boyanacak başımı" diyerek aşk yolunda başını feda etmiştir.

57 **Abid Çelebi;** Osmanlı Devleti zamanında Anadolu'da yetişen âlimlerden. İsmi, Abdürrahmân bin Seyyid bin Yûsuf bin Hüseyn Hasenî'dir. 874 (m. 1469) senesinde doğdu. Birçok âlimden ilim tahsil ettikten sonra tasavvuf yoluna meyletti. Evliyâlıkta yüksek derecelere erişti. "Abid Çelebi" denilmekle meşhûr oldu. Te'lîf ettiği bir eseri yoktur. 954 (m. 1547) senesinde vefât etti. Abid Çelebi; Bursa'da Mevlânâ Hasrû Medresesi müderrisi, Mevlânâ Muhyiddîn-i Samsûnî'den, Manastır Medresesi müderrisi Kâdı-zâde-i Rûmî'nin torunu Mevlânâ Kutbüddîn'den, "Vikâye" kitabına haşiye yazan Semâniyye müderrisi Ahî Çelebi'den ilim tahsil etti. Uzun zaman tasavvuf ilimleri ile meşgûl olup, ilâhî feyzlere nail oldu. Bundan sonra, Mevlânâ Ali bin Yûsuf Fenârî'nin ve Sultan Bâyezîd Hân'ın hocası olan Muarref-zâde'nin derslerinde de bulunup, ondan çok faydalandı, ilim ve ma'rifette nice feyzlere kavuştu. Muarref-zâde, o sırada Gelibolu Medresesi'nde müderrislik yapıyordu. Çok talebesi vardı, hepsine faydalı olmuştu. Muarref-zâde, birçok yerde kadılık yaptıktan sonra, 931 (m. 1524) senesinde Kefe kadısı iken vefât etti.

tarafından tespit edilen Mevlevi mukabelesinin ondan sonra yoluna girdiği tahmin olunuyor. O halde bildiğimiz ayin bestelerinin Itri'den öte tarafındaki mesafe dört asra kadar inmiş oluyor.

Itri'den, yani 17. asırdan sonra yaşayan musiki elimizdedir, ondan öteye dört asırlık musikinin şekli ne idi ? bize göre Itri bu bahiste yeni bir şey ibda etmemiş, eski üstünde işlemiş ve çalışmış olacaktır, Kendisi de Mevlevi olan Itri'nin mensup olduğu tarikatın ananelerine aykırı bir şey yapmış olacağına inanılmaz.

Bildiğimiz Mevlevi ayinlerine Itri'nin meşhur naati ile başlanırdı.

(Ya habib-Allah resul-i halik-ı yekta Tüi) diye başlayan bu naatin nağmeleri nesimi hava içinde dolaşmaya başladığı vakit başlar eğilir, gözler kapanır, ruhlar seçkin ve çekici nağmelerin uçuştuğu alem içinde sakin dururdu. Itri'den [58] önce bunun gibi bir naat okunur muydu ? Bilmiyoruz. Yoksa yine Rauf Yekta''nın kendi kendisine sorduğu gibi ney ile bir taksim yapılmak ile mi ayine başlanırdı ? Burası da bilinmiyor.

58 **Buhurizade Mustafa Itri** (d. 1640, İstanbul - ö. 1712). Türk bestekârı. 17. yüzyıl büyük Türk bestekârı. Asıl adı Mustafa olup Itri mahlasıdır (takma ad). Çiçekçilik ve meyvecilikle uğraştığı için bu mahlası almış olduğu söylenir. Ustaları arasında Hâfız Post, Nasrullah Vakıf Halhali, Kasımpaşalı Koca Osman Efendi, Derviş Ömer Efendi gibi, 17. yüzyıl bestecileri vardır. Çağının kaynakları mevlevi olduğunu göstermektedir. Mevlevi mukabelesinde okunan bir Segah ayin bestelemiş olduğundan bu rivayetlerde haklılık payı olabileceği düşünülmektedir. Hayatı boyunca birçok padişah ve devlet adamından himaye görmüş olup, bunlardan en önemlileri IV. Mehmet ve Gazi Giray Han'dır. Devlet adamlarına yakınlığı nedeniyle bir dönem esirciler kethüdalığı yapmış, sarayda da musıki dersleri vermiştir. Itri'nin Neva Kâr'ı Klâsik Türk Musikisi repertuarının en yetkin eseri olarak kabul edilmektedir.Makamsal geçkiler, ezgilerin zengin ve orijinalliği bu eseri bir baş yapıt haline getirmiştir. Kâr'ın sözleri ünlü İranlı şair Hafız-ı Şîrâzî'ye aittir.Yine Segâh Yürük Semaisi olan "Tûti-i mûcizegûyem ne desem lâf değil" çok bilinen ve seslendirilen bir eserdir. Eserin güftesi Nefi'nindir. Itri'nin küçük formda (şarkı, türkü, köçekçe vs.) hiçbir eseri günümüze kadar gelememiştir. Eserlerin tümü büyük formlardadır. Dini musikinin de çok önemli eserleri yine Itri'ye aittir. Bunlar arasında Segah Bayram Tekbiri, Segah Salat-ı Ümmiye, Cuma Salatı, Dilkeş-haveran Gece Salası, Rast Mevlevi "Na't-ı Mevlana" bütün İslam Dünyasında meşhurdur.

Itri'den sonra bahsettiğimiz naat bitince Neyzen başı bir taksim yapardı. Bu da dikkatle ve sükut içinde dinlenirdi. Yapılan ney taksimi çok defa önceden kararlaştırılmazdı. Neyzenin yüreğinden hangi makam doğarsa o makam üzerinden taksim yapılırdı ve taksim biter bitmez hangi makamda karar verdiyse o makamdan bir peşrev çalınmaya başlanırdı. Kudümzenbaşı peşrevin ilk (düm) ünü vurduğu anda ayağa kalkınır, yavaş adımlarla, hatta ayaklar kudümün darpları ile his olunacak derecede ahenk ile atılarak alanın kenarında üç defa dolaşılır, peşrev bitince asıl ayin başlardı.

Biz bu okunan ayinlerin en eskilerini aramaktayız.

Mevlevi ayinlerinin kaç tane olduğunu bilmiyorum. Otuzdan fazla olduğunu söylüyorlar. Bende yirmi yedisinin notaları var. Bunlar arasında üç eserle nayi Osman Dedeyi [59], yedi eserle

59 **Kutbu'n Nayî Osman Dede** Nayî (Neyzen) Osman Dede'nin doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Bu tarihin 1642-1647 yılları arasındaki bir tarih olduğu tahmin edilmektedir. Bazı kaynaklar Gelibolu'lu olduğunu, küçük yaşında İstabul'a geldiğini bildiriyorsa da hakkında bilgi veren kaynakların çoğu İstanbul'lu olduğunu ve Vefa semtinde doğduğunu söylüyor. Babası Süleymaniye Darüşşifası reis'ül-hüddamı Süleyman Efendi'dir. Tuhfe-i Hattatın yazarı Mustakîm-zâde Sâdeddin Efendi babası hakkında bilgi vererek "Bir pîr-i sâhib nefes ve hezar bîmar-ı bîhuşa devâres olmuş, Haccü'l harameyn bir zat-ı şerif idi" diyor. Osman Dede, çok genç yaşından itibaren güzel sanatların mûsikî, şiir ve hat sanatı gibi kollarında çalışmaya başladı. Bu uğraşının sonucu olarak 1672 yılında, Galata Mevlevihânesi şeyhi Gavsi Dede'nin hizmetine girerek mevlevi oldu. Gavsi Dede, XVII. yüzyılın yetişdirdiği değerli ilim ve sanat adamlarındandı. Şiir ve hat sanatını iyi bilen, mensubu bulunduğu tarikatın gerektirdiği bilgileri nefsinde toplayan bir kimseydi. Osman Dede bu mevlevihâneye girdikten sonra, şeyhinin dizinin dibinde yetişti ve bu yetişmede bu kültür adamının büyük etkisi oldu. Bir yandan Arapça ve Farsça öğrenirken ney üflemeye ve tasavvufa çalışıyor, güzel yazı yazmayı öğreniyordu. Ney üflemesini üç yıllık "Çile" süresi içinde geliştirdiği söylenir. Söylentiye göre bir gün Gavsi Dede'ye Halil Efendi adında bir dostu ziyarete gelmiş. Bir süre sohbetten sonra her ikisinin de canı ney dinlemek istemiş. O gün de usta neyzenlerden dergâhta hiç kimse yokmuş. O sıralarda çok genç ve emekleme döneminde bulunan Osman Dede'ye ney çaldırtmışlar. Bütün acemiliğine rağmen genç sanatkârdaki

kabiliyeti sezen Halil Efendi, bu genç delikanlının ileride neyzenbaşı olabileceğini Gavsi Dede'ye söyleyerek takdirlerini belirtmiş. Gerçekten de Osman Dede sanatkâr kişiliğini işleyip geliştirdi; sazında erişilmez bir virtüoziteye ulaşarak Galata Mevlevihânesi'nde on sekiz yıl neyzenbaşılık yaptı. Bu arada Gavsi Dede'nin kızı ile evlendi. Kayınbabasının ölümü üzerine 1697 yılında mevlevihânenin şeyhliğine getirildi. Bu makamda otuz üç yıl kaldıktan sonra 1729 yılında öldü ve tekkenin mezarlığına defnedildi. Yerine oğlu Sırrî Abdülbaki Dede şeyh olmuştur. XIX. yüzyılın ünlü bilgin ve mûsikîşinaslarından Ali Nutkî Dede, Nasır Abdülbaki Dede, Abdürrahim Künhî Dede, Osman Dede'nin kızı Saide hanımdan torunlarıdır. Bu büyük din ve sanat adamı iyilik seven, neşeli, güzel konuşan, kimseyi incitmeyen, herkesi kendine bağlayan bir kimseymiş. Çağının usta hattatlarındandı. Sülüs ve nesih türü yazıyı Nefes-zâde İsmail Efendi'den, taliyk türü yazıyı ise kayınbabası Gavsi Dede'den öğrendi. En çok taliyk yazmada başarılı olduğu söylenir. Bir şair olarak o dönemin şiir anlayışı çerçevesinde güzel örnekler vermiştir. Tasavvufî gazelleri, mesnevi şeklinde yazdığı miraciye'si, âşıkhane şiirleri, na'tleri, Hazreti Muhammed'in mûcizelerini anlatan şiir şeklinde yazdığı bir eserinden başka bazı nazireleri vardır. Şiirlerinde "Nayî"mahlasını kullanan Osman Dede'nin Ravzatü'l-İcaz ile Miraciye'si göz önünde tutulursa, iyi bir tasavvuf şairi olduğu sonucuna varılır. Ney üflemedeki ustalığı, o günden bugüne kadar "Kutb-, Nayî" sıfatı ile anılması, neyzenbaşı olması ve bu görevi onsekiz yıl başarı ile sürdürmesi ile belgelenmiştir. Mûsikîşinaslığına gelince eserlerindeki ifade kudreti, sağlamlık ve dâhiyane sentezler bu sanatı ne derece bildiğini anlatmaya yeterlidir. Mûsikînin sadece teknik yönü ile değil eski Edvâr kitaplarını inceleyen, nazariyat ile uğraşan bir sanatkârdır. Bu sanat dalında notasızlığın nelere mal olduğunu görüp anlayarak bir de nota yazısı bulmuştur. Mûsikî öğrenim yıllarının ilk dönemlerine ait güzel bir hikâye anlatılır:Mevlevihânede "Çile" doldurduğu yıllarda, ney öğreniminin başlangıcında "Dem Çekme" denemeleri yaparken çıkardığı seslerin güzelliği her nasılsa padişahın kulağına ulaşmış. Genç derviş, şeyhinden izin alınarak saraya getirilmiş. Mûsikî üstadlarının da bulunduğu bu mecliste padişah, Osman Dede'nin uşşak makamından bir taksim etmesini emretmiş. O zamanlar mûsikîyi ve bu sanatın inceliklerini henüz iyi bilmediğinden, ney'i rastgele üflemeğe ve tatlı nağmeler çıkartmağa başlamış. Bu başarı oarda bulunan mûsikîşinasları hayrete düşürmüş. Padişah "Dedem bunun peşrevi yok mudur ?"deyince, "Eyvallah" diye çalmağa koyulmuş. Padişahın "Derviş, bu peşrevin adı nedir ?" sorusuna da "Gül Devri padişahım"karşılığını vermiş. Eserin adı böylece kalmış. Rast makamındaki bu peşrevin âyinlerde çalınması mevlevihânelerde gelenek halini almıştır. Kaynak:Türk Mûsikîsi Tarihi. . . . . .

Dr. Nazmi ÖZALP

de İsmail Dedeyi [60] görüyoruz. Sadık, Künhi Abdurrahman [61],

60 **İsmail Dede Efendi** (1778 - 1846) Hamamizade İsmail Dede Efendi, 1778 yılında İstanbul'da doğdu. İlk öğrenim yıllarında sesinin güzel oluşundan dolayı ilgi çekti. Okulda ilahicibaşı oldu. Bir süre Uncuzade Mehmed Emin Efendi'nin derslerine devam etti. Defterdarlıkta ve başmuhasebe dairelerinde görev aldı. Mevlevi çilesini tamamlayarak dede oldu. Yaptığı bestelerle Sultan Üçüncü Selim'in dikkatini çekti. Sultan İkinci Mahmud ve Abdülmecid tarafından da korundu. Hacca giderken yolda koleraya tutuldu ve 1846 yılında Mekke'de öldü. Bir çok değerli öğrenci yetiştiren İsmail Dede Efendi, 500'den fazla eser besteledi. Arazbar, bestinigar, evc-buselik, hicaz-buselik, ırak, neva,saba-buselik, sultani-yegah, makamından tam fasılları bugün mevcuttur.

61 **Künhî Abdürrahîm Dede** Yenikapı Mevlevîhanesi şeyhlerinden Kütahyalı Seyyid Ebu Bekir Dede'nin üçüncü oğludur. 1769 yılında doğmuştur. Henüz altı yaşında iken babasını kaybeden Abdürrahim Efendi, büyük ağabeyi Ali Nutkî Dede'nin himayesinde ve Yenikapı Mevlevîhanesi'nde yetişmiştir. Mevlevihane'nin kurallarına (adab ve erkanına) uygun olarak çilesini çıkarıp (Dede) olan Abdürrahim Künhî Dede, genç yaşında, musikide olduğu gibi edebiyatta ve ledün ilminde (Allah sırlarından ve niteliklerinden bahseden bilim) de üstatdı. Galata Mevlevîhanesi kudümzenbaşısı ve değerli musikişinas Derviş Mehmed ile Ferahfeza ve Vech-i arazbar makamlarının yaratıcısı kudretli bestekar ve çok değerli musahib Vardakosta Seyyid Ahmed Ağa, Abdürrahim Künhî Dede'nin yetiştirdiği en seçkin öğrencileridir. Devrin padişahı ve büyük bir bestekar olan III. Selim, Yenikapı Mevlevîhanesi kudümzenbaşısı Abdürrahim Künhî Dede'yi Enderün'a almak istemişse de, bu dergahın şeyhi ve Künhî Dede'nin ağabeyi olan Ali Nutkî Dede, padişahın bu arzu suna karşı koymuş ve ermiş kişilerin kendile-rine has kudretiyle kardeşine öyle bir nazar etmiştir ki, Künhî Dede, sekiz yıl kadar cezbe (tarikata bağlı kişilerin kendilerinden geçme hali) halinde kalmıştır. Bu sebeple de padişah kendisini saraya almaktan vazgeçmiştir. Cezbe halinde bulunmuş olması sebebiyle Künhî Dede'yi (Meczüb) yani, deli sayanlar olmuştur, işte bu sıralarda Künhî Dede 22 yaşlarındadır ve Mevlevî musikisinin en güzel örneklerinden biri olan ve birinci selammm ilk dörtlüğü:

Men aşık-ı an husnem aşkesti münacatem
Ez savmaa birunem der küy-i harabatem
Men bende-i sultanem sıltan-i cihan banem
Zan dem ki ruhaş dîdem şuride vü hayranem

ile başlayan Hicaz makamındaki Ayîn-i Şerîfini bestelemiştir (1790). Bu kıt'anın açıklaması şudur: "Ben o güzel yüzün aşıkıyım, benim münacaatım aşkadır.Ben Sultanın kuluyum, cihanın sığındığı Sultanın kuluyum. Yüzünü gördüğüm andan beri çılgın bir aşığım, hayranım..." Nühüft makamından bestelediği Ayîn ise unutulmuştur. Anberefşan makamım terkîb etmiş ve bu makamdan bir peşrev ile saz semaîsi bestelemiştir. Abdürrahim Künhî Dede'nin bestekarlığı hakkında merhum neyzen Halil Can bey, şunları söylemiştir: "Böyle dört ucu ma'mür

Abdurrahim Şeyda [62], Seyit Ahmet Ağa [63] gibi isimler de var ki bunların hepsi Itri'den sonra gelir. Yalnız elimizde Pençgah, Dügah, Hüseyni makamlarına ait olmak üzere üç ayin var ki kimin eserleri olduğu belli değil. Mevlevilik aleminde bunlara (Beste-i Kadim) denir.

Çok araştırdığımız halde bu üç mühim eseri yaratanların adlarını öğrenemedik. Rauf Yekta, bu hususta Mevleviler arasında dolaşan rivayetleri şöyle sıralıyor:

1-Molla Cami[64] ile Abdülkadir, Fatih Sultan Mehmed'i ziyaret etmek üzere İstanbul'a gelirlerken Konya'ya uğramışlar, orada

---

bir bestekarın daha başka eserleri olması lazım ise de ya unutulmuş veyahut da başka bir isimle kaydedilmiştir. Bu meyanda (Şeyda Hafız) 'ın ismi düşünülebilir, çünkü onun ismi (Şeyda Abdürrahim Dede)' dir. Belki onun namına tebdil-i mevkî etmiştir, şimdilik bu hususda kat'î ifade kullanmağa ilmî imkan göremiyorum.Künhî mahlasıyla şiirler de yazan Abdürrahim Künhî Dede'nin Yenikapı Mevlevîhanesi kudümzenbaşılığından şeyhliğine geçmesi ağabeyinin oğlu olan Recep Hüseyin Hüsnü Dede'nin (Nasır Abdülbakî Dede'nin oğlu) dokuz yıl şeyhlikte bulunduktan sonra 1830 yılı ramazanında ölmesi üzerine olmuştur. Künhî Dede 25 Mart 1830 yılında şeyh olmuş ve iki yıla yakın şeyhlikte bulunduktan sonra 1831 yılında ölmüş ve dergahın türbesine gömülmüştür. Ölümüne düşürülen iki tarih mısra'ını kaydediyoruz.

Mahv oldu aşk-ı Hak 'dan, Abdürrahim Efendi (1247)
Abdürrahim Efendi pîrana hemdem oldu. (1247)

62 **Abdürrahim Şeyda;** Abdurrahmân-ı Tâğî (k.s) hz.lerinin hayatı hakkında geniş bir bilgiye sahip değiliz. Fakat ailesinin bulunduğu ev halk arasında sûfi evi olarak meşhurdur. Şeceresi hakkında kesin bir delil elde edemedik. Abdurrahmân-ı Tâğî (k.s) hz.lerinin babasının adı Molla Mahmud´tur. Kemâlat sahibi, ilmiyle âmil, sünnetleri yerine getiren, müteheccid (teheccüd namazını kılan) ve gözü yaşlı bir zat olarak bilinirdi. Önceleri Kadiri tarikatına mensuptu. Daha sonra Nakşibendiliği ise Şeyh Salih-i Sipiki'den (k.s) almıştır. Babası Molla Mahmud´un erkek kardeşleri yoktu. Bir kız kardeşi vardı. Saliha kadınlardan olan kız kardeşi Kadiri tarikatındandı ve kerameti ile meşhurdu. Abdurrahmân-ı Tâğî´nin (k.s) annesi Meyasin adında saliha bir kadın idi. Molla Muhammed´in kızıdır. Molla Muhammed, Seyyid olup Hüseynî koldan gelen, büyük bir alimdir.

63 **Seyit Ahmet Ağa** (? – 1794) Besteci. İstanbul'da Enderun'a girdi. Muhasipliğe dek yükseldi. Mevlevi olan Ahmed Ağa çeşitli makamlarda birçok beste yaptı ve bugün de kullanılan ferâhfeza makamını birleştirdi.

64 **Molla Câmî** (d. 1414 - ö. 1492), (Nureddin Abdurrahman b. Ahmed), İran'lı

iken Meragalı Abdulkadir [65] üç ayin bestelemiş. Sonra Fatih'in

filozof. Arap edebiyatı ve felsefede derinleşerek İran'ın büyük bilginlerinden biri oldu. Tasavvuf felsefesi içinde önemli bilginlerden sayılmaktadır. Medrese eğitimi almış ve Ali Kuşçu ile birlikte matematik problemleri üzerinde durmuştur. Zamanında bir allâme (her şeyi bilen, büyük bilgin) sayılmıştır. Felsefe alanındaki etkinliğinin yanında çok bilinmeyen ama etkili sayılan arapça şiirler yazmış, musîkiyle ilgilenmiştir. Yusuf ile Züleyha, Leyla ile Mecnun gibi şiirleri vardır.İran klasik şairlerinin sonuncusu sayılır. Molla Câmî (d. 1414 - ö. 1492), (Nureddin Abdurrahman b. Ahmed), İran'lı filozof. Arap edebiyatı ve felsefede derinleşerek İran'ın büyük bilginlerinden biri oldu. Tasavvuf felsefesi içinde önemli bilginlerden sayılmaktadır. Medrese eğitimi almış ve Ali Kuşçu ile birlikte matematik problemleri üzerinde durmuştur. Zamanında bir allâme (her şeyi bilen, büyük bilgin) sayılmıştır. Felsefe alanındaki etkinliğinin yanında çok bilinmeyen ama etkili sayılan arapça şiirler yazmış, musîkiyle ilgilenmiştir. Yusuf ile Züleyha, Leyla ile Mecnun gibi şiirleri vardır.İran klasik şairlerinin sonuncusu sayılır.Molla Câmî, tasavvufa yönelmiş, Nakşî şeyhlerinin yanı sıra, sufîlerle de ilişkili olmuştur. Şeyh Ahrar, Abdullâah Ansârî ve Sadeddin Kaşgerî, onun sıklıkla ismini andığı sufî düşünürlerdir. Kitabı Nefahat-ül-üns Nakşîliğin ve tasavvuf felsefesinin en önemli kaynaklarından sayılmaktadır. Câmî, tasavvuf düşüncesinde, hem bu düşüncenin derli toplu hale getirilmesinde hem de tasavvuf düşünürlerinin hayatlarının yazılması yönünde katkıda bulunmuş; öte yandan İbn Arabi'nin zor anlaşılan düşüncelerinin açık kılınması ve ayrıca sufiler,kelamcılar ve filozoflar arasındaki farkların ve her bir akımın özelliklerinin belirginleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütmüştür. Feridüddin Attar ve Mevlana Celâlleddin Rûmî gibi tasavvufa düşünce yönünde dahil olması ve bu alana felsefe düzeyinde katkıda bulunmasından dolayı Molla Câmî tasavvuf bilgeleri arasında sayılır. Kendi başına özel bir kuramı yoksa da, vahdet-i vücud düşüncesinin tasavvuf ve sufilikte yerleşmesine doğrudan etki etmiştir.

65 **Abdülkadir Meragi** (1360, Meraga - 1435, Herat), Fars[1] besteci ve müzik bilginidir. İslam dünyasının müzik alanında en büyük isimlerinden olan Abdülkadir Meragi (Hace İbn ül-Gaybi de denir), Sultan Ahmet Celayir, Timur ve Şahruh'un saraylarında yaşamış, R. Uslu'nun tespit ettiği gibi oğlu Abdülaziz'i ithaf ettiği Makasıd adlı eseriyle birlikte II. Murat'ın sarayına göndermiştir, yüzlerce müzik eseri bestelemiştir. Müzik eserleri beş asrı aşkın zamanı aşarak, XVII. yüzyıla kadar meşkle, ondan sonra yazılı kültürle birlikte günümüze ulaşmıştır. Halen TRT repertuvarında Abdülkadir Meragi'ye ait olarak kayıtlı 25 eser mevcuttur. Yılmaz Öztuna'nın Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi'nde verdiği sayı ise 29'dur. Abdülkadir Meragi'ye ait olduğu kabul edilen günümüze ulaşmış eserlerin pek çoğu şaheser olarak değerlendirilebilecek eserlerdir. Bunlar arasında özellikle Mahur Kâr, Nihavend-i Kebir Kâr, Rast Kâr-ı Muhteşem, Rast Kâr-ı Haydarname, Segah Kâr-ı Şeş-Âvâz yüksek sanat değeri taşımaktadır. En fazla tanınan eseri ise "Âmed nesîm-i subh-dem" söyleriyle başlayan Rast makamındaki nakış bestesidir. Kitapları zamanın müzik teorisiyle ilgilidir.

ölümü Konya'ya erişince İstanbul'a gelmekten vazgeçmişler ve memleketine dönmüşler.

2-Ayinlerin üçü de Molla Cami tarafından bestelenmiş.:

3-Beste-i Kadim denen ayinler Meragalı Abdulkadir'in oğlu Abdülaziz, yahut torunu Mahmud tarafından bestelenmiş.

Fakat yine Rauf Yekta her üç rivayet üzerinde incelemeler yaparak bunların doğru olmayacağına dair şu mütalaalarda bulunuyor:

1-İstanbul 856 Hicri de alınmıştır Abdülkadir ise 838 de yani İstanbul'un fethinden 19 yıl önce ölmüştür. Rivayetin birincisi bu bakımdan sakattır. Abdülkadir 826 Hicri de yazdığı (Makasiz-ül İlhan) ı İkinci Murad adına yazıp takdim ettiğini söylediğine göre onun Bursa'ya geldiği muhtemeldir. Konya'ya uğrayarak bu ayinleri bestelediğine ise inanılmaz. Kezalik Cami'nin (keza Molla Cami'nin ölümü) ölümü 898 Hicri de olmasına göre onun ölümünden 72 sene önce bestelenen bir ayinde Cami'nin bir rubaisinin bulunmasına imkan yoktur. Halbu ki Pençgah ayinin üçüncü selamında Cami'nin eserlerinden birisi bulunmaktadır. O halde (Beste-i Kadim) ler de Abdülkadir'in ilgisi olamaz.

2-İkinci rivayetin doğru olması düşünülebilir, ama, Molla Cami'nin yazdığı (risale-i musiki) nin başında gençliğinde musiki ile meşgul ise de sonra terk ettiği bildirilmiştir. O halde Molla Cami'nin söylemediği şeyi ona atfetmemelidir.

3-(Nükave-tül edvar ve (Maasıd-ül edvar) adlarıyla birer kitap sahibi olan Abdülaziz ve Mahmud'un eserlerinden musiki nazariyeleri ile uğraştıkları okunuyorsa da bestekarlıkları hakkında malumat yoktur. Mesnedi bulunmayan bir rivayete doğru denemez.

O halde Mevlevi ayinlerin arasında bulunan ve adları (Beste-i Kadim) denen bu üç eski eser kimin malıdır ? Pençgah ayininde Cami'nin bir şiiri bulunduğuna ve Cami'nin 817-898 Hicri yılları

arasında yaşadığına göre bunların 850 Hicri (1447) tarihinden önce bestelenmiş olduğu düşünülemez, bu kadar mülahazadan sonra denebilir ki elimizde bulunan ayinlerin en eskisi bu gün 495 yaşındadır (1943).

Buraya kadar geldikten sonra Rauf Yekta kendisine en kati görünen hükmü şöyle veriyor:

(Bu tarihlerde Konya'da Çelebi Emir Adil ve Karahisar'da (Aba Puşi Veli) [66] gibi ilim ve irfanları ile büyük bir şöhret kazanmış zatlar Mevleviliğe herkesin teveccühünü celbetmişti. Hatta Fatih İkinci Mehmed bile Çelebi Emin Adil'den arakiye giymiş, onun müridi olmuştu. O sırada Konya ve Karahisar tekkelerinde yapılan parlak Mevlevi ayinlerinin velvele ve debdebesi hakkında (Sefine-i Mevleviyan) da bir çok tafsilat vardır. Demek ki o tarihe kadar yapılan Mevlevi mukabelelerine Mevlana'nın

66 **Aba Pûş Bali Çelebi (Abapûş-i Velî)** Afyon'un manevî zenginliği olan âlim ve velilerden olan Aba Pûş Bali'nin asıl ismi Balı Mehmet Çelebi olup, Balı Sultan olarak da bilinir. Aba Pûş Bali, Mevlevîliğe intisap edip, saltanat elbisesi yerine tarikat abası ve külahı giymesinden dolayı babası tarafından 'Aba Pûş', (Aba giyen) lakabı verilmiş ve bununla meşhur olmuştur. Aba Pûş Bali aynı zamanda dedesi Süleyman Şah, Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'in kızı Mutahhara Sultan ile evli olduğu için Mevlâna Hazretlerinin 6. nesilden torunudur. Aba Pûş Bali, küçük yaşta başladığı ilim tahsilini kısa zamanda tamamladı. Kendisi ahlâk ve edep numunesi olup küçük yaşta Mevlevî tarikatı büyüklerinin manevî nazarlarına kavuştu. İnsanları irşat etmek üzere icazet aldı. Dedesi Hızır Paşa'nın vefat sonra da şeyh oldu. Aba Pûş Bali, Hızır (a.s.) makamı olarak anılan babasının dağdaki bacasız, penceresiz odasını çilehane olarak kullanarak, hayatının büyük bir kısmını burada uzlete çekilerek geçirdi. Mevlevîhane'nin postnişini olduktan sonra devletin ileri gelenleri, âlimlerin pek çoğu, talebeleri ve eşraftan bazıları onun sohbetlerine katılır istifade etmeye çalışırlardı. Zaman zaman da insanlar arasına çıkıp, onların emr-i bil ma'ruf nehy-i a'nil münker yani Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri yasaklarından da kaçınmaları için gayret gösterirdi. Timur Han Afyon taraflarına geldiğinde, onun manevî iktidarını kabul edip bölgesine girmedi ve Afyon ile çevresine ordu tarafından zarar verilmemesini emrederek, ona hürmet gösterdi. Timur Han Aba Pûş Bali hakkında: "Böyle zatlar boş değildir. Allahu Teâlâ'dan başkasından ne korkarlar, ne bir şey beklerler. Şahların gönüllerinde onların heybeti, korkusu yer etmiştir." dedi.
1485 senesinde vefat eden Aba Pûş Bali Mevlevî Dergâhının bahçesine defnedildi.

gazellerinden, rubailarinden, mesnevisinden müntahap bazı parçaların da bugün tamamıyla uydurulmuş olan-besteler okunduğu halde o asrın Mevleviliği seven bir bestekarı bu müteferrik bestelere teberrüken bir şekil ve nizam vermek istemiş, ve (Beste-i Kadim) denen ayinleri tanzim etmiştir.)

Rauf Yekta'nın bu söyleyişlerine göre (Beste-i Kadim)ler Fatih devrinde ve ondan önce yapılmış oluyor. Fakat yapanları bilmiyoruz ve bilemeyeceğiz.

(Beste-i Kadim) lerin nağme ve edalarına bakarak sahiplerini bulmak ta mümkün olmuyor. Nağmeler ve dizinler tıpkı el yazısı, yahut imzalar gibi sahibinin hüviyetini anlatabilecek vasıfları haiz oldukları halde bunlardan manalar çıkararak hakikati bulmak yine müşküldür.

(Beste-i Kadim) ler Itri'den sonra yapılanlardan farklı değildir. Musiki bakımından da onlardan daha basit görülmüyor. Hatta denebilir ki bunlar kendilerinden sonra yapılan ayinlere gerek tertip, gerek nağme, hatta söz bakımından örnek olmuşlardır. İşte (Beste-i Kadim) ler arasında bulunan Pençgah ayininin üçüncü selamından birkaç beyit ki bunlar Itri ve ondan sonra gelenler tarafından yapılan ayinlerde de göstermekteyiz:

Ey ki hezar aferin bu nice sultan olur
Kulu olan kişiler Hüsrev-ü hakan olur
Her ki bu gün Veled'e inanuben yüz süre
Yoksul ise bay olur bay ise sultan

Bizim incelemelerimize göre eski ve yeni ayinler arasında, onları besteleyenlerin üsluplarından başka bir fark görülmez. Esas değişmemiştir, klişe o klişedir. Bunlara bakarak tekrar teyit edebiliriz ki Itri dahi Mevlevi musikisine yeni bir nizam vermiş değildir. Din derecesinde önem verilen tarikatlarda yenilikler

daima fena gözle görülür ve onda yenilik yapmaya kalkmak hoş görülmez. Itri dahi gördüğü yoldan yürümüş, musikideki kudretin aynı yollarda göstermiştir. Yalnız şunu biliyoruz ki Itri'den sonra Mevlevi musikisi tamamıyla mazbuttur.

Türk klasiklerini inceden inceye tetkik etmiş bulunanlar Mevlevi musikisinin de notasızlık yüzünden hayli değişmiş olduğunda birleşmişlerdir. On sekizinci yüzyılın yarısından beri Türk notası mevcut olduğu halde bu eserler o vakit notaya alınmış olsaydı bu gün tam asılları elimizde bulunacaktı. Notaya alınmaları zamanımıza kadar gecikmiştir.

Eskiden notaya değer verilmez ve besteler hangi neviden olursa ağızdan geçilirdi. Hatta bir eseri meşketmek için büyük külfetlere katlanılırdı, ama, öğreten kimse o eseri isteyerek veya istemeyerek az çok değiştirirdi. Bunu kendi nefsimizde duyduğumuz çok tecrübelerle biliyoruz. Mevlevi ayinleri de bu suretle az çok nağme değiştirmişlerdir. Örnek olarak Itri'nin meşhur natını ele alabiliriz:

Yukarıda söylediğimiz Itri'nin meşhur natı son zamanlarda Mevlevi dergahlarında usulsüz olarak okunurdu. Rast makamında olan bu naat'a, okuyanlar tarafından hislerine ve zevklerine göre çeşniler verilir, nağmeler katılırdı. Halbuki eseri inceleyen son zaman müzikologları bunun serbest ve uzun hava şeklinde usulsüz ve ölçüsüz olmadığı sonucuna vararak hepside ayrı ayrı araştırmalara koyulmuşlardı. 1939 kışın da Hüseyin Sadettin Arel [67], Beyoğlu Halk Evinde verdiği bir konfe-

67 **Hüseyin Sadeddin Arel** (d. 18 Aralık 1880, Vefa, İstanbul - ö. 6 Mayıs 1955, İstanbul), müzikolog. Anadolu kazaskerlerinden müderris Mehmet Emin Efendi ile Fatma Zekiye Hanım'ın altıncı çocuğudur. Vefa'da Taşmektep, Şemsülmaarif ve Nümune-i Terakki okullarındaki ilköğretiminden sonra 1886'da ailesi ile İzmir'e göç etti. 51 Mevlevi Ayini, 108 Durak, 87 İlahi, 13 Ney taksimi bestesi, 24 Peşrev, 28 Konser Saz Semaisi, 80 Saz Semaisi, 42 Oyun havası, 20 Dramatik Saz Eseri, Tambur ve Viyolonsel için 8 taksim, 11 Köçekçe; Beste ve Semai gibi büyük formlarda 7 sözlü eser, 51 Gazel, 3 Gazelli taksim, 2 Marş, 104 Şarkı,

ransta bu naat'ı [68] bir heyete okutturmuştu. O Itri'nin Mevlevi naat'ı ile Sümer musikisi arasında ki benzerliği belirtmek için gösterdiği bu örnekten, okuyanlar şark musikisine bilmedikleri için-bir şey anlayamamakla beraber, (Türki Darp) denilen 18/4 lük olarak yazıldığını görüyorduk. Konferans sahibi de bu hususta önceden dikkatimizi çekmişti.

Dinlediğimiz naat'ın notaları elimizde değildir. Onun için bir şey diyemeyeceğiz. Ancak Hüseyin Sadettin Arel ile Dr.Suphi arasında ki sıkı münasebete bakarak ötekinin Beyoğlu Halk Evinde okuttuğunu, berikinin kitabında aramakla hata etmiş olmayacağımıza inanıyoruz.

Bundan başka Türk musikisini çok incelemiş olan üstadım Rauf Yekta ile yine üstadım Zekai Dedeoğlu Hafız Ahmed Irsoy'um baş başa vererek aynı eserin söylediğimiz gibi (Türki Darp) usulü ile bestelenmiş olduğu neticesine vardıktan sonra yazdıkları nota dahi elimizdedir. (Bk. Ameli ve Nazari Türk Musikisi-Dr.Suphi, C: S.50 İstanbul 1935) ve (Bk. Mevlevi ayinlerinin tarihi menşei- Rauf Yekta, Mevlevi ayinleri, 1, İstanbul Konservatuvarı, 1934, İstanbul)

Her iki notayı yan yana koyup arada ki farkı ölçenler aynı eserin ruhunu bozmamakla beraber birbirine uymayan yazılışları hemen kavrarlar. Dr.Suphi, yazdığı notada Hüsameddin Dedenin okumasını esas tutmuştur. Söylediğine göre Hüsameddin Dede bu esere en güzel okuyormuş. Rauf Yekta ile

Oda Müziği ve koral, Altılama, Üçleme, İkileme olarak toplam 71 çok sesli eser. Bunlardan başka Türk Musikisi nazariyatı dersleri, Armoni dersleri, Kontrpuan dersleri, Füg dersleri, Prozodi dersleri, Türk Mûsıkîsi ileri solfej dersleri, Eski Musiki Tarihi (Başlangıç), Türk Mûsikisi Kimindir ? yazı dizisi ve diğer çeşitli makaleleri ve Kantemiroğlu'nun Edvar'ının yayını sayılabilir. Batı Mûsıkîsi Tarihi notları basılmamıştır.

68 **NAAT**: Sözlük anlamı "bir şeyi överek anlatma, vasıflandırma" anlamına gelmektedir. Edebiyatta Hazret-i Muhammedi övme amacıyla yazılan şiirlere "naat" adı verilmektedir.

Hafız Ahmed Irsoy'a gelince, bunların da Hüsameddin Dedeye dinledikleri kuşkusuzdur, başkaca Hafız Ahmed Irsoy bu eseri babası Zekai Dededen geçmiştir, ve o 40 yıl önce öğrendiği bir eseri asla değiştirmeden okuya bilen tek üstatdır. Babası Zekai Dede dahi aynı eseri mutlaka Hamamcıoğlu İsmail Dede [69] gibi bir çok ayinler bestelemiş olan büyük üstad dan, yahut o derecede iyi okuyanlardan öğrenmiştir. Fakat bildirdiğimiz notaları inceleyenler arada ki farkı mutlaka görürler. O halde eskiden nota yok iken bir eserin muhtelif ağızlarda değişikliklere uğradığı su götürmez hakikatlerdendir. Yine söyleyelim ki yapılan değişiklikler eserin ruhunu ve esasını bozmamış, ufak tefek arızalara uğratmıştır.

Mevlevi ayinlerinde kullanılan ikaların sayısı 8 den ibarettir:

1-Muzaaf devr-i kebir.

2-Devr-i Kebir.

3-Devri Revan.

69 **Hamamcıoğlu İsmail Dede** Türk Sanat Musikisi çevrelerinde Derviş İsmail, Dede, Dede Efendi, Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi İsmail Dede gibi isimlerle anılan bu dahi musikişinasımız, 9 Ocak 1778 (10 Zilhicce 1191) tarihinde İstanbul'un Şehzadebaşı semtinde doğdu. Babası Süleyman Ağa, o zamanlar bir Osmanlı imparatorluğu ili olan Manastır'ın Görice sancağına bağlı, Kesriye kasabasından kalkarak İstanbul'a gelmiş ve memuriyete girişmişti. Süleyman Ağa, Suriye eyaleti sınırları içinde bulunan Sayda valisi Cezzar Ahmed Paşa'nın bir süre sır katipliğini yaptı. Paşa'nın halka yaptığı haksız muamelelere ve zulmüne dayanamayarak istifa etti ve İstanbul'a döndü. Şehzadebaşı'nda bulunan ''Acemoğlu" hamamını satın alarak işletmeye başladı. Bu sıralarda Rukiye Hanım'la evlendi; bir Kurban Bayramı günü Dede Efendi doğdu. Bu nedenle çocuğa İsmail adı verilmiştir ."Hamamizdde" sıfatı buradan kaynaklanır .Ismail Dede dört yaşında iken babası bu hamamı sattı Altımermer'de Kurusebil mahallesinde Çavuş Hamamı ile bir ev aldı. İlerinin büyük musikişinası, sekiz yaşında iken bu mahallede, ''Çamaşırcı Mektebi"nde ilk öğrenimine başladı. Daha o yıl Musikiye karşı ilgisi ve sesinin güzelliği dikkati çekerek okul öğrencileri arasında ''İlahicibaşı" oldu. O yörede oturan Anadolu Kesedarı Uncu-zade Mehmed Emin Efendi'nin oğlu da aynı yıl bu okula başlamıştı. Bu nedenle Mehmed Emin Efendi çocukla ilgilenmeye, ilahiler bestelemiş bir musikişinas olarak ona ders vermeye başladı. Böylece aradan yedi yıl geçti; Dede Efendi on dört yaşına basmıştı.

4-Düyek.

5-Evfer.

6-Frenkçin.

7-Aksak Semai.

8 Yürük Semai.

Bunları Rauf Yekta bildiriyor. İkaların ölçüleri malumdur: 14/2'lik, yahut 14, 8, 9, 12/4 'lük, yahut 14, 10, 6/8 liktir, ayinin musikisini idare eden kudümzenbaşı kudüme bu adetlere göre daplar vurur. Bu basit bir vuruştur. Aynı ikaları süslemek, yahut maruf tabir ile velveleli vurmak için çok uğraşılmıştır, ve çok ince hesaplardan sonra buda yapılmıştır ki bu gün bunun erbabı pek azalmıştır.

Edebiyatımızın tarihi yazıldığı için Mevlevi şair ve ediblerini biliyoruz.

Can meşalesidir bu sönmek olmaz

Can vermek olur da dönmek olmaz

Yahut

Sen yarini bi haber mi sandın

Yoksa seni terk eder mi sandın

Dendiği vakit Şeyh Galib'i [70] hatırlarız, ve onun edebiyattaki yeri hemen zihinlerimizde belirir. Mevlevi musiki bilginleri

70 **Şeyh Galip** (1757, İstanbul - 1798[1]), Türk divan edebiyatı şairi, mutasavvıf. Şeyh Galip (1757, İstanbul - 1798[1]), Türk divan edebiyatı şairi, mutasavvıf. Esed ve Galip mahlaslarıyla yazdığı şiirlerini toplayarak 24 yaşında iken divanını meydana getirdi (1780). Şeyh Galip, hiç kuşkusuz Nedim'den sonraki dönemin en önemli şairlerindendir. Sembolizm benzeri bir tarzın Türk edebiyatındaki öncüsü olmuş, birçok buluşu ve yarattığı mazmunlarla Divan Edebiyatı'nın gelişmesinde büyük bir rol oynamış olmasına rağmen divan şiirinin geleneklerinden de kopmamıştır. Bugün Şeyh Galip'in şiirleri gösterdiği harika sembolizm ve betimlemelerle özellikle Batıda fazlasıyla beğeni toplamaktadır. Şeyh Galip'in eserlerinin en önemli yönlerinden birisi de tasavvufi temellere sahip olmasıdır.

bu bahtiyarlığa nail olamamışlardır. Genel olarak (Dede) tabiri eser sahibinin Mevlevi olduğunu anlatır. Her kesin (Dede) dediği zat Hamamcıoğlu İsmail Dededir. Zekai, Osman, Salih Dedeler bundan ayrıdır. Ve Mevleviler arasında başta Itri olmak üzere Hafız Şeyda, Seyid Ahmed...gibi pek çok büyük üstadlar sayılır. Türk musikisi için iki kutup aranırsa basitlik içinde güzellik gösteren Bektaşi nefesleri: Süs, ziynet, ihtişam örnekleri aranırsa Mevlevi ayinleri gösterilebilir.

Mevlana'nın Mesnevi'si edebiyat ve felsefe tarihinde yer almıştır. Bence Mevlana yolunda yapılan musiki eserleri Mesnevi'den hiçte aşağı kalmaz.

Dr.Osman Şevki ULUDAĞ [71] 1943

71 **Osman Şevki Uludağ** (d.1889, Bursa- ö. 1964, İstanbul) Türk asker, doktor (radyoloji uzmanı), tıp tarihçisi, besteci , milletvekili, yazar. 1925 yılında cumhuriyet tarihinin ilk tırmanışını gerçekleştirerek zirvesine çıktığı Uludağ'ın isim babasıdır. Türkiye'de tıp tarihi ile ilgili yazı yazan ilk kişidir. 120'den fazla Türk musikisi eseri bestelemiş bir sanatçıdır ve "Genç Osman Türküsü"' nü derlemiştir. V., VI., VII. dönem TBMM milletvekilidir. 1889 yılında Bulgaristan göçmeni Ayşe ve Mahmud Kamburoğulları'nın oğlu olarak Bursa'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Bursa'da tamamladıktan sonra 1905 yılında İstanbul'a gelerek Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye-i Şahane'ye girdi. Bu okulda öğrenci iken Türk müziği ile tanıştı ve sevdi[1] Askerî Tıbbiye'den 1913 yılında doktor yüzbaşı olarak mezun olduktan sonra 10 yıl boyunca cephelerde çalıştı. Balkan Harbi, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda görev yaptı.

Mevlana Hakkında

Hazret-i Mevlana'nın hayatı ile felsefesinin tahlil teklifine dair olan emirnamenizi aldım. Pirimin tezkir (hatırlama) ve tebcili (yüceltme) için bir eser tedvinine (derleme) teşebbüs edilmesinden dolayı eski bir Mevlevi'nin duyacağı kalbi ve ruhi bir minnetle şükranlarımı arz eylerim. O eserde yazısı bulunacak faziletli zevat sırasında acizinizin hatırlanmasına da ayrıca teşekkür ederim. Bununla beraber mevzuun ehemniet ve azameti karşısında acz-ü noksanımı söylemekten kendimi alamam.

Hayat ve irfanı tasvir olunmak istenen o pek büyük zat: Buyurur ki **''İncir, her kuşcağızın lokması olamaz''**

Aşk kim kalbe gıdadır ne yenir, ne yutulur.
Bir demir leblebidir çiğneyene aşk olsun

Evet, Mevlana'nın kudsi hüviyetini tarif edebilmek, benim gibi kuşcağızın ağzına sığmayacak bir lokma, yahut bizim gibilerin çiğneyemeyeceği demir bir leblebidir. Binaenaleyh(bundan dolayı) onu bihakkı (hakkı iel) anlayanlara ve anlatabilecek olanlara aşk olsun.

Cenabı Pir:

''Güneşi metheden, kendi gözünün iyi gördüğünü methetmiş olur'' mealindedir. Abdi (kulluk) aciz, O güneşe bakabilecek göze malik (sahip) olmadığım gibi o parlaklığı kavrayabilecek nazara da sahip değilim.

Molla Cami gibi zahir (açık belli) ve batını (içe ait olan) mamur (güzel olan) bir arifin:

''Peygamber değil amma kitabı var'' diye anlatmak istediği, Şeyh Galip misilli sözlerinin esrarını Mesnevi'den aldığını söyleyen mülhem (esinlenmiş) bir Şairin:

Akranına bilvücuh faik

Peygamber Rum denilse layık

Dediği Sahip Mesnevi hakkında ben ne diyebilirim ve ne cüretle onu tahlile kalkarım ?

Katralar çün vardılar deryaya hamuş oldular

Denilmiştir. Aciziniz gibi ancak kendi dereciğinde şırıltısı işitilen damlacıkların, o marifet ummanı kıyısında sesleri kesilmesi; hem tabiat icabı, hem edep ve terbiye iktizasıdır.

Yine O Pir'i Ekber:

''Meleklerin gıpta ettiği o zatı meth edebilmek için Felekler kadar geniş bir ağız isterim '' buyurur.

Benim de o vüs'atte (genişlik) ve Mevlana gibi:

Mısraıyla anlatılan sözler intak (konuşturma) eyleyecek bir kariham (düşünme gücü) olsaydı ezeli ve ebedi hayranı bulunduğum o hakikat fezasının genişliği ile yüksekliğinden belki bir parça bahsedebilirdim.

Mazeret; Allahın indinde de, büyük adamlar nezninde de kabul olunur. Binaenaleyh kaldıramayacağım böyle bir yük altında ezilmekten affımı dilerim.

Yalnız (Mevlana'nın Felsefesi) tabiri hakkında bazı maruzatta bulunacağım. Bu cüretimin de müsamaha buyurulmasını rica ederim:

''Mevlana Feylezof değildi, Sofi idi''.

Yakın zamanlarda herkeste ve her şeyde felsefe aramak ve şarkın ricalini (yüksek makam da ki kişi) darbın adamları ile ölçmeye davranmak moda halini aldı. Bu moda, yahut bu merak ilcasile (zorlaması) felsefeye hiç münasebeti bulunmayan Sofiye hazretine de filozofluk isnat edilmeye başladı.

Bendenizin öyle yüksek bilgilere aklım ermemekle beraber felsefe ile tasavvufun ayrı iki meslek olduğunu ve felsefenin menşei akıl, tasavvufun me'hazı (ilgisi olan) nakil bulunduğunu biliyorum. Filozoflar arasında (Reybi (şüpheci) lik, (İlkan (bilme) lık gibi muhtelif düşünüşler mahsülü mütehalif (birbirine muhalif olan) mezhepler olduğu halde irfanlarının esası tevhit olan Sofiyenin efkar(düşünce) ve ezvakında (zevk) tamamıyla bir ittihat (birleşme) bulunması, o iki mesleğin menşe ve me'hazlerindeki (kaynak) başkalıktan ileri geliyor sanıyorum.

Zaten benim zamanıma da hacet yok. Tasavvuf erbabı, felsefeyi ve müntesiplerini (birine bağlanmış) kabul etmiyor. Sırası geldikçe bu iki meslek arasında yakınlık bile olmadığını söylemekten geri durmuyor. Mesela: Zahir ve batın ilimlerini cem ile hem medrese, hem tekkede muhterem tanınmış olan Molla Cami (Lühcet-ül-esrar) isimli kasidesinde:

''Yunan filozoflarının hikmeti, nefsin ve havanın verdiği vesvesedir. Ehl-i iymanın hikmeti ise Peygamberin buyurduklarıdır'' diyerek felsefe ile tasavvufun ayrı ve birbirine aykırı olduğunu açıktan açığa söylüyor, yine o kasidede İbn Sina gibi bir dehayı-akli sahibi için: **''Manevi rahiyayı Hazreti Ali'den ara. Ebu Ali'nin kokusu kerihtir''** demekten çekinmiyor.

Hazret-i Mevlana'nın pederi Sultan-ül-ulema'nın yurdu bulunan Belh'den çıkmasına da bu ayrılık ve aykırılık sebep olmuştu.

Sultan-ül-ulama alim ve arif bir Sofi olduğu için zamanında felsefiyat ve akliyat ile uğraşanlara atar tutardı ki onlar arasında

meşhur (Fahreddin Razi) de vardı. Bir gün Belh hükümdarı, Fahreddin ile birlikte camiye gelmiş, Sultan-ül-ulama'nın vaazini dinlemek için oturmuştu. Sultan-ül-ulema, Yunan hükemasının (alim) felsefelerini ve onların eserleri ile uğraşan zamanı ukalasını tenkit ediyordu. Söz arasında **''Bir takım kimseler, Allah kelamını bırakıyorlar, filozların eskimiş ve bıkılmış sözlerini okuyup anlamaya çalışıyorlar. Bu gibiler nasıl kurtuluş ümidinde bulunabilirler ?''** dedi. Bu söz, Fahreddin Razi'ye [72] dokunduğu için hükümdarı Sultan-ül-ulema aleyhinde kışkırttı. Nihayet Sultan-ül-ulema ve o vakit çocuk bulunan Hazret-i Mevlana'nın hicreti vukua geldi.

Mevlana'nın menakıbine (hayat hikayesi) dair yazılmış olan kitapların hepsinde bu hadise kayıtlıdır. Mesnevi'de meselenin tahkiki sırasında:

''Bu bahiste akıl, yol seçebilseydi Fahreddin Razi, dinin esrarına vukuf peyda etmiş olurdu'' denilmiş olması da o tarihi kaydın doğruluğunu gösterir.

Bizzat Mevlana'nın felsefeyi ve filozofi telakkisine gelince Mesnevi'nin dördüncü ve ikinci ciltlerindeki şu beyitlerden anlaşılır:

''Feylezofluk sırrından kurtulmaları için ashab-ı cennetin çoğu safdil kimselerdir''

72 **Fahreddin Razi** (1148, Rey - 1209, Herat), İranlı din bilgini ve düşünürü. Künyesiyle beraber adı 'Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hüseyin bin Ali et-Teymî el-Bekrî'dir. Babası da büyük bir Horasan alimiydi ve ilk eğitimini ondan aldı. Dini ve fen bilimlerini zamanının ve şehrinin ünlü alimlerinden aldı. Eğitimden sonra seyahat etmeye başladı. Harezm'de Mutezililerle, Herat'ta ise Kerramiyye mensuplarıyla tartışmalarda bulundu. Horasan'da Kutbeddin Muhammed tarafından ilgi gördü. Derin ve ehl-i sünnete tam bağlı bir alim olmasından dolayı gittiği şehirlerde oldukça dikkat ve nefret topladı. Razi, dini ilimlerde olduğu kadar pozitif bilimlerde de oldukça başarılı bir bilim adamıydı. Özellikle fizik konularıyla ilgilenmiş, cisimlerin hareketi ve ses üzerine çalışmıştır.

''Bir çocuk, Mushaf'dan ayetini okurdu ki meali şu idi: Suyu menbaından kesersem, onu toprağın derinliklerinde gizlersem, kaynakları kurutur, bulundukları yerleri çorak bir hale getirirsem, o suyu benim gibi emsalsiz bir fadl-ı-kerem sahibinden başka tekrar kim çıkarabilir ? Mantıkçı ve hakir bir feylezof o sırada mektebin yanından geçiyordu. Ayeti işidince layıksız bir kimse olduğu için: Biz kazma ile kazar, kürekle toprağı atar, suyu aşağıdan yukarıya çıkarırız ! dedi. Gece rüyasında gördüğü arslan gibi bir adam, ona bir tokat vurdu iki gözünü kör ettikten sonra: Şaki herif; sözünde sadıksan iki gözünün kaynağından nur çıkar bakalım dedi.

Feylezof, sabahleyin sıçrayıp kalkınca gözlerinin kör olduğunu, feyizli rüyet nurunun onlardan uzaklaştığını anladı.

Eğer tazarru ve istiğfar etseydi gözlerinin sönen nuru, hakkın keremi ile yeniden parlardı. Lakin istiğfar etmek de elde değildir. Tövbe zevki, her sarhoşun mezesi olmaz'' Mevlana, bu beyitinde feylezofu (müstehan (değersiz) kelimesiyle tahkir (aşağılama) ettiği gibi:

Birinci ciltte de yani**: ''Feylezof, fikir ve zan ile meşgul olur da onların fevkindeki şeyleri inkar eder. Sen ona: Git de başını duvara vur ! de. Feylezof, Şeytana da inanmaz, fakat o anda Şeytanın maskarası olur !''** Beyitleriyle feylezoflar hakkında ulu orta sözler söylemiş, felsefenin mehazı (kaynağı) olan aklın bile maakulat haricine çıkamayacağını, aşkı gibi fevkal akıl olan zevkiyatı idrak edemeyeceğini:

''Akıl, aşkın şerhinde çamura batmış merkep gibi aciz kaldı. Aşkın da, aşıklığın da hakikatini söyleyecek yine aşktır'' beyiti ile ifade eylemiştir.

Buraya kadar olan perişan sözlerimden ve arz ettiğim misallerden Hazret-i Mevlana'nın feylezof olmadığı ve bütün Sofiye

ricali gibi felsefeye iyi bir nazarla bakmadığı anlaşılmıştır sanırım. O halde feylezof olmayan Mevlana'nın felsefesi de olmayacağı pek tabiidir.

Ankara Kütüphanesinin müdür muavini fazıl muhterem bay Ahmet Remzi'nin [73] Mesnevi'den toplayıp da (Münacat-ı Hazret-i

73 **Ahmet Remzi Akyürek** 1872 yılında Kayseri Mevlevîhânesi'nde dünyaya geldi. Babası, elli yıl kadar Kayseri Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yapan Seyyid Süleyman Atâullah Efendi'dir. Kendisine, babasından önce Kayseri Mevlevîhanesi şeyhi olarak görev yapan dedesi Seyyid Ahmed Remzi el-Mevlevî'nin adı verildi. Sıbyan mektebini ve Rüştiye'yi Kayseri'de bitirdikten sonra babasından ve şehirdeki bazı âlimlerden özel dersler aldı. 1892 yılında İstanbul'a gidip memuriyete başladı. Ertesi yıl Kayseri'ye döndü ve Kayseri İdadisi'nde öğretmenlik yaptı. Eğitimcilik hayatı 15 yıl devam etti. Bu arada İstanbul'da iken Yenikapı Melevihanesi'nde beraber çileye girdikleri Tahirü'l-Mevlevî ile bu dönemde mektuplaştı ve mektupları "Çilehane Mektupları" adıyla yayımlandı. Esma Hanım ile evlenen Ahmet Remzi Dede'nin bu evlilikten üç kızı dünyaya geldi II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Konya'ya gitti ve çelebizadelere Mesnevi dersi verdi. Konya'da bir yıl kaldıktan sonra Kütahya Erguniye Mevlevihanesi'nde görevlendirildi. 9 ay sonra Kastamonu Mevlevihanesi'nde şeyh olarak görevlendirildi; Kısa bir süre sonra teftiş için Halep'e gönderildi. Yolculuğu sırasında uğradığı Mevlevihanelerin durumunu ve sıkıntılarını Konya Mevlana Dergahı'na rapor etti. Bu görevden sonra Kastamonu'ya döndü. 1914 yılında Halep Mevlevihanesi şeyhi olarak atandı. I. Dünya Savaşı sırasında kurulan Mevlevi taburuna katıldı. Kayseri Mevlevihanesi şeyhi olan kardeşi Hüsameddin Efendi ile birlikte taburda görev yaptı. Bu arada bir diğer kardeşleri Huldî Efendi, Çanakkale Savaşı'nda hayatını yitirdi. Ahmet Remzi Dede'ye gönüllü Mevlevi Taburu'ndaki üstün gayretleri dolayısıyla Harp Madalyası beratı ve nişanı verildi. Şam'dan dönüşünde Halep işgal edilmiş olduğu için İstanbul'a gitti. Üsküdar Mevlevihanesi şeyhinin Karaman Mevlevihanesi'ne nakli üzerine onun yerine Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhi oldu. Kendisine yapılan mebusluk teklifini ise reddetti. 30 Kasım 1925'te tarikatların lağvedildmesi üzerine şeyhliği sona erince Üsküdar Selimağa Kütüphanesi memurluğuna getirildi ve mevlevihanede ikametine izin verildi. Bu görevi sırasında ilgisini çeken Arapça ve Farsça eserleri Türkçe'ye tercüme etti. Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'inde Cuma hutbeleri vermeye devam eden Ahmet Remzi Dede, şiirle de uğraştı. 17 basılmış, 5 basılmamış eseri bulunur. Şiirleri 'Bergüzâr" adlı bir eserde toplanmıştır. 12 yıl kütüphanecilik yaptıktan sonra 1937'de istifa edip Ankara'daki kızlarının yanına gitti. Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in isteği üzerine Ankara Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşavirlik yaptı. 1944 yılında Kayseri'de hayatını kaybetti. Mezarı Kayseri'de Seyyid Burhaneddin Türbesi'ndedir.

Mevlana) adını verdiği tazarruatı (yakarış) bendeniz vakti ile tercüme etmiş ve mukaddimesinde şu sözleri de söylemiştim:

''.:.İhtimal ki Mesnevi'de (Şi'riyet) arayanlar, onun muktebasatında da bunu bir nakisa-i (eksilmiş) edebiye sayarlar. Lakin bilmelidirler ki Mesnevi'de şiir değil, maarif ve hakayık ve tevhide müteallik (yüksek) dekayik bulunur. Mesnevi'nin:

''Bizim Mesnevi, vahdet dükkanıdır. Münderecatında Vahit'ten başka ne görürsen o, puttur'' Nazm-ı Vahdetperesti:

''Ben keyife düşünüyorum, sevgilim ise benim didarımdan başka şey düşünme. Ey benim kafiye endişim; benim indimde kafiye-i devlet sensin. (ki vuslat demektir) Binaenaleyh hoş ve asude olarak karşımda otur. Harf nedir ki onunla meşgul olacaksın ? Harf nedir ? Bağların etrafındaki dikenden duvar gibidir. Ben harfi de, saftı da, ondan mütehassıl kelamı da ortadan kaldırır, bu üçünün tavassutu olamasızın seninle konuşurum diyor'' mealindedir.

Demek ki Hazret-i Mevlana; şair ve dahiliği değil, ancak ilahiliği düşünmüş ve onu gaye edinmiş. Şurası da bilinmelidir ki Cenab-ı Pir efendimiz, hakayıkı Rabbniye neşri emeline mukabil kafiyepardazlık hevesiyle söz söylemiş olsaydı İran edebiyetının eş'ar-üş-şuarası olurdu, fakat Sadat-ı Urefa ve Hazret-ı Sofiye'nin Mevlanası olamazdı...''

''Şiir, benim indimde nedir ki onunla öğüneyim. Şairlerin fünun-u edebiyesinden pek başka benim bir fennim vardır'' diyor.

Diğer yazılarına gelince: Vücudu; hakkın zuhuru, mevcudatı; hakkın müzahiri görmüş, o görüşle hilkati ve onun en bedi bir eseri olan insaniyeti, enfüsi (öznel) ve afaki (belli bir konu üzerinde olmayan) olarak anlatmak için yazmıştır. Mevlana Hazretleri, Mesnevi'nin birinci hikayesine başlarken:

''Dostlar, şu hikayeyi dinleyin. Doğrusu o hikaye değil, bizim halimizin aynıdır'' buyurur ve Mesnevi'de beşerin en ali ve ilahi faziletlerini tasvir eylerken en süfli ve deni (kötü) ihtiraslarını da ortaya kor. Bunların birincisinden maksadı: O faziletleri kazanmaya tergip, (birleştirme) ikincisinde muradı: O ihtiraslardan kurtulmaya teşviktir...

Mevlana'yı anlatmak için değil, emirnamenize cevap vermiş olmak için söyleyebileceğim sözler bundan ibarettir.

Tahir OLGUN[74] 1943

74 **Tahir OLGUN** Tâhir'ül Mevlevî (d. 13 Eylül 1877 - ö. 20 Haziran 1951), şair, yazar, Mevlevî Dedesi, mutasavvıf, gazeteci, müderris, mesnevî-hân ve edebiyat tarihçisi gibi çok yönlü kişiliği ile tanınır. Babası Hacı Mustafa Saffet Bey İstanbulludur. Annesi Emîne Emsâl Hanım Kafkasyalıdır. Asıl adı Mehmed Tâhir'dir. Divânçe-i Tâhir, Amuzgâri Fârisî, Dest-Âviz-i Fârisî-Hanan isimli kitapları ve ilk şiirlerinde Mehmed Tâhir ismini kullanmış, daha sonra Mevlevî tarikatına intisâb etmesi ile birlikte yazı ve şiirlerinde Tâhir'ül Mevlevî ismini kullanmaya başlamış ve bundan sonra adı bu şekilde anılmıştır. İlköğrenimini Hekimbaşı Ömer Efendi Mekteb-i ibtidâîsi'nde yapar. Gülhâne Askerî Rüştiyesi ve Menşe-i Küttâb-ı Askerîye'de okur. 1892 yılının Haziran ayında henüz on beş yaşında iken Bâb-ı Seraskerî Piyâde Dâiresi'ne (savunma bakanlığı) tâyin edilir. Bütün hayatı ilimle geçen Tâhir'ül Mevlevî almış olduğu tahsili yeterli bulmaz ve kendisini daha iyi yetiştirebilmek için birçok âlimden özel dersler alır. Fâtih Camii baş imamı Filibeli Mehmed Râsim Efendi ve Galata Mevlevîhânesi Şeyhi Mehmed Es'ad Dede'nin derslerine devam eder ve Es'ad Dede'den Mesnevî icâzetnâmesi alır. Mevlânâ'ya ve Mevlevîliğe büyük alâka duyması sonucunda Şeyh Mehmed Celâleddin Efendi'den sikke giyer ve 1894 tarihinde Mevlevî tarikatı sâlikleri arasında yerini alır. Şurada burada zamanın tahrîp ve imhâsına mâruz kalmış Mevlevîlikle ilgili eserleri gün ışığına çıkarmak gibi bir gayeyle Bayezid'de "Tâhir Dede Kütüphanesi" adında bir sahaf dükkânı açar. Aynı tarihlerde haftalık bir gazete çıkarmaya karar verir. Karabet Efendi'nin "Resimli Gazete"sini kiralayarak ilk nüshasını çıkarır. Fakat bu ilk sayının kapağına Mecmua-i Medâyih-i Hazret-i Mevlânâ'nın ilânıyla beraber bir Mevlevî sikkesi resmi basıldığından, o vakit veliaht bulunan ve Mevlevî muhibbi olan V. Mehmed namına propaganda yapıldığı gerekçesiyle gazete kapatılır. Tâhir Olgun sorguya çekilir, fakat suç oluşturacak bir hareketi görülmediğinden serbest bırakılır. Maruz kaldığı tavır ve baskılar karşısında, büyük bir masraf yaparak giriştiği kitapçılıktan altı ay sonra pişmanlıkla ayrılır. 4 yıl gibi bir süre Nâzime Sultan'ın yalısında vekilharçlık vazifesinde bulunur. Mizacına uygun görmediği için buradan da ayrılır. 1 Şubat 1904'te Orman ve Maâdin Nezaret'inde açılan bir imtihanı kazanarak defter-i kebîr kalemine kâtip tayin edilir. Yine

Divan-ı Kebir'den Bazı Parçaların Tercümeleri

Değerli alimlerimizden İsmail Fenni Ertuğrul'un ''Mevlana Celalüddin-i Rumi'nin Şemş'i Tebrizi'' divanından [75] ve diğer muhtelif yerlerden alıp tercüme ettikleri müntahap (sevilen) parçalar.

aynı yıl Burhân-ı Terakkî ve Rehnümâ-yı Füyûzât adlı özel okullarda Farsça ve İslâm Tarihi okutmaya başlar. Meşrutiyetin ilânından sonra Rehber-i Vatan gazetesinin kurucuları arasında yer alır. Nekregû dergisinde "Tâhir Safvet" imzasıyla mizahî yazılar yazar. Derginin kapanmasından sonra çıkan Nekregû ile Pişekâr'da yazmaya devam eder. Bir ara İttihat ve Terakki'ye girmişse de daha sonra istifa eder. Beyânü'l-Hak, Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlü'r-reşâd'ta sürekli yazar. 14 Aralık 1909'da Dârü'ş-Şafakati'l–İslâmiyye'nin edebiyat ve kompozisyon öğretmenliğine tayin edilir. Burada 35 yıl öğretmenlik yapar.1920'de Mahfil dergisini çıkarır.20 Ağustos 1923-7 Aralık 1025 tarihleri arasında Fatih Camii'nde Mesnevî dersleri verir. 1924'te İmam Hatip Mektebi'ne öğretmen olur. 1929'da Maltepe Askerî Lisesi edebiyat öğretmenliğine ve bu vazifede gösterdiği liyâkat dolayısıyla bir sene sonra, Ağustos 1931'de terfien Kuleli Askerî Lisesine naklolunur ve 10 yıl kadar orada görev yapar. Son memuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü Tasnif-i Kütüb Komisyonu azalığıdır. Burada, yazma dîvânları toplayan bir katalog hazırlar. (İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Katoloğu, İstanbul,1947). Beşiktaş'taki Mûsikî Mektebi'nde Türkçe derslerine girer.1948'den sonra İslam Yolu adlı bir dergi çıkarır. Ömrünün son seneleri rahatsızlıkla geçmiştir. 1951 yılında İstanbul'da vefat eder. Fars ve Türk edebiyatları, tarih, Mevlânâ, Mevlevîlik vs. konularda pek çok eser yazmış, tercümeler yapmıştır. 1940'lı yılları telifat ve edebî faaliyetler açısından yoğun geçmiş, dostlarını kaybettiğinden bu yıllarda yakındığı yalnızlığını sürekli yazarak unutmaya çalışmıştır. 1950 senesinin sonlarına doğru rahatsızlığı artmış, 20 Haziran 1951'de vefât etmiş, Merkez Efendi Kabristanlığı'nda toprağa verilmiştir.

75 Hazreti Mevlana bu divanı, kendi Şeyhi olan Şems-i Tebrizi'nin ibkayı namı için yazmıştır.

Sen ne cevhersin ki bahana (bahane) hiç kimse malik değildir. Cihan neye maliktir ki senin atıyye ve ihsanın olmasın. Senin ruhsarından mahrum olarak yaşayanın çektiği cezadan daha fena ceza var mıdır ? Kulun her ne kadar sana layık değilse de onu cezalandırma.

Hadisatı alemin dalgaları içine düşen yüzmekle kurtulmaz, çünkü o senin aşina ve dostun değildir. Alemin bekası yoktur, varsa bile onu fani addet, çünkü o senin bekana vakıf değildir.

Senin ruhunla mat olan şah ne kadar mesuttur !. senin yüzünden mahrum olmayan kimse ne kadar hoş bir likaya maliktir. Gönlümü ve canımı her an senin ayaklarına atmak isterim. Senin ayaklarının tozu olmayan canın başı toz saçılsın. [76]

Senin havan kuşların cümlesine mübarektir. Senin havanda olmayan kuş ne kadar na mübarektir. Senin zahminden kaçmam, çünkü senin belanın ateşine yanmayan gönül katı ve hamdır.

Senin medh-ü-senana ve senalarlarının nihayeti yoktur. Hangi zerre senin mehdinle hayran ve serkerdan değildir. (Nizam) nin nazm ile dediği gibi: Cefa etme ki benim senin cefana takatim yoktur.

Afakın cemal ve mefhari olan Şems'i Tebrizi: Hangi padişah can ve gönülden senin dilencin değildir ?

Gördüğün her nakşın cinsi (aslı) lamekan'dır, nakış gitti ise gam değil; gördüğün her suret, işittiğin her nükte fena bulduğundan dolayı gamkin olma, zira hal böyle değildir.

Asıl menba baki olunca onun feri daima sakidir (solar), bunların her ikisi de zeval bulmayınca (kesilmeyince) niiçün feryadüfigan ediyorsun ? Can'ı menba ve bu mahlukatı nehir gibi bil (tasavvur et), menba baki oldukça ondan nehirler akar.

76 "Mer an sana kemali-huzu ve huşü ile arzı ubudiyet etmek isterim. Sana azharızillet ve iftikar etmeyen can gamnak ve mükedder olsun" demektir.

Gamı zihninden çıkar, ve bu nehir suyunu daima iç, suyun kesileceğini düşünme. Çünkü bu su nihayetsizdir. Bu varlık alemine geldiğin andan beri kaçabilmekliğin için senin önüne bir merdiven konuldu.

Evvela cemad idin sonra nebat oldun, olvakit hayvan oldun (bunun nasıl olduğu) senin için gizlidir (bir sırdır). [77] Ondan sonra İlim, Akıl ve İyman'la muttasıf İnsan oldun. Bak, Arzın bir cüz'ü olan Ten, nasıl Kül oldu.

Seyr ve sülük edince insandan şüphesiz Melek olursun. Topraktan halk edildikten sonra yerin Gök oldu, Meleklikten de geç, o deryaya git ki senin damlan yüz ummana bedel olan bir derya olsun.

Bu oğuldan (hayatı-dünya zinetlerinden) geç. Candan daima: Sen birsin: de. (zikrullah ile meşgul ol. Eğer cismin ihtiyarladıysa gam çekecek ne var, can gençtir.

Aşkı-hakıyki gömleğini giymeyen ruhun yokluğu iyidir. Çünkü onun varlığı ar ve şinden başka bir şey değildir. Aşkta mest ol ki her ne varsa o aşk'tır. Aşk alış verişi olmayınca yare yol yoktur.

Aşk nedir ? derler. Sen deki: ihtiyar ve iradenin terkidir. Her kim ki ihtiyardan halas olmamıştır, onun ihtiyarı yoktur. Aşık padişahların padişahıdır. İki alem onun ayaklarındadır. Padişah, ayaklarında olan şeye hiç iltifat etmez.

Ta ebed baki olan aşk ve aşıktır. Başka şeye gönül verme ki o ariyyeten başka bir şey değildir. Ölü bir maşuku ne zamana kadar dereguş edeceksin ? Canı deraguş et ki nihayeti yoktur.

Baharda doğan şey güz mevsiminde ölür. Aşk gilzarına nevbahardan imdat yoktur. Baharda husule gelen bir gülün arkadaşı dikendir. Ve şıradan hasıl olan şarap humarsız değildir.

77 Maksat: ''İnsan evvela cemad idi, sonra cemad nebat oldu, Nebat dahi hayvan şekline girdi" demek değil, ''mevalidi-selase tedricen vücude geldi, Ruhu-a'zam her şeyin isti'dadına göre tedricen tezahür etti" demektir.

Bu yolda seyirci bir müntazır ve müterakkıp olma, Allaha kasem ederim ki intizardan beter hiçbir ölüm yoktur. Eğer kalp (sahte) değilsen gönlünü hakıyki akçe üzerine bas. Eğer küpen yoksa bu nükteyi dinle.

Ten atının üzerinde titreme, yükü hafif piyade ol. Allah ten üzerine suvar olmayana kanad verir. Endişeleri bertaraf et, üzerinde nakş ve suret olmayan aynanın yüzü gibi tamamıyla temiz kalpli ol.

Ayna nakıştan hali olunca, nakışların cümlesi ondadır. Bu temiz yüzlüden hiç kimsenin yüzü mahcubolmaz. Temiz ayna istersen onda kendine bak. Çünkü o, doğru söylemekten utanmaz ve sakınmaz.

Demir yüz, fark-u-temyizden bu saflığı bulunca, kalbin tozdan ari olan yüzünün neye ihtiyacı vardır ?. Lakin demir ile kalb beyninde şu fark vardır ki kalb sır saklar, demir ise sır saklamaz.

Ey gönül geçmek üzere olan bu dünyaya niçin bağlandın ? Bu ağıldan uç, çünkü sen ruhani alemin kuşusun. Sen sır perdesinin arkasında mukıym halvetgüzin nazlı yarsın, bu fani makamda niçin karargah itti haz ediyorsun ?

Kendi haline bir nazar et, dışarı git; aleminden kuşlarla dolu olan mali alemine bir sefer et. Sen alemi-kudsinin kuşu, meclisi-ün siyetin nedimisin, eğer bu makamda kalırsan yazık olur.

Her sabah sana: ne zaman yolun tozunu bastırırsan, mahallimaksudun yolunu kazanırsın: diye bir nida gelir. Visal kabesinin yolunda bak, her dikenin kökünde binlerce bülbüller (aşıklar) ölmüşler, merdane can vermişlerdir.

Bin hasta bu yolda öldüler, vuslat kokusunu getiren latif bir rüzgar dostun köyünden bir nişan getirmedi. Onun bezmi-visalinin hatırasiyle cemalinin erzusunda onlar bildiğin şaraptan sergerdan olarak düştüler.

Onun hanesinin eşiği üzerinde onu görmek için, bir geceyi gündüze erdirsen ne hoş olur !. Kendi cesedinin hasselerini canının nuriyle tenvir et. ''Havassıhamse'' namazdır ve gönül seb'amesani (fatiha) gibidir.

Ay ve güneş ve yedi feleğin mihveri yutulur (görünmez olur), Can süheyli (yıldızı) rüknü-Yemani (Kabe'nin güney köşesi) tarafından doğduğu vakit; bu cihanda saadet-ü-devlet arama, çünkü bulamazsın. İki cihanın saadetini onun kulluğunda ara.

Yolcuların (saliklerin) söyledikleri aşk hikayesini bırak, sen Allaha kadir olduğun kadar kulluk et. Ahiret saadetini Tebrizin medarı-fahri olan Şems'den ara, çünkü ruhaniyet tahtının her türlü maarifi haiz güneşi O'dur.

Senin canında bir can vardır o canı ara. Senin dağında bir maden vardır o madeni ara. Salik Sofi, eğer kadir isen kendinin haricinde arama, kendinde ara.

İnsaf et ki aşk iyi iştir, bozukluk tabiatın fena olmasındandır. Sen kendi şehvetine aşk ismini veriyorsun, şehvetten aşka varıncaya kadar çok yol vardır.

Ey canan ! senin gönlünden benim gönlüme yol vardır, ve o yolu aramaktan gönlüm agahtır. Çünkü benim gönlüm safi su gibi hoştur, safi su ayın ayinedarıdır.

Eğer şehvet ve hava meyl-ü-hahişiyle gitmek istiyorsan sana haber vereyim ki fakıyr ve mahrum olarak gideceksin. Eğer bundan geçersen ne için geldiğini ve nereye gideceğini ayan olarak görürsün.

Bana ''bu dertlerin hepsi ne içindir, ve bu na're ve avaz ve sarı beniz ne içindir'' diyorlar. Ben de ''böyle söyleme, çünkü bu yanlış bir iştir; git onun ay gibi yüzünü gör'' dedim, müşgül ortadan kalktı.

Put, senin yanağın olunca putpereslik pek hoştur. Şarap senin kadehinden olunca pek hoştur. Aşkın varlığında öyle yok oldum ki o yokluk bin varlıktan daha hoştur.

Nasihat kabul edilicilikten dolayı iki üç gün cehdet, taki ölmezden evvel ölesin. Dünya ihtiyar bir kadındır, ihtiyar bir kadınla iki üç gün ünsiyet etmesen ne olur.

Gönlümü kaldırmaklığım (geri almaklığım) mümkün değildir. Eyisi, onu senin sevdana teslim etmekliğimdir. Eğer ben gönlümü senin aşkının gamına teslim etmezsem gönlü ne yapayım, gönle niçin malikim.

Ey canan ! senin açtığın yara başkalarının devasından daha hoştur. İhsanın, başkalarının İhsanından daha hoştur. Cevrin, başkalarının vefasından; söğüp sayman, başkalarının mehdinden daha hoştur.

Ey canan sensiz hayat haramdır, sensiz hangi hayat vardır. Yemin ederim ki sensiz hayat, hayat namiyle ölümdür.

Ey sevdiğim ! cihanın tokları senin visaline açtır. Senin firakından cihanın bahadırları titremektedir. Senin gözlerine karşı ahuların ellerinde ne var. Ey zülfü cihan arslanlarının kösteği olan canan.

Ey bu cihanın canıyla diri olan kimse, utan. Niçin böyle yaşıyorsun ? Aşksız olma ki, ölü olmayasın. Aşk'ta öl ki diri kalasın.

Fenalık edersen ve eyilik umarsan, fenalık edenin cezası fenalık olur. Cenab-ı Allah kerim ve rahim olmakla beraber. Arpa ektiği vakıtta Buğday vermez.

Re'ynin naziri olmamakla beraber Hazreti Peygambere (onlara meşveret et) emri nazili oldu. Meşveret, idrak ve akıllılık verir. (Birkaç kişinin akılları yalnız olan bir kişinin) aklına yardım eder.

Ey eyi huylu olan kimse, hafif meşreplilerden olma. Zira hafif meşreplikten şeref-ü-haysiyet dökülür (muhtel olur). Eğer sana eyi söylesinler istersen, ey birader hiç kimseye fena söz söyleme.

Bu hakiykat yolu su'al ile hallolmaz. Kendini hadem-ü-haşemle ve malden dür ve mahrum etmekle de hallolunmaz. Gözünü ve gönlünü elli sene kadar kan etmeyince bir kimse kaalden (sözden) hale yol bulmaz.

Zamanımızdan fevt olan geri döner mi ?. Hiç vakıt avdet eder mi ? Ne kadar uzak.

Senin aşıkın tefsiz ve dilbersiz döner, bu gece ne yaparki her tarafta nay ve tef vardır.

Dikenle beraber oturmuş bir gülden sakın, yılanla birlikte oturmuş olan sinekten kaç.

Öyle bir can ve cihansın ki cihan seninle hoştur, ve eğer yara açarsan senin mızrağının yarası hoştur.

Zahirde ve batında hayır ve şer olan şey, Cenabı Hakkın kaza ve kudretindendir.

Ben cehdider dururum, kaza ''senin kıyafetinden hariç başka işler vardır'' der.

Yay çekmeyen kimse yaya layık değildir, buna Rüstem gerek. Bu namertlerin işi değildir.

Serhoş aşık ümit kesmez, İnsan himmet ettiği her şeye irişir.

Ben yandım deye feryadedip duruyorsun. Feryadetme. Ham bir şeyin yanmış olduğunu kim gördü ?.

Tevhid hulül değildir, senin yok olmaklığındır; yoksa beyhude lakırtdı ile batıl bir şey hak olmaz.

Ekmek isteyen kimse derviş değildir, derviş o kimsedir ki can bağışlaya.

Diken gibi ucu sivri ve keskin ol, yar gül gibi kah senin göksünde ve kah yanında olsun.

Eğer sen beğenmediğin şeyden kurtulursan, senin bütün işin baştanbaşa beğenilir.

Herkes fesahat ve belağat satmayı bilir, ben susmayı bilen kimsenin bendesiyim.

Aşk baharının rüzgarı harekete gelince, kuru olmayan her dalı raksettirir.

Sana keder veren bir su zehirdir, seni kederden azade eden bir zehir sudur.

İstermisinki hiç kimseden sana fenalık irişmesin, fena söyleyici, fenalık öğretici, ve fenalık düşünücü olma.

Mahbube her nakadar bizimle beraberse de gazablıdır, kuyuya irişdim velakin ipim yok.

Ey gönül ! can bahçesinde söğüt ağacının dalı sana hurma vereceğini ümidetme.

Dümen egerçi sana dostane söz söylerse de, sen bunun sana daneden bahseden tuzak olduğunu bil.

Çalışma, kudret nimetinin şükrü olur; senin Cebriye meshebine kail olmaklığın o nimeti inkar olur.

O her gün büyük bir işdedir (mealinde olan ayeti) oku ve onu (Cenabı Allahı) işsiz (atıl) bilme.

Ümitsizlik köyüne gitme (me'yus olma) ümitler vardır, karanlık tarafına gitme, güneşler vardır.

Her ne kadar süt demek olan Şir ile Arslan ma'nasına olan Şir yazıda bir birinin naziri ise de, pak olanların işini kendine kıyas etme.

Kamışın her ikisi de bir gölden su içtiler, amma bunların birisi boş ve diğeri şekerle doludur.

Sahte altın'la (halis) altının ayarda mehenksiz asla itibarı yoktur.

Allahın tevhidini öğrenmek nedir ? Kendini, bir olan Cenab Hak önünde yakmaktır (kendi varlığını mahvetmektir).

O (Cenabı Hak) candır ve cihan kalıp gibidir. Kalıp, eyi ve kötü candan alır.

Nur istersen nura müsait ol, uzak olmak istersen kendini gör ve uzak ol.

Naz etme gül gibi bir yüz gerektir (lazımdır) çünki böyle bir yüzün yoktur, bedhuyluk etme.

Evlere kapularından giriniz, rızıkları esbabından talebediniz.

Doğru adam Cenabı Hakkın makbülü olunca, onun işlerde eli Allahın elidir.

Bu cihan bir dağ ve bizim af'alimiz nidadır, nidaların sadası (aksi) bizim tarafımıza gelir.

Muhabbet ve rikkat İnsan sıfatı, ve gazab-ü-şehvet hayvan sıfatıdır.

Gönül tahtı havayı-nefisden pak olarak ma'mur oldu, onun üzerinde Canabı Allah Arş üzerine (Celaline layık bir suretle) oturdu (mealinde olan ayetin kerimenin sırrı zahir oldu. Yani onda hakim Cenabı Hak oldu).

Sakın me'yus olma mesrur ol. O feryadresin önünde feryadet.

Cenabı Hak renc-ü-gamı anınçün halk etti ki bu ziddiyet sebebiyle gönül hoşluğu zahir ola. (Çünki eşya ezdadiyle münkeşif olur)

Sabır her ne kadar acı ise de akıbet, onun meyvesi şifa ve afiyet olur.

Gel ve sana ayak veren Zatı-Ecelli-A'la tarafına git, sana görmeyi verene iki gözle bak.

Benim elimde taşım, kimse ile kavgam yok; kimseyi tahkıyr etmem, çünki: Gülistan gibi hoşum.

Şek ve şüphesiz bu havayı-nefsi terk etmek acılık verir, lakin Cenabı Hakdan uzak olmak acılığından eyidir.

İsmail Fenni ERTUĞRUL[78] / 1943

78 **İsmail Fenni ERTUĞRUL** 1271/1855'te Bugün Bulgaristan'da sınırları içinde kalan Niğbolu Livası'na bağlı Tırnova Sancağı'nda dünyaya geldi. Tırnova mahallî idare meclisi azası, ve evlâd-ı fâtihândan yörük Mahmud Bey'in oğludur. İlk öğrenime Tırnova'da Halvetî Melamî ricâlinden Hacı Ahmed Amiş Efendi (öl. l920)'nin nezaretindeki sıbyan mektebinde başladı. Burayı bitirdikten sonra girdiği Tırnova Rüşdiyesi'nden mezun oldu. Tırnova Muhasebe Kalemi'ne girerek çalışmaya başladı ve burada Muhasebe öğrendi. Çalışma hayatını sürdürürken girdiği Medresede Arapça öğrendi ve İslamî ilimler tahsil etti. Memuriyette yükselerek 16 yaşında iken Varidat Mukayyid'i oldu. Bir yandan Tırnova Muhasebeciliği görevine getirilen Cûdî Efendi'den aldığı muhasebe derslerini ilerletirken, bir yandan da Dede Efendi'nin talebelerinden Meytabzâde'nin öğrencisi olan Cûdî Efendi'den musiki dersleri almaya başladı. 1293/1976 Osmanlı Rus Harbi yüzünden Tırnova'nın Ruslarca işgal edilince 1876'da İstanbul'a göç etti. Tahsisat kâtipliği göreviyle Maliye Nezareti'nde memuriyete başladı. Bunun ardından 1883'te Dîvân-ı Muhasebat (Sayıştay)'a geçti. Burada çalışırken Fransızca resmî yazışmaları yürütecek memurlar yetiştirmek üzere kurulan Lisan Mektebi'ne devam ederek 1883-86 arasında iyi derecede Fransızca öğrendi. Burayı bitirdikten sonra iki ayrı Hoca'dan dört yıl boyunca İngilizce okudu. 1899'da Dîvân-ı Muhasebat üyesi oldu. 1901'de Dâhiliye Nezareti Muhasebeciliğine tayin edildi. Bu görevi sırasında malî ve iktisadî konularla da meşgul oldu. Özellikle Dahiliye Nezareti muhasebesinin belli bir düzen içinde işlemesi yolunda alınan tedbirlerde ciddi katkılarda bulundu. Musikiye hususî bir ilgi duyan İsmail Fenni Ertuğrul, Tırnova'dayken Dimitriyof'tan kanun, Pamukluoğlu'ndan keman çalmasını öğretmiş ve Cûdî Efendi'den şarkı meşketmişti. İstanbul'a geldikten sonra da Tanburî Ali Efendi ile Bestekar Şevkî Bey'den de musiki dersleri aldı. İlmî ve fikrî çalışmalarının yanında Beste ve güfte çalışmalarını da hayatının sonuna kadar sürdürdü. İki yüz civarındaki bestelerinin güftelerin de kendisi yazdı. Bestelediği bazı askerî marşlar 1924'de Riyaset-i Cumhur tarafından mükafatla taltif edildi. İlim, fikir ve sanat faaliyetlerine daha fazla vakit ayırmak gayesiyle 1909'da emekli oldu. Bundan sonra çalışmalarının ağırlık noktasını, şarkiyatçıların İslam'a yönelttikleri haksız ve yıkıcı tenkidlerle materyalist ve pozitivist filozofların, yeni devir Türk okumuşlarını da tesiri altına alan görüşlerine yöneltti. Hem şarkiyatçıların haksız ve yıkıcı tenkidlerine hem de materyalist ve pozitivist filozofları görüşlerini cerh eden hacimli ve nitelikli reddiyeler kaleme aldı. Tasavvufi neşvesi dolayısıyla yakınlık duyduğu Vahdet-i Vücûd meselesiyle ilgilendi; özellikle adını vermeden "Üstadım" diye bahsettiği Muhyiddin İbnü'l-Arabî ve anlayışına yöneltilen tenkidleri cevaplandırmaya ve Vahdet-i Vücûd mesleğini müdafaaya gayret etti. İsmail Fenni Ertuğrul, Vahdet-i Vucud ve Muhiddin Arabi adlı eseriyle, geç-

GAZEL

Sinemi ey Şems taban eyle Allah aşkına
Ruhi nurunla dırahşan eyle Allah aşkına
Kalmasın mahrumu envarı celalin bir gönül
Zulmeti nefsi perişan eyle Allah aşkına
Bir şeb hayrette kaldım ki seherden yok ümid
Mihri Mevlanayı Rahşan eyle Allah aşkına
Gamden öldüm ey tabibi Hak yetiş imdadıma
Derdimendi aşka derman eyle Allah aşkına
Ey felek terkit erazilperverane gerdişi
Gel biraz merdane deveran eyle Allah aşkına

İzmir 23 Kanunuevvel 1942 (23 Kasım 1943)

Bıçakçızade HAKKI [79]

---

mişten bugüne kadar vahdet-i vücud konusunda düşülen hataları göstererek mutasavvıfların yolunun iddia edildiği gibi bir küfür mezhebi ve mülhidlikten ibaret olmadığını; aksine, kalpleri hakikat nurlarının tecelligâhı olan bir grup büyük evliyanın sahih keşiflerine dayanan aklî ve naklî delillerle kuvvetlenmiş, bir yüce irfan mezhebi olduğunu ortaya koymak amacını gütmekte ve ümmeti bu yoldan giden büyüklerini küfür ve dalalete nisbet etme faciasından muhafaza etmektedir. İsmail Fennî Bey'in tasavvufa ilgisi daha Tırnova'da sıbyan mektebindeyken talebesi olduğu Fatih türbedarı Hacı Ahmet Amiş Efendi vasıtasıyla başlamış, gelişerek devam etmiştir. Ahmet Amiş Efendi'den amel olarak tasavvuf öğrendiği gibi tasavvufun tefekkür tarafını da ihmal etmediği bilinmektedir. Hayatı boyunca evlenmeyip mücerred yaşayan İsmail Fenni Bey 29 Ocak 1946'da İstanbul'da vefat etti. Mezarı, Eyüp Sultan'da Çocuk Bakımevi'nin arkasındaki sırttadır. Mal varlığı ve kitaplarının gelirini Daru'ş-Şafaka'ya bağışladı. 9050 ciltlik kütüphanesini Bayazıt Devlet Kütüphanesi'ne vakfetti.

79 **Hakkı Bey** (Bıçakçızâde Ahmed) ..(İzmir,1860- ?) Gazeteci, Şair. İlk ve Orta

Mevlana Üzerine Konuşurken

Ölümünün 670 inci yıl dönümü gecesinde büyüklüğü önünde birlikte eğildiğimiz Mevlana Celaleddin ne dillerin tarifine, ne de fani ve dar gönüllerimizin sevgisine sığabilecek şahsiyetlerdendir. Bütün hayatında söyleyememenin derdini söylemiş bir adamı hangi tarif bize açabilir. Bütün varlığı içinde aldıktan sonra sonsuz bir ışık aleminde kendi kendini arayan bir aşıka hangi gönül yurt olabilir ? Onun dili dilsizliktir. Yeri de yersizlik.

Bununla beraber kekeme dilimizle onu konuşacağız; Konya'da Yeşil Türbe altında onun için bir yer de düşünmekteyiz. Buna mecburuz. Çünkü sessiz, sonsuz, donuk bir bütün olan varlık ülkesinde belirmek isteyecek her ben, kayalar arasında patlayan birer dinamit gibi büyük sessizliği parçalayıp ondan sözler, durgun denizi kımıldatıp ondan dalgalar, gecenin derinliğinde çakıp ondan şimşekler çıkarmaya düşkündür. Bozmadan yapılamıyor; Diriliğin sırlarını ancak ölü cesetlerini kesip biçmekle öğrenmeye çalışmak zorundayız. Büyük, bütün ve sonsuz bir varlığı kendi dışında düşüne bilmenin adı olan ''ben'' bu varlığı dağıtıp un-ufak etmeden onu kendi içine nasıl alabilir ? Bizim sefaletimiz güzelim bütünü sadece parçalamakta

---

öğrenimini İzmir'de tamamladı. Tire'de İbni Melek Medresesi'nde Mustafa keşfî Efendi'den dinî ilimler, felsefe ve edebiyat tahsil etti. Hukuk Mektebi'nde imtihan verdi. Yanya, Suriye, Halep ve Hicaz mektupçuluklarında bulundu. I.Dünya Savaşı'nda esir düştü. Üç sene sonra İzmir'e gelerek önce haftalık, sonra günlük olarak İzmir gazetesini çıkardı. İzmir İdadîsi'nde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yaptı. Arapça, Farsça, Almanca, İtalyanca ve İngilizce bildiği söylenmektedir. Şiirlerinde Nakid mahlasını kullandı. Almanca ve İngilizce'den tercüme, tarih, hikaye ve şiir türlerinde olmak üzere 22 eseri Son Asır Türk Şairleri'nde (II) kaydedilmiştir.

değil bir de dönüp bu parçaları kesik sesler üzerine nakşa çalışmaklığımızdandır.

Mevlana'yı, derinliğinde yüzdüğü, aydınlığında kamaştığı, içkisinde esirdiği önsöz, sonsuz, yeri altı yönden dışarı olan (O) ndan ayırıp üç beş cılız kelimenin kanatlarında birbirimizin idrakine taşıyacağız. Bu sözlerden anlayabileceğimiz şey, Mevlana'nın kendisi olmayacak; ancak bizim yarattığımız eksik, sönük, silik bir gölge olacaktır.

Tarihin bir adam olarak tanıdığı Mevlana, bu bakımdan ona bakan bu aşkın sütninesi, şiirse, beyanıdır.

Mevlana, aşka aşık olmuş, onun ardına dağlar aştıktan, gökler dolaştık sonra aradığını yine kendinde bularak visalin badesinden başka dudakların tanımadığı tadı ala ala esirmiştir. Mevlana sevgilisine kavuştuktan sonra gök yollarında mesafeler alarak: **''Anlıyorum ki şimdi aşk benim ardına düşmüştür, Dün kadeh beni mest etmişti; öyleyim ki bugün ben onu sarhoş ettim''** diyerek yükseklikleri fethetmiş ve **'' Artık içkisiz, kadehsiz de hoşuz; adımız iyi de olsa, kötü de olsa hoşuz; bize sonunuz yok diyorlar; varsın öyle olsun ! sonu olmamaktan da hoşuz''** diyecek kadar varlığından geçmiştir.

Neyi seversek sevelim içinde Mevlana'nın denizlerden engin aşkından bir damla olmayan aşkımız ancak yalandır. İyiliğe, güzele, doğruya, yurda ve millete, insaniyete yönelen sevgiler, Mevlana'nın Tanrıya varan büyük aşkının yolu üzerinde birer dinlenme yeridir. Bu bakımdan her aşık Mevlana'nın aşkında kendi sevgilisinin güzel yüzünü görebilir.

Mevlana'da ki büyük aşkı ancak hürriyetin sütninesi emzirebilirdi. Mevlana aşka korku ve riya yollarından gidemezdi. Onun kanatları softaların ve Papasların takacağı kurşunlarla uçmaktan kalamazdı. Engin vicdanının irşadiyle o bir sıçrayışta dinlerin üstüne çıktı ve bize oradan: Medrese ile Minare

yıkılmadıkça; imanla küfür bir olmadıkça, Tanrının kullarından hiç birisi hakkiyle Müslüman olamayacağı hakikatini haykırdı.

Mevlana'nın hürriyeti, önüne gelen sataşan, hırçın, öfkeli bir hürriyet değildir. O yiğit olduğu kadar temkinli; hamleli olduğu kadar muvazenelidir.

Mevlana da beyan baştan başa şiirdir. Bütün duyguları kelimelerde toplamak mucizesinin şiirden başka tılsımı zaten olamaz ki. Söylenemeyeni söylemek, şiir söylemek, şiir söylemektir. Fecri bekleyen gecenin sessiz düşünüşünden, nur yüzlü kocaların uzun ve beyaz kirpikler arasından yere bakan gözleriyle göklere açılan ellerinden, bir meme çocuğunun annesine gülen güzel gözlerinden, çiçekten çiçeğe sır taşıyan kelebeklerden, duvardan duvara sükutu işleyen yarasalardan, karanlığın kara ve yumuşak kadifesi üstüne sönmüş ümitlerin silik kitabelerini dokuyan ateş böceklerinden, ıssızlığın gürültüsünden, süzgün bakışların destanından, gizli bir ahın isyanından bir şey anlamayan, Mevlana'nın şiirine gelsin ! Yanmış dudaklar ney sesinde serin Kevserlerin tadını, göz yaşında ilahi sevgilerin hazzını, yalnızlıkta, bütün varlığın haşir-neşrini bulacaklardır.

Mevlana uzun tarihimizin engin mazisinde yanan bir meşaledir. Başımızı arkaya çevirince onun aydınlığında milli varlığımızın uzak ufuklarını görürüz.

Mevlana, kayıplarımızı kendimizde, aşkına yandığımız sevgiliyi, kendi içimizde aramamız lüzumunu bize öğretirken, Türkün ezelden beri hürriyete aşık ruhunu tasvir etmiş ve Tanrıya giden yolun da içimizden geçtiğini haber vermiştir.

Mevlana'nın şiirlerinde şuurumuz kanat açmış; gönlümüz ölmez güzelliklerle yüz yüze gelmiştir. Sözün kısası bütün insanları en üstün bir birliğin kucağına çağıran Mevlana, her şeyden önce Türk birliğinin kurucularından biri olmuştur.

A.Rıza ÖZKUT

17 Aralık 1942

Mevlana Celalüddini-Rumi

Ta...küçüklüğümden beri azametiyle, ulviyetiyle nazarlarımı tezyin (süsleme) eden ve semaya doğru baş kaldırmış olan o yeşil kubbe ''Kubbe-i Hadra'' ya (Yeşil Kubbe) baktığım zamanlarda benliğimi tamamen kendine çektiğini hissederim.

Onun şeklini, nukuş (nakışlar) ve hududunu, etrafına saçtığı parlak, rengarenk şulelerini gördükçe, altında yatan o büyük ölüyü düşündükçe ruhum, hayretler içinde ve derin bir san'at zevki ve hüzünle memzuç (karışık) payansız bir hürmet ve sevgi duyardı.

Bu ''Kubbe-i Hadra'' ki: Kemalatın bütün şahikalarına (zirve) kadar yükselmiş ve nihayet bundan yedi yüz bu kadar sene evvel bu varlık alemine veda etmiş olan ve bu gün harikalar saçan eserleriyle aramızda yaşamakta bulunan bir vücudu kamil ve muhteremin, Mevlana Celalüddin-i Rumi'nin ebediyen aramgahırdır. (dinlenilecek yer)

Büyük zat beytiyle: Dünyanın alayişine (gösteriş) kıymet vermediğini bildirerek öldükten sonra mezarının böyle mualla (yüksek) kubbeler altında değil, irfan sahiplerinin sinelerinde gömülü olmasını istemiş idi.

Filhakika (gerçekten) Koca Pir yalnız yeşil kubbe altında yatmasıyla değil, istedikleri gibi şimdiye kadar ariflerin, aşıkların saf sinelerinde ulviyet ve ruhaniyeti ile yer tutmuştur. Bundan sonra da saf kalplerde ebediyen hürmetle, muhabbetle yaşayacaktır.

Bu mukaddes mahalin dış kapısından avlusuna girdiğimde, gözümün önünde beliren öbek öbek muhtelif çiçeklerle bezenmiş kameriyelerden intişar (yayılan) eden cazibedar kokular, şadırvanların ahenktar nağmeleri, mevkiin samtü-sükune (susma) bürünmüş ruhaniyeti bütün varlığıma nüfuz eder kendimi tarife sığmaz bir başka alemde bulurdum.

Mevlana'nın huzurlarına hürmetle girdiğim zaman, ruhum uhrevi bir hayata dalıp gider ve bir istiğrak (dalma) içinde bulunurdum...

Meşrep ve mesleki aşk-u-takvayı terennüm eden ve mesnevi ve Divan-ı Kebir ve sair muteber eserleri ile insaniyetin maddi, manevi itilasına (yücelme) çalışan bu büyük İnsanın yüksek hüviyetini anlamak mümkün değildir.

Yalnız Molla Cami'nin Mevlana hakkındaki şu kıtasını zikretmekle iktifa ederim:

''Maneviyat cihanının biricik sultanı olan Hazreti kadir ve kıymetinin büyüklüğüne bürhan olarak mesnevi kafidir. O çok yüksek zatın vasfına ben ne diyeyim: Peygamber değildir fakat kitabı vardır'' Molla Cami.

Faik SOYMAN / 1943

Mevlana'nın Tasavvufu ve Avrupa İdealist Filozoflarıyla bir Mukayesesi

Mevlana gibi Şark ve Garb'ın en büyük dahisinin tasavvufi fikirleri üzerine söz söyleyebilecek kudrette olmadığımı bilirim. Fakat bir Alimin yanında bir ilim muhibbi,(içerik) bir büyük sanatkarın madununda (alt aşamada bulunan) bir amatör bulunduğu gibi ben de nihayet bir meraklıyım, ve sözlerimin kıymeti de ancak o kadardır, ve bu teselliyle mevzua giriyorum:

Mevlana'nın tasavvufu ve Mevlana bir filozof mudur ?

Mevlana'nın tasavvufunu izah için felsefe ile tasavvuf arasında bir biriyle hiç münasebeti olmayan derin başkalığı tebarüz (belirtme) ettirmek lazımdır.

1-Felsefe, eşyanın mahiyetine nüfuz için alimlerin araştırmalarından çıkan neticeleri terkib etmeyi esas tutarak nihayet, akli neticeler elde ettiği halde tasavvuf; aklı, bilakis hakikate vusul (ulaşma-varma) için bir ayak bağı olabilir. Şöyle ki: Psikolojiye göre akıl ve idrakin esası ihsaslardan ibaret olup alemle irtibatımız ancak bu vasıtalarla olduğu halde tasavvuf bunun büsbütün aksine olarak hasseleri (duyuları) asıl hakikati sezmenin derin bir hali olarak tanır.

2-İlim nihayet bir mekan ve bir zaman içinde tecrübe ve müşahededе (gözlem) bulunur, ve düşüncelerimizin temeli olarak benliğimizde bir takım makulat (cegorie) mevcuttur ki bunlar madde ile münasebette bulunan aklın unsurlarıdır. Halbuki tasavvuf da zaman ve mekan, keyfiyet ve kemiyet, (nicelik)

münasebet vesaire gibi mefhumlar (kavramlar) yoktur. Görülen şey ancak (vücud-u-mutlak) [80] a bağlı izafi bir oluştur.

3-Nihayet ilimin metodu tercüme ve müşahede olduğu halde tasavvufun yolu kalbin tasfiyesi, rızayiyat, hal, iman, vecd-üistiğrak'tır.[81] Görülüyor ki metod itibariyle ilimle veya ilim felsefesiyle tasavvufun ve binnetice feylezof ile mutasavvıfın hiçbir münasebeti yoktur. Yalınız şurasını derhal söyleyelim ki ilim, tasavvufun daha yüksek merhalesine vusul için bidayede (başlangıç için) en mükemmel bir alettir. Fakat bir Mevlana kadar olmak için ilimden, yüksek bilgiden sonra tasavvufa intikal daha başkadır. Bidayide dedim. Bizzat tasavvufun metoduyla hak ve hakikatlerle karşı karşıya veya onun içinde müstehlik (tüketici) bir hal iktisab (kazanma) edildiği zaman ilim varlığımızdan sıyrılmıştır.

Tasavvuf hakkında şu istitratı (söz gelmişken) yaptıktan sonra şimdi Mevla'nın tasavvufi aşkına geçe biliriz ki hiçbir mutasavvıf bu dahilerin dahisi kadar fikir ve hal alemine müessir olmamıştır. Çünkü diğer tasavvuf erbabı mesela: Şeyhi ekber Muhiddin-Arabi [82] büyük bir cezbe içinde yazdığı veya

80 **Vücud-u Mutlak**; Sofilerin büyük bir kısmına göre Tanrı, zatiyle var olan ve hiçbir şeyle mukayyet bulunmayan "Vücud-u Mutlak — Mutlak Varlık" tır. Her şey, ondan var olduğu için asıl var odur ve varlık onundur.

81 **Vecd u istiğrak** (manevî duygulardaki coşku), sûfînin hissettiklerini normal, alışıldık, sıradan ifadelerle dile getirmesini yeterli görmez. Bu nedenle sûfî de ister istemez mecaz ve istiarelere başvurarak duygu ve düşüncelerini dile getirir. Daha doğrusu, sûfî, düşüncelerini duygu formunda kavrar, duygu ile düşünceyi gönlünde birleşmiş halde bulur, düşünürken duyar, duyarken düşünür.

82 **Muhyiddin İbn-i Arabi,** Muvahhidun döneminde 27 Ramazan 560'da Mursiye (Murcia), İspanya'da doğdu. Bilinmeyen bir sebeple 8 yaşında ailesiyle birlikte İşbiliye'ye (bugünkü Sevilla) geldi (muhtemelen babasının memuriyeti nedeniyle). Ailesi Arap Tayy kabilesine mensuptu. Yakın cedleri hakkında fazla bir şey bilinmiyorsa da, anne ve baba tarafından nüfuz ve itibar sahibi kimseler olduğu anlaşılıyor. Akrabaları arasında tasavvufî bilgilere sahip kimseler vardı. İlk tahsilini bu şehirde yaptı, uzun bir süre burada kaldı. Çocuk yaşlarında 'Ahmed İbnu'l-Esirî' adında genç bir Sufi ile arkadaş oldu. Hakkındaki kayıtlara göre İbnu'l-Arabî, bu tahsil sırasında bir aralık Halvet'e çekilen İbnu'l-Arabi, halvetinden keşf yoluyla edindiği çeşitli bilgilerle çıkmıştır. Endülüs'de bir süre

daha kaldıktan sonra, seyahate çıktı. Şam, Bağdad ve Mekke'ye giderek orada bulunan tanınmış alim ve şeyhlerle görüştü. 1182'de İbn-i Rüşd ile görüştü. Bu görüşmeyi eserinde anlatır. Bu İbnu Rüşd'ün bilgi'nin akıl yolu'yla elde edileceğini söylemesiyle meşhur olduğu yıllardır. 17 yaşındaki genç Muhyiddin gerçek bilgi'nin sadece aklımızdan gelmediğine, böyle bir bilginin daha çok ilham ve keşf yoluyla elde edilebileceğine inanmıştı.

Bu senelerde 'Şekkaz' isminde bir şeyh'le tanıştı. Bu zat küçük yaşlardan itibaren ibadete başlayan, Allah korkusu taşıyan, hayatında bir kerecik olsun 'ben' dememiş olan ve uzun uzun secde eden bir kimsedir. Muhyiddin o ölene kadar onunla sohbete devam etti. 1182-1183'de İşbiliyye'ye bağlı Haniyye'de 'Lahmî' isimli bir şeyhden, bu zatın adını taşıyan bir mescidde Kur'an dersi aldı. 1184-1185'de 'Ureynî' isimli bir şeyh'le tanıştı. Eserlerinde Ondan ilk hocam diye bahseder, çok faydalandığını söyler. 'Ureynî', Ubudiyet [kulluk] meselesinde derin bir bilgiye sahipti. Bu yıllar'da 'Martili' adlı bir şeyhten de istifade etti. Ureynî O'na:'Sadece Allah'a bak' derken Martili'Sadece Nefsine bak, nefsin hususunda dikkatli ol, ona uyma' diye öğüt vermişti. Martili'ye bu zıt önerilerin içyüzünü sordu. Bu zat, kendi nasihatinin doğruluğunda ısrar edecek yerde, 'Oğlum, 'Ureynî"nin gösterdiği yol, doğru yolun ta kendisidir. Ona uyman lazım. Biz ikimiz de, kendi halimizin gerekli kıldığı yolu sana göstermişizdir' dedi. Bu yıllar'da İşbiliyye'de Kordovalı Fatma adında yaşlı bir kadına (tanıştıklarında 96 yaşındadır) 14 sene hizmet etti. Bu kadın, erkek ve kadınlar arasında müttaki ve mütevekkile olarak temayüz etmişti. Çok iyi bir kimseyle evliydi. Yüzünün İbn Arabi'nin bakmaktan utanacağı kadar güzel olduğu söylenir.

1189'da Ebu Abdullah Muhammed eş-Şerefî adında biriyle tanıştı. Kendisi doğu İşbiliyye'li olup, Hatve ehlindendi. Beş vakit namazını Addis Camii'nde kılan bu zatın ibadete aşırı düşkünlüğünden namaz kılmaktan ayaklarının şiştiği söylenir. Arabi, İşbiliyye'deyken (1190) hastalanıp okuma kabiliyyet'ini kaybetti. İki yıl bu halde kaldıktan sonra 589'da (Hicri) Sebte Şehri'ne giderek orada ahlak makamına erdiğini söylediği İbnu Cübeyr ile tanıştı. Bir süre sonra İşbiliyye'ye döndü. Aynı yıl Tlemsen'e geldi. Burada Ebu Medyen (ö.594)[1] hakkında gördüğü bir rüyayı anlatacaktır. 1196'da Fas'a gitti. Orada yaptığı Seyahatler sırasında büyük şöhret kazandı. 1198'de tekrar Endülüs'e geçti. Gırnata Şehri dolaylarındaki Bağa kasabasında Şekkaz isimli bir şeyhi ziyaret etti. Onun Tasavvuf yolu'nda karşılaştığı en yüce kimse olduğunu söyler. 1199-1200'de İlk defa Hac için Mekke'ye gitti. Orada [el-Kassar] (Yunus ibnu Ebi'l-Hüseyin el-Haşimi el-Abbasi el-Kassar) isimli bir şahıs'la sohbet etti. Hac'dan sonra Mağrib'de, oradan da Ebu Medyen'in şehri olan Becaye'de bulundu. Bir süre sonra tekrar Mekke'ye geldi ve "Ruhu'l-Quds", "Tacu'r-Rasul" adlı eserler'ini yazdı. 1204'de Medine, Musul, Bağdad'da bulundu. Musul'da, "et-Tenezzülatu'l-Musuliyye" yi yazdı. Musul'dan ayrıldıktan sonra Konya'ya geldi. Orada tanıştığı Sadreddin Konevî'nin dul annesi ile evlendi. Konya'da iken "Risaletü'l-Envar" ı yazdı. Selçuk Meliki tarafından hürmet ve ikram gördü. Sonra Mısır'a geçti. Orada Futuhat-ı Mekkiye'deki sözlerinden ötürü Mısır uleması tarafından hakkında verilen idam fetvasıyla yüzyüze gelince gizlice oradan kaçtı.Tekrar Mekke'ye geldi ve burada bir süre kaldı. Bağdad ve Halep'de bir süre dolaştıktan sonra 612/1215 de tekrar Konya'ya geldi. 617 de Şam'a yerleşti. Zaman zaman civar şehirlere seyahatler yaptı.Şam'da kendisinin Fütuhat'tan sonra en büyük eseri ola-

mülhem (içe doğan) bulunduğu ''Füsus'' unda yalnız tasavvufi hakikatlerin büyük sırlarını yine bir esrar perdesine büründüğü halde Mevlana Mesnevi'sinde hem tasavvufu büyük bir kudretle anlatmış hem de insanlığı insanlıkta tekamülün yollarını göstermiştir.

Ayrıca da asıl vecd-ü-istiğrakın, asıl aşkın mahsulü olan ''Divan-ı Kebir'' i ile de kendi ulvi varlığına dönmüştür. İşte Mevlana'nın büyüklüğü ve alemşümul bir dahi oluşu bu iki cephedeki kudretindendir. Malumdur ki peygamberlerde iki sıfat vardır. Birisi velilik diğeri nebilik dir. Velilik kendi istiğrakı içinde ilahi keşiflerde bulunmak, nebilik ise halka dini ahkam tebliğidir.

İşte Mevlana'da bu iki sıfatı nefsinde cem etmiş olduğu için Molla Cami'nin **''Nist peygamber, veli dared kitap''** tavsifine hakkıyla liyakat kazanmıştır. Çünkü ''Kur'an'' dan sonra hiç bir kitap bu iki sıfatı kendinde toplayamamıştır.

Şimdi bahse avdet (döne biliriz) edebiliriz:

Mevlana bir ''Vahdet-i-Vucud'' çudur. Şöyle ki, bütün kainat ve eşya mutlak bir varlığa sahip değil ancak Allah'a izafetle mevcutturlar. Bir mebde'e ((başlangıca) istinaden var olan şey'in ise müstakilen vücudu yoktur. İzafi varlığı zamanımızın en büyük mutasavvıfı ''Avni'' bey [83] merhum şöyle bir teşbih (benzetme) ile ne güzel ifade buyurmuşlardır;

rak kabul edilen Fusus'u kaleme aldı(627/1230). İbn Arabi bu eseri rüya'sında Peygamber'den ümmetine aktarmak üzere aldığını belirtir. 638 de 22 R.Evvel'de (1239) Şam'da öldü. Kabri Şam şehri dışında Kasiyun dağı eteğindedir. 1516 yılında I. Selim, Şam'ı Osmanlı toprağı yaptığında oraya türbe, camii ve imaret inşa ettirdi. Medfun bulunduğu türbenin kubbesinde -İbn Arabi'nin kendisine ait olduğu iddia edilen- 'bütün yüzyıllar yetişdirdikleri büyük insanlarla tanınır, benden sonraki yüzyıllar benimle anılacak' mealindeki bir beyit yazılıdır.

83 **Ahmed Avni KONUK**: kadı alî-zâde ibrâhim efendi'nin oğlu balmumu taciri mûsâ kâzım efendi ile tacir buhârâlı hâfız mustafa efendi'nin kızı fatma zehrâ hanım'ın oğludur. 1868 [1285 h] yılında istanbul'da doğdu. 9-10 yaşlarında iken babasını ve birkaç ay sonra annesini kaybetti. öksüz kaldığı zaman mahalle mektebini (ilkokul) bitirmiş, bu yıllarda hıfzını bitirerek "hâfız" olmuş ve galata rüşdîyesine (ortaokul) gidiyordu. 1884 [1301 h]'de dârüşşafaka'nın

üçüncü sınıfına imtahanla kaydoldu, 6 yıl okuyup 1890 [1307 h]'da bitirdi ve şehâdetnâme aldı. aynı yıl, padişah ii. abdülhamid'in emri ile yirmi bir yaşında "ittihat postahanesi"nin galata'da bulunan "müdüriyet kalemi kâtipliği"ne 400 kuruş maaş ile atandı. 1898'de mekteb-i hukuk-i şâhâne'yi birincilikle bitirdi. 1909 [1327 h]'da "posta mesalih müdürlüğü"ne getirildi ve i. dünya savaşı sonuna kadar, işgal yıllarında da bu görevini yaptı. 1922'de istanbul'da kalmak şartı ile, ankara hükûmetinin posta umum müdür muavini oldu ve 8 yıl bu görevde kaldı. 1 eylül 1930'da umum müdürlük hukuk müşaviri oldu. isteği üzerine 1933 yılında emekli oldu. posta ve telgraf yüksek mektebi ile yüksek mühendis mektebi'nde (teknik üniversite) uzun yıllar postacılık kürsüsünü işgal etti. 19 mart 1938 [17 muharrem 1357] tarihinde vefat ederek merkezefendi mezarlığında toprağa verildi. ibnülemin'in belirttiğine göre "mülevvence hafif, siyah bıyıklı, za'if, orta boylu, biraz öne mail, halîm, müeddeb, gayretli, kıymetli bir zât idi". (inal, s. 41). öğrenimi ve mûsikî hayatı

1911'de ölen selânikli es'ad dede'den mesnevî okudu, farsça öğrendi ve icâzet aldı. arapça, farsça ve fransızca'yı mükemmel biliyordu. mûsikî hayatı dârüşşafaka'ya girişi ile, hoca zekâî dede efendi'den (1825-1897) ders almasıyla başladı. kirâmî efendi'den de meşk etti. gençliğinde zekâî efendi'nin talebesi olarak birkaç yıl, yakın arkadaşları dr. subhi ezgi ve rauf yektâ bey'le beraber çalışmışlardır. konservatuar'ın yayınladığı âyîn'lerin birkısmının güftesini türkçe'ye çevirmişti. rûşen ferit kam'ın ifadesiyle "...mevlevîlik tarîkatına girmiş, buradan aldığı feyizle tasavvuf, şiir, mûsikî gibi birbirine sıkı sıkıya bağlı irfan ve sanat yollarının hakikî ve samimî bir yolcusu olmuştu" (özalp, s.33). konuk, çok büyük bir tasavvuf bilginidir. 31 adet tasavvufî eseri bulunmaktadır ve 3 basılmış eseri konya müzesi kütüphânesindedir. eserlerinden bazılarının listesi aşağıda verilmiştir: mesnevî tercümesi ve şerhi; mesnevî'ye yapılmış tercümelerin en büyüğüdür (36 cilt ve 7534 sayfa). bu eser, mesnevî'ye yapılmış son şerhtir (gölpınarlı, s. 145). · hz. mevlânâ'nın fîh-i mâ fih'inin farsça'dan çevirisi. muhyiddin ibni'l arabî'nin fusûsü'l hikem'inin ve gene onun et-tedbîrâtu'l-ilâhîye'sinin arapça'dan tercüme ve şerhleri. fahrüddîn 'irâqî'nin leme'ât'ının arapça'dan tercümesi . · ahmed oğlu ferîdûn'un risâle-i sipehsâlâr'ını farsça'dan tercüme ederek "menâkib-i hazret-i mevlânâ celâleddin rûmî" adıyla türkçe'ye tercümesi (basım ist. 1331) (gölpınarlı, s. 14). ahmed avni konuk, ayrıca elimizdeki en iyi güfte mecmualarından birisi olan hânende'nin toparlayıcısıdır; bu eser 1899 [1317 h] yılında istanbul mahmudbey matbaası'nda basılmıştır. 720 + 38 (fihrist) + 8 (bestekâr resimleri) = 766 büyük sayfa ve çift sütunludur. başında kısa nazarî bilgi, 95 makamdan da 2706 parça eserin güftesi vardır. 1890 [1306 h] yılında bestelediği karcığar-yürük aksak şarkısı ilk bestesidir. konuk'un bilinen eserleri toplam 41 parçadır: 3 mevlevî âyîn'i, 1 kâr-ı nâtık, 3 kâr, 8 beste, 5 ağır ve 5 yürük semâî ile 16 şarkı. dilkeşîde ve bend-i hisâr makamlarını terkîb etmiş, dilkeşîde ve râhatu'l-ervâh makamlarından da birer klâsik fasıl bestelemiştir. 119 makamlı kâr-ı nâtık'ı, günümüzde kullanılmayan makamları da içeren ve sırasıyla devr-i revân, düyek, müsemmen, ağır aksak, yürük semâî, ağır evfer, aksak semâî ve yürük semâî usûlleri ile bestelenen önemli bir eserdir. önemli bir özelliği ise artık kullanılmayan makam ve usûlleri edvâr kitaplarındaki tariflerine göre yeniden ele alıp kullanmasıdır"

Mesela: Buz**, Kar, Buhar; nihayet ''Su'' yun birer arızı sıfatlarıdır, birer istihalesidir.(biçim değiştirme) Bunlar ancak suya istinaden mevcutturlar ve hiç birinin varlığı sabit değildir.** Bu hakikati Cenabı Pir:

''Biz Ademleriz, bizim varlığımız da Ademdir. Sen fanilikte görünen bir ''Vücud-ü-mutlak'' sın.'' Beytiyle ifade buyururlar ki buna nazaran varlık diye gördüğümüz bütün eşya asıl vücud-u-mutlakın bizdeki arızi (dıştan gelen) sıfatlarının istihalesinden (biçim değiştirme) ibarettir. Biz ancak Onunla varız...

İnsana gelince: İnsan, kainatta dağınık olan sıfatı-ilahiyeyi tamamen kendi nefsinde toplamak itibariyle mahlukatın ekmelidir.(en uygun) Tabii bu hakikate vasıl olabilirse...Onun için Mevlana Celaleddin:

''O sensin, onun varlığını kendinde ara.''

''Benim nakşım senin nakşında avaz veriyor (yani var oluyor). İttihat itmekte ben, sen; sen de ben sin...''

Beyitleriyle insan kemalinin ne kadar yüksek olduğunu ifade buyuruyorlar.

Şimdi bu mutlak varlığa vusul ve ittihadın acaba yolu nedir ?..

Bunun için evvela bizi bu madde alemine ve mutasavvifenin görüşüyle yokluğa bağlayan alemden, akıldan, şehvetten geçmek lazımdır. O akıl ki cüzidir (pek az) ve bize ancak aleme irtibatımızın şuurunu vermektedir; mahduttur (sınırlanmış) ve hakikatte vusule manidir. Nitekim Cenabı Pir:

''Senin aklının aklı iç, ve senin aklın ise posttur, Hayvan midesi daima post arar.''

''Akıl, Şehvetin zıddıdır. Kim ki şehvet tutar onda akıl okuma (yani arama)...''

''Feylezof makulata (çeşitler) bağlanıp kaldığı halde Mutassavife (Akl-ı-kül) [84] ün şehsuvarı olmuştur.'' Buyuruyorlar.

Yalnız şurasını kısaca izah edeyim: Şehvetin aklın zıddı olması mutasavvifenin (Akl-ı-Kül) dediği akla matufdur. (yöneltilmiş) Yoksa akl-ı maaş (yani maddi aklın) zıddı olamaz. Belki onun kamçısıdır. Çünkü şehvet, enerjinin en şiddetli kaynağı olmak itibariyle cesaretin ve binnetice inkılapların zuhuruna sebep olur. Yalınız yüksek hakikatler, yüksek tefekkürler için o hakikatten bir engel olmaktadır. Çünkü şehvetin gözler döndürücü cebri karşısında asıl hakikati görmek mümkün olamaz. İşte Fahr-i-Evliya efendimizin şehveti akla zıt demeleri bu noktadandır. Ne hacet, zahiri alemde de bu böyle değil mi ? İnanın yüksek kemali şehvetin cebrettiği çok genç yaşta olamıyor. Akl-ı-kamil biraz da yaş meselesidir. Yaş meselesidir amma İlimle tetebbile (uğraşmak) hakikatin taharrisiyle (araştıma) geçen yaş meselesidir. Yoksa arifi-hakikat efendimizin:

''Akıl, yalnız sakal ve baştaki aklık değildir.''

Hulasa (özet): bu aklın ihata (kavrayacağı) edebileceği şeyler ancak harici aleme taalluk (ilgi) ederler. Psikolojiye göre akıl, ihsasların terkibinden doğan bir idrak kuvveti değil mi ? Biz o halde beş hissin beş penceresiyle harici aleme bağlıyız. Aklın kendini bilmesi ve nihayet bizatihi kendimizi idrak için aklın aklını bulmak lazımdır. İşte o vakit hasselerin mutaları olan beş hissi ve onun aksettiği mekan ve nihayet idrak dediğimiz kışri

84 **Akl-ı küll**, tasavvuf düşüncesinde, kendisini yaratanı kavramayı başarmış olan akıldır.
Sufizm'de akıl üçe ayrılır:
Akl-ı maaş, sadece yeme-içme aklıdır. Nefsin hüküm sürdüğü hayvani akıl ıolarak da nitelenebilir.
Akl-ı maad, korku duyan ve duyduğu korkunun neticesinde dinin emir ve yasaklarına boyun eğmiş akıldır. İlkine yeğlense de bu akıl da insanı kemale erdirmez.
Akl-ı küll, kamil akıldır. Kendi yaradılış gayesini kavramış ve buna uygun hareket eden, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan kamil insanın aklıdır.

(dış) taakkuller (hatırlatıcı) hiç oluyorlar. O vakit ne hasse var, ne mekan var, ne de o mekan üzerinde düşünen akıl var. Hepsi helak olmuştur. O vakit yalnız her şeyi muhit olan ben varım.

İdrakini istediğim, bizzat bende mevcut. İşte buna kendini bilmek derler ki, irfan budur.

Nitekim arif-i-hakita efendimiz:

''ircii,(eski-öz haline gelmek) hitabını işitmek için hissiz, kulaksız, fikirsiz olmak lazım, yani hasselerin mahsüllerini eritmek gerektir.''

''Sen mekanisin (cisimdesin), senin aslın lamekandadır. Bu dükkanı kapa ve onu aç''

''Aşk beş hissin ve altı cihetin işi değildir. Bunlarla yar cezbedilmez.'' Nitekim mekanın refi (yüce) sadedinde buyururlar ki alt ve üst, ön ve ard tenin vasvıdır. Ruşen (parlak) olan can için cihetler yoktur.

O halde acaba bu nasıl kazanılır ? Yukarıda söyledik ki ilmin metodu tecrübedir. Tecrübe hasseleri, aklı, terkibi zihniyeti icap ettirir. Tasavvuf ise bunların hepsini kaldırıyor, ve bunların hepsinden geçmek talebinde bulunuyor. Çünkü maddi, veya tasavvuf tabiriyle cüzi akıl vasıtası ile marifetullaha imkan yoktur. O halde hakikatin idrak tariyki nedir ?...Tasfiyei-kalp'tir, (kalbi temizlemek) cezbedir, istiğraktır.(içine dalma) Bununla İnsan cüz'den kül'le, hususiden umumiye giderek kesret biter, şuur, benlik Allah da müstehlik (tüketici) olur. İşte yol budur.

Şimdi gelelim Mevlana'nın Avrupa filozofları ile mukayesesine:

Yukarıda söylenmiş di ki ilim veya ilim felsefesi ile ''Mistisizm'' [85] başka esaslara tabidir.

85 **Mysticism** Yunanca μυστικός (mystikos) yani Eleusis Gizemlerine "katılan kişi" (initiate) ve gizemlere katılım anlamına gelen μυστήρια (mysteria) terimiyle ilişkilidir. Sözcüğün kökeni hakkındaki görüşlerden biri Yunanca'da dudak ve gözleri kapamak anlamına gelen mueinden geldiği yönündedir. Ancak günümüzde mistisizm sözcüğü Eleusis gizemlerinden daha çok Neoplatoncu

Ta kadim Yunan'dan beri bu iki cephe mevcut olduğu gibi Avrupa filozofları arasında da ''Mistik'' esaslara dayananlar veya her ikisini mezcedenler (ikisini de karıştıran) çoktur. Mesela: Kadim Yunanistan'ın ''Heraklit'' [86] ve ''Platon'' [87] u bu ikisini telif

manevi gerçek veya Tanrı ile doğrudan deneyim, sezgi veya içe bakış yoluyla özdeşleşme veya yeni bir idrak düzeyine varma anlamında kullanılmaktadır. Bu deneyim yoluyla bilgeliğe ulaşılır.

86 **Heraklit;** Herakleitos'un hayatı hakkında hemen hemen kesin olan hiçbir şey bilinmemektedir. Yaşamına ilişkin pek çok bilgiyi Diogenes Laertios'tan öğreniyoruz. İyonya'nın sonuncu ve en büyük filozofu olan Herakleitos'un Bloson'un oğlu olduğu ve İ.Ö. 540 civarında Efes'te doğmuş olduğu söylenmektedir. Apollodoros'a göre 69.Olimpiyatta sivrilmiştir. (İ.Ö. 504-501) Efes'te kral-rahipler veren bir aileden geldiği anlaşılmaktadır. Antisthenes bu görevi kullanma sırası Herakleitos'a geldiğinde, bu hakkını kardeşine bıraktığını söyler. Kendisinin çağdaşları ile karşıtlık içinde bulunduğunu görmüş ve topluluk içinde yaşamaktan uzaklaşmıştır. Bu büyük filozofun söylediklerinden döneminin siyasal durumundan hoşlanmadığı ve sert bir dille bu durumu eleştirdiği anlaşılıyor. Yalnızca siyasal durumu değil, kendi yurttaşlarını da eleştiriyor. Arkadaşı Hermodoros'u sürgüne yolladıkları için Ephesos'lulara şöyle diyor: " Bütün yetişkin Ephesoslular kendilerini asıp kenti çocuklara bıraksalar iyi olur; çünkü onlar 'hiç kimse bizden çok değerli olmamalı; böyle biri varsa, gitsin, başka yerde başkalarının arasında yaşasın!' diyerek, aralarındaki en değerli adamı , Hermodoros'u sürgüne yolladılar." Yurttaşları ondan kanunlar yapmasını isteyince, kent artık kötü yönetim biçiminin hakimiyetinde olduğundan bu isteği geri çevirmiştir. Herakleitos'un zenginleşmiş yeni sınıfa karşı duyduğu nefreti şu fragment'ten anlıyoruz: "Hiç eksik olmasın zenginliğiniz Ephesos'lular. Olmasın ki alçaklığınız belli olsun".

87 **Platon** ya da Eflatun Plátōn; MÖ 427 - MÖ 347), Antik klasik Yunan filozofu, matematikçi ve batı dünyasındaki ilk yüksek öğretim kurumu olan Atina Akademisinin kurucusu. Bu akademi aynı zamandan günümüzdeki modern üniversite oluşumunun başlangıcı olarak da kabul edilir. Platon, akıl hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte bilim ve Batı felsefesinin temellerini attı. Platon, Sokrates'in öğrencisiydi. Sokrates'e ilişkin bilgilerin çoğu Platon'un diyaloglarından edinilmiştir.Asıl adı Aristokles olan düşünür, geniş omuzları ve atletik yapısı nedeniyle, Yunanca Platon (geniş) lakabı ile anıldı ve tanındı. Platon'un felsefesini, beş önemli kuram içerisinde toplamak mümkündür. Bunlar, "bilgi", "idealar", "ruhun ölümsüzlüğü", "evrendoğum" (Cosmogonie, Cosmogony - Evren'in oluşumunu inceleyen bilim dalı) ve "devlet" ile ilgili kuramlarıdır. Platon, bütün yaşamı boyunca hocası Sokrates'den edindiği ilham ile gerçek bir ahlakçı olarak kalmış, tüm bu kuramları, etik ağırlıklı görüşlerle irdeleyerek geliştirmiştir. Sokrates ve Platon'a göre felsefenin ana ereği, insanın mutluluğu ve yetkin yaşamının sağlanmasıdır. Yetkin bir yaşam, ancak erdemli

ediyorlar. Müteehhir (güvenilir) filozoflar arasında ise mesela: İngiliz filozofu (lok-locke 1632-1704),[88] (Hum-Hume 1711-1776)

bir hayat sürmekle elde edilebilir. Erdemin temeli "bilgi", özü "idealar kavramı", gerekçesi "evrendoğum", güvencesi "ölümsüzlük", yaşamsal sığınağı "devlet"tir. Platon, elli yıllık uzun bir süre boyunca bu kuramsal yapıyı düşünmüş, ilintili felsefi meselelerle didişmiş ve bu arada görüşlerini düzeltip olgunlaştırmıştır. Bu yüzden Platon felsefesinin incelenmesi açısından en akılcı yol, bu değişim ve gelişmeyi takip ederek, öğretinin geçirdiği evreleri anlamaya çalışmaktır.

88 **John Locke** (29 Ağustos 1632 – 28 Ekim 1704) İngiliz klasik liberal filozof. 17. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biridir. Düşünce özgürlüğünü, insan eylemlerini akla göre düzenlemek anlayışını en geniş ölçüde yayan ilk düşünür olduğu için Avrupa'daki aydınlanma ve Akıl Çağı'nın gerçek kurucusu olarak kabul edilir. John Locke'a göre insan zihni doğuştan boş bir levhadır. Daha sonra bu zihin deneyimle birlikte dolar. Locke, bütün eserlerinde gelenek ve otoritenin her çeşidinden kurtulmak gerektiğini, insan hayatına ancak aklın kılavuzluk edebileceğini ileri sürer. Bu düşünceleriyle Liberalizm'in, tabii bir din anlayışının, Rasyonel Pedagoji'nin öncüsü olmuştur. Mutlakiyet yönetimlerini ilk sarsan kişi olarak tarihe geçmiştir, mutlakiyet yönetimine açtığı sarsıntılar sonucunda zamanla derin yarıklar oluşmuştur ve üç büyük devrimin temelleri oluşmuştur. İngiliz, Amerikan ve Fransız devrimlerinin temelini oluşturan filozof olarak akıllara yer etmiştir. Doğal hukuk doktrinini savunanlardan biridir (Diğerleri: Jean Jacques Rousseau ve Thomas Hobbes). Locke için dünya ile ilişiği kesmek ve deneyim sayesinde kişi bir şeyler öğrenebilir. İnsan sezgisel herhangi bir bilgiye sahip değildir. Dünyevi, deneye dayanan ve sistemli bir düşünce biçimini benimsemiştir. Dini dogmaların bu düşünce sisteminde yeri yoktur. İnsanın bu noktada görevi onun içinde yaşadığı dünya ile sınırlıdır. Sadece insanda bulunan kendini sevme duygusu ve aklın işleyişi ahlakın doğuşunu beraberinde getirmiştir. kabul etme bu felsefi temellerle vardır. Bir yönetici, otoritesini yönettiği insanların rızasına borçludur. Hükümetler niçin vardır? Bu sorunun cevabı Locke'a göre doğa durumu ile açıklanabilir. Doğa durumu, yeryüzünde hiçbir siyasi topluluğun olmadığı bir duruma karşılık gelmektedir. Üstünlüklerin ve ve karışıklıkların artması yaşamı olumsuz etkiler ve insanlar bir araya gelerek siyasi toplulukları oluştururlar. Hükümdarlara ve güçlü siyasi yöneticilere bu durumda itibar edilir. İtimat bu noktada önemlidir. Yöneticinin otoritesi mutlak değildir ve karşılıklı itimat ile toplumsal sözleşme oluşturulmuştur. İktidar, kaynağını buna ve bu sürece borçludur. İnsanın hürriyeti ulusun kabullenişi ile kurulmuştur. Yasalarla, bu güven kayıt altına alınır. Bu benimseme aynı zamanda bu güvene ihanet eden yöneticiyi görevden uzaklaştırma hakkını da içerir. İnsan hakları Locke'a göre yaşam, hürriyet ve mülkiyet olarak özetlenebilir. Bu hakların uygulanması, korunması hem yasalarla hem de kurumlarla sağlanır. Bağımsız bir yargı sistemi de bunların tümü-

[89] İnsan dimağı bir (tabiraz) dan ibaret olup ihsaslardan gelen tecrübelerle aklın tekevvün ettiği, binaenaleyh müspet ilim haricinde bir felsefe tasavvurunun gayrı ilmi olacağı iddia edilmekte olduğu halde buna karşı ''İdealist'' ler den (Dekart-Descartes 1596-1650),[90]

nü kapsar. Hürriyet ile ilgili olarak ise, bir insanın özgürlüğü, başka bir insanın özgürlüğüne zarar gelebilecek noktada sona erer. Siyasi bir toplumsa özgürlük yasaların hükmüne bağlıdır. Mutlak değil, sınırları çizilmiş bir özgürlüktür. İlk kitaplarını siyasi nedenlerden ötürü isimsiz yayınlamış ve hiçbir zaman bu eserlerin kendisine ait olduğunu kabul etmemiştir. Descartes'tan etkilenmesine rağmen ona hiçbir zaman benzememiş; zihnin özünün düşünme ve zihnin özünün yer kaplama olduğu biçimindeki iki temel ilkesine karşı çıkmıştır. Gassendi'nin görüşleri ile Deneme'nin birçok bölümü arasındaki benzerlikler salt rastlantı olamayacak kadar büyüktür, öyle ki Leibniz, Locke için Gassendici demiştir. İnsan zihninin başlangıçta bir Tabula Rasa oluşu, Locke'taki "bütün niteliklerden yoksun ak kâğıt" ya da "boş oda" önermelerinin aynıdır.

89 **David Hume**, (d. 26 Nisan 1711 – ö. 25 Ağustos 1776). İskoç filozof, ekonomist ve tarihçi. İnsan zihninde olup bitenleri Newton'un deneysel yöntemini uygulayarak, yeni bir insan bilimi kurmayı ve geliştirmeyi öneren Hume, tüm iyi niyetine ve yüksek amaçlarına rağmen, İngiliz empirizminin temel tezlerini koruduğu için son çözümlemede kuşkuculuğa düşmekten kurtulamamıştır. Bizim yalnızca, kendi zihnimizde doğrudan ve aracısız olarak tecrübe ettiğimiz ideleri, duyum ve izlenimleri bilebileceğimizi, bilgide kendi zihnimizin ötesine geçemediğimizi ve bundan dolayı herhangi bir şeyin insan zihninden bağımsız olarak varolduğunu söyleyemeyeceğimizi belirten Hume, insan zihnini bilgi bakımından analiz ettiği zaman, insan zihninin tüm içeriklerinin bize duyular ve deney tarafından sağlanan malzemeye indirgenebileceğini görmüştür, bu malzeme ise algılardan başka hiçbir şey değildir. Kısacası, David Hume düşüncenin insanlıktaki en önemli şey olduğunu söyleyen bir insandır. Gilles Deleuze'e göre, "Hume için söz konusu olan zihin psikolojisini, zihnin duygulanımlarının psikolojisiyle ikame etmektir. Zihin psikolojisi imkânsız, kurulamaz olandır, çünkü nesnesinde ne gerekli istikrarı ne de gerekli evrenselliği bulabilir; insanın gerçek bilimini yalnızca bir duygulanımlar psikolojisi kurabilir."

90 **René Descartes** (d. 31 Mart 1596 - ö. 11 Şubat 1650) Fransız matematikçi, bilimadamı ve filozof. Batı düşüncesinin son yüzyıllardaki en önemli düşünürlerinden biridir. Skolastik düşünceden sıyrılışın, bir başka deyişle Modern Felsefe'nin Descartes ile başladığı kabul edilir. Descartes, 1628'den itibaren, 15 yıl süren geziler, savaşlar ve serüvenlerden sonra yerleştiği Hollanda'da, batı düşüncesini altüst eden bir felsefe sistemi kurdu. Öğrendiğinin, gördüğünün,

(Kant-Kant 1724-1804) [91] ve bilhassa (Malbıranş-Malebranche 1638-1715),[92]

duyduğunun, inandığının hepsini birden büsbütün silerek, her şeyden kuşkulanmaya başladı. Yalnız tek bir şeyden emindi: düşüncenin varlığı. Buradan hareketle, evrenin açıklamasını yaptı. Metot üzerine konuşmada hep karmaşıktan basite inerek, gerçeği kuşatmaya yarayacak kuralları bir bir saydı. Felsefeyi, bütün inceleme kitaplarının Latince yazıldığı bir çağda, Fransızca yazarak ve «sağduyu dünyada en iyi bölüştürülmüş şeydir» diyerek, herkesin, uzman olmayanların bile anlayabileceği bir duruma indirgedi. Descartes her tür araştırmanın pratik niteliği üzerinde ısrarla durur. Ona göre en önemli bilimlerden mekanik, insanlara yardım edecek makineleri yapma sanatı; tıp, vücudu ve ruhu tedavi etme sanatı; ahlâk, mutlu yaşama sanatıdır. Descartes, zamanının bilginleriyle, hükümdarlarıyla ve soylularıyla ilişkiler kurmuştur. Ona hayran olan İsveç kraliçesi Cristina, Descartes'ı sarayına davet etti. Descartes, elli dört yaşında Stockholm'de öldü. Şüpheciliğe farklı bir yaklaşım getirir. Septik şüphe. Metodik şüphe. Ona göre septik şüphe anlamsızdır. Olması gereken metodik şüphedir. Metodik şüpheyi şu şekilde uygular: Önce tanrıdan, çevreden, kendinden ve başka insanlardan şüphe eder. Bunu şüphe edemeyeceği son sınıra kadar götürür. Şüphe etmek düşünmektir. Düşünmek vârolmaktır. "Düşünüyorum o hâlde varım" noktasına ulaşır. Latince "De omnibus dubidantum" (Her şeyden şüphelen) en önemli sözlerindendir.

91 **Immanuel Kant**, 22 Nisan 1724 – 12 Şubat 1804 (Königsberg) tarihleri arasında yaşamış olan Alman filozofu. Alman felsefesinin kurucu isimlerinden biri olmuş ve felsefe tarihinin kendisinden sonraki dönemini belirleyici olarak etkilemiştir. Kant, eleştirel felsefenin babası olarak kabul edilir. Doğu Prusya'nın Königsberg (Kaliningrad) kasabasında doğdu. Hep burada yaşadı. Üniversite eğitimi sırasında birkaç yıl öğrencilere özel dersler verdi. Eğitimi sırasında Leibniz ve Woolf'dan etkilendi. 1755 tarihinde doçent derecesi aldıktan sonra üniversitede çeşitli sosyal bilimler alanlarında dersler vermeye başladı. Kant başlangıçta fizik ve astronomi alanında yazılar yazdı. 1755 yılında "Evrensel Doğal Tarih ve Cennetlerin Teorisi" adlı eserini yazdı. 1770 yılında Königsberg'de mantık ve metafizik kürsüsüne atandı. 1770'den sonra Hume ve Rousseau etkisiyle eleştirel felsefesini geliştirdi.12 şubat 1804'de Königsberg'te öldü.

92 **Nicholas Malebranche** 1638-1715 yılları arasında yaşamış olan Fransız filozofu. Malebranche, gerçek Hristiyan felsefesi olarak gördüğü Descartes felsefesine bağlanmış ve Geulincx gibi, zihin-beden ilişkisi üzerinde durmuştur. O, iki farklı özle tanımlandığı için, aralarında ortak hiçbir nokta bulunmayan ve bu nedenle birbirine bağlanamayan iki töz, yani zihin beden ilişkisi konusunda, Tanrı'nın ruha, bedensel süreçleri birer vesile ya da araneden olarak kullanmak suretiyle ideler koyduğunu, zihinle beden arasındaki gözle görülür bağın Tanrı'nın müdahalesiyle kurulduğunu savunan okkasyonalist görüşü geliştirmiştir. Gerçek bir neden olmanın yaratıcı bir nedensel güç olmak olduğunu

(Epinoza-Sponosa 1632-1677),[93] (Berkle-Berkeley 1684-1753) [94] gibi filozoflar daha ziyaze ''Düalist'' ve ''Spiritüalist'' dirler. Asrımızın büyük mütefekkiri (Bergson-Bergson 1859-1941) [95]

söyleyen Malebranche'a göre, hiçbir insan yaratıcı olamaz. Dahası, Tanrı yaratma gücünü insana aktarmış da değildir. Öyleyse tek ve gerçek bir neden vardır ve o da Tanrı'dır. Onun Hume'un görüşüne çok benzeyen nedensellik görüşünün mantıksal sonucu, "bizim her şeyi Tanrı'da gördüğümüz sonucudur, zira dış dünyadaki nesneler bizde, bir ide ya da düşünce meydana getiremeyeceği için, tüm idelerimiz Tanrı'dan çıkar. Bir şeyi bildiğimiz zaman, Tanrı'nın zihnindeki ideleri bildiğimizi söyleyen Malebranche'a göre, bizi aydınlatmak suretiyle, bir şeyi bilme olanağı veren Tanrı'dır.

93 **Baruch Spinoza** (d. 24 Kasım 1632, Amsterdam – ö. 21 Şubat 1677, Lahey), Benedictus de Spinoza veya Bento d'Espiñoza olarak da bilinmektedir. René Descartes ve Gottfried Leibniz ile birlikte 17. yüzyıl felsefesinin en önde gelen rasyonalistlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Zamanında anlaşılmayan pek çok filozof gibi Spinoza da yanlış anlaşılmanın ve doğru anlaşılmamanın muhatabı olmuş, tuhaf bir çelişkiyle hem en büyük din düşmanlarından biri sayılmış, hem de eserinin temel kaynağının Tanrı sevgisi olduğu söylenmiştir. Bunlarla birlikte Spinoza'nın tam bir bilge yaşamı yaşadığı belirtilebilir. En büyük eseri Ethica adlı kitaptır.

94 **George Berkeley** (1685 - 1753), dünyada yalnızca ruhların ve bu ruhların idelerinin varolduğunu, buna karşılık maddenin varolmadığını öne süren İngiliz düşünür. Dublin'deki Trinity College'de eğitim görmüş İrlandalı bir Protestandı. Bugün yakından bilinen bütün felsefi çalışmalarını (1709'da Yeni Bir Görme Kuramı Yönünde Deneme, 1710'da Beşeri Bilginin Prensipleri Hakkında Bir Eser ve 1713'te Hylas ile Philonous Arasında Üç Konuşma) henüz yirmili yaşlardayken yayımladı. Yeni Dünya'da yüksek eğitimi geliştirmek için çok uğraştı; bu amaçla üç yılını Amerikan kolonilerinde geçirdi. Rhode Island'daki çiftliğini ve kütüphanesini, 1701'de kurulan Yale Üniversitesi'ne bıraktı. Yale'in fakültelerinden birine onun adı verildi. California'daki Berkeley kenti de onun adını taşımaktadır. Berkeley 67 yaşında Oxford'da öldü.

95 **Henri-Louis Bergson** (18 Ekim 1859 – 4 Ocak 1941), Fransız filozof. Temel İlkeler: Temel eserleri arasında Essais sur les Donnees immediates de la Conscience (Bilincin Dolayımsız Verileri Üzerine Denemeler), Matiere et Memoire (Madde ve Bellek), Les Deux Sources de la Morale et de la Religion (Ahlak ve Dinin İki Kaynağı) ve L'Evolution creatrice (Yaratıcı Evrim) gibi kitaplar bulunan Bergson, Almanya'da doğup gelişmiş olan idealist felsefenin Fransa'daki temsilcisi olarak tanınır. Aynı zamanda, süreç felsefesi adı verilen felsefe türünün de en önemli temsilcilerinden olan Bergson, pozitivizmin ya da oldukça dar bir çerçeve içinde kalan bilimsel yorumların iddialarına şiddetle karşı çıkarken, insani ve tinsel değerlerin önemini vurgulamıştır. O, işte bu çerçeve içinde,

da nihayet müsbetciler gibi düşünmeye imkan bulamamıştır ki kısaca filozofların fikirlerini şöyle bir gözden geçirelim:

Dekart: madde ve ruh'u mahiyet itibariyle birbirinden tamamen ayıran bir düalisttir. Dekart'ın çok yüksek felsefesinin esasını şöyle toplaya biliriz. Dekart, tecrübeyi ilmin esası addetmekle beraber ilmin üstünde zihni bir kemal olduğunu ve onun hiçbir tecrübeye dayanmadığını beyan etmektedir. ''Düşünüyorum'' binaenaleyh ''varım'' dedikten sonra ''Allah'' fikri de tecrübeye müstenit (dayanan-yaslana) olmayarak zihne sanih (zihin ve düşüncede oluşup çıkan) olduğuna göre ''ALLAH'' da mevcuttur. Şu halde Dekart (hads) ı bütün malumatımızın mebdei (başlangıç) olarak almakta ve bizde tecrübeden akdem (daha önemli) bir takım kalbi ve Vehbi (tanrı yada yaradılış vergisi olan) (aprıyori-a-priori) kuvvetlerin mevcudiyetine inanmaktadır.

Dekart havsımızın mutaları olan ihsasların şahadetlerine emin olamayacağımızı, nitekim hasselerimiz kapalı olduğu halde rüyada her türlü ihsaslardan müteesir olduğumuz halde uyandığımız zaman bunların hiç birinin mevcut olmadığını, halbuki tefekkürde böyle bir aldanma olmayacağını söyler.

Netice olarak şuna veriyoruz ki ilim veya ilim felsefesi aklın tecrübeye dayanması ile taayyün (belirme) eder. Fakat idrak eden aklın, bizzat kendi kendini müdrik (anlamış) olmasının yolu, ilmin tecrübe metodu değildir.

Görülüyor ki Dekart'ın ihsaslar hakkındaki görüşü Mevlana'nın ve diğer mutasavvifenin yüksek sezişleriyle tamamen mutabıktır.

His ehlinin yani hasselerin mütalalarına dayananların nihayet tecrübeye müstenit (dayanan) ilimlerin kıymeti bir ağız bağından ibarettir. Onlar yüksek ilimden zevk olamazlar.

20. yüzyılda gelişen akla karşı başkaldırının önemli öncülerinden biri olmak durumundadır. Sezgiciliğin (entüisyonizm) de kurucusudur.

İdealistlerden Berkle'nin düşünceleri de nihayet Dekart'ın fikirlerinin aynıdır. Berkle'nin (İftikariye (idealizm)) diye şöhret alan felsefi mesleki de şöyle hulasa olunabilir: Eşyanın bizatihi bir hakikati yoktur. Onların varlıkları bizim düşüncelerimizle kaimdir yer değiştirir). Şu görüş de mütesavviyenin söylediklerinin muasır bir ifade şeklinden başka bir şey değildir.

Sonra (Occasionnalisme)[96] felsefesinin müessisi ''Malbranş'' ta aynı nokta-i nazarı şöyle ifade eder: Hasselerimiz vasıtası ile aldığımız malumatın eşyanın hakikatine nüfuz edemeyeceğini, bunlarla maddenin zati hakikatini değil ancak bize olan tesirlerini duyabiliriz.

Sebep meselesine gelince: Daima sebep ile asıl illeti ayıramıyoruz. Halbuki sebep, bir şeyin zuhuruna vesile olandır. Fakat o sebebin asıl bir müsebbibi, bir illeti-failiyesi vardır ki o, ALLAH'dır. Onun iradesi olmadıkça bizzat hiçbir şey yapmaya, hatta kolumuzu kımıldatmaya muktedir değiliz. Bu fikirler üzerine Cenabı Mevlana:

''Bu suri sebebi o mavevi sebep getirdi. Hakiyki sebebsiz süri sebep kendine nasıl hasıl olabilir.''

''Çerh'ın deveranı dünyevi bir sebeptir. Çerhı görüpte çerhı çevireni görmemek zillettir.''

Spinoza'ya gelince: Bu filozof tamamıyla mütasavvife gibi düşünüyor. Madde ile ruhu tamamıyla birleştiriyor ve diyor ki: Cisim ve ruh ALLAH'ın iki sıfatıdır. Bundan dolayı alemde ALLAH'tan başka hakiki cevher ve vücut yoktur; her ne görüyorsak her şeyin zımnında (kapalısında) O gizlidir.

96 **Occasionnalisme** :Vesilecilik, aranedencilik: Bütün olayların tek gerçek nedeninin Tanrı olduğunu öne süren, insana neden gibi görünen bütün öbür şeylerin Tanrının istencini yansıtan birer araneden olduğunu savunan felsefe öğretisi.Descartes'ın ruh ve beden ikiliğini çıkış noktası olarak alan aranedencilik, bu tözler arasında ancak Tanrının aracılığıyla bağ kurulabildiğini söyle

Görülüyor ki Spinoza ile mutasavviyenin ''Vahdet-i Vucudu'' arasında bir fark yoktur.

Kant'ın İdealizmine gelince : Numen, yani bir hakiki cevher vardır ki tecrübe ile bilinmesine imkan yoktur. Numen (şeybizatihi) dir, ve zahir olan eşyayı bize tamamıyla izhar eden odur. Kant'ın bu nazariyesi de diğer İdealistlerin ifadelerinin bir diğer şeklinden başka bir şey değildir.

Bergson'a gelince: Yirminci asrın bu büyük müteffekiri bu günün Materyalist ilim felsefesine karşı derin bir aksülamel (tepki) uyandırmıştır ki felsefenin esaslı hatlarını madde tahlil ederken bu felsefe üzerinde yaptığımız incelemeleri bir daha gözden geçirelim:

1-İlmi bilgilerden başka bir bilgi daha vardır; Felsefi bilgi. Bilgilerimize vasıta olan zekadan baka bir bilgi kuvveti daha vardır: Hads. (görü)

Görülüyor ki Bergson, ilim ile felsefeyi mahiyet ve metodları itibariyle tamamen ayrı cephelerden mütalaa ediyor. Çünkü ilmin dayandığı tecrübe ve zeka nihayet hadiselerin tetkikinden ibarettir. Felsefi bilgiye gelince: burada Bergson, felsefi bilgiyi ilim felsefesinden büsbütün ayırarak felsefenin gayesi olan mutlak varlığa ulaşmak için yolun ancak ''Hads'' olabileceğini ileri sürüyor.

2-Zeka, yalnız alemde uğraştığı için bizzat kendini incelemeye pek az zaman bulmuştur. Zekanın kendi kendini incelemesi deruni bir tefahhustur (inceden inceye araştırma) ki mahiyetini anlamak yolu ancak bu (Methode introspective) le kabildir. Bunun için Bergson, şuuru iki cepheden mütalaa ederek onun bir iç, bir de dış yüzü bulunduğunu; dış yüzü zeka, ilim ve mantık kısmı olup bununla madde ve cemiyet münasebetlerini temin ettiğimizi ve burada daima sebebiyet ve illiyet (nedensellik)

alakalarının mevcut olduğunu, burada hürriyet değil muayyeniyet (belli olma durumu) hüküm sürdüğünü söyler.

İç şuura gelince: İşte asıl (ENE) (le moi) (öz) budur. Burada zeka rol oynamaz. Görülüyor ki Bergson'un hulasa ettiğimiz şu fikri mütesavviyenin (akıl-kül=asıl varlık) addetikleri (ENE) nin daha vazıh (açık) bir ifadesinden başka bir şey değildir.

Şuraya kadar felsefi fikirlerini pek kısa olarak söylediğimiz idealist filozoflar bütün felsefi fikirlerinin esasını metasavvifiyeden iktibas (ödünç alma) etmişler ve yahut meseleyi bu kadar sezebilmişlerdir. Yazımı bitirmezden evvel şunu söylemek zaruriyetinde kaldım: Garibdir ki mekteplerimizde Felsefe dersleri yalınız Avrupa filozoflarının fikirleri üzerinde bir münakaşaya münhasır kalmakta olup İslam mütasavvife ve filozoflarının hiçbir eseri ve hiçbir felsefi fikri eski ve mübhem (gizli) ifade tarzından kurtarılarak muasır bir lisan ve fikirle yepyeni bir tarzda ortaya konulmamıştır. Buna şiddetle muhtaç olduğumuz kanaatindeyim.

Derin düşünen sade Garp değil, bütün kemaliyle Şark'tır. Anlayamadığımız için nihayet bir hülya gibi telakki (anlayış) ettiğimiz tasavvuf bilhassa ahlaki cephesi itibariyle bu günkü cemiyetin istediği ve arayıp bulamadığı bütün kemali kendi üzerinde taşıyor. Temenni olunur ki Mevlana'nın büyük Mesnevi'si başta olarak Şark'ın daima Garp'ı hayran eden ve bunun için Garp'ta bir Müşteşrikler (doğu bilimci) sınıfı vücuda getirmeye sebep olan diğer büyük dahilerinin de eserleri muasır bir lisan ve ifade ile tercüme edilerek fikir erbabının gözleri önünde konulsun. Bu hareket ilimde, felsefede, ahlakta ve derin bir inkılabın vücuda gelmesine sebep olacaktır.

Mehmet Muhlis KONER [97]/1943

97 **Mehmet Muhlis Koner** (d. 1886, Konya, Türkiye), (ö. 21 Ekim, 1957), Türk siyasetçi. Uzun yıllar Konya lisesinde ve çeşitli okullarda Fransızca, psikoloji, sosyoloji, mantık, felsefe ve edebiyat dersleri verdi. Konya'da yayınlanmak-

Mevlana

Muhammed Celaleddin-i Rumi... İsmi bile kalplere hürmet ve muhabbet ilka (gelen) eden bu merdi-celilülkadir (değerli-kıymetli) hakkında benim gibi bir abdi (köle) adimülkemal (bilgiden eksik) ne söyleyebilir ?...

Şems'in etrafında dönen pervaneler, afitabın (güneşin) önünde cilvesaz olan zerreler, mahitabın ziyasından renk alan zehreler (çiçek) gibi asırlardan beri O Şems'i irfanın envar-ı (ışıklar) feyzafeyziyle taban (alt mertebe) ve zemzemesi (kutsal su) ile coşan aşıkların incizapları-Şems'in (çekilen Şems'in) ebediyen söneceği güne kadar-devam edilecektir ki Hazretin büyüklüğüne bundan büyük bürhan (tanıtlama) olamaz.

---

ta olan Babalık başta olmak üzere yerel gazete ve dergilerde çeşitli konularda yazılar yazdı. Yazı ve çalışmalarıyla devrin valisi Muammer Bey'in dikkatini çekti ve genç yaşlarda Konya Belediye Başkanlığına getirildi. Milli Mücadele yıllarında bu görevini sürdürdü. İstiklal savaşı süresince Milli Kuvvetlere erzak ve mühimmat sağlanmasına yardımcı oldu. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti faaliyetlerinde görev aldı. Cumhuriyetin ilanından sonra 1927 yılında Adana Milli Eğitim Müdürlüğüne getirildi. Bir süre de Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğünde bulundu. 1945 yılında Selçuk isimli gazeteyi çıkarmaya başladı. 1947 yılında tekrar Konya Belediye Başkanı seçilince yoğun işleri dolayısı ile gazetesini kapatmak zorunda kaldı. Konya'ya elektrik santralini getirdi. Yeni Pazar ve hal binalarını yaptırdı. Alaaddin Tepesini ağaçlandırdı ve Müze Caddesini açtırdı. İlk Belediye Başkanlığı döneminde de Konya'da 1917 yılında ilk atlı tramvay tesisini de o kurdu. Konya'da yayınlanan başta Babalık, Öğüt, Konya, Yeni Konya, Yeni Meram olmak üzere, İstanbul'da ve Ankara'da yayınlanan Şehbal ile Din Yolu mecmualarında çeşitli konularda yazılar yazdı.

Büyüklüğünü yalnız haliyle değil, kaaliyle (acısı) de ispat eden bu kemal-i-mücessemin,(bilgi ve erdem bakımından olgun) Mesnevi-i Şerifi de kıymet ve şerefetini, manzumei-kainatın (kainatın şiiri) tarümar (perişan) olacağı güne kadar muhafaza edecektir.

Dini, tasavvufi, felsefi, hikemi (hikmeti) ve ahlaki nice hakayik (gerçekler) ve dekayıkı ihtiva eden o kitap-ı-müstetab, (güzel kitap) mülga (eskimiş kaldırılan) Mevlevihanelerin hücrelerinde ve kütüphanelerin raflarında isyana mahkum olacak eserlerden değildir. En muhteşem ilim alemlerinde meki istifadeye konacak, en muazzam Üniversitelerde okunacak bir abide-i-dehadır.

İslam'lığın ve Türk'lüğün muazzez vücudu ve mübarek eserleri ile daima iftihar edeceği muhakkak olan Mevlana Celaleddin'in celaleti-kadir-ü-şanını, bizim gibi nakıslardan değil, en büyük kamillerden dinlemelidir...

Fatiha, hatime olsun.

18 Mart 1943

İbnül Emin / Mahmud Kemal İNAL [98]

98 **İbnülemin Mahmut Kemal İnal** (d. 17 Kasım 1870 - ö. 24 Mayıs 1957), Türk yazar, tarihçi, edebiyat tarihçisi, müzeci ve mutasavvıf. Osmanlı Devleti'ne 33 yıl boyunca çeşitli görevlerde hizmet eden İbnülemin, II. Abdülhamit devrinde Yıldız Sarayı arşivinde görev yapmış ve cumhuriyet devrinde ise arşivin tasnif edilerek Başbakanlığa devredilmesine başkanlık etmişti. 1913 yılında Süleymaniye Camii külliyesinde "Evkaf-ı İslâmiye Müzesi" adıyla kurulan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nin kurucusudur. Benzer bir kurumu Kahire'de de kurmuştur. Toplumsal hayatta çok hızlı ve büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemde yaşaması ve pek çok tanınmış kimse ile şahsen bir arada bulunması onu biyografi alanında pek çok eser vermeye yöneltti. Son dönem Osmanlı şairleri, müzisyenleri, sadrazamları, hattatları hakkındaki eserleri ile bu kişilerin unutulmalarını önlemeye çalıştı. Şiir, roman, hikaye gibi alanlarda da eser verdi. Yaşamı boyunca konağındaki düzenli toplantılarda ilim ve sanat dünyasından kimseleri ağırlayarak kültür hayatına hizmet etti. 1870 yılında İstanbul'un Beyazıt semtinde dünyaya geldi. Babası Mühürdar Mehmed Emin Paşa, annesi Hamide Nergis Hanım'dır. Babası uzun yıllar sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'nın

mühürdarlığını yapmıştı. Çocukluk yıllarının çoğu zamanını Yusuf Kamil Paşa'nın eşi Zeynep Kâmil Hanım'ın konağında geçti. 1885 yılında Şehzade Rüşdiyesi'ni bitirdikten sonra bir süre Mülkiye ve Hukuk Mekteplerine devam etti ancak rahatsızlığı sebebiyle buraları bitiremeden ayrıldı ve özel hocalar ile medrese derslerine devam ederek kendini yetiştirdi. Özel ders aldığı hocalar arasında Mehmet Akif'in babası İpekli Mehmet Tahir Efendi vardı. 1889 yılında Sadaret Mektubî Kaleminde başladığı otuz üç yıllık memuriyet hayatına Teftiş-i Islahat Komisyonu Başkitabeti'yle devam etti. 1909 senesinde Sultan II. Abdülhamit'in hal'inden sonra saraya verilmiş olan jurnalleri tasnif ve imha ile görevlendirilen komisyonun başına getirilmiş ve bu sıfatla Yıldız Sarayı evrakını inceleme imkânını buldu. 1914'te "Evkaf-ı İslamiye Müzesi'"ni (şimdiki adıyla Türk ve İslam Eserleri Müzesi) kurmakla görevlendirildi. Sanatla da ilgili olan İbnülemin, hat sanatını yaşatma amacıyla "Medresetü'l Hattatin" adlı okulun kurulmasında emeği geçti. 1916'da Şura-yı Devlet azalığına, 1921'de Osmanlı devletinin resmi yayın organı olan Takvim-i Vekâyi gazetesi müdürlüğüne, 1922'de Divan-ı Hümayun Beylikçiliği'ne atandı. İstanbul Hükümeti yıkılınca Bab-ı Ali'deki görevi sona erdi. 1923'de Tarih-i Osmanî Encümeni azalığına seçildi, Mayıs 1924'de Vesaik-i Tarihiye Tasnif Encümeni'nin başına getirildi. İbnülemin Mahmud Kemal İnal'ın başmemur unvanıyla başkanlığında tasnif başladı ve Mayıs 1926 senesine kadar devam etti. Bugün Osmanlı Arşivi'nde İbnülemin'in kendi adıyla zikredilen katalog 29 ciltten oluşur ve orijinal haliyle araştırmaya açıktır.Hazine-i Evrak 1927'de Başvekâlet Osmanlı Arşivi'ne devredilince Tasnif Heyeti lağvedilmiş, İbnülemin'in buradaki görevi de sona ermiştir. Tasnif Heyeti'nin lağvedildiği 1927'de İbnülemin, kurucularından olduğu İslam Eserleri Müzesi'nin Müdürlüğü'ne tayin edildi. 1935'de emekli oluncaya kadar bu görevde kaldı. İbnülemin Mahmud Kemal İnal, bu görevlerin yanı sıra Kütüphaneler Tasnif İşleri Müşavirliği ile İslam Ansiklopedisi Müşavirliklerinde de bulundu. 1939 sonunda Mısır Veliahdı Prens Mehmed Ali Tevfik'in daveti üzerine İstanbul'daki Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne benzer bir kurumun düzenlenmesi ve sergilenecek eserlerin seçimi için Reîsülhattâtîn Kâmil Akdik ile birlikte Kahire'ye gitti. Bu görevi yerine getirerek 19 Şubat 1940'da İstanbul'a döndü. Yaşamının son dönemlerinde Vefa'daki evi muhafazakâr fikir adamları ve şairler için bir tür meclis niteliğini kazandı; İbnülemin'in son devir Osmanlı erkân ve ricali hakkındaki olağanüstü geniş bilgisi ve kendine özgü fikirleri kendisinden genç kuşakları tarafından da takdir edildi. 1930'da "Son Asır Türk Şairleri" adlı eserini yayınladı. Bu eserde son dönem Osmanlı entelijensiyası hakkında zengin gözlem ve anekdotlara yer verdi. 1940-1953 arasında son 37 Osmanlı sadrazamının ayrıntılı terceme-i hallerini içeren 14 ciltlik "Osmanlı Devrinde Son Sadrazamlar" adlı eseri yayınlandı. Kullandığı ağdalı Osmanlıca nedeniyle eserlerinin etkisini ve yaygınlığını kısıtladı. 1953 yılında, hayatı boyunca topladığı kitap, yazı ve levha koleksiyonunu ve yirmi dosya kadar tutan vesikalarını İstanbul Üniversitesine bağışladı. Konağını ise İslami ilimlerde öğrenim görenleri barındıracak bir yurt olarak kendi adını taşıyan vakfa bağışladı.

Hazreti Mevlana'nın Resimleri Hakkında

Mevlana'yı sevmeyen ve ona hürmet etmeyen bir Türk tasavvur edemem. O yalnız Türk münevverlerinin değil herkesin sevgilisidir. Zira o ince ruhlu büyük insan kendi mesleğine salik (Allah'ı anan) olanlarda incelik aramıştır. Çünkü ruhun en derin ve hassas noktalarından gelen bu meziyeti sözlerinden hallerinden anlamak kabildir. Eğer müteakip asırlarda onun resmini yapanlar bütün eserlerini okusalar muhakkak ki onu rasgele bir sakallı ve yaşlı bir insan şeklinde göstermezler, ruhundaki inceliği fırçalarından akıtarak resimlerinde de gösterebilirlerdi. Eskiden beri eserlerinden anladıklarımızı resimlerinden de anlamak ister ve resimlerini toplamaya heves ederdik.

Nihayet 1341 (1925) senesinde Milli mecmuanın 42-48 sayılarında Mevlana'nın aramızda yaşayan aslından gelen her veçhile hürmete ve sevilmeye layık torunlarından Şahabettin (UZLUK)[99] un ''Türk nakış tarihinde mevleviler'' makaleleri

1957'de İstanbul'da hayatını kaybeden İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Merkezefendi Mezarlığı'na defnedildi.

99 **Şahabeddin Uzluk** (5 Mayıs 1900-4 Temmuz 1989) Yüksek Mimar, Sanat Tarihi Araştırmacısı, ressam, yazar, Fahrî Sanat Tarihi Doktoru. 5 Mayıs 1900 Cumartesi günü Konya'da Mevlana Türbesi civarında dünyaya geldi. Babası Mesnevihan soyundan subay Ahmed Hamdi Bey, Annesi Mevlâna soyundan Ali Çelebi'nin kızı Ayşe Sıdıka Hanım'dır. Ünlü tıp tarihi mütehassısı Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk 1902-1974)'un büyük kardeşidir. İlk çocukluk dönemi Konya Ereğlisi'nde geçti. Babası, 1905 senesinde subay olarak görevli bulunduğu Beyşehir Taburu ile birlikte gittiği Yemen'de şehit düşünce için küçük yaşta yetim kaldı ve yakın akrabalarının yaşadığı Konya'da Şems Mahallesi'nde annesi Ayşe

silsilesi imdadımıza yetişti. Mevlana'nın resimleri mahiyetini oradan öğrendik. Biz de araştırmalarımıza devam ettik. Ancak bahsettiği resimlerin kısmen asıllarını görebildik. Bulduklarına ve yazdıklarına maalesef yeni bir şey ilave edemedik.

Sıdıka Hanım tarafından büyütüldü. ilkokulu Ereğli'de orta okulu Konyada okudu. Konya Sultanî'sinden 1919'da mezun oldu ve mütârekenin ardından, kardeşiyle birlikte 1919 yılında yüksek tahsil görmek için İstanbul'a gitti. Konya Çelebisi Abdülhalim Çelebi'nin tensip ve tavsiyesi ile İstanbul'daki tahsillleri boyunca Galata Mevlevihanesi'nde ikamet etti. Çocukluk ve gençlik dönemlerini mevlevî muhitinde geçiren Şahabeddin Uzluk, Mevlevi terbiyesi ile yetişti. İdealist ve memleketsever bir genç olarak ülke meselelerine ilgilenerek öğrencilik yıllarında yazı hayatına atıldı. İstanbul'da Millî Mecmû'a'nın daimî tahrir hey'eti arasına girerek burada sanat ve sanat tarihi ile ilgili yayılar neşretti. 1919-1923 yılları arasında Sanâyi-i Nefîse Mekteb-i Âlîsi'nde mimarlık tahsil ederek yüksek mimar olan Şahabeddin Uzluk 1924 yılında kendi hesabına Almanya'ya gitti. Münih Teknik Üniversitesi'nde İ. Fischer'in "Şehircilik Dersleri"ni takip etti. Klasik Mimarî ve Rönesans Devri dersleri aldı. Weimar'da bulunan Devlet Yüksek Mimarlık Mektebine devam etti. Enkelman'dan heykeltıraşlık dersleri aldı. Berlin'e geçerek Ankara şehir mimarisini hazırlayan Alman şehir plancısı-mimar Hermann Jansen (1869-1946)'In yardımcısı olarak Ankara'nın planlanmasında görev aldı ve burada büyük emek harcadı. 1935 yılında diplomasını alarak 1936 yılında da Türkiye'ye döndü. Urfa imar Müdürlüğü'ne tayin edilerek merkezden uzaklaştırılınca buraya gitmeyerek Konya'daki Askeri Ortaokul'un Almanca öğretmenliği görevine geçti. Öğretmenliğin yanı sıra, mimarlık tarihi, sanat tarihi ve resim sahalarında çalışmalarını sürdürdü. Bu sahalarda kitaplar yazdı, araştırmalar yaptı ve yazdıklarını neşretti. Mimarlığının ve öğretmenliğinin yanında ressamlığıyla da kendini gösterdi ve resim sergileri açtı. Cemiyetçi bir insan olan Şahabeddin Uzluk, 1946 yılında Mevlana törenlerinin ihyâsı için çalışmalara girişmiştir. Faaliyetlerine katıldığı halk evlerinde idarî sorumluluk aldı ve bir dönem Konya Halk Evi başkanlığını üstlendi. Konya'da Türkiye Anıtlar Derneği'nin Konya şubesini kurma çalışmalarını 1951 yılında başlatmış ve 1952 senesinde kurduğu Türkiye Anıtlar Derneği Konya Şubesi'nin 1989 yılına kadar başkanlığını yürütmüştür. Şahabeddin Uzluk'un ilmî ve fikrî faaliyet ve eserleri, 1 Eylül 1985 günü düzenlenen bir törenle Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesince tevdi olunan "Selçuk Üniversitesi Sanat Tarihi Fahri Doktoru" unvanıyla akademik camia tarafından takdir ve taltif edildi. 1951 yılında, Konyalı Miralayzade Salih Bey'in kızı Türk Anneler Derneği başkanı, Nimet Uzluk Hanımla evlendi. 4 Temmuz 1989 Salı günü Şeyh Sadreddîn Konevî Mahallesi Ferit Paşa (İstasyon Caddesi) Horozlu Sitesi'ndeki evinde vefat etti. Mezarı Konya'da Üçler Mezarlığı'ndadır.

Yalnız makalelerinden bahis mevzuu olan ve buraya renkli olarak[100] konan Mevlana resmini Osman ERGİN'le [101] beraber

100 Renkli Yaptıralamadı.

101 **Osman Nuri ERGİN;** (1883-1961) Türk kültür tarihçisi. Malatya'nın İmrun köyünde dünyaya geldi. Köyünde çiftçilik yapan babası Ali Efendi, ticaret maksadıyla birçok yeri dolaştıktan sonra İstanbul'a yerleşerek bir kahvehane açmıştı. Dokuz yaşına kadar köyünden dışarı çıkmayan Osman babasının isteği üzerine 1892'de İstanbul'a geldi. Zeyrek Rüşdiyesi'nde okurken hocası Osman Nuri Efendi kendisine Nuri mahlasını verdi. Numûne-i MeKteb-i Osmânî ve Mahmudiye rüşdiyelerine devam eden Osman Nuri, babasının işlet¬tiği kahvehanede olumsuz şartlar için¬de ders çalışmak zorunda kalması yüzünden, Dârüşşafaka mezunlarından sosyolog Mehmed İzzet Bey" in yardımıyla rüşdiyeden ayrılarak Dârüşşafaka'ya girdi. Buradan mezun olduğu yıl (1901) İstanbul Şehremâneti'nde memuriyete başladı. 1901-1904 yıllan arasında arkadaşı Ebül'ulâ Mardin ile birlikte medrese derslerine devam etti. 1904'te girdiği İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesi'-ni birincilikle bitirdi (1907). Bu yıllarda ayrıca Abdülaziz Mecdi (Tolun). Şehben-derzâde Ahmed Hilmi, Babanzâde Ah-med Naim, Muallim Cevdet (İnançalp), El-malılı M. Hamdi (Yazır), Ahmet Avni (Konuk), İsmail Fennî (Ertuğrul), Mehmed Akif (Ersoy). İsmail Hakkı (İzmirli), M. Şerefet-tin (Yaltkaya) gibi tanınmış kişilerin sohbetlerine devam etti. İstanbul Şehremânetİ'nin çeşitli kısımlarında başkâtiplik, mümeyyizlik ve şu¬be müdürlüklerinde bulunan Osman Nuri, II. Meşrutiyet'in ilânından sonra belediye memurları arasında açılan imtihanı kazanarak Müessesât-ı Hayriyye-i Sıhhiyye İdaresi umumi kâtipliğine tayin edildi. Bu görevi sırasında belediye hizmet ve faaliyetlerini yakından inceleme imkânı buldu. Bu kurum lağvedilince (1912) görevi merkez emanete kaydırıldı ve burada emanet muamelelerini takibe başladı. Bu görevini sürdürürken İstanbul Şehremaneti arşivinin kurulmasını gerçekleştirdi. Belediye arşivindeki çalışmaları sonucunda o güne kadar gizli kalmış birçok evrak ve belgeyi gün ışığına çıkardı. Bu çalışmaları ona. daha sonraki yıllarda kazanacağı şehir ve belediye tarihçisi kimliği için sağlıklı bir zemin hazırlamış oldu. 1927'de İlk nüfus sayımına karar verildiğinde İstanbul sokaklarına isim vermekle görevlendirildi. Beş ay içinde 6214 sokağın birçoğuna Türk büyüklerinin adlarını vererek otuz sekiz haritadan meydana gelen bir rehber hazırladı. Bu eser daha sonra İstanbul Şehri Rehberi adıyla bastırıldı [534]. 1928'de İstanbul Şehremaneti Mecmuası'nı çıkarmaya başladı. Belediyeden ayrılıp vilâyete geçinceye kadar bu derginin yöneticiliğini yaptı. Şehremânetindeki son görevi belediye mektupçuluğudur. İstanbul vilâyet mektupçuluğu görevini sürdürürken 1946'-da yaş haddinden emekliye ayrıldı. Osman Nuri Ergin İstanbul Şehremâ-neti'ndeki görevinin yanı sıra çeşitli okullarda öğretmenlik yaptı. Dârüşşafaka ve Vefa Lisesi'nde tarih. Amerikan Kız Koleji'nde ticaret ve dil derslerini okuttu. Belediye Zabıta Memurları Mektebi ile Polis Meslek Mektebi'nde belediyecilik, kanun ve nizâmnâmeler, halk

Beyazıt medresesinde kurulan şehir ve İnkılap vesikaları müzesine aldırmaya o zaman müzenin idare heyetinde bulunmamız dolayısı ile vesile olduk. Türk minyatürü üzerine 7 senedir güzel san'atlar akademisi Minyatür talebesi ile devam eden

için açılan gece mekteplerinde de Türkçe, edebiyat, felsefe, sosyoloji, tarih ve be¬lediye bilgileri dersleri verdi. Bu okullarda alfabeyi pratik yoldan öğretmek üzere Kolay Eliibâ {İstanbul 1326} adlı eserini kaleme aldı. Onun bu usulü çok tutuldu ve 1928 harf inkılâbına kadar uygulandı. İstanbul Muallimler Yardımlaşma Birliği hizmetlerinden dolayı kendisini fahrî üyeliğe seçti (1947). Ergin'in öğretmenlik hayatı 1956'ya, araştırma ve yazı hayatı ise ölümüne kadar devam etmiştir. Kitapçı veya kütüphaneci olmak istediğini söyleyen, ancak geçim derdi yüzünden buna imkân bulamamaktan yakınan Ergin kırk altı yıllık memuriyet hayatı boyunca öğretmenlik, muharrirlik, kütüphanecilik ve matbaacılık alanlarında önemli hizmetler vermiştir. Hayatı dürüstlük ve tevazu içinde geçmiş, ilim sahibi herkese saygı göstermiş ve fikirlerinden faydalanmayı hiçbir zaman ihmal etmemiştir. İstanbul Üniversitesi'nde tasavvufun felsefe ile birlikte okutulmasını savunan, felsefe ile tasavvuf arasında kesin fakat sağlıklı bir sınır çizen Ergin'in tasavvuf düşüncesinin şekillenmesinde dönemin önemli tasavvufî şahsiyetlerinden olan Abdülaziz Mecdİ Efen¬di ile İsmail Fennî ve Ahmed Naim beylerin büyük etkisi olmuştu. Ergin'in bir başka cephesi de İslâmiyet'le laiklik arasında yakınlık kurmaya çalışmasıdır. 194O'lı yıllarda laik demokrasiyi savunan Ergin'in demokrat kimliğinin altında belediyeciliği bulunmaktadır. Belediyede geçirdiği uzun yıllar ona merkezî idarenin yanı başında sivil bir idarenin lüzumunu öğretmiştir. Osman Nuri Ergin yayımladığı eserlerle Türk toplumunda tarihî kopukluğa, nesiller arası yozlaşmaya ve yabancılaşmaya engel olmaya çalışmıştır. Türk kültür ve irfan hayatının inançlı bir savunucusu olan Ergin'de içe dönük bir inanç adamlığıyla, maddeyi insana hizmet için yeniden biçimlendiren olgun bir demokrat insan kimliği iç içedir. Osman Nuri taassubun iki yanlı olduğunu söylemiş, aşırı yenilikçi Batıcılarla aşın muhafazakârları birbirinin fikrine saygı duymaya çağırmıştır. Sahip olduğu hoşgörüyü tasavvuf terbiyesinden, demokrat kimliği de aşağıdan yukarıya giden sivil yapılanmayı göz önünde tutan iş ve icraat adamlığından alan Ergin'in şahsında görülen bu hareket tarzı, günümüzdeki meselelerin ve kimlik bunalımının aşılmasını sağlayabilecek bir Türk çözümüdür denilebilir. Osman Nuri bir Türk tarihi âşığı, İstanbul'a severek hizmet vermiş bir hemşehri, belediye hizmetleriyle İnsana ulaşmayı amaç edinmiş bir halk adamıdır. İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nın kurulması onun gayretiyle gerçekleşmiş, büyük bir titizlikle topladığı çoğu yazma 11.000 ciltten oluşan kitaplarını bu kütüphaneye bağışlamıştır. Kitaplarının 4000 cildi tasavvufa dair olup bunların 2025'i el yazmasıdır. Osman Nuri Ergin'in belediye kütüphanesine bağışladığı matbu kitapların katalogu Orhan Durusoy tarafından. [535] 1. cildi yayımlanan, üç ciltte tamamlanacak yazma eserlerin katalogu da Nail Bayraktar tarafından [536] hazırlanmıştır.

araştırmacılarımız bize 2 tane de Şems Tibrizi'nin resmini kazandırdı. Bunlardan birisini tarihimize koyuyoruz. Tarihimize daha yüksek malumat katamazsak ancak yüksek mimar ve şehirci Şahabettin UZLUK'un yazdıklarını sıralamış olacağız. Bunu bildiğimiz içindir ki kendilerinden müsaade aldık. Lakin bu mevzuun kendi kalemlerinden çıkmasını beklerdik. Bunu da bize bıraktılar (El emrü fevkaledep-(Edebi gözetmek başta gelir) diyerek söze başlıyorum.

Zihnimi kurcalayan bir nokta vardır ? Acaba Mevlana'nın hayatında yapılmış resmi yok mu diyorduk; zira bu açık fikirli, ince ruhlu şair ve mutasavvıfımızın resmi olmalı idi. O her şeyi kalemi ile tasvir edip dururken neden bir fırça onu nakşetmesin ? İslam Türk devletlerinin itilası asırlarında resim yaptırmaya bir mani yoktu. Konya'nın o asırlarda Konya kalesinin kapı ve kuleleri bile süsleri arasında İnsan resmini koyuyordu, İnsan şeklinde melek resmi yapıyorlardı. Kitaplarda da İnsan resimleri buluyorduk. İstanbul kütüphanesinde de resimli Selçuk eserleri sayabiliriz. Böyle serbest düşünceli itila (yücelme) devirlerinde resimlerimiz kayıp olması hasabile elimize az gelmiştir. Mevlana'nın yaşadığı asırda bir çok ressamlarda vardı. Kendi muasırlarından..''Aynüddevlei Rumi'' yi [102]-[103] buluyoruz. ''Resim yapmak'' da ikinci mani addolunuyordu.

102 Rumi tabirinden bu ressamın Anadolu'lu olduğunu anlıyoruz. Rum, Anadolu demek olduğundan Rumi de Anadolu'lu manasına gelir.

103 **Aynüddevle-I Rumi** ya da Nakkaş-ı Rum da denir, selçuklu ressam (XIII. yy.). Yaşamına ilişkin bilgiler azdjr. Ancak Ahmet Eflakî'nin Mena-kıb ül-Ârifîn (Ariflerin menkıbeleri) adlı yapıtında, Mevlana'nın çağdaşı olduğu, resim öğrenimini Konya'da yaptığı, selçuklu sarayında ressam olarak görevlendirildiği (1245) bildirilmektedir. Selçuklu sultanı Keyhüsrev ll'nin kızı Gürcü Hatun için Mevlana'nın resimlerini yaptı. Bugüne ulaşmayan bu resimlerin yanı sıra, Mevlana'nın başneyzeni Hamza Dede'yi de ayakta betimleyen resminin kopyaları vardır.

Menakıbül Arifine[104] göre Aynüddevle, Mevlana'nın bir kağıt üzerine gayet güzel resmini yapmak istiyor. Mevlana da eğer kadirse resmimi yapsın diyor. Aynüddevle eline kağıdı alıyor. Mevlana ayaktadır. Nakkaş bakarak latif bir surette resmi yapıyor. Lakin onu benzetemiyor. Bir kağıt daha isteyerek tekrar resmini yapıyor. yine başka bir şekilde görüyor, her sefer ayrı bir halde olunca 20 defa yapıyor, hiç biri diğerine ve aslına benzemiyor, ressam kendinden geçerek, kalemlerini kırıyor, Mevlana bunun üzerine:

Ah bi rengü binişan ki menem ki bih binet mera çünan ki menem (Divan-ı Kebir)

Gazelini irade başlıyor. Aynüddevle yaptığı resimleri benzetemediğine giryan (ağlayı) olarak huzurdan çıkıyor. Bu resimli

104 **Menâkıbü'l-'ârifîn;** Ahmed Eflâkî'nin (Ö. 761/1360) Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mevlevi tarikatı hakkında en geniş bilgileri ihtiva eden. Farsça eseri. Eflâkî bu kitabını iki defa kaleme almıştır. Şeyhi Arif Çelebi'nin emri üzerine 718'de (1318) başladığı eserinin ilk redaksiyonunu bir yıl içinde bitirmiş ve onu Menâkıbü'I-'ârifîn ve merâtibü'lkâşi-fîn diye adlandırmıştır. Bir taslak niteliğinde olan bu çalışmasını derlediği yeni malzeme ile genişleterek 754'te (1353) tamamlamış ve bu defa kitaba Menâkı-bü'l-cârifîn adını vermiştir. Eflâkî, ismini belirtmeden Risâle-i Feridun Sipehsâ-Jdr'dan başka Sultan Veled'in Velednâ-me, RebabnâmeJntihânâmeveMa'ârit Bahâeddin Veled'in Matârif, Şems-i Tebrîzî'nin Makâlât'ı ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Fîhi mâ fîh ve Mek-tûbât'mı kaynak olarak kullanmıştır. Bir girişle on bölümden (fasıl) İbaret olan bu ikinci redaksiyonda ilk dokuz bölüm sırasıyla Mevlânâ'nın babası Sultânülulemâ Bahâeddin Veled'in. Seyyid Burhâneddin Muhakkık-i Tirmizî'nin, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, Şems-İ Tebrîzrnin, Selâ-haddîn-i Zerkûb'un, Hüsâmeddin Çe-lebi'nin, Sultan Veled'in, Arif Çelebi'nin ve Şemseddin Emîr Âbid'in hal tercümelerine ayrılmış, onuncu bölüm Mevlânâ ve etrafındaki!erin çocukları ile tarikat şecerelerine tahsis edilmiştir. Büyük bir kısmı derleme niteliğinde olmasına rağmen Menâkıbü'l-'ârifîn'e Mevlânâ ve etrafındakiler hakkında olduğu kadar Anadolu'nun o dönemdeki tarihî, dinî, içtimaî ve iktisadî durumuna dair çok önemli bilgilerin verildiği görülmektedir. Ayrıca eserde bölgenin mimarlık tarihi, halıcılık, mûsiki sanatları hakkında oldukça ilgi çekici kayıtlara rastlanmaktadır. Kitapta derleme bilgilerin yanında müellifin bizzat görerek veya duyarak elde ettiği bilgiler de bulunmaktadır. Eser, dönemin tasavvufî âdâb ve merasimlerini yansıtması açısından da özel bir öneme sahiptir.

kağıtları hizmet (gürcü) Hatuna[105] götürüyorlar. O da hepsini bir sandığa koyarak saklıyor ve nereye giderse götürüyor. Bu gürcü hatun Mevlana'ya mensuptu. Onun şevki ateşi ile yanardı. Mevlana'nın resmini elde etmek istemişti.[106]

Bir arada saklı olan 20 resimden hiç birisi ele geçmemiştir.

Resimde Mevlana ayak üzerinde durmuştur. **Bunlar bu gün nerededir, ne olmuştur bilinemiyor, lakin bir gün bu tavsif iyi bilinecek olursa belki eski bir albüm ve kitap içinde bu kabil bir resim çıkabilirse ilim ve san'at aleminde her halde büyük bir hadise olur. Bugün bu resimlerden maalesef mahrum bulunuyoruz.** Mesnevi'yi ibda (yaratma) eden bu yüksek adamın bugün elimizde bir resmi olmalı idi. Her ne kadar kendi Mesnevi'si yaşayan ve ölmez bir Mevlana ise yani nasıl ta kendisi ise resmi de onun ta kendisi olmalı idi. Mevlana'nın şimdi asıl resmi olmayınca sıra ile yazacağımız resimler başkalarının Mevlana'ya atıf ile mesnevi yazmalarına benzer. **Her**

105 **Gürcü Hatun** (. 1237-1286?), Gürcü prenses ve Anadolu Selçuklu Devleti sultanı II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in en sevdiği karısıdır. 1246 yılında Sultanın ölümünden sonra Anadolu'nun en güçlü kişisi Pervâne Muineddin ile evlendi. II. Alaeddin Keykubad'ın annesi ve Muhammed Celaleddin-i Rumi'nin hamisidir. Doğum adı Tamar olup evlendikten sonra Gürcü Hatun ismi ile anılmıştır. Gürcistan Kraliçesi Rusudan ile evlendiğinde Hristiyanlığı benimseyen II. Kılıç Arslan'ın torunu olan Selçuklu Prensi Muhammed Mughisud-din Türkan Şah'ın kızıdır. Gürcistan'ın Selçuklular tarafından istilasının önüne geçmek için evlendirilmiştir. Diğer çoğu Gürcü gibi başlangıçta Doğu Ortodoks Hıristiyanıydı fakat daha sonra bir zaman İslam dinini seçtiği bilinmektedir. Selçuklu paralarında bulunan güneşin Gürcü Hatun'u, aslanın ise Sultan'ı temsil ettiği söylenir. Bu sembol shir-i hurshid (Aslan ve Güneş) olarak bilinir, geçmişi daha eskiye dayanmakla beraber daha sonra İslam dünyasında yaygınlaşmıştır. 1246 yılında II. Gıyaseddin Keyhüsrev ölümünden sonra, Sultanlıkta iktidarı elinde tutan Pervâne Muineddin ile evlenmiştir. Bilim ve sanatın hamisi olarak bilinmektedir, özellikle Muhammed Celaleddin-i Rumi'nin dostu olarak tanınır. Mevlana Türbesi'ni yaptırmıştır.

106 **Şahabettin UZLUĞUN tetkiklerine göre**: Gürcü Hatun ikinci Gyasüttin Keyhüsrevn ve Muinüddin Pervane'nin haremi idi.

hangi bir mesnevi nasıl ki Mevlana'nın olamaz ise elde mevcut resimlerde onun değildir.

Mevlana'nın resmini yapanlar bir defa ondan bahseden (Menakib) i olsun okumamışlar veya resmini yaptıracak olanlar onu iyi tavsif etmemişlerdir. Binaenaleyh altına ''Mevlana'' yazılan her hangi bir resim ona izafe edilmiştir. Bu resimlerde Mevlana'yı hatırlatan ancak onun ismidir.[107]

Şimdi Mevlana'ya ait olduğu rivayet edilen resimlere gelelim:

1-Tahran'da Şah'ın hususi müzesinde bulunan Mevlana resmi. Bunun bir fotoğrafı İhsan Mahvi beyde çıkmıştır. Resim deri üzerine boya ile yapılmıştır. Mevlana bu resimde çömerek oturmuş bir vaziyette sol eli yüzünde, sağ eli ile dizini tutuyor. Arkasında kollu bir hırka, başında sivrice bir külah, üzerinde önden yanlara doğru genişleyen destar (sarık-örtü) sarılıdır. Düşünceli bir tavır gösteriyor. Kaşları hafif ve uzun, gözleri büyükçedir, Bıyık ve sakalı seyrek ve uzundur. Karşısında Şems Tebrizi var. Levhada, dere, ağaçlıklar arasında evler ve ufukla biten dağlar görülüyor.

2-Beyazid'de Umumi kütüphanede, Bezmi-Alem Valide Sultan [108] tarafından vakfedilen kitaplar meyanında resimli ve müstesna güzellikte bir Mesnevi nüshası vardır. (1266 /1849) da vakfedilen bu kitap (1018/ 1609) da yazılmış ve binaenaleyh resimleri de bu tarihten pek az sonra yapılmıştır. Tıp tarihi enstitüsü fotogrefile, bundan 5 sene evvel mezkür kütüphanenin fazıl ve allame hafızı-kütübü İsmail Saib Efendi[109] hoca

107 Gönül arzu ederdi ki Mevlana'nın resminin yapılmasına yarayacak bir tasvifi neşredilsin.

108 **Bezm-î-Âlem Valide Sultan** (d. 1807 — ö. 2 Mayıs 1853) Osmanlı Padişahı II. Mahmut'un 2. eşi ve padişah Abdülmecit'in annesidir. Bezm-i-Âlem "Dünya meclisi" anlamına gelir. Osmanlı tarihinin en tanınmış valide sultanlarından biridir. Hayırseverlik için yaptığı çalışmalardan dolayı sevilen ve saygı duyulan bir Valide sultan olarak tarihe geçmiştir.

109 **İsmail Saib Sencer**, İsmail Saip Efendi (d. 31 Ocak 1873'te - ö. 22 Mart 1940),

delaleti ile resimlerini aldık. İlk resim Mevlana'nın dır. Baştadır ve etrafında ince ve klasik bir tezhip vardır. Mevlana burada bir bahçe yüksekçe bir sedir üzerine oturmaktadır. Arkada ağaçlı bir bahçede, oturulan taşlıktan ayıran bir parmaklık görülüyor. Tam Mevlana'nın arkasında bir çınar ağacı, önünde de 8 köşe bir havuz tesadüf ediyor. Havuzda bir ördek ve etrafında da Mevlana'yı dinleyen birçok İnsan var. Mevlana'nın başında sarık sarılı, Dalyasanı sol omzuna sarkmış. Bu resimde Mevlana'nın malüm olan şemaline, yani Mevlana'ya benzemez, (resim 1)

3-Yine Beyazıd kütüphanesinde 5017 Envanterle, Mevlana'nın ve Şems Tebrizi'nin bir albüm içinde resimlerini buluyoruz. Bunları da bize Üstad İsmail Saib SENCER gösterdi. Bu resim Ahmet

kütüphaneci. 31 Ocak 1873'de Erzurum'da dünyaya geldi. Küçük yaşta İstanbul'a gitti. Kocamustafapaşa Askerî Rüştiyesi'ni bitirdikten sonra Fatih ve Süleymaniye Camii'nde öğrenim gördü. Öğrenimi devam ederken Maarif Nezareti'nin açtığı bir sınavla Bayezid Umumî Kütüphanesi'ne ikinci müdür tayin edildi. Birinci müdür Hoca Tahsin Efendi'nin vefatından sonra 1896'da birinci müdür olarak tayin edildi. Arap Edebiyatı konusunda bir uzman olan İsmail Saib, Farsça, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Latince de bilirdi. Bilgisini arttırmak amacıyla Tıp, Eczacılık ve Hukuk eğitimi almıştı. Kütüphanedeki görevinin yanı sıra çeşitli medreselerde Arap edebiyatı ve Arapça öğreten İsmail Saip Efendi, 1921'de İstanbul Darülfünunu Edebiyat Medresesi Edebiyat-ı Arabiyye (Arap Edebiyatı) derslerine müderris olarak atandı. Bu görevi Şapka Kanunu'nun çıktığı 1925'e kadar sürdürdü. Kanunun çıkmasından sonra prensiplerinden ödün vermemek adına derslerine son verdi ve Beyazıt Kütüphanesi'ne çekildi. Eski müelliflerin yazılarını tanımada, yazma eserlerin bozuk bölümlerini okumada, gördüğü bir yazının hangi yüzyıla ve hatta hangi hattata ait olduğunu tahmin etmede üstün bir kabiliyeti vardı. Bu özellikleri ile araştırmacılara çok büyük yardımı dokunuyordu. Çeşitli konularda geniş bir bilgi birikimi olmasına rağmen hayatı boyunca eser vermek yerine araştırmacı ve okuyuculara yol göstermeyi tercih etti. Ne var ki bazı eserlerin onun tarafından dikte ettiği rivayet edilir. Bu eserler arasında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Osmanlı Tarihi" ve Bursalı Mehmet Tahir Bey'in üç ciltlik "Osmanlı Müellifleri" vardır. Kitapları farelerden korumak için kütüpahnede çok sayıda kedi beslemesi ve kedilere düşkünlüğü ile tanınırdı. 1939 yılında kütüphanedeki görevinden emekli oldu. 22 Mart 1940 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetti. Zengin şahsi kütüphanesi vasiyeti gereği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne bağışlanmıştır.

Kemaleddin Paşanın Tahran sefirliği zamanında İran nakkaşlarından birisine yaptırılmıştır. Buda Bezmi-Alem Valide Sultan vakfındadır. Nakkaşın ismi malum değildir. Mevlana'nın şemaline yani kendisine benzemez. Mevlan oturmuş ve sol tarafa eğilmiştir. Destarı sikke; omuzlarını aşacak kadar saçlı ve uzun sakallıdır. Sakalları siyah ve arkasında Tennure (Mevlevi giysisi) mevcut. Resim müşamma üzerine yağlı boya gibi yapılmış ve üzeri cilalanmıştır. Bu cihetle resmini alamadık ve bu yazımıza koyamadık. Mevlana resimde bir seyyah tarzında gösterilmiştir. Değil Mevlana'yı göstermesi hatta (yeşil ağaçlar altında sevişen bir aşkı, ne de mütefekkir bir alimi tasvirden) de uzaktır.

Mevlana'nın resmini bu albümden çıkarmadık. Lakin Şems Tebrizi'nin resmini erebileceğiz. O da bu albümdedir. Mevlana burada dizlerini dikerek yere çömelmiş. Arkasında basit bir entari var. Sakal ve bıyıkları muntazam, saçları uzamış, başında bir takke görülüyor. (Resim:2). Şems Tebrizi'nin Topkapı sarayında hazine kütüphanesinde (Revan odası 408 Envanter) bulunan albümde Şems'in bir resmi daha var. Şems burada ayakta, sakal ve bıyıksız bir genç halinde gösterilmiştir. Şems'e benzer hiçbir tarafı olmadığından buraya koymadık. Lakin (Hazreti Şems Tebrizli Kuddise Sirruh) yazısı üzerinde okununca resim üzerinde biraz duruluyor. Bir Türk minyatürüdür. Başında tavsifi güç, uzun taç gibi bir takke vardır.

4-Konya'da Mevlana kütüphanesinde saklı resimdir. Milli mecmuada (44 Sayı.1341 Hicri) neşrolmuştur. (1255 / 1839) da Halep Mevlevi Şeyhi Abdülgani Dede İstanbul'da bulunurken Topkapı sarayındaki hazineyi ziyaretinde Mevlana'nın bir resmini görüyor, onu istiyor. Abdülmecid'in hazine muhafızı tarafından hediye diliyor. (1284/ 1867) de İran'dan Halep mevlevihanesine misafir inen bir nakkaşın delaleti ile örneği alınıyor ve Konya'ya gönderiliyor. Bunu üstad Şahabettin UZLUK görmüştür. Halen Konya'da kütüphanede emanetler arasında

saklı bulunmaktadır. Beyazıd kütüphanesinde ki resme biraz benzer, sulu boya ve renklidir. Burada Mevlana yere oturmuş ve dizleri kalkık olarak gösterilmiş ve ellerini dizleri üzerine kavuşturmuştur.

5-Bu yazımıza renksiz olarak konan resimdir (X) (resim:3) Yenikapı Mevlevihanesinde Şeyh Osman Efendiye[110] Sultan Abdülmecit [111] tarafından hediye edilmiştir. Bu resim en son, dergahın Şeyhi Abdülbaki Efendiye intikal ediyor. Vefatından sonra küçük bir macera geçiren resim bugün İstanbul şehrine mal edilmiş bulunmaktadır. Beyazid'de şehir ve inkılap eserleri müzesinde teşhir olunmaktadır. Ressamı malum değildir. Aslı renklidir. Zamanını da tayin güçtür. Resmi makaleye koyduğumuzdan tavsif etmiyoruz. Sol yukarı köşede Reyhani sülüsle (Hazreti Molla Hünkarın tasviri-şerifleridir) cümlesini buluyoruz.

110 **Osman Selahaddin Dede Efendi** ; 1819-1887; 1831'de genç yaşta Yenikapı Mevlevihanesi'nin şeyhi oldu. Türk musikîsi âlimi ve bestekarı Abdülbaki Nasır Dede'nin (1765-1821) torunudur. Şeyh Osman Dede Tanzimat dönemine damgasını basmıştır. Sadrazamlık yapan Âli ve Fuad Paşa gibi Tanzimat'ın önde gelen simalarıyla yakın ilişkilerde bulundu. Yine kısa da olsa sadrazamlıkta bulunmuş olan Midhat Paşa'nın (1822-1884) yakın dostuydu. Meşrutiyet gibi önemli konuları görüştüler. Sultan V. Murad'ın tahttan indirilmesinde ve Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkmasında (1876) önemli rol oynadı. Kanun-i Esasi'nin banisi Midhat Paşa prens Abdülhamid'in tahta getirme teşebbüsü görüşmelerinin ilkini Osman Dede'nin köşkünde yaptı. Abdülhamid'in saltanatına dair Şeyhülislam fetva veremeyince Şeyh Osman'ın otoritesi üzerine Abdülhamid sultan oldu. Abdülhamid'in Osman Dede ile baştaki iyi ilişkisi, sonra Midhat Paşa'dan dolayı kötüleşti. Abdülhamid, Midhat Paşa ve ona yakın olanları Sultan Abdülaziz'in tahtan indirilip öldürülmesiyle suçladı ve mahkemeye verdi. Bundan ötürü Sarayın Osman Dede ile olan irtibatı kesildi ve Mevlevihane gözetim altında kaldı.

111 **Sultan Abdülmecid** (25 Nisan 1823, İstanbul – 26 Haziran 1861,İstanbul), 31. Osmanlı padişahı ve 110. İslam halifesidir. II. Mahmud'un Bezmialem Sultan'dan olan oğludur. Döneminde Tanzimat Fermanı'nı ilan ettirmesiyle meşhurdur. Osmanlı Devleti'nin son dört padişahının babası olup, en çok sayıda oğlu padişahlık yapan, padişahtır.
Abdülmecid, babası gibi tüberküloza yakalanmıştı. Ihlamur Kasrı'nda öldüğünde 38 yaşındaydı. Fatih'te, Sultan Selim semtinde, Yavuz Selim Camii Haziresi'nde, Sultan Abdülmecid Türbesi'ne defnedildi.

6-Mevlana'nın diğer bir resmini ''Arnold. W T.S. nin (2) Painting in İslam'' eserinde buluyoruz, (Şekil 4). Zerkub-ü-Konevi (Konyalı Altın döğücü) nün dükkanı önünde Mevlana'yı ayaklarında kapanan bir zat ile beraber görüyoruz. Resim aslında renklidir. Safevi'lere mahsus sarığı hamil birisinin resmedildiğine göre o devirde yapılmış resimlerdendir.

Prof.Dr.A.Süheyl ÜNVER [112]

Tıp tarihi enstitüsü Direktörü

1943

112 **Ord.Prof.Dr. Süheyl ÜNVER** (d. 1898, İstanbul, ö. 1986, İstanbul), Türk yazar ve doktor. İstanbul'da doğdu. Medresetü'l-Hattatin'de tezhip ve ebru öğrendi. Türk süslemesi minyatür sanatı ile uğraştı. Darülfünun Tıp Fakültesi'ni bitirdi (1920). Paris Tıp Fakültesi'nde iç hastalıkları uzmanlıklarını tamamladı. (1927-1929) Tıp Fakültesi Tedavi Kliniği ile Farmakodinami müderris yardımcılığı yaptı. (1930) Gureba ve Haseki hastanelerinde çalıştı, Sanayi Mektebi'nde asistanlık yaptı. . İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nü kurdu, Güzel Sanatlar Akademisi hocalığı yaptı. 1933 senesinde Üniversite Tıp Tarihi Enstitüsü direktörü oldu. 1938'de profesör, 1954'de ordinaryus profesör oldu. 1967'de Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde Tıp Tarihi ve Deontoloji kürsüsünü kurdu.İstanbul Güzel sanatlar Akademisinde "Türk Minyatürü ve Süslemesi "hocalığı yaptı. Romanya, Yugoslavya, Yunanistan, Fransa, İsviçre, İtalya, Almanya, Avusturya, Mısır, Irak, İran, Amerika,Roma ve Hollanda'da inceleme gezilerinde bulundu. (1929-1969) Topkapı Sarayı Müzesi'nde 500 yıllık nakış haneyi yeniden kurarak öğrenci yetiştirdi. 1973'de emekli oldu, 1986'da öldü. Arapça, Farsça, Fransızca biliyor; ney üflüyor; aynı zamanda ressam,minyatürcü, tezyinatçı, ve hattattı. Türk kültürünün bütün yönleriyle ilgileniyordu. Arşivciydi ve arşivini kendi kurduğu enstitülere, Türk Tarih Kurumu'na, Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağışlamıştır. Hayatı boyunca yoğun bir araştırma ve yazma işine kendisini vakfetmiştir. 18 bilimsel kuruluşun üyesi olmuş, tıp tarihi, bilim tarihi, kültür tarihine ait 2500 civarında kitap ve makale yayınlamıştır. 1985'de Kültür Bakanlığınca büyük ödüle layık görülmüş, yurtdışında da ödüller almıştır. Dergi, gazete ve ansiklopedilerde sayısız yazısı vardır. Tarihten Sesler dergisinin de kadrosunda yer almıştır.

Kendisini etkileyen hocaları Hoca Ali Rıza Bey, Abdülaziz Mecdi Tolun, Akil Muhtar Özden'dir.

Mevlana Celalettin

Miladi 13., Hicri 7. ci asır; Ortaçağ'ın sonlarının teşkil ediyordu.

Asya, küçük büyük bir takım dinlere, medeniyetlere, harplere, cenklere sahne olmuş; yığın, yığın ideolojiler zuhur etmiş ve batmış ve nihayet büyük dinlerin birbirini red ve inkar eden büyük hadiseleri baş göstermiş; evvelki küçük kümelerin küçük ideolojiler ve küçük menfaatler kavgaları yerini; ülkeler dolusu insan kalabalığının milyonluk ordularının büyük harplerine terk etmişti.

Dinler; büyük çapta ilimlendirilmiş; ilim, felsefe gibi hareketleri sistemlenmiş; İslam ve Hıristiyan ideolojileri üzerinde ilim dahi müthiş bir ''Salib (haçlı) ve Hilal'' muharebesine koyulmuştu.

İslami ilimler Hıristiyanlığı ve Nasrani [113] ilimler de İslamlığı çok mükemmel tanımıştı.

113 **Nasrâni ve Nasârâ** kelimesinin anlamı ve hıristiyanlar için kullanılması konusunda iki değerlendirme yapılır:
1- Kelime, Nâsıra veya Nasran adlı köyden olanlar anlamındadır ki, Hz. İsa ve havârileri bu köye nispet edilirler. 2- Yardım ve destek anlamındaki nusret veya nasr kökünden yardım edenler, yardımcılar anlamındaki ensâr kelimesine nispet edilmiştir. Âl-i İmrân sûresi 52. âyetinde Hz. İsa'nın yardım talebine havârilerin olumlu cevap vermeleri sebebiyle havâriler için ensâr kelimesi kullanılır. Bu deyimden yola çıkılarak havârilere ve tüm hıristiyanlara "yardım edenler" anlamında nasârâ denmiştir.

Maddi ve manevi kuvvetlerin çarpışması halinde devam eden bu harpler; dünyanın zamana göre en mamur ve en medeni haritası olan Akdeniz havzası başta olmak üzere Avrupa, Küçük Asya, Afrika, Arap yarım adası ve hatta İran ve kısman Orta Asya'yı maddeten ve manen bitkin bir hale sokmuştu.

Büyük din kavgaları cereyan ederken bittabi her iki taraf da iç siyasetlerini ihmal ettiğinden Avrupa'da ''Feodalizm'' [114], Türk ve İslam illerinde de Emir'ler, Melik'ler ve Bey'ler almış yürümüşlerdi.

Bilhassa Türk illerinde bu hal maateesüf (ne yazık ki) acı bir iftirak (perişan olmak) ve parçalanmanın tahakkukuna sebep olmuştu.

Bu parçalanmalar maddi sahada olduğu kadar manevi sahada da tesirler yaratmıştı. İhtiraslar kükremiş, ahlak ve seciye bozulmuş, tezvirler (yalanlar) ve ifsatlar (kargaşalık) olanca hızıyla şahlanmıştı.

Orta Asya'nın güzide ailesi ''Hatip Oğulları''nın darma dağınık edilip bir kısmının sürgün edilmesi de bu ahlaksızlıklardan doğmuştu.

Sultanülulema Bahaeddin-Veled'i; oğulları Alaeddin Yedi ve Celaleddin Beş yaşlarında iken öz yurdundan bütün efradı-ailesi

114 **Feodalizm** ya da derebeylik, başta Ortaçağ Avrupası olmak üzere tarihin birçok evresinde rastlanan toplumsal, siyasal ve ekonomik örgütleniş biçimidir. Feodalizm kelimesi, Latince feodum (tımar) ile taşınabilir değerli mal anlamına gelen Latin kökenli bir kelimeden türetilmiştir. Feodal toplumun siyasi örgütlenişi, koruyan-korunan (süzeren-vassal) ilişkisine dayanan hiyerarşik bir örgütleniştir. Merkezî otorite zayıftır, yerellik görülür. Feodal ekonomi ise, kendi kendine yeterlik üzerine kuruludur. Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından güçlü ulusal monarşilerin ortaya çıkmasına kadar olan sürede, Avrupa'da hâkim olan örgütleniş biçimi feodal örgütleniştir. İlk Çağ'da Roma'dan yönetilen topraklarda Cermen istilaları ile Roma döneminin merkeziyetçi siyasi düzeni bozulmuş ve sayısız irili ufaklı feodal beylik ortaya çıkmıştır. Ticaretin tekrar canlanması ile temelleri sarsılan feodalizmin son kalıntıları Sanayi Devrimi ile tamamen yok olmuştur.

ile hicrete mecbur eden ve gurbet, gurbet; diyar, diyar vatancüda (uzak kalmış) halde gezdiren de bu zulümler ve ahlaksızlıklar değil miydi.

Mevlana Celaleddin işte bu aile ıztırabı içinde büyümüş bir ''melal (hüzün) genci'' idi.

Onun büyük ve manevi kudretinin hangi istikamette inkişaf (gelişme) edeceğini az çok bu şartlar tayin etmiş gibiydi.

Celaleddin Halep'de, Şam'da, Konya'da yolda ve sokakta İlim ve kemal uğrunda yorulmayan bir cehd (güç ve kudret sarf etmek) içinde çalışırken onun içinden çıkmayan tek şey; (rezaletlerle nasıl mücadele etmeli ?) idi.

O. beş yaşından itibaren Şahabeddin-Sühreverdi [115], Feridüddün Attar, Muhiddin-Arabi; babasının mahiyeti ve sonradan kayın babası olan Lala Şerefeddin, Kemaleddin İbn-Adim [116] ve

115 **Şahabeddin Sühreverdî Maktûl** veya tüm isim ve künyesiyle Ebu'l-Fütûh Şahabeddin Yahya bin Habeş bin Emîrek Sühreverdî Maktûl (1155-1191), İranlı (Fars veya Kürt) İslam filozofu ve işrakilik isimli fikrî akımın kurucusu. Asıl adı Yahya bin Habeş bin Emîrek ' .Birçok konudaki bilgisi nedeniyle Şihâb yıldızından esinlenerek Şahabeddin veya Şihâbeddin olarak anılmış, bir Kürt köyü olan Sühreverd'de doğduğu için de Sühreverdî olarak anılmıştır.İdam ettirilerek öldürüldüğü için daha sonra künyesine Sühreverdî'nin ardından Maktûl de eklenmiştir. Ebu'l-Fütûh diye anılması ruhani hayatının derinliği ve bu konudaki çalışmaları nedeniyle olmuştur. Çağdaşı ve akrabası olan bir diğer önemli isim Şihabeddin Ömer Sühreverdî'dir, bu iki şahsın ayrıştırılabilmesi Maktûl künyesi ile anılmasına özen gösterilir. Eğitiminin ilk yıllarında Sühreverdî Meşşâi ekole yakınlık duymuş, bu konuda kendisini geliştirmiş ve bazı eserler kaleme almıştır. İlk zamanlardaki bu eğilimini daha sonra kendi felsefesi olan işrâkîliğe dair yazdığı eserlerde de belirtmiştir.Eğitimini tamamladıktan sonra birçok bölgeyi ziyarete gitti ve dönemin bazı önemli isimleriyle fikir alış verişinde bulundu. Bu sıralarda felsefesinin temelini oluşturacak çeşitli deneyimler yaşadığını açıklamıştır. Yine bu sıralarda adı duyulmuştu, saray çevrelerine yakınlaşmıştı ve birçok önemli devlet adamına ders verdi. Anadolu'da yıldızı parlamaya başlayan Sühreverdî'nin başarısı çeşitli kimselerin ona karşı çıkmasına yol açmış ve sonuç olarak öldürülmesi gerektiğini savunan birçok kişi ortaya çıkmıştı. Sonunda bir Halep fakihlerinin kararıyla Sühreverdî 1191'de idam edildi.

116 **Kemaleddin İbn al Adim** (Ebul Kasım),Arap tarihçisi (Kudüs 1192 - Kahire 1262). Öğrenimini bitirdikten sonra Şam, Irak ve Hicaz'a gitti. Halep'te Sadbaht

daha bir çok Şam ve Halep alimleri ile Konya'da Bürhaneddin-Muhakkiki-Tirmizi [117], Sadreddin-Kunevi, Şeyh Salahaddin-Zerküp, Şems-i Tebrizi, Hüsameddin Çelebi [118] gibi bir çok alimlerden ve mutasavviffiyeden iktisabı-Kemal ve füyüzat (bereket) etmişti.

medresesi müderrisi oldu. Kadılık, halife El-Melikül-aziz ile el-Melikün-Nasr zamanlarında vezirlik yaptı. Bağdat ve Kahire'ye elçi olarak gitti. Kudüs Moğollar tarafından istila edilince, halife ile birlikte Mısır'a kaçtı (1260). Hulagu tarafından başkadı tayin edildi; bu göreve başlayamadan öldü. Eserleri: Halep şehrinin ünlü şahıslarının biyografilerini içine alan Bugyet-üt-Taleh fi Tarih-i Haleb'i (Halep Tarihi içinde Seçilenler), sonra bu eserin özeti olan Zübdet-ül-Haleb fi Tarihi Haleb'i (Halep Tarihinin özeti) yazdı.

117 **Burhaneddin Muhakkık Tirmizi** Anadolu velilerindendir.Burhaneddin Muhakkık Tirmizi Hazret-i Hüseyin'in torunlarından olup, seyyiddir. Kıymetli düşünceler ve hoş hâller sâhibi olduğu için, Seyyid-i Sırdân denmekle meşhûr olmuştur. Nisbesi Hüseyni'dir. 1165 (H.561) senesinde Tirmiz'de doğdu. İlk tahsîlini babasının yanında yaptı. İlim öğrenme arzusunun fazlalığından dolayı Belh'e giderek Sultân-ül-Ulemâ Behâeddîn Veled hazretlerine talebe oldu. On iki yıl hocasının hizmetinde bulundu. Bu zaman zarfında bütün ilimleri öğrendi ve mânevî yüksek derecelere kavuştu. Hocası, oğlu Mevlânâ Celâleddîn'in terbiyesini ona havâle etti. Seyyid Burhâneddîn, Mevlânâ'nın lalası ve atabeği olmakla meşhûr oldu. Daha sonra Allahü teâlânın aşkı ile uzun süre dağlarda tek başına yaşadı. Nefsinin istek ve arzularını yapmamakla çok riyâzet çekti. On iki günde bir yemek yerdi. Bir gün seher vakti gayb âleminden; "Bugünden îtibâren riyâzeti bırak." diyen bir ses geldi. Bunun üzerine Seyyid Burhâneddîn; "Peygamber efendimizi bütün insanlara gönderen Allahü teâlâya yemin ederim ki, cenâb-ı Hakk'ın cemâlinin tecellîleri ile şereflenmeden mücâhedeyi bırakmam." dedi. Allahü teâlâdan bütün isteklerine kavuştu. Bu sırada Sultân-ül-Ulemâ Behâeddîn Veled, ailesiyle birlikte Anadolu'ya göç etti. Riyâzetini tamamlayıp, hocasını ziyâret için Belh'e geldiğinde, onun Anadolu'ya hicret ettiğini öğrenince Tirmiz'e yerleşti. Seyyid Burhaneddin Vefat târihi kesin olarak belli olmayıp, 1240 (H.638) senesinden sonra vefât ettiği bazı kaynaklarda bildirilmektedir. Selçuklu vezîri Sâhip Şemseddîn, Şeyh Burhâneddîn'in kabrinin üzerine türbe yaptırdı. Ancak birkaç gün sonra türbenin yıkıldığı görüldü. Seyyid Burhaneddin hazretlerinin türbesi bugünkü şekliyle 1892'de Ankara Vâlisi Âbidîn Paşa'nın yardımlarıyla yapılmıştır.

118 **Çelebi Hüsameddin** Konya'da yetişen evliyanın büyüklerinden. Mevlana Celaleddîn Muhammed Rumi hazretlerinin en önde gelen talebesi olup, onun halifesi, vekilidir. İsmi, Hasan bin Muhammed olup, nesebi, Tac-ül-Arifîn Ebü'l-Vefa hazretlerine dayanır. Çelebi Hüsameddin'in babası, devlet erkânından zengin bir kimse idi. Hüsameddîn Çelebi küçüklüğünde, zamanın büyük velilerinden Mevlana'yı çok sevdiğinden babasına ricâda bulunup, onu sık sık eve davet ettirirdi. Ziyâfet esnasında Mevlânâ'ya hizmet eder, hürmette kusur

Bizzat ve bilhassa topladığı ilimlerin de yardımıyla o, kırk yaşına kadar şu kanaat ve inanca varmıştı.

1-Huda halilkulhayırdır.

2-Dinler ve Şeraitler dünyevi ve uhrevi saadet ve selameti-beşeriye içindir.

3-İnsanlar hikmeti-hilkate uygun bir ahlak ile muttasıf olmalıdır.

4-Marifeti-nefs, marifeti-külliyeye isal (ulaştıran) eden tezhibi bir vasıtadır.

5-Bu birkaç günlük hayat içinde insanların birbirlerinden çekmekte oldukları azap ve ızdıraplara son verecek bir iç temizliği lazımdır.

6-Dinler, hükümdarlar, fertler, iyiler ve hatta kötüler barış halinde yaşayabilirler.

Bu hükümlerinin bir kısmında müşarünileyh (adı geçen) ulamayı-zahireden ayrılmıştı. O; şöyle düşünüyordu.

etmemeye çalışırdı. Babası küçük yaşta vefat edince, bütün mal, mülk Çelebi Hüsâmeddîn'e kaldı. O, bu kadar servetin hiçbirine îtibar etmeyip, Mevlana'nın huzûruna geldi. Talebeliğe kabul buyurması için yalvardı. Kabul edilince, canla başla hizmete başladı. Kısa zamanda babasından kalan mallar harcanıp hiçbir şey kalmayınca, babasının ticaret işlerine bakan hizmetçisi,Makamlar, mallar kazanmayı terk edip, fakirlik yolunu tercih ettiniz. Ne kadar erzak, mal, mülk var ise hepsi elden çıktı.deyince, Çelebi Hüsameddîn, cenab-ı Hakka hamd ve şükürler ederek,Hocam hazret-i Mevlana'nın hürmetine sizi hânemden azad ettim.dedi ve bütün dünyevî isteklerini bir kenara itip, Mevlânâ'nın dergâhında hizmetini çoğalttı. Mevlana, dergâhın gelirlerini ve giderlerini tesbit etmek, talebelerin yiyecek, giyecek ve yakacaklarını temin etmek, dergâha ait malları korumak gibi mühim bir vazîfeyi ona verdi. O da, bu vazîfesine çok büyük bir îtinâ ile dikkat etti. Çıkan mahsullerin bir tânesini bile telef etmeyerek yerinde sarf etti. Herkese güler yüzle ve adaletle davrandığı için, kısa zamanda bütün talebelerin sevgisine, hocasının iltifâtlarına mazhar oldu. Mevlânâ Celâleddîn, Çelebi Hüsâmeddîn'e husûsî muâmele eder, onu daha iyi yetiştirmek için gayret gösterirdi. Ona olan teveccühleri, Selâhaddîn Konevî'den sonra gelirdi. Selahaddin Konevî, Mevlana'dan önce vefat edince, Çelebi Hüsameddîn en önde gelen talebesi oldu.

1- İnsanların Tanrı ile ve yekdiğerleri ile olan münasebetlerinin İlahi bir ahenk ile tam izahı lazımdı. Bu izah deruni bir nizam temin etmelidir.

2-Şer'in enzara (görüşler) ve teşvika ait hükümleri sonraki meseledir. Ondan önce deruni bir ''Kontren'' e ihtiyaç vardır.

3-Bunun için, menfaat ve ihtiras, kin ve intikam şaibelerinden uzak önderlere ihtiyaç vardır. Onlar sözlerin en beliğini söylemeli, hareketlerin en cazibini yapmalı ve fakat kalabalığın insan haysiyeti ile mahiyetini de asla unutmamalı.

4-İnsanların na-kabili-içtinap (kaçınma) olan celbi-menfaat def'i mazarat insiyaklarını (iç güdü) kamil bir vicdan sisteminin mutlak murakabesine terk etmek ve istinasız bütün fertleri vicdanlarıyla daima baş başa bulunduran bir iç itiyatı hak etmek.

5-Müzik, Raks, Şiir gibi zevk ve neşe vasıtalarını da cemiyetin uyuşmasına mani vasıtalar olarak kullanmak.

6-Bahadırlık, yiğitlik, çalışmak, ilim gibi beşeri hayat şartlarını asla ihmal etmemek.

Onun bu ana prensiplerinde İsmaili [119] mezhebine salik olduğu rivayet olunan Şems'in tesiri olması lazım gelir.

119 **İsmâilîlik** ya da İsmailîyye, Şiîlik'te Cafer es-Sadık öldüğünde, yedinci Şiî imamı olarak Musa bin Cafer el Kâzım'ın yerine Cafer-i Sadık'tan önce ölmüş olan oğlu İsmâil bin Câ'fer el-Mûbarek'i yedinci imâm olarak kabul eden mezhep. İlk İsmailî topluluk tarihte 148/765 yılında İmam Cafer-i Sadık'ın vefatından sonra ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Abbâsîler, Emevî hanedanını yıkıp kendi halifelerini tahta geçirmiş ve İmamiye Şiası ilk dönem İsmailîlerini de içine alan farklı gruplara bölünmüştü. İsmailîler kurdukları gizli topluluklarla kendi gözlerinde Ali ve soyuna ait halifelik hakkını gaspettiklerini düşündükleri Abbâsîler'e karşı mücadele vermeye yine bu dönemde başlamışlardır. İlk dönem İsmailîleri tarafından Dâvah (el-Dava) veya "al-dawa al-hadiya" yani hak olarak yönlendirilen dava adlandırılan bu hareket yaklaşık olarak Hicri 3/Miladi 9. yüzyılda başlamış ve Dava'nın propaganda veya misyonunu sürdüren Dâ'îler eylemlerini Irak, Pers, doğu Arabistan ve Yemen topraklarına yaymaya başlamışlardı. Dâ'îler Müslümanları onları kurulu düzenin adaletsizliklerinden kurtaracak ve Ehl-i Beyte yeniden hilafeti kazandıracağını söyledikleri İsmaili İmam Mehdi ile dayanışma yapmaya davet ediyorlardı.İlk defa ortaya çıktığında mensupları

Celaleddin ''Divanı-Kebir''inde coşkunlukları müstesna, bütün eserlerinin ve hele Mesnevi'nin ruhunu bu esaslar teşkil etmektedir.

Celaleddin'nin Tasavvufu:

Mevlana'dan değil, Müslümanlık ve Hıristiyanlık devirlerinden çok zaman önceleri tasavvufu ve bazı tarikatlarını tasavvuf tarihinden öğreniyoruz.

Celaleddin bu tarihe vakıf olduğu gibi tasavvufun bütün tarikatlarına yolu ile erkanı ile vakıf idi. Ayni zamanda soffiyenin en büyüklerinin de tesirlerinde idi. Buna rağmen onun muayyen her hangi bir tarikata salik olduğu da anlaşılmaktadır.

Onun, belli başlı itiyatları tanzim edilerek, namına izafe edilen ''Mevleviye'' tarikatının Hisameddin Çelebi ve oğlu Sultan Veled tarafından ihdas edildiğini ve bazı mübdediat dahi ilave olunduğunu kabul ediyoruz.

Mevlana Celaleddin'in hayatına göz attığımız zaman; onun dahi alimler yetiştiren bir Türk aileden geldiğini anlıyoruz.

Babası Sultanülulama Bahaeddin Veled düpe düz bir Hanefi alimidir. Oğulları Alaeddin ve Celaleddini de aynı yolda büyütmüştür. Ancak Celaleddin'in yaratılışında ki büyük kabiliyet sayesinde hicret yolunda babasının temas ve tesadüf ettiği büyük mütesavvif ve alimlerin tasavvufi tesirlerinde kaldığı şüpesiz olmakla beraber, O Konya'da şimdi dahi ''Merecelbahreyn'' denilen mahallede ''Tebrizli Şems'' ile olan meşhur mülakatları ile

içinde sadece Yedi imama inanan bir grup (Yediciler/Yedi İmamcılık) olarak adlandırılmıştı. Daha sonraları ise Yediden daha fazla imâmlara sahip olan İsmâilîyye mensuplarının da bazen Yediciler olarak adlandırıldığı olmaktadır. Ayrıca, İsmâilîyye İmâmet (İsmâilî i'tikadı) içerisinde bir de "Yedili-Döngü Nazâriyesi" bulunmasından dolayıdır ki, İsmâilîyye i'tikadı "Yedicilik" olarak adlandırılmaktadır. Bu mezhebin i'tikadî temelleri yedinci "Nâtık–Sâmet" olan Muhammed bin İsmâ'îl eş-Şâkir ile "Abd Allâh İbn-i Meymûn ve Oğulları" tarafından tesis edilmiştir.

başlayan münasebetleri neticesinde hayatında hasıl olan değişikliğe kadar ''Clasque'' tahsil ile meşgul olmuş ve binlerce talebeye Fıkhı-Hanefi, tefsir ve Hadis okutmuş, esaslı bir tasavvuf tezahürü göstermemiştir.

Onun bu amel yoluna göre itikatta mezhebinde ''Maturidi'' olması icab etmektedir. Esasen ''Tabakat'' kitapları Mevlana'yı Ulemayı Hanefiyye'den gösterirler.

Tebrizli Şemseddin ile olan münasebetinden sonra birden ateşlenen ''Tasavvufi aşkı'' parçalayıncaya kadar, tasavvuf ilminde dahi yücelik mertebesinde idi.

Çünkü Feridüddin Attar, Muhiddin-Arabi, Burhaneddin Muhakkiki Tirmizi, Sadreddin, Salaheddin-Zerküp, Şems Tebrizi.... ile..gibi tasavvuf dahilerinin tesirinde idi.

Bunların hepsi hakkında müşarünileyhin büyük tazim ve hürmet hisleri ile meşbu olduğu anlaşılmaktadır.

Muhiddin Arabi, Genç Celaleddin'in kısmen hocası ve kısmen Celaleddin onun müsahibi gibi olmuş.

İbn-i Arabi hakkında:

''Ebeli saliha içinde gevherden ir hazine var biz onu bulmak için Dımışk (Şam) denizinin dalgıcı olduk'' der.

Şeyhi ekber dahi:

''Benim mükemmel bir aşık olduğum halk yanında belli oldu. Fakat aşkımın kime olduğunu anlayan olmadı.'' Beytini Mevlana'ya nisbet ederek ''aşk-ı mutlak'' bahsinde onunla istişhad (delil) eder.

Babası Sultanülulema Bahaeddin Veled'in bir mutasavvif bulunduğu ve oğlu Celaleddin'i de o yolda büyütüp okuttuğunu hatta babasının bu telakkisini çekemeyen Fahreddin-Razi ve Reşidüddin-Fenai gibi zevatın tesiri ile Mehmed Kutbiddin Harzem Şahın gazabına uğradığını rivayet ederler.

Hatip Oğulları ailesinin Horasan'dan (Bizzat) sürgün edildikleri muhakkak ve bunun da elbet sebepleri vardır.

Fakat bu sebepler her halde bu büyük alimlerin telkinlerindeki farklardan ziyazde başka sebepler olması lazım gelir.

Bu üç alimin her üçü de ehli-zahirden olup birbirlerine nazaran bir sulki-dalalet telekki edilebilen her hangi bir mezhep ve tarikata salik değillerdi ki aralarında böyle hayati bir ihtilaf olsun.

Bunlardan yalnız Fahreddin-Razi'nin mezhebinin Şafi [120] olması, yani ameldeki mezhep ihtilafı, bir ihtilaf sayılamaz.

Zira İslam'da ameli mezheplerindeki ihtilaf, diğer ideolojilere örnek olarak takdirlere değen mütekabil hürmet görürdü.

Hatip Oğullarının başlı başına birer şöhret olan dahi çocuklarını çekemeyenlerin tezviratı ile arada bir fitne uyandırmaları ve Sultanla aralarını açmaları muhtemeldir.

Maahaza onlar hiçbir şeye karışmasalar dahi büyük şöhretleri onlar için elbette afet olurdu.

Celaleddin'in genç yaşından itibaren zamanın en büyük tasavvuf üstadlarının tesir ve telkininde kalması ve bunların bir kısmından tasavvuf tahsil etmesi kendisini büyük bir mutasavvıf yapmıştı. Buna rağmen babasının sağlığında tasavvufi

120 **Şafiî** mezhebi veya Şafiîlik, bir İslam dini fıkıh (İslam hukuku) mezhebi. İmam-ı Şafiî'nin (Hicri 150 (MS 767), Gazze - Hicri 204 (M.S. 820), Kahire) kendi usulüne göre şer'i delillerden çıkardığı hükümlere ve gösterdiği yola Şafiî Mezhebi denir. Ehl-i sünnet itikadında olan müslümanlardan, âmellerini yani ibadet ve işlerini, bu mezhebin hükümlerine uyarak yapanlara Şafiî denir. Şafiîlik olarak da anılır. Şafiî mezhebi dört Sünni fıkıh mezhebinden birisidir. Şafiî mezhebi Malezya, Endonezya, Yemen ve Doğu Afrika'da yaygındır. Türkiye'de de Hanefîlik'ten sonraki yaygın Sünni mezheptir. Şafiî mezhebinin kurucusu İmam-ı Şafiî, Maliki ve Hanefi mezheplerinin usulleri yayılmaya başladığı ilk zamanlarda yetişti. Bu yüzden İmam-ı şafii mezheplerin yollarını izleme fırsatı buldu. Ve onlardan farklı bir usul takip etti. Fıkhın usulleri ile ilgili ilk eser olan "El-Ümm" isimli kitabı yazdı. Zaman içerisinde fakihler onun etrafında toplandılar ve onun geliştirdikleri usullere göre fetva verdiler.

tezahürler göstermemesi babasının telekkiyetını inciltmemek için olmalıdır.

Çünkü hükümleri sert olan ehli-zahir yanında rindane bir tasavvuf yolu takibi güç olurdu.

Sultanülulema Bahaeddin Veled'in vefatından ve Celaleddin'in Şems ile olan münasebetinden sonra oğlu Alaeddin Mehmed'in bile babasının tasavvufi tezahürlerinden memnun olmadığı da muhakkaktır. Celaleddin'in Şems-i Tibrizi ile başlayan münasebetinden sonra onun hayatındaki değişmeleri Şems'in tesirine veren aile ekseriyeti bu halden müteesirdi. Hatta Alaeddin Mehmed'in, Şems'in güya babasını çileden çıkartıp sivadi-tedrisini darma dağın ettiği için Şems'i bizzat mumaileyhin öldürdüğü veya öldürttüğü gibi rivayet bile vardır.

Bunlardan anlaşılıyor ki Sultanülulema Behaeddin Veled mutesavvifiyeden değildirki Fahrürrazi ve Reşidüddin Fenai ile aralarında bu sebepten doğmuş bir ihtilaf olsun.

Amma Celaleddin böyle değildi. O öteden beri tasavvufi bir yol üzerinde dahi çalışıyordu.

Ancak bir tarikate intisab etmemiş ve bir tasavvuf kitabı da yazmamış idi. İlmi çalışmalarının kuvvetli tarafı ''Hanefi'' ve ''Maturidi'' mezhepleri esası üzerinde idi.

Acem, Arap, Türk, Yunan; dillerine ve edebiyatına hakkıyla mutasarrıf olduğu gibi Süryani, İbrani ve hatta Hindu dilleri de bildiği şüphesizdir.

Daha birkaç yaşında iken ''Nişabur''da yaşını soran Fahreddün Attar'a **''Huda'dan bir yaş küçüğüm'' veya ''Huda'dan bir yaş büyüğüm''** diyecek kadar maaliyatı idrakde olgunluk gösteren bu zata; esas itibariyle kırk sene mutad derslerle iştigalinden sonra ''Divan-ı Kebir'' de 97700 ve Mesnevi'de 25-26 bin küsür beyti bir selsebil gibi çağlatan saik ne idi ?.

O, Divan'da kendisini ve yolunu aramış, Mesnevi'de ise kendisini ve davasını vermiştir. Mesnevi'de nefse hitabet etmiş, içtimai müesseselere dokunmuş, Hükümdarlara, Vezirlere yol göstermiş. Ve zamanın bütün hayır ve şerrine el koymuş, İlahi tefekkürlerle muhat olan hükümleriyle dinlerin ve anenelerin üstünde beşerin meal ve ızdırabını terennüm etmiş, ve nihayet ''Vücudu-Mutlak'' da fena bulmuş ve susmuş**: ''Söyleyemeyeceğim, mesnevinin söyleyemediğim ve yazamadığım tarafları daha büyüktür''** demiş.

O, ''Ahlakı-ala'' vasatından yükselen ve tevhitden vehdete giden deruni bir cehd iel (lem'a-i-işrak) a, ''Forme Suprem'' e, (berki-tey'id) ''Forme induvitive'' denilen manevi bir saltanat tahtgahına kavuştu.

Bu tecelliden sonra onu bir zahid değil rind, münacatçı değil ahlak ve ruh şairi buluyoruz.

Şeriatın Ehli-zahiri müziği, raksı, teğanniyi ibadet ayinine sokmak şöyle dursun adi hayatta dahi pek müstesna zamanlarda caiz görür. Hatta şiir bile bunlar nazarında pek de memduh olmayan bir şeydir.

Mevlana ''ibadatı-gayri-vacibe''ye bu dört unsuru birden sokmakla İslam hükümlerine; Türkün ananesinde esasen mevcut olan bu unsurları yerleştirmek suretiyle Dini de Türkleştirdi denilebilir. Aynı zamanda tasavvufun (mistique) uyuşturucu taraflarına bu unsurlarla bir hareket ve hararet verdi.

Şiir, müzik teğanni ve raks içinde İlahi bir tefekkür esastır. Böyle ulvi bir tefekkür, Semadanileşen nefhalar halinde Körleşen vicdanlara üfürülüyor, uyuyan ve uyuşturan izanlara hakikati ilham ediyor.

Rubaileri, Mesnevi'leri gazelleri o ulvi aheng ile bizatihi bir müziktir. (Ney), Türk'ün kamışı ve Türk'de temessül eden Tanrının sesi.

Bakın-surahı-Ney-den fışkıran avazı lahuti
Tutuşturmuş şeraratile füshatzarı nasüti

Diyen Hüseyin Daniş haklı değimlidir.

Mesnevi'de şayanı hayret bir tanzim var. ''Divan-Kebir'' mütezat (aksi) dalgalarla kükreyen bir Umman halinde beşere hitab eden incelikler ve incilerle örülmesine mukabil Mesnevi, hüküm halinde avama ve havasa hitab eden bir peygamber kitabının büyüsünü taşır.

Bunda hikayeler seshli-mümteni; (kolay görünen ama zor olan) onların giriftliği, ayrı bir san'at halinde görülür.

Mevlana'nın bulduğu hakikatler eserlerinde harikulade bir beyan sihrine ve sırrına irmiştir. Öyle ki, bunların her birisi şiirin birer şahikası olmuştur.

''Şiirde ne oluyor ki onu mevzubahs edeyim. Şairlerin fendlerinden özke benim bir fennim var; Hakikat fendi.'' Derken O; bu sihri hakikati anlatmak ister.

''Şairlik benim utanacağım bir şey değildir. Çünkü ''ATTAR'' gibi yüz asırda bir gelen biriside şairdir.'' Diyekendi şiirlerini ve büyük şairleri över. Nasıl övmesin ki Mevlana, beyanındaki sihri, muhteşem şiiriyle kazandı. O, emsali olmayan bir şairdir. Fikirlerinde bir çok kereler mutasavvif ve feylezoftur.

Derhal ilave edelimki O, şiirlerini şiir için değil aşkı için yazmış, ve yine bunun için mutasavvifi ve feylezof olmuş ve bunların cümlesinin de deha mertebesine çıkmıştır..

O, kendini ve hakikati ararken henüz kanalize edemediği büyük gücü ile o kadar aşar ve taşar ki ne mezheplere, ne dinlere, ne dünyalara, ve ne de semalara sığar. Olgunluk çağında bile:

''Her nerde ki aşk derdini artırır, Ebu Hanife de, Şafi de ders veremez''

Bu beytin de O, kendi mezhebini aştığı gibi:

''Bilistidlal (cismi kanıtla) Tanrı'yı ısbata yeltenenlerin ayağı odundandır. Odundan ayağın dayanağı yoktur.''

Burada da kendi mezhebi de dahil olduğu bütün mütekellimin zümresini reddeder...

Kainatın hakikatini tefekkürde ve onun bir ''Halık'' le nisbetini izahda bu nokta bir ''Merhalei-gaibe'' dir. Bu noktaya vasıl olan mütefekkirlerin hükümlerinde kesin bir mütabakat görülmektedir. Mesela: Spinoza ''Allah'tan başka cevheri-hakıyık yoktur.'' Der.

Dekart ise o da, diğer bir görüşle, aynı sonuca varır. İslam felsefesinde de ''Allah'tan başka cevheri-hakıyık yoktur.'' Bir hükümdür.

Spinoza, bu hükmü verirken (Gebür-Mecusi) kelimesini hem ruha ve fikre ve hem de imdat ve buud'ler gibi hakkıykı-mücerrideye şamil görür.

Bu kainatta her ne ki var, onda ilk nazarda ''Zatı-Vacib'' mütecellidir. Hz.Ali'ye isnad olunur...

Bütün hayat ve eserlerinin her tarafını verebilmek bizim gibi fanilerin karı olmayan ve bir şahsiyetde temessül etmiş alem olan büyük dahinin büyük şahsiyeti ve cihan-şumul eseri üzerinde başarılı çalışanlara bir davet halindeki şu naçiz görüşlerimizle maksadımızı anlatmayı bilmişsek ne mutlu bize.

H.KARAGÜLLE

Konya Mebusu /1943

Mevlana Kimdir ?

İran tasavvufî edebiyatının panteist olmak bakımından belki de en büyük ve kuvvetli temsilcisi sayabileceğimiz Mevlânâ Celâle'd-Din Rûmî, H. 604 (M. 1207) 'de Belh'de dünyaya gelmiştir. Babası Sultanü'l-'Ulemâ lakabı ile tanınan Muhammed Bahâü'd-Din Veled b.Hüseyn el-Bekrî, Hârizm'in en ünlü âlim mutasavvıflarından olup, va'z ve tedris ile uğraşır ve meclisinde o devrin bütün ileri gelenleri ve büyükleri, hattâ bâzan bizzat hükümdâr hazır bulunurdu.

Bir rivâyete göre, aralarında rekabet ve çekememezlik bulunan Fahre'd-Din Râzî'nin ifsâdiyle, diğer bir rivâyete göre de mânevî nüfuzundan korkularak Muhammed Kutbü'd-Din Hârizmşah tarafından Belh'i terke mecbur edilince, âilesini de berâber alarak Nişâbur'a çekildi.

O esnâda henüz sağ olan Şeyh Ferıdü'd-DIn 'Attâr, küçük Celâle'd-Din hakkında hayr duâlarda bulunarak, ona Esrar-Nâme'sinden bir nüsha da hediye etmişti. Bahâü'd-Dîn Veled oradan Bağdad'a, Mekke'ye, Şam'a, Malatya'ya, Erzincan'a, Akşehri'ne gelerek burada Melik Fahre'd-Din'in hâtunu tarafından yaptırılan tekkede bir müddet oturduktan sonra, Lârende'ye geldi ve orada da yedi sene kaldı. Celâle'd-Din, Lârende'de bulunduğu sırada Lala Şerefe'd-Din Semerkandî'nin Gevher adlı kızıyla evlenmişti (H. 622 / M. 1225-26).

Nihâyet, 'Alâe'd-Din Keykubâd'ın mükerrer ve harâretli dâvetleri neticesinde Konya'ya gelerek yerleştiler (H. 623 veya 625). Hükümdâr'ın büyük iltifatlarına mazhar olan Sultânü'l-'Ulemâ son günlerine kadar ilim ve tedris ile uğraşarak H. 628 (M.1230-31)'de öldü ve Eflâkî'nin ta'birince Mevlânâ, babasının makamına geçti.[121]

Babasının ölümünden sonra, Mevlânâ'nın sûfiyâne ve şâirâne şahsiyetini teşkil eden mühim ve esaslı âmillerden biri, önce dokuz sene kadar Seyyid Burhânü'd-Din Tirmızî ile berâber bulunmasıdır. Sultanü'l-Ulemâ'nın başlıca halîfelerinden olup Muhakkik lakabıyla ün kazanan Seyyid Burhânü'd-Din, şeyhinin vefâtından sonra Konya'ya gelerek o zamana kadar zâhir

121 Bu hulâsa, başlıca Sipehsâlar ve Eflâkî menkabeleri ile Nefahât ve Devletşah'tan alınmış ise de, Devletşah'ın verdiği bilgi ekseriyetle diğer ilk kaynaklara aykırı ve yanlıştır. Dîvân-ı Şems Tebriz'den bâzı seçilmiş parçaları İngilizce tercemesiyle neşreden müsteşrik Nicholson, eserinde mukaddime olarak Mevlânâ'nın hayat ve eserleri, sûfiyâne mesleki hakkında bâzı dikkate değer bilgi vermektedir ki, Hüseyin Dâniş Bey, Ser-Âmedân-Suharı'da Mevlânâ hakkındaki kısmı, hulâsa hâlinde oradan terceme etmiştir. Nicholson, ne yazık ki Sipehsâlar gibi en mühim bir kaynaktan hiç faydalanmadığı gibi, Sultan Veled'in, babasına âit birçok mühim tafsilâtı içine alan mesnevilerinden ve daha şâir bu gibi birçok tarihî kaynaklardan tamâmiyle habersiz kalmıştır; hâlbuki Mevlânâ'nm İran, Hindistan ve Türk edebiyatları üzerindeki büyük te' sirleri, Mevlevi tarîkatinin kuruluş ve gelişmesi, sonraki nesillerin - yâni şâirlerin, mutasavvıfların, şerî'atçılann- Mevlânâ hakkındaki fikirleri, İran ve Türk edebiyatında Mevlânâ'nın takipçileri v.b. uzun uzun tedkike muhtaç birçok mühim mes'elelere Nicholson'un kitabında hattâ temas bile edilmemiştir. Bunlardan başka, Mevlânâ'mn yetiştiği asırda Anadolu muhitinin nasıl bir mânevî durumda bulunduğu şimdiye kadar hiç araştırdmadığı için, onun şahsiyeti ve te'sirlerini açıkça göstermek asla mümkün olamamıştır. B. Carra de Vaux'-nun, Encyclopedie de l'İslam'daki Celâle'd-Dîn Rûmî maddesinde verdiği bibliyografya mâlûmâtı çok eksiktir; o kadar ki, meselâ Nicholson'un eserinden hiç söz etmediği gibi, hattâ Mevlânâ'nın eserleri hakkında bile yeter derecede bilgi veremiyor. Kitabımızın mevzûu dışında kaldığı için, burada ne yazık ki Mevlânâ'ya âit Şark kaynaklarına, hiç tedkik edilmemiş muhtelif yazma eserlere, hattâ bizzat onun kendi eserlerine âit en kısa izahlara bile yer verememek mecburiyetindeyiz [H. Ritter'in İslâm Ansiklopedisi'-nin türkçe baskısında çıkan Celâleddin Rûmî maddesinde gerek Mevlânâ'nın hayatı ve eserleri gerek Mevlânâ bibliyografyası hakkında kıymetli bilgi mevcuttur].

ulûmunu yâni şer'î ve edebî ilimleri lâyıkı ile öğrenmiş olan genç Celâ 'd-Din'in mânevî terbiyesini üzerine aldı.Şeyh Şahâbü'd-Din Suhreverdi ile görüşerek, onun büyük takdirlerinikazanan Seyyid Burhân, sonraları Kayseri'ye çekilerek orada ölmüştür.[122]

Celâle'd-Din Rumi gerek babasından, gerek Seyyid Burhân'dan temâmiyle zâhidane ve müttekıyâne telâkkiler almıştı; bu yüzden, bir taraftan tedris ile, diğer taraftan Gazâlî'nin, şerî'at hükümleriyle birleştirdiği tasavvuf esaslariyle uğraşıyordu; lâkin bu esnâda Şems Tebrizî adlı bir dervişin Konya'ya gelerek Mevlânâ ile buluşmuş olması (Eflâkî ve Câmî'ye göre 26 Cemâziye'l-âhır 642 = 29 Kasım, 1244), onun mâneviyeti üzerinde şiddetli ve değiştirici bir te'sir yaptı.[123] Şems Tebrizî,bir rivâyete göre, İsmâ'ilî mezhebine mensup eski bir ailenin çocuğu olup,[124] diyar diyar

122 Devletşah'ın, Seyyid Burhân hakkında verdiği bilgi, tamamen yanlıştır. Ona göre Mevlânâ ve babası, Seyyid'in mürîdleridir; Seyyid, Şam ve Hicaz seferinde onlarla berâber bulunarak Şam'da ölmüş, ölümünden önce onlara Rûm diyânna gitmeyi tavsiye eylemiştir (Devletşah, s. 193-194); hâlbuki Nefahât'a göre, Sultan Behâü'd-Dîn Veled'in müridi olup, sâdât-ı Huseyniyye'den ve Tirmizi ahâlisinden idi. Menkabeye göre, şeyhinin vefâtında mânevî işaret ile Konya'ya gelerek dokuz yıl onu irşâd etti; " Hâlimi Şeyh Salâha'd-Din' e, kâlimi Mevlânâ'ya bağışladım" derdi. Mezarı Kayserî'-dedir (Nefahât, s. 515-516). Sipehsâlar menâkıbiride Seyyid Burhân'a âit olan parçalar da, Nefahât'ı doğrulamaktadır. Ona göre Seyyid, şeyhinin vefâtım duyunca, bir sene mâtemini tutmuş ve ondan sonra Sultânü'l-'Ulemâ'yı rü'yâsında görerek, işâretiyle Konya'ya gelmiş ve Mevlânâ'nın mânevî terbiyesini üzerine almıştır. Şu hâlde, Seyyid Burhân'ın H. 629-630 (M. 1231-32) tarihlerinde Konya'ya geldiği ve aşağı-yukarı 640 (1242)'a kadar Mevlânâ ile berâber bulunduğu tahmin olunabilir (Sipehsâlar tercemesi, s. 159-164).

123 Bu mulâkâtın tarz ve mâhiyeti hakkında Nefahât ile Sipehsâlar'daki tafsilât esas bakımından biribirine çok benzer. Nefahât'a göre, Şems Konya'da Şeker-rîzler Hanı'na inmişti. Mevlânâ, maiyyetinde bir cemâatla medreseden çıkıp oradan geçerken, merkebini yakalayıp, " Bâyezid mi uludur, yoksa Hazret-i Muhammed mi?" suâlini sordu. Sipehsâlar'a göre Şems Pirinççiler Hanı'na inmiş ve sabahleyin hanın önündeki sedire oturmuştu; o sırada Mevlânâ da gelip karşısına oturmuş ve Şems'in suallerine cevap vermiştir. Bu sual ve cevaplar hakkında her iki kaynakta uzun tafsilât vardır (Nefahât, s. 521. - Sipehsâlar, s. 170).

124 Şemsü'd-Din Muhammed b. 'Alî b. Melik Dâdut' -Tebrizî'nin âilesi hakkında Nefahât ve Sipehsâlar müellifleri hiçbir şey söylemiyorlar. Yalnız, Devletşah bu

dolaşmış, çeşitli mutasavvıfların hizmetinde bulunmuştu;[125] Baba Kemâl Cendî mürîdlerinden olduğu, hattâ onun tekkesinde Fahrü'd-Din 'Irâkî ile görüştüğü de rivâyet olunur. [126]

hususta muhtelif kaynaklardan aldığı bilgiyi zikretmektedir : Şems-i Tebrizî ona göre, İsmâ'ilî da'îlerinden Kiyâ Büzürk Ümid - hâlbuki bu, öyle herhangi bir dâ'î değil, Haşan Sabbah'm halefidir (Dozy, Tarih-i İslâmiyet, c. II., s. 403. - Hammer-Purgstall, Geschichter der Assasinen, franz. trc. Hellert, Paris, 1833, s. I14.- St. Guyard, Fragments relatifs â la doctrine des Ismaelis, Journal Asiatique, Notices et extraits, XIIa, s. 8) — evlâdından Hâvend Celâle' d-Din'in çocuğudur; bu adam gûyâ âbâ ve ecdâdımn i'tikâd ettiği şeyleri kabûl etmiyerek, Melâhide-i Ismâ'îliyye'ye âit kitap ve risâleleri yakmış ve çocuğuda fevkal'âde güzelliğiyle tanınmıştı ve Tebriz kadınlarından zer-dûzluk öğrenmişti; lâkin Silsiletü'z-Zeheb sâhibi buna i'tiraz ederek, Şems Tebrizî'nin, Nev-Müslüman lakabiyle tanınan Hâvend Celâl'in oğlu olmayıp, Tebrizli - veya diğer bir rivâyete göre, Horasan'da Bâ-zer vilâyetinden olup ticâret maksadıyle Tebriz'e gelmiş- bir bezzazın çocuğu olduğunu ve Tebriz'de doğduğunu söylemektedir. Hind'de basılmış olan Külliyyât-ı Şems Tebriz'in sonunda, Nefahât'ın ifâdesini tekrarlamaktan fazla birşeyi içine almayan basit bir hâl tercemesi ve yine hiçbir fazla bilgi vermeyen Hazînetü'l-Asfiyâ'dan nakledilen bir ölüm tarihi vardır.

125 Devletşah'a göre, Rüknüd'd-Din Sincâbi mürididir (Leiden baskısı, s. 196); hâlbuki bu şeyhin lakabı Prof. Browne'nın kaydettiği gibi Sincâbi değil, bütün diğer kaynakların aynı tarzda ifâdelerine göre, Sincâsî'dir; Nicholson bu ismi doğru olarak kaydetmiş ve Devletşah'ın zikrettiği tarikat silsile-nâmesini de aynen eserine almıştır. Gûyâ Rüknü'd-Din, onun Rûm'a giderek orada bir softa'ya - yâni Mevlânâ'ya – aşk ateşi ilkâ etmesini emreylemiş imiş. Nefahât'a göre, Şems daha "murâhık" olmadan evvel aşk-ı Muhammedi ile günlerce yemek yemezmiş; sülûkü, meşhur bir rivâyete göre Şeyh-Ebû Bekr Siylebâf Tebrizî'ye; bir rivâyete göre Rüknü'd-Din Sincâsî'ye ve diğer bir rivâyete göre de Baba Kemâl Cendî'yedir. Çok gezen bu dervişin bunların hepsine ayrı ayrı mülâki olduğu, Nefahât sâhibinin de i'tiraf ettiği gibi, en ma'kûl bir fikirdir (Nefahât tercemesi, s. 520).

126 Baba Kemâl sohbetinde bulunurken vâki' olan bir hâdiseyi Nefahât şu sûretle kaydediyor : " Her keşf-ü feth ki Şeyh Fahre' d-Din 'İrâkî'ye yüz gösterirdi, ânı nazm ve nesr libâsında izhâr ederdi ve Baba Kemâl'in nazarına eriştirirdi. Şeyh Şemse'd-Din ândan hiç nesne izhar etmezdi. Birgün Baba Kemâl âna eyitti : Oğlum Şemse'd-Din, ol esrâr ve hakâyıktan ki, oğlum Fahre'd-Din izhâr eyler; sana hiç nesne lâyih olmaz mı? Eyitti : Ândan ziyâde müşâhede düşer, amma şol sebepten ki ânın bâzı mustalahat ma'Iûmu olmuştur, Kâdir'dir ki ânlara mahcûb libasta cilve vere ve bende ol kuvvet yoktur. Baba Kemâl buyurdu k i : Hak Sübhânehû ve Ta'âlâ sana bir musâhib rûzîkla ki, evvelin ve âhirinin maârif ve hakâyıkını senin adına izhâr ede ve hikmet ırmakları ânın kalbinden lisânına câri ola ve harf ve savt libâsına gire ve ol libâsın tırâzı senin adına ola"

Her hâlde bu büyük mutasavvıfın her kimin veya her kimlerin müridi olursa olsun; çok kuvvetli bir sûfiyâne cezbeye mâlik rind ve kalender-meşreb bir adam, en geniş tasavvuf! telâkkileri ruhunun samimî ihtiyaçları neticesinde duymuş kuvvetli bir şahsiyet olduğu muhakkaktır.[127] Bir rivâyete göre H. 645 (M. 1247-48)'de vefat eden — diğer kuvvetli rivâyetlere göre ise Konya'dan ayrılan- Şems Tebrizî'nin,[128] Mevlânâ ile

(Nefahât tercemesi, s. 520-521). Mevlânâ'nın aşağıda görüleceği gibi, Dîvârı-i Şemsü'l-Hakâyık'ı onun adına vücûde getirmesini, Baba Kemal'in bu kerâmet ve duâsına atfederler.

127 Prof. Nicholson, onun şahsiyetini şöyle tasvir ediyor : " O, âlim olmamakla berâber şiddetli bir ruhânî cezbenin te' siri altında bulunuyordu ve kendinin Rabbânî sırları nakl ve fuyûz-i ilâhiyyeyi neşrettiğine mutlak bir sûrette kânî' idi. İşte bu sebeple, mânevî dâiresine dâhil olanlar üzerinde pek muazzam bir nüfuz icrâ ediyordu. Gerek bu i'tibarla, gerek şiddetli azmi, fakri, ma'ruz olduğu ölümün mâhiyeti i'tihariyle Şems ile Sokrat arasında bir benzerlik göze çarpar. Her ikisi de dehâ sâhibleri üzerinde nüfûz icrâ etmişler ve telkîn ettikleri ham fikirlerin birer san'atkârâne şekil almasına muvaffak olmuşlardır; her ikisi de zâhir ilimlerinin lüzumsuzluğunu, nefs tezkiyesi ve vicdan tasfiyesi zarûretini, aşkın ulvî mâhiyyetini beyan eylemişlerdir" (R. A. Nicholson, Selected .Poems from the Divâni Shamsi-Tabriz, Cambridge, 1898, s. XX).

128 Şems Tebrlzî'nin vefâtı, fevkal'âde yaygın bir rivâyete göre, pek feci' bir şekilde olmuştur, ki menâkıb kitapları ona bir kat daha esrarlı bir şekil verirler : Bir gece Mevlânâ ile otururlarken dışarıdan biri onu çağırdı, Şems kendisini öldürmeğe dâvet ettiklerini söyleyerek çıktı. Dışarıda pusu kurulmuştu; bıçak üşürerek öldürmek istediler; lâkin Şems bir na'ra atınca, içlerinde Mevlânâ'nm ortanca oğlu Alâe'd-Din de bulunan o cemaat şaşırdılar, akılları başlarına geldiği zaman yerde birkaç damla kan gördüler. Ondan sonra bir daha Şems'in izi bulunamadı. Bir rivâyete göre, Mevlânâ Bahâe'd-Din Veled'in yanında gömülüdür; diğer bir rivâyete göre katilleri cesedini bir kuyuya atmışlardı, bir gece Sultan Veled'e uykuda görünerek yerini haber verdi; o da mahrem yâranla gece yarısı gidip onu, Mevlânâ'nın medresesini yapan Emîr Bedre'd-Din'in yanına defnetti (Nefahât tercemesi, s. 523). Hâlbuki Sipehsâlar'da onun birdenbire kaybolduğu, hattâ Mevlânâ'nm onu aramak üzre Şam'a gittiği yazılıdır (s. 179); bunun gibi, Dev lelşah da onun Konya'dan Şam'a çekildiğini söyler (s. 197). Mevlânâ'nın aramasına ve bu mes'elelerde çok sağlam bir kaynak olan Sipehsâlar'da, bu kati fâciası hakkında hiçbir şey olmamasına bakılırsa, Nefahât'ın onu katledilmiş olarak göstermesi rivâyeti fevkâl'âde zayıflıyor. Bu bakımdan Nicholson'un, Nefahât't akı rivâyeti kabûl etmesi bizce yanlıştır. Eğer o, Sipehsâlar'ı görmüş ve Şems'in kaybolmasından sonra Mevlânâ'nm onu aradığını bilmiş olsaydı, tabiî, Şems'in katline hükmedemiyecekti. Evliyâ Çelebi, Hoy'da Şems Tebrizî'nin ba-

münâsebet derecesi ve bağlılıkları hakkında değişik kaynaklarda türlü türlü bilgi mevcut olmakla berâber, onun, Mevlânâ üzerindeki te'sirinin genişlik ve büyüklüğünü göstermek bakımından Sipehsâlar'daki tafsilât fevkal'âde dikkate değer.

Bu tafsilâtın sırf menkabevî bir mâhiyeti hâiz cihetleri bir tarafa bırakılsa bile, kalan cihetleri yine yeter derecede mâni'dâr gözüküyor. Bu iki mutasavvıf önce altı ay Şeyh Salâha'd-Din Zerkob'un hücresinde sohbet ettikten sonra, oradan çıktılar; Şems Tebrizî - babasının ve Seyyid Burhan'ın eserinin izinden giderek semâ'a bir türlü rağbet etmeyen- Mevlânâ'yı semâ'a rağbet ettirmiş olduğu için, artık dâima sema'dan bâlî kalmıyordu;[129] lâkin, çevresinin kendisine karşı düşmanca bir vaz'iyet aldığını gören Şems, hiç haber vermeksizin Şam'a çekildi. Bunun üzerine Mevlânâ fevkal'âde bir hüzün ve eleme tutuldu, şiir yazmamağa ve sema' etmemeğe başladı. Nihâyet bir gün Şems'den gelen bir mektup onun Şam'da bulunduğunu bildirince, Mevlânâ sevincinden birtakım gazeller inşâd ederek semâ'a başladı ve büyük

şını ziyaret ettiğini söylüyor (Seyahatname, c. II., s. 278).

129 Nefs havasına uyan halk için kesinlikle haram olan raks ve sema', aşk ve tasavvuf erbâhı için dâimâ caiz görülmüş, hattâ bu hususta birçok risâleler yazılmıştır. Büyük mutasavvıflardan birçoğu, ruhlarından kopan bir ihtiyaca uyarak sema' ederler ve semâ'ı bir vecd ve cezbe kaynağı sayarlardı, Meselâ Rey şehrinde şerı'atçılarının zındıklıkla suçlandırdıkları Yûsuf b. El-Hüseyin sema' ederdi; büyük şâir-mutasavvıf Şeyh Ebu Sâ'id Ebu'l-Hayr, semâ'a pek müdâvimdi; hattâ o esnâda vecd ve cezbeye kapılır, üstünü başını parçalardı; Şeyh Necme'd-Din Kübrâ, önce semâ'ı inkâr eder iken, sonraları ona pek müdâvim olmuştu; onun gibi, Şeyh Mecdü'd-Din' Bağdâdî de semâ' ederdi; Sadrü'd-DIn Konevî ve Sa'de'd-DIn Hamevî gibi Mevlânâ ile çağdaş büyük mutasavvıflar da semâ' ederlerdi (Nefahât tercemesi, s. 378, 385, 402, 478, 483, 486). Şems Tebrizî telkiniyle semâ'a başlayan Mevlânâ, sonraları da bütün hayatında ondan vaz geçmemiş, hattâ semâ'ı âyin ve tarîk ittihaz etmiştir; Mevlâna'nın şiirlerinde, İnsana cânan visâlini tehayyül ettiren semâ'ın âşıkların gıdâsı" olduğuna, onun adâb ve erkânına dâir birçok parçalar vardır. Sipehsâlar menâkıbinin bir faslı, semâ'ın hakikati, âdâb ve erkânı hakkındaki tafsilâta ayrılmıştır (s. 91-95). Âlimlerden birçoklan sûfiyyenin semâ'ın terviç ve tecviz ettikleri hâlde, diğer birtakımı da son zamanlara kadar onu haram saymaktan vaz geçmemişlerdir.

oğlu Sultan Veled'i bâzı ashâbıyle birlikte onu da'vet için bilhassa Şam'a yolladı. Şems bu def'a gelince, Mevlânâ pek ziyâde sevindi; hattâ bir müddet sonra, kendi harem dâiresinde terbiye edilmiş olan Kimyâ adlı genç bir kızı, Şems'in arzu ve isteği üzerine ona nikâh etti.

Mevsim kış olduğu için yeni zevç ve zevceye aş-hânenin sofasında küçük bir yer ayırmışlardı; Şems, o kışı orada geçirdi; lâkin o esnâda Mevlânâ'nın ortanca oğlu Çelebi 'Alâe'd-Din ile aralarında karşılıklı nefret hasıl oldu; onun teşvikiyle, eski düşmanları ve muhalifleri tekrar aleyhinde bulunmağa başladılar. Şems, olup-biten şeylerden Mevlânâ'ya hiç söz etmemekle berâber, Sultan Veled'e kendi kırgınlığını anlattı ve bu sefer izi bulunmamak üzere kaybolacağını da ilâveten söyledi. Hakikaten de öyle oldu : Mevlânâ bir sabah medreseye geldiği vakit, Şems kayıb-olup gitmişti. . . Onun ayrılık acısıyle birçok gazeller inşâd eden Mevlânâ, nihâyet Şam'a gidip yeniden aramağa başladı ise de, Şems'in izini bulmak mümkün olamayınca tekrar Konya'ya dönmek zorunda kaldı.

Mevlânâ'nın coşkun bir aşk, yüksek ve İlâhî bir ilham ile yazarak sonradan Divân-ı Şemsü'l-Hakâyık ismi altında Şems Tebrizî'nin mâneviyetine ithâf ettiği şiirlerde[130] Panteizm'in belki en yüksek derecesine kadar yükselebilmesi, sema' ve raksa, mûsikîye karşı samimî bir incizab göstermesi, her şeyden çok Şems'in telkinlerine isnâd edilebilir. Lisan ve nazım bakımından çok bozuk, çok kusurlu sayabileceğimiz bu manzûmeler, mistik

130 Bugün Dîvân-ı Şemsü'l-Hakâyık ismi altındaki bu şiirler, çeşitli zamanlarda yazılmıştır. Nicholson'un, bunların büyük bir kısmını Şems'in ayrılığından sonra yazılmış sayması doğrudur. Hüseyin Dâniş Bey, "Devletşah, bunların Şam'da ve Şems'in bulunmadığı bir zamanda yazılmış olduğunu söylüyor" (Ser-Amedân-ı-Suhan, s. 343) diye yazıyorsa da tamâmiyle yanlıştır; çünkü yukarıdaki notta Devletşah'ın bu hususdaki ifâdesi aynen naklolunmuştur. Devletşah, Şems son def'â Şam'a gittikten sonra, Mevlânâ'ınn Dîvân'daki gazellerinin çoğunu yazdığını söylüyor ki, Nicholson'un iddiası da budur.

bir rûhun en samimî ve coşkun hissî ânlarım zabıt ve tesbit etmek bakımından, Mevlânâ'nın hissî hayatını lâyıkıyle anlamak için en canlı birer vesikadır; eski İskenderiye Mektebi'nin esaslı fikirlerini biraz Hind, İran ve Arap mefhumlarıyle karıştıran Mevlânâ için, tasavvuf, billûrlaşmış bir " belli kâideler ve akideler mecmuası" değil, duyulan, yaşanılan bir şeydir ki, öyle aklî ve hissî muhâkemât ile değil, tehaddüsî keşf ile, yâni ilham ile, aşk ile anlaşılabilir.[131]

Mevlânâ'nın rûhunu bütün samimîyyeti, derinliği, çıplaklığıyle gösteren bu manzumelerdeki dâhî lirizm, onu İran'ın belki en büyük mutasavvıf şâiri saymağa yeterlidir ve bunun doğup gelişmesinde ise, Şems Tebrizî'nin en büyük âmil hükmünde olduğunu i'tiraf eylememek yanlış olur. Hayat ve şahsiyeti hakkında kesin ve açık bilgiye mâlik olmadığımız Şems'in sûfiyâne fikir ve telâkkilerini, işte bu sûretle, Dlvân-ı Şemsü'l-Hakayık'tan anlamak şüphesiz pek mümkündür. Mevlânâ'da Neo-Platoniste akidelerini açıkça hatırlatan şeyleri göstererek, onun sûfiyâne meslekini aydınlatmağa çalışmak için, Divân-ı Şemsü'l-Hakâyık, hattâ Mesnevî'-den çok daha fazla başarıyla kullanılabilir bir eser ise de, mevzûumuzun dışına çıkmamak maksadıyle bu hususta daha fazla tafsilâta girişmek imkânından mahrumuz.[132]

Mevlânâ Celâle'd-Din Rûmî, Şems'in kaybolmasından sonra, eski mürîdlerinden birini, Zerkob (kuyumcu) lakabıyle tanınan Konya'lı Salâha'd-Din Feridun'u kendisine musâhip ittihâz etti. Burhâne'd-Dın Muhakkık'ın başlıca mürîdlerinden olup,

131 Nicholson, Müntehabât-i Dîvân-i Şems Tebriz'e yazdığı o kısa önsözde bile Mevlânâ'mn sûfiyâne telâkkileriyle Neo-Platoniste fikirleri arasındaki başlıca alâkaları pek açık ve kesin bir sûrette göstermiştir. " Tekvin" mes'elesini " aşk" a istinâd ettirerek, " Panteisme" ile te'lif eden bu eski felsefî meslek, Celâle'd-Dîn Rûmî'nin telkin ettiklerinden ayrı esaslara mâlik değildir. Gibb' in A History of Ottoman Poetry (London, 1900)'sında buna dâir epeyice tafsilât vardır.

132 Tamâmiyle felsefî bir tedkike zemin teşkil edecek böyle bir çalışma, fevkalâde mühim ve edebiyat tarihi bakımından da çok faydalı ise de, ihtisâsımız dışında ve İslâm felsefesi mütehassıslarına âittir.

ilk zamanlarında Konya'da kuyumculukla uğraşan ve sonraları Şems Tebrizî'ye de mülâkî olan bu zât, eskiden beri zübd ve takvâsıyle tanınmış idi. Şer'î ve edebî ilimlerden hemen hiç anlamayan böyle bir adamı musâhip ittihaz etmesi üzerine, diğer birçok mürîdler onun şiddetle aleyhinde bulundular; bilgisizliğinden söz ettiler; lâkin Mevlânâ bu dedi kodulara hiç ehemmiyet vermiyerek, onun hakkındaki iltifat ve hürmetini bir kat daha artırdı; hattâ bu bâtinî bağlılığı zâhirî bir alâka de de kuvvetlendirmek için, kızını Sultan Veled'e aldı, işte bu sûretle on senelik samimî bir bağlılıktan sonra, Salâha'd-Din hastalanarak öldü; Celâle'd-Din Rûmî bundan çok me'yus ve mütessir olarak birtakım gazeller tanzim etti.

Her hâlde Devletşah'ın zannettiği gibi, Salâha'd-Din, Mevlânâ üzerinde hiçbir nüfuz icrâ etmemiş, bunun aksine, onun nüfûzu altında kalmıştır.[133] Divan'daki birçok manzûmelerinde ondan hürmet ve muhabbetle bahsetmesi, hiçbir zaman aksini iddâya bir sebep teşkil edemez. Bundan sonra Mevlânâ'nın halîfe ve musâhibi, Çelebî Hüsâme'd-Din oldu. Çelebî Hüsâme'd-Din Haşan b. Muhammed b. Haşan b. Ahî Türk, Mevlevi an'anesine göre, Şeyh Ebu'l-Vefâ-i Bağdâdî evlâdından idi.[134] Şeyhine karşı pek büyük bir saygı ve sevgi ile mütehassis ve bağlı olması bakımından, Mevlânâ'dan da ayın müşfik muâmeleyi görmüş oluyordu. Mevlânâ'nın Mesnevi'yi vücûde getirmesinde Çelebî Hüsâme'd-Din'in büyük bir te'siri olmuştur.

133 Devletşah, Mevlânâ Celâle'd-Din Rûmî'nin " Hırka-i sülûkü birkaç vâsıta ile Ziyâe'd-Din Ebu'n-Necib Suhreverdî'ye mensup olan Şeyhu'ş-Şuyûh Sâlâha'd-Din Zer-Kob'tan aldığım söylerse de (s. 195), tamâmen yanhştır.

134 H. 501 (M. 1107-8)'de vefât eden Tâcü'l-'Ârif'in lakabiyle tanınan Seyyid Ebu'l-Vefâ-yi Kürdî, çok büyük mutasavvıftır. Hakkında bilgi edinmek için, Menâkıb-i Tâcü'l-'Ârifin adlı meşhur esere baş vurulabilir (Husûsî kütüphanemizdeki nüshadan). Hüsâme'd-Din Çelebî'nin bu şeyhin neslinden olduğunu, bize bu hususta en inanılır kaynak olan Sipehsâlar bildiriyor (s. 191). Nefahât tercemesinde de bu hususta aynı kaynağa mürâeaat olunmuştur (s. 525).

Dervişler arasında İlâhî-Nâme, Mantku't-Tayr, Musibet-Nâme tarzında didaktik eserlerin pek beğenildiğini, elden ele dolaştığım gören Çelebî, sülük âdâbını ve tasavvufî hakikatleri dervişlere telkin edebilecek bir mesnevi vücûde getirmesini ve o zamana kadar yazılan gazeller epeyi büyük bir yekûn tuttuğu için, biraz da mesnevî cihetine rağbet etmesini şeyhinden ricâ etti; o da, Mesnevi mukaddimesinden onsekiz beyti içine alan bir yaprağı çıkararak, kendisinin de bunu düşündüğünü söyledi. Bunun üzerine, Mesnevi'nin nazmına başlanıldı; Mevlânâ söylüyor, Çelebî Hüsâme'd-Din, şeyhinin ilhamlarım kaydediyordu.

Tamam birinci cilt bittiği sırada, Çelebi Hüsâme'd-Din'in harem inin ölümüyle, bu iş iki yıl kadar gecikti; fakat sonra, Çelebî tekrar şeyhine yalvararak, nazma devama onu râzı eyledi; bu sûretle, en az yedi-sekiz senelik bir zamanda, altı ciltten mürekkep olan bu muazam âbide vücûde geldi.[135] Tahminen 26,000 beyitten fazla olmasıyla kemmiyyet bakımından da muazzam bir eser sayabileceğimiz Mesnevi, yalnız Mevlânâ'nm değil, belki bütün tasavvufî edebiyatın en ünlü bir mahsûlüdür. [136]

135 Hüseyin Dâniş Bey, kaynak göstermeyerek bu hususta şu bilgiyi veriyor : " Mesnevi nin hangi tarihte tahririne başlanmış olduğu tamâmiyle tahakkuk etmemiştir. Mesnevi altı büyük kısımdan müteşekkil olup, 2666 beyitten müteşekkildir. Bunun ikinci kısmı, birincisinin itmâmından iki sene sonra, yâni 1263 sene-i milâdiyyesinde tertib olunmağa başlamış, fakat Celâle'd-Din'in tilmiz-i mümtâzı olub Mesnevi'yi üstâdımn imlâsı tahtında yazmakla meşgûl olan Haşan Hüsâme'd-Din'in o sırada vefatı vuku' bulduğundan, eserin emr-i tahriri sekte-dâr olmuştur" (Ser-Âmedân-ı Suhan, s. 342). Mesnevi'nin, Mevlânâ'ya âit olmayıp, sonraları ona isnâd edilen 7. cildi mes'elesi hakkında burada tafsilâta girişemeyiz. Yalmz şunu söyleyelim ki, Hüseyin Dâniş Bey'in, Hüsâme'd-Dîn Çelebî'yi Mesnevi'nin ilk cildi bittikten sonra ölmüş göstermesi, tarihî kaynakların hiçbirine uymayan çok büyük bir hatâdır; ölen, onun zevcesidir. Yoksa Hüsâme'd-Din'in vefâtı, Mevlânâ'dan oniki sene sonradır.

136 Acem kültürünün pek çok yaygın bulunduğu Hind, İran ve Türkiye'de Mesnevi âdetâ kudsî bir mâhiyet almıştır. Onun magz-i Kur'ân olduğu hakkındaki kanâat pek eskidir; esâsen Mevlânâ'nm Dîrân'ından da - Hafız Dıvânı'ndan edildiği gibi - tefe'ül ederlerdi (Nefahât tercemesi, s. 423). Mesnevi hakkında pek eskidenberi serdedilen muhtelif takdirler ve görüşler toplanacak olursa,

Öteden beri îslâm âleminin her alanında, bilhassa Hind ve İran'da pek büyük olan bu nüfûz, Anadolu Türkleri üzerinde, daha yazıldığı zamandan başlayarak fevkal'âde te'siri olmuştur;[137] bununla berâber, Mesnevi'de, Divân-ı Şemsi'l-Hakâyık'ta olduğu gibi göz kamaştıracak kıvılcımlara, bütün hudud ve engellerin üstünde açık ve derin düşüncelere rastlanamaz; bu eser, sırf sâlikleri irşad maksadıyle yazılmış ahlâkî-tasavvufî didaktik bir mahsuldür; pek tabiî olarak, orta seviyedeki halk düşünülerek yazılmıştır. Lisan ve nazım bakımından çok bozuk ve kusurlu olan bu eser, tertip bakımından da çok muâhazeye elverişlidir : Mevlânâ, eski mutasavvıf şâirlerin usûllerine uyarak, her fikri, her nâsihati, her nazariyyeyi münâsip bir hikâye ile anlatır; meselâ, tevekkülün nerelerde iyi ve nerelerde fenâ olduğunu açıklamak isteyince, öğüt verici birkaç beyit ile başlayarak, ona bir de hikâye ilâve eder; lâkin ekseriyetle, o hikâyeyi bitirmeden söz arasında bir sırasını getirerek ikinci, hattâ onu da bitirmeden üçüncü hikâyeye geçer ve onlardan sonra ilk hikâyenin neticesi gelir. Gerek, tertibe, gerek lisânın ve nazmın safvetine ehemmiyet vermemesi Mevlânâ'nın şekilcilikten tamâmiyle uzak kaldığına bir delidir. Divân-ı Şemsul-Hakâyık'da, şiiri, rûhunun en samîmi ihtiyaçlarını tebliğ edecek bir vâsıta gibi kullanan Mevlânâ, Mesnevi'de, onu sâlikleri irşat ve koyduğu tarikat esaslarım telkin ve ta'mim maksadına hizmet eden bir âlet tarzında kullanmış ve hiçbir zaman kendisini herhangi bir şâir, bir san'atkâr seviyesinde görmemiştir.

epeyice büyük bir risâle teşkil edebilir. Türklerin halk kitlesi üzerinde bu eserin doğrudan doğruya bir te'siri olmamış ve bu nüfuz Mevlevîlerle Acem edebiyatı meftunlarına münhasır kalmış zannolunuyorsa da, hakikatte, onun, Türkler'in halk kitlesi üzerindeki vâsıtalı te' siri sanıldığından çok büyüktür.

137 Daha Gülşehrî'den başlayan bu mânevî nüfuz, Âşık Paşa ile çok açık bir hâl alır. Âşık Paşa'mn Türkler arasında çok meşhur olan Garib-Nâme'si, âdeta Türkçe bir mesnevidir. Yûnus üzerinde ise, daha çok Divân-ı Şemsü'l-Hâkâyık te'sirleri göze çarpar.

Ancak, Mesnevi de vahdet hakikatlerinden bütün vuzuh ve açıklığıyla söz etmek istememesine karşılık, birçok yerlerde, elinde olmayarak ifşâatta bulunmağa mecbur kalmıştı. Ferîdü'd-Din 'Attâr ile Senâ'î'nin te'siri altıda kalan Mevlânâ,[138] Kelile ve Dimne'den, Cuhî menkabelerinden, Mahmûd Gaznevî ve Ayaz kıssalarından, Leylâ ve Mecnun gibi Arap hikâyelerinden, Kısas-ı Enbiyâ ve Menâkıb-ı Evliyâ'dan bâzı iktibaslarda bulunduğu gibi, bâzı parçalarında saray hayatını, yâhut Halep şî'lerinin Antakya kapısındaki mâtemleri gibi umumî hayat safhalarını da çeşitli münâsebetlerle tasvir etmiştir.

Tersim ettiği bâzı müstehcen hayat safhalarında biraz fazla realist olması, Mevlânâ'nın şahsiyeti ve Mesnevi'nin yazılışındaki maksat düşünülünce, hiçbir sûretle muâhaze edilemez. Her hâlde, Anadolu'da yazılan en eski Türk eserlerinde Mesnevi te'siri çok büyük ölçüde göze çarpar. Celâle'd-Din Rûmî, son aylarda artık bu âlemden ayrılmak zamânının geldiğini gösteren birtakım te'sirli gazeller yazıyordu. Hakikaten, biraz sonra hastalandı; Mevlânâ Ekmelü'd-Din ve Mevlânâ Gazanferî namında iki tanınmış hekim, hizmetinde bulunuyordu; lâkin hastalık bir türlü teşhis edilemedi ve Mevlânâ H. 672 senesi Cemâziye'l-âhiri'nin beşinci Pazar günü (17 Aralık, 1273) güneş batarken vefat etti. Önce teçhiz ve tekfin levâzımı hazırlanıp tamamlanarak ertesi gün, hemen bütün Konya halkının iştirâkiyle ve Kâdı Sirâcü'd-Din'in imâmlığıyle cenâze namazı kılındı ve Mevlânâ, bugünkü merkadına defnedildi.

Yerine, büyük oğlu Sultan Veled'in tensib ve recâsiyle, halîfesi Çelebî Hüsâme'd-Din geçti.[139] Acem şâirleri arasında Kıvâmü'd-

138 Mesnevî'nin birçok yerlerinde Hakîm Senâ'î'nin ve daha az olmakla berâber 'Attâr'm isimleri zikrediliyor; Dîvân'da da bu gibi birçok işâretler vardır. Kendisini Senâ'î-'Attâr takipçisi sayan Mevlânâ'nın eserlerinde, bilhassa Mesnevide bu te'sirler çok açık olarak göze çarpar.

139 Daha Mevlânâ hayatta iken, dokuz sene halifelik eden Çelebî Hüsâme'd-Din, H. 684 (M. 1285-86)'de vefât etmiştir (Sipehsâlar, s. 197-201). Mesnevî'nin ter-

Din Sencânî, Ni'metu'llâh Kûhistânî, Seyyid Kâsimü'l-Envâr gibi mühim takipçileri bulunan,[140] daha bunlar ayarında birtakım şâirler üzerinde te'siri görülen, tarihçilerle tezkirecilerin ve mutasavvıfların eskiden beri cidden büyük hürmet ve tekrîmine mazhar olan[141] Mevlânâ Celâle'd-Din Rûmî'nin Fih nâmında Mu'înü'd-Din Pervâne'ye ithâfen yazılmış mühim bir mensur risâlesi[142] ve daha başka birçok kelimât ve akvâlı varsa da, burada bunlardan söz edecek değiliz.

tibine H. 662'de başlandığı düşünülürse, Çelebî Hüsâme'd-Din,'in Mevlânâ'ya halîfe olmasını da hemen bu tarihe kadar geri götürmek gerekiyor. Çelebî Hüsâme'd-Din'e Mesnevî'nin yazdırdmağa başlatılması, her hâlde Mevlânâ'ya halîfe olduktan sonradır; bu halifelik müddetinin H. 662-672 seneleri arasında olduğu düşünülürse, her hâlde 662 tarihinin Mesnevi'ye başlama tarihi olduğu, yoksa bunun ikinci cilde başlama tarihi sayılamıyacağı anlaşılır; bu yüzden Hüseyin Dâniş Bey'in M.S. 1263'e rastlayan bu 662 tarihini ikinci cilde başlama tarihi sayarak, ilk kitabın 1261'de yâni 660'ta tamamlanmış olduğunu söylemesi görülüyor ki, yanlıştır; yukarıda, bu büyük kitabın yedi-sekiz sene zarfında yazılmış olduğunu söylememiz, işte bundan dolayı idi. Devletşah, İbn Ahî Türk ile Çelebî Hüsâme'd-Din' i biribirinden ayrı iki şahsiyet sayarak, Mevlânâ'nın " dest-i irâdeti Çelebî'nin dâmen-i terbiyetine vurduğunu" söylüyor ki (s. 195), yukandanberi verilen tarihî bilgiler, bu iki iddiaının da yanlışlığım isbâta yeterlidir.

140 Mutasavvıfâne heyecan dolu şiirleriyle İran tasavvufî edebiyatında mühim birer yer tutan bu şahsiyetler hakkında Devletşah'ta, Nefahât tercemesinde ve daha başka çeşitli kaynaklarda uzun bilgiye rastlanabilir. Dîvân'lan bulunan ve hattâ bâzısı da bâsıh olan bu mutasavvıflar hakkında tafsilâta girişmek eserimizin mevzûu dışındadır.

141 Birgün Sadre'd-Din Konevî'ye, Mevlânâ hakkındaki fikrini sormuşlar, o da, Bâyezid ve Cüneyd bu zamanda olsalardı, bu merdler merdinin gâşiyesini götürmeyi canlarına minnet bilirlerdi" demişti (Nefahât, s. 520). Bu gibi misâller sahifelerce uzatılabilir.

142 Hüseyin Dâniş Bey, Fîhi mâ Fîh'in mevcûdiyetini Nicholson'un ifadesine dayanarak söyledikten sonra, "Bu eserin bugün pek nâdir olması lâzım gelir" diyor (Ser-Âmedârı-ı Suharı, s. 343). Carra de Vaux da, Encyclopedie de l'İslam'daki Celâle'd-Dın Rûmî maddesinde, bu eserin İran'da hiç tanınmamış olduğunu söylüyor; hâlbuki bu küçük eser İstanbul'da Mevlevîler arasında pek meşhurdur. Umumî kütüphânelerimizde ve husûsî ellerde birçok yazma nüshaları bulunmaktadır.

Mevlânâ'mn bir Acem şâiri sıfatiyle Acem edebiyatı üzerindeki nüfûzundan bahsetmek de mevzûumuzun dışındadır. Yalnız şunu söylemekle yetinelim ki, Mevlânâ serbest telâkkilere elverişli ve mûsikî, san'at ve edebiyatı seven bir muhitte yetişmiş ve esâsen Muhyi'd-Din 'Arabi'nin neşr ve telkin ettiği Vahdet-i Vücûd felsefesiyle dolmuş olan Anadolu muhitini, şiirleriyle, sûfiyâne fikirleri ile pek kolay çekmiş ve teshir etmişti. Eğer çevre böyle bir şeye hazırlanmamış olsaydı, Celâle'd-Din Rûmî'in daha hayatta iken o kadar muazzam bir şöhret kazanamıyacağı ve kurduğu tarikatın daha o zamanlar kolaylıkla genişleyip yerleşemeyeceği muhakkaktı; lâkin, yukarıda uzun uzun açıklandığı gibi, muhit böyle bir harekete tamâmiyle hazırlanmıştı; bu yüzden, Mevlânâ henüz hayatta iken menkabelerinin ve tarikatının teşekkülünü gördü. Her hâlde Mevlânâ'yı iyice bilmeden Anadolu'daki ilk Türk eserlerini anlamak mümkün olamıyacağı ilmî bir gerçektir.[143]

Ord. Prof. Dr. Mehmed Fuad KÖPRÜLÜ

143 Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 1918, s.217…231.

Ariflerden Kısa Alıntılarla Mevlana

''(Bu neyin sesi ateştir. Rüzgar değildir. Her kimde bu ateş yok ise o yok olsun) Aşkı ilahi ile yananlardan feryada benzer bir ses gelir. Sanma ki feryad ederler. Niçin feryad etsinler ki şikayetleri yok. Nasıl feryad etsinler ki takatleri bitmiş.

Bu ses alevin savleti ve bu savletin feryadıdır.

İçinde bu ateş yok ise yokluğa iltica et. Maddi varlığın, ateşin fevaranına mani oluyor. Onu erit, yok et. Taki bu ilahi ateşle yanarak nur olasın.''

Mehmet Kadir KEÇEOĞLU[144]

(Yaman Dede) 1943

*

''Mevlana Celalettini Rumi hakiki bir alim ve mürşittir, hakiki bir insaniyetçi ve hakiki bir İnsan-ı Kamildir, hakiki bir ahlakçı ve vucudu mutlakın hakiki bir aşığıdır. Celaleddin'in Şairlik, Alimlik, Filozofluk, Sufilik ve aşıklık cephelerini ayrı ayrı

144 **Asıl adı olan Mehmet Kadir Keçeoğlu** olarak değil, Yaman Dede lakabıyla meşhur olmuş böyle bir Peygamber aşığından söz etmek istiyoruz. Ünlü şair Yahya Kemal onu bir beytinde şöyle tanıtır: "Yüz sürdü hâk-i pâyine çok Müslüman dede Mollâ-yı Rûm görmedi senden Yaman Dede." Yani, nice müslüman dede Allah Rasulü'nün ayağının tozuna yüz sürdü ama Anadolu alimleri senden yaman dede görmedi. Üstad, 1887 yılında Kayseri'nin Talas nahiyesinde dünyaya gelmiştir. Aslen Ermeni'dir. İlk tahsilini Kayseri'de yapmıştır. 1900 yılında Kastamonu İdadisi'ne (Ortaokulu'na) kaydolmuş, bu okulda bütün derslere ilgi duymakla beraber bilhassa Türkçe, Arapça ve Farsça'ya karşı kabiliyetiyle öne çıkmıştır.

incelemeye mevzumuz müsait değildir. Böyle olmakla beraber onun eserlerinde bu günkü ilmin, fennin esaslarını aramak boş bir zahmet ihtiyar etmektedir.''

Muammer Lütfi BAHŞİ [145]

Lüleburgaz Hakimi 1943

*

''Mevlana'nın Türk musikisi sahasında bıraktığı tesir de o nisbette büyük ve ehemniyetlidir. Sema'yı; Ney, Rebab, Çenk gibi çalgıları tecviz eden Mevlana ve oğlu Sultan Veled bizzat musiki ile de iştigal etmişlerdir. Türk musiki şinaslarından ekserisinin bu tarikata mensup şahsiyetlerden yetişdiğinide görmekteyiz. Sema, Ney ve Şiir gibi üç bedii esasa istinad eden Mevlevi ayinlerinde okunan besteler, Türk musikisinin hiç şüphe yokki en büyük ve o nisbette sanatkarene eserleridir.''

Sadettin NÜZHET [146] /1943

145 **Muammer Lütfi Bahşi**, (d. 1903, Üsküp - ö. 30 Haziran 1947, İzmir). Türk şair ve yazardır. Yedi Meşale edebiyat topluluğunun kurucuları arasında bulunmuştur. Sonradan, Bahşi soyadını almıştır. 1903'te Üsküp'te dünyaya geldi. Babası, Müderris Lûtfi Efendi'dir. Ödemiş Rüştiyesi (ortaokul) ve İdadisi'ni (lise) bitirdikten sonra yüksek öğrenimine İstanbul´da devam etti. 1927'de İlahiyat Fakültesi'ni, 1929'da Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Hakim olarak Antalya, Kuşadası, Bozadoğan, Nazilli, Muğla, Ürgüp, Demirci'de bulundu. Sürekli yer değişmekten usandığı için hakimlikten istifa etti, Ödemiş'e yerleşti ve ölümüne dek avukatlık yaptı. 1947'de yaşamını yitirdi. İlk şiirlerinde aruz ölçüsünü kullandıktan sonra heceye yöneldi, sonra serbest nazımda karar kıldı. Şiirlerinde genellikle milli konuları işledi. Yedi Meşale Topluluğu'nun en az tanınan şairidir. 1928'de Meşale dergisinin kapanması üzerine topluluk da dağıldı; Yedi Meşaleciler 1933'te Varlık Dergisi'nde tekrar birleştiler. Ancak diğer üyelerin dünyalarının uzağında kalan Muammer Lütfi onlar arasında yer almamış; Yedi Meşalede çıkan şiirlerinden başka, dönemin tanınmış dergilerinde rastlanmamış ve şiirlerini kitaplaştırmamıştır.
Muammer Lütfi, 1930'ların sonunda Antalya'da yayımlanan Türk Akdeniz dergisinin yazı kodrosunda bulunmuştur. Hakkında Hikmet Dizdaroğlu´nun Varlık dergisinde kapsamlı bir yazısı vardır.

146 **Sadettin Nüzhet** (1931), Tanzimat'a Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri, İstanbul: Suhulet Kitabevi. Eser, "İslamlıktan Önce Türk Edebiyatı" ve "İslamlıktan Sonra Türk Edebiyatı" başlıkları ile ikiye ayrılmış ve türlerin

*

''Ezelden ebede doğru coşarak akıp giden bu aşk ırmağının feyzine her devirde İnsanlar susak kaldı''

Mitat Şakir ALTAN [147]

Konya: 29 Mart 1943

*

''...ne hazin bir hakikattir ki Mesnevi'yi yalnız didaktik cephesiyle görenler ondaki göz kamaştırıcı şiirleri, ruhları ürperten muharrikiyeti görememişlerdir. Mesnevi'yi yalnız bir akait kitabı olarak görenler ve didaktik dangasıyla damgalayanlar ne yazık ki onun büyük vecdini unutmuş olanlar veya şiirin sihirli buğusuna kapılamayacaklardır.''

Muvaffak Sami ONAT [148]/1943

*

gelişimine göre tertip edilmiştir. Birinci bölümde; eski Türk uygarlığı, lehçeler, alfabeler, yazıtlar, milli destanlar özetlenmiştir. İkinci bölümde ise, tasavvuf, İslamî edebiyatın başlangıcı, ilk eserler, Selçuklular ve Harezmşahlar devrinde, Anadolu'da, Moğollar devrinde Türk edebiyatı açıklanmıştır. Daha sonra, XIII. Yüzyıldan başlanarak her yüzyılda Anadolu'da gelişen klasik edebiyat ile halk ve tasavvuf halk edebiyatı, başlıca şairleri ve yazarları, eserlerinden örnekler verilerek anlatılmış, Çağatay ve Azeri edebiyatları gösterilmiştir.

147 Konya Halk Evi Başkanı, 1943.

148 **Muvaffak Sami Onat** Yazıcıya Gönder (1919 - 15 Şubat 1986): Konya Erkek Lisesinden mezun oldu (1938). AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Hukuk Fakültesini bitirdi (1941). Bir süre Maliye Bakanlığında ve İstanbul Def-terdarlığında çalıştı. Çalışma Bakanlığına geçerek Kon-ya ve İstanbul'da iş müfettişliği yaptı (1947-51). Gazi-antep Bölge Çalışma Müdürü iken Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdür Yardımcılığına atandı (1956-64). Genel Müdürlük yaptı (1964-71). Danıştay üyeliğine se-çildi (1971). 1985'de emekli olarak İstanbul'a yerleşti ve orada öldü. Şiire 1936'da başlayan Onat, Servet-i Fünûn Uyanış, Varlık, İnkılapçı Gençlik, Sanat ve Edebiyat, Şadırvan, Hisar gibi dergi ve gazetelerde yazdı. Baş-langıçta içe dönük bir anlayışla halk şiirine yakın mistik eserler verdi. Daha sonra serbest ölçüye yönelerek, dışa dönük şiirler yazdı. Eserleri Şiirleri:Vazo (1941), Yaradılış (Kozmogoni Destanı, 1942), Gel Gör ki (1948), Şiirler (Bütün şiirleri, 1984)

Aslımız Türk, doğdun, Türkmen bağında
Bir ateştir yanar, yurt ocağında,
Yeşerdin Konyanın tam kucağında,
Ruhumun gıdası, aşı gibisin

Cenap KENDİ /1943

*

''Meydana getirdiği eserlerin bilhassa çokluğu bakımından Mevlana Celaleddin Rumi şüphe yok ki, dünya edipleri arasında çok üstün bir derece alır. Böylesine hayret verici asar karşısında bunların Farsça yazılmış eserlerin nadiren yetişebildikleri teknik mükemmellik ve şiiriyet arz etmesi dahai büyük bir hayranlık mevzuu olmalıdır. Büyük bir ustalıkla verdiği en nadir eserlerini bile her bakımdan eşit kolaylık ve akıcılık ile kompoze etmiştir. Bulunması en güç olanlarında dahi kafiyeleri kendiliğinden ve zorlanmadan akar. Onun yazı uslübu en üstün hitabet tarzından tamamiyle saf halk diline kadar çeşitler arz etmektedir. Lüzum hissettiği zaman belagat sanatının (tacnis), (tebag) ve sair şekillerini tam bir virtiozite ile kullanmaya muktedirdir. En geniş manasiyle komediden en ağır yaralayıcı trajediye kadar her durum ve mevzuu her heyecan ve şekli izaha muktedirdir. Bu sebeble Mevlana bir sanatkar olarak rakipsizdir.''

Prof.Dr.A.J.ARBERRY [149]

1964

149 **Arthur John Arberry**, (d. 1905 – ö. 1969) İngiliz doğubilimcisi; Arap, Pers uygarlıkları ve İslamiyet üzerine yaptığı çalışmalarla tanınır. Mısır Kahire Üniversitesi'nde Klasikler Departman Başkanlığı yapmış; Cambridge Üniversitesi'nde 1947 yılından ölümüne kadar Arap dilleri bölümünde en yüksek seviye olan Sir Thomas Adams's profesörü olarak görev almıştır. Kur'an- Kerim tercümesi, Müslüman olmayan yazarların çevirileri arasında en saygı duyulanlarındandır. Mevlana hakkında yaptığı araştırmaları ile tanınır ve Mevlana'yı "dünyanın en büyük ozanı" olarak niteler.

*

''O, büyük mütefekkir bir tarikat vemutasavvıflıkla yetinmediği gibi her hangi bir tarikata da intisap etmemiştir. Menakibciler tarafından esatiri ve hurafeli vakıalarla süslenen biyografisinde adları geçen tarikat ehli, O'nun tanışlarından ibarettir. O, İran şairi Sadık Sermed'in Konya'yı ziyaretinde yazdığı kasidede söylediği gibi: (Yeni esaslarla yeni bir inanç yolu kuran, yeni prensiplerle yeni bir millet vücuda getiren, her zümre ve mezheble ''Birlik'' yüzünden sulh akdeden, zıtları iyilikte birleştiren) bir azim ve ilim yaratıcısıdır. Yine Sermed'in dediği gibi: **(Dünyanın herhangi bir yerinde hükmü geçenlerin hepsi arzu ve heveslerni yürütmeye çalıştıkları halde, O, ancak zulümle, cevirle, cehalet ve istibdatla savaşan biri)** dir; O'nun zahiri işlerle, rüsum ve erkan ile uğraşmaya vakti yoktur; kendisi bir beytinde bu halini şöyle açıklar: **(Bizim için rizayet, teklif, çille yoktur, bizim için her şey lutuftur, her şey ihsandır; umduğumuz ve bulduğumuz ancak sevgi, ancak güzellik ve ancak zevk ile neşedir.)** Çünkü, onca: **(Aşk ehlinin mesleki, başka hiçbir zümreninkine benzemez, aşıkları mezhebi ve milleti Allah mezhebi ve milletidir.)** Hasılı onun karakteri ''Humanitaire Moraliste'' olmaktır.''

Muhittin Celal DURU [150] 1964

*

150 **Dr. Muhittin Celal Duru** (1887-1966) kökleri XVI. yüzyıla kadar giden Eskişehir Mevlevihanesinin kurucularından Şıh Hasan Hüsnü Dede'nin torunudur. Eskişehir Mevlevihanesinin son postnişini Mesnevihan Bahattin Dede (1875-1930) şeyhlik postuna 1915te geçmiş, Mevlevihanenin kapandığı 1925 senesine kadar postnişin olarak görevini sürdürmüştür. Mevleviler arasında doğup büyümüş Muhittin Celal Duru'nun bir düşünce emekçisi çabası ve eleştirel bir bakışla yazmış olduğu söz konusu yapıt '' Aşk'a Allah'a ve Akla Mevlana - Tarihi Simalardan Mevlevi" Mevleviliğin morfolojik yönü, biçimsel yapısı, özü, ortaya çıkış nedenleri, mevlevihanelerin özellikleri, yönetimleri, örgütsel yapıları, ayinleri, törenleri, Mevlevilerin giyimleri, gelenek ve göreneklerini açığa çıkarmaya yönelik bilimsel araştırmadır.

''Mevlana ümanizm müessesesini 13 üncü asırda dünya çapında ölümden kurtaran adamdır. Onun büyük bir tali vardır. En büyük Türk şairi Yunus EMRE'ye fikirlerini aşılamış olması. Şimdi Yunus'un dili ile Mevlana hümanizmasını görelim:

Sen sana ne sanırsan ayruğa da anı san
Dört kitabın manası budur eğer var ise.
Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan
Şerin evliyası da olsa, hakikate asidir.''

Ord.Prof.Dr. Sadi IRMAK [151]

1964

151 **Mahmut Sadi Irmak**, (d. 15 Mayıs 1904, Seydişehir, Konya - ö. 11 Kasım 1990, İstanbul), 1904 yılında Konya Seydişehir'de doğdu. İlk öğrenimini, Rüşdiyeyi ve Konya Sultanisi'ni birincilikle bitirip biyoloji öğretmeni oldu. Aynı yıl İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girdi. 1923 yılında İstanbul Üniversitesinde öğrenci olduğu yıllarda Üniversite'nin Devlet Bursu ile Avrupa'ya öğrenci gönderileceğine dair üniversite duvarlarında gördüğü ilana başvuran 150 kişi arasından seçilen 11 kişiden birisi olarak Berlin Üniversitesinde tıp ve biyoloji öğrenimi görüp 1929 yılında pekiyi derece ile tıp doktoru oldu. Hagen ve Düsseldorf hastanelerinde asistan olarak çalıştı. Yurda dönünce Ankara Hükûmet Tabipliği ve Gazi Terbiye Enstitüsü biyoloji öğretmenliği görevlerinde bulundu. 1933 yılında İstanbul Tıp Fakültesi doçentliğini kazandı. 1940 yılında fizyoloji profesörü oldu. 1943 yılında Konya Milletvekili seçilip, aynı yıl Halkevleri Yüksek Danışma Kurulu Başkanlığı'na, sonra da Diyarbakır Bölge Müfettişliğine getirildi.7 Haziran 1945'te Türkiye'nin ilk çalışma bakanı oldu.1947'de Uluslararası Çalışma Konferansı ikinci başkanlığına seçildi.Eylül 1947'de bakanlıktan ayrıldı.CHP'nin 1950'de seçimleri kaybetmesi üzerine bir süre siyasetten uzaklaştı. 1950 yılında yeniden ilim ve meslek hayatına dönen Irmak, Münih, daha sonra İstanbul Tıp Fakültesi'nde akademik hayatını sürdürdü. 1974 yılında Kontenjan Senatörü seçildi.CHP'nin Milli Selamet Partisi (MSP) ile kurduğu koalisyon hükümetinin istifasından sonra 17 Kasım 1974'te partilerüstü hükümeti kurmakla görevlendirildi.Oluşturduğu hükümet için TBMM'de yapılan güvenoylamasında, 450 milletvekilinden yalnızca 18'inin lehinde oy kullanması dolaysıyla güvenoyu alamamasına karşın 31 Mart 1975'e değin başbakanlık yaptı. 12 Eylül Darbesi'nden (1980) sonra 15 Ekim 1981'de kurulan Danışma Meclisi'ne Konya üyesi olarak atandı ve 27 Ekim'de bu meclisin başkanlığına seçildi. Irmak bu görevi TBMM Başkanlığına Necmettin Karaduman'ın 4 Aralık 1983'te seçilmesine değin sürdürdü. 11 Kasım 1990 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Mezarı Aşiyan Mezarlığı'ndadır. Almanca, Fransızca ve Arapça bilen Sadi Irmak, evli ve Prof. Dr. Yakut Irmak Özden ile eski milletvekillerinden Sabri Irmak (1936-1991)'ın babasıydı.

*

''Mevlana'nın savunmuş olduğu ahlak da Hazreti Muhammed'in savunduklarına aykırı değildir. Fakat en çok önem verdiği ilkeler Sabır, Kanaat, feragat, tahammül, maddi tutkulardan sıyrılmak, doğruluk...gibi ruha sükun, teslimiyet ve asillik veran ilkelerdir. Bu ilkelerin amacı, insanlar arasında renk, cins, ulus zenginlik, güzellik, iktidar..itibariyle hiçbir hiyerraşi farkı gözetmemek, her var olan canlı ve cansız yaratığı, tanrısal varlığın bir maddi ve fani yansıması ve işareti olduğunu dikkate alarak hepsini sevmek, hepsini yüceltmek, hepsine karşı saygı duymaktan ibarettir.''

Cemil SENA [152] /1964

*

''Mevlana'nın temsil ettiği manayı hiçbir söz Yahya Kemal'in;

Şems-i Tebriz hevasıyla sema üzre kemal

Dahil-idaire-i bal ü per-i Monlayız.

152 **Cemil Sena Ongun** (1894 – 15 Nisan 1981): Yazar. Konya-Seydişehir'de doğdu. İlk öğrenimine Halip'te başladı. Kilis Rüşdiyesinde ve İstanbul Sultanîsinde okudu. İstanbul Darulfünûnu Edebiyat Fakültesi (1916) ve Paris'te Sorbonne Üniversitesi (1927) felsefe bölümlerini bitirdi. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve İstanbul'da Haydarpaşa, Çamlıca ve Galatasaray liselerinde felsefe, sosyoloji ve pedegoji okuttu. İstanbul'da öldü. Ders kitapları yazdı; roman, deneme, inceleme, monografi dallarında eserler verdi. Çeviriler yaptı. Eserleri : Umumi Usul-i Tedris (1925), Hususi Tedris Usulleri (1930), Ameli Tedris Usulleri (1930), Estetik (1931), İlk ve Orta Tedrisatta Hususi Tedris Usulleri (1932), Allah Fikrinin Tekâmülü (1934), Mufassal Umumi Tedris Usulleri (1935), Felsefe ve İçtimaiyat Notları (1935), Ruhi Mucizeler (1935), Psikoloji Dersleri (1936), Felsefe ve İçtimaiyat Notları (1936), Yeni Kadın (1937), Filozofi (1937), Büyük Adam Olmak (1940), Buda ve Konfiçyus (1941), Felsefe ve sosyoloji (1943), Yahya Kemal : Eserleri ve Şahsiyeti (1945), Mehmet Âkif: Hayatı, Eseğrleri ve İdealleri (1947), Sanat Sistemleri ve Ahmet Haşim'in Sembolizmi (1947), Saadet Yolları (1948), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1949), Meşhur Filozoflar (1950), İnsan Ruhu Ebedî midir?(1951), Ahuramazda Böyle Dedi (1960), Büyük Filozoflar Ansiklopedisi (4 cilt, 1957-1966, 1970), Hz. Muhammed'in Felsefesi (1967), İnsanlar ve Ahlâklar (1970), Tanrı Anlayışı (1978).

Beyti kadar güzel ve derin bir şekilde ifade etmez. Batılılar, Mevlevileri ''dönen dervişler'' diye adlandırırlar. Sema'da asli hareket, İnsanın kendi etrafında dönüşüdür. Hareketin hızıyla etekler açılınca bu dönüş daha belirli hale gelir. Fakat raks edenler sadece etraflarında dönmezler, bir uzunda pir'in oturduğu büyük çizgi de bir daire teşkil eder. Sema baş döndürücü hızına rağmen, bir ''Kaos'' değil bir ''Kosmos'' tur.''

Prof. Dr. Mehmet KAPLAN [153] /1964

*

''Aşk ve sır oynudur; nöbet ölüm dirim, iç içe oynaşan kavuşma ayrılma motifi. Muhabbet birliğinin şahikasında ayrılık acısının ön sezişi. Firkatin ilan olduğu demde ise gelecekteki vuslatın müjdesi ''bekle sabret, özlemler tutsağı olma, muradının acele acele üstüne gitme. Bekle ki derin kuyularda hayat suları dinlensin ve durulsun.''

Safiye EROL[154] /1964

153 **Mehmet Kaplan**, (d.5 Mart 1915, Sivrihisar, Eskişehir) - (ö.23 Ocak 1986), Türk Edebiyat adamı.1939 yılında Lisans, 1942 yılında Doktora eğitimini tamamlamıştır. 1943 yılında Doçent, 1952 yılında Profesör olmuştur.

154 **Dr. Safiye Erol** (d.2 Ocak 1902, Uzunköprü - ö. 7 Ekim 1964, İstanbul), Türk yazar. Cumhruiyet dönemi Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarındandır. Psikolojik ve otobiyografik özellikler taşıyan romanlar yazmıştır. 1902 yılında Edirne'nin Uzunköprü ilçesinde doğdu. Makedonya'dan göç etmiş bir ailenin kızıdır. Annesi Bektaşi dervişi Emine İkbal Hanım, babası Uzunköprü Belediyesi'nde kâtip olan Sami Bey'dir. Ailesi 1906'da İstanbul'a taşındı.. İlköğrenimden sonra önce bir Fransız Mektebi'ne ardından önce Haydarpaşa'daki Alman Lisesi"ne sonra Beyoğlu'ndaki Alman Lisesi'ne devam etti. 1917 yılında Türk- Alman Derneği'nin aracılığı ile eğitimine devam etmek için Almanya'ya gönderildi. 1919'da Lübek'deki özel Falkenplatz Lisesi'ni bitirdi. Münih Üniversitesi'nde Felsefe ve Edebiyat eğitimi yaptı. 1926'da "Arapça'da Çiçek Adları" isimli tezi ile Şarkiyat doktorasını tamamladı[4] ve felsefe doktoru olarak İstanbul'a döndü. Yurda dönüşünden sonra Millî Mecmua ve Her Ay gibi dergilerde kadın sorunlarına ağırlık veren makaleler yayımladı. "Safiye Sami" ismi ile tercümeler yaptı. "Dilara" adını kullanarak öyküler yazdı. Politika ile ilgilendi ve CHP'nin faaliyetleri içinde yer aldı. İstanbul Belediyesi'nde meclis üyesi oldu. 1931 yılında Deniz Kuvvetleri'nde çarkçıbaşı olarak görev yapan Nurettin Erol ile evlendi. Çocuğu olmayan Safiye Erol, bu yıllarda kKızkardeşi Refiye Hanım'ı kaybedince yeğeni Aydın'ı nüfus kaydına geçirdi. 1938'de

*

''Mevlana 1273 de 69 yaşında vefat etmiştir, oğlu ile şakirdi Hüsameddin aslı nüshadan altı cildi yeniden yazmışlardır ki bu kitap Konya müzesi kütüphanesinde (60) No. Dadır. Kırk yedi bin beyittir. (Divanı Kebir) ise 30 bin beyittir.''

Ord.Prof.Dr. Kazım İsmail GÜRKAN[155] /1964

*

''Şemseddin SAMİ'nin dediği gibi ''Allah aşkını ney ve dümbelek avazıyla vecd halinde'' terennüm eden bu tarikat Osmanlı padişahları zamnında pek rağbette idi, o kadar ki Mevlana evladlarının en büyüğüne (Konya Çelebisi) unvanı verilir ve bunlar her cülusda padişaha kılıç kuşatırlardı.''

Refet KÖRÜKLÜ [156]/1964

ilk romanı Kadıköyü'nün Romanı yayımlandı. Aynı yıl Cumhuriyet'te tefrika edilmeye başlayan Ülker Fırtınası 1944'te roman olarak basıldı. 1941'de Selma Lagerlöf'den Portugaliye İmparatoriçesi ve 1945'de Friedrich de la Motte Fouqué'den Su Kızı isimli tercümeleri yayınlandı. Ciğerdelen adlı romanının ilk baskısı 1946'da yapıldı 1947'de Samiha Ayverdi ile tanıştıktan sonra onun müridi olduğu Rıfailik tarikatına bağlandı. Tarikatin şeyhi olan Kenan Rıfaî'nin ölümü üzerine 1951'de onun hakkında üç bölümlük bir felsefî inceleme hazırladı. Bu çalışma, Kenan Rifâî ve Yirminci Asrın Işığında Müslümanlık kitabında yer aldı. 1955'te Tercüman gazetesinde son romanı olan Dineyri Papazı tefrika edildi. Asr-ı Saadet'i anlatan yazıları 1962 yılında Yeni İstanbul gazetesinde yayınlandı; Çölde Biten Rahmet Ağacı adıyla kitap haline getirildi. 1 Ekim 1964 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetti.

155 **Kazım İsmail Gürkan**, (d. 1905, ö. 1972), doktor, yazar. Vefa Lisesi'nde ki eğitiminin ardından, 1926 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitiren Gürkan, meslek yaşamına Vakıf Gureba hastanesinde başladı. Üç yıl süreyle cerrahi asistanı olarak görev yaptıktan sonra Paris'e gittiği 1930 yılında uzmanlık, 1932'de göreve başladığı Haydarpaşa Tıp Fakültesi'nde 1933 yılında doçentlik elde etti. 1939 yılında profesör olan Gürkan, 1950 yılında görev yaptığı fakülteye dekan seçildi. Ertesi yıl İstanbul Üniversitesi rektörlüğüne getirilen Kazım İsmail Gürkan, 1952'de ordinaryus oldu. Tıpla ilgili dergilerde, kongre ve bilimsel toplantılarda Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerinde süreli yazıları yer almasının yanı sıra, çeşitli kitaplar da yazan Gürkan, Türk Tıp Tarihi Kurumu gibi ulusal ve uluslararası mesleki örgütlerin üyelik ve yönetimlerinde yer aldı. Gürkan'ın adı İstanbul'da bir caddeye verilmiştir.

156 **Refet Körüklü** (1924 -): Şair. Tarsus'ta doğdu. Tarsus Ortaokulunu, Anka-

*

''Mevlana kendi içine kapanmış, dünya ile ilgisini kesmiş bir mistik değildi. O, arif bir mürşit. İrfana ulaşmış olmakla beraber hakikat aralayıcılarına da yol gösteren bir öğrenci idi. Onun için eserlerinin bir kısmı irşat edicidir. Başta mesnevi, bize gerçeğin nerede olduğunu, buna nasıl varılacağını öğretir. İrfan arayanların gözlerini yeni bir dünyaya, yeni bir görüşe açar.''

İsmail Hüsrev TÖKİN[157] / 1964

*

''Mevlana, yalnız eski şairlerimizin ilham kaynağı değil, eski şiirimizin zarafet ve asaletidir. Mevlevi tarikatı gibi, Mevlevi Şairleri de ''Mesnevi'' den aldıkları feyz ile derinleşmişler, manevileşmişler, güzelleşmişlerdir. Celaleddin-i Rumi'nin felsefesi

ra Maliye Meslek Lisesini bitirdi (1947). Maliye Bakanlığında çalıştı. 1973'te emekliye ayrıldı. Son vazifesi Gelirler Genel Müdürlüğünde şube müdürlüğü idi. Sonra İstanbul'a gelerek Beyoğlu-Tünel'de antikacı dükkânı açtı. Refet Körüklü Türkçü şiirleriyle tanınır. Horyat türünü de deneyen şairler arasındadır. İlk şiiri Bucak dergisinde çıktı (1944). Şiirleri Toprak, Filiz, Mücahit, Emel, Defne, Millî Yol, Ötüken, Orkun, Türk Sanatı, Türk Yurdu, Türk Edebiyatı dergilerinde yayınladı. Şiirleri: Hani (1965), Türkiye Horyatları (1997).

157 **İsmail Hüsrev Tökin**, (d. 1902) – ö. 1992), Türk siyasetçi. İstanbul doğumlu yazar. 14 Mart 1902 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul Avusturya Lisesi'nde yaptı. 1922-1925 yılları arasında Moskova'daKUTV'da yüksek öğrenimini tamamladı. Aynı yıllarad KUTV'da yapılan iktisat seminerlerine devam etti. KUTV 'da okutman (lektör) olarak da görev yaptı.1922 Sovyetler Birliği'ne gitti. Burada da eğitim aldı.Türkiye'ye döndükten sonra,1925 Komünist tevfikatında hapse mahkûm oldu. 1927 yılında TİÇSF'den ayrıldı. 1927 yılından sonra çeşitli kuruluşlarda çalıştı. 1929 yılına kadar bir Alman ihracat firmasının Türkiye temsilciliğinde çalıştı. Firma adına mal bağlantıları yapmak üzere Anadolu'da üretim alanlarında üreticilerle konuşurken köylülerin sosyo- ekonomik durumları hakkında bilgi topladı. Daha sonra Ziraat Bankası'nın kredi kooperatiflerinin ilk önce nerelerde kurulacağını incelemek üzere çıktığı Anadolu gezilerinde yine köylerde üreticilerin sosyal ilişkileri hakkında bilgiler derledi. Bu bilgiler, kısmen Türkiye Köy İktisadiyatı kitabına malzeme oldu.1934 yılında "Türkiye Köy İktisadiyatı" çalışmasını yazdı bu çalışması döneminin çok ötesindedir. Daha sonraları adı pek anılmayan Tökin istihbaratçı olduğu ve dönemin istihbarat örgütü Milli Emniyet (Amale) Hizmetlerinde çalıştığı öne sürüldü.

bütün insanlığı içine alan bir genişlikteydi. Orada yabancı yoktur. Herkes ilahi kaynaktan bol bol içebilir.''

Orhan Seyfi ORHON [158] / 1964

*

''Atatürk Mevlana Türbesinde 1923 yılının 20 Mart Salı günüydü. Büyük Zaferden sonra Konya, ilk defa büyük kurtarıcıyı, Gazi Mustafa kemal'i bekliyordu. Halk, günlerden beri çalkalanan çeşitli haberlerle, sabah, pek erken saatlerde İstasyona dökülmüştü. Halbu ki Gazi, öğleden sonra gelecekti. Bu telaş, bu heyecan neydi ? Herkes bir türlü söylüyor, söylenenler bir diğerini tutmuyordu. Milli Mücadelenin ilk günlerinde patlak veren Konya hadisesi, Gaziyi üzmüştü. ''Şimdi Konya'dan hesap soracak'' diyorlardı. Halbuki bu işin hesabı çoktan görülmüş, mesele kapanmıştı. ''Mevlevi Dergahı kapatılacak, Türbe hariç diğer hücreler yıktırılacak'' deniyordu. Ama Gazi bunlardan ne zarar görmüştü ?. Üstelik, Dergah postnişini Abdülhalim Çelebi, Milli Nücadele yıllarında Atatürk'ün yanıbaşında, faydalı hizmetler başarmış, hatta Büyük Millet Meclisine Konya Mebusu olarak katılmış, Meclis ikinci reisliğine seçilmişti. O gün öğleden

158 **Orhan Seyfi Orhon** (23 Ekim 1890, İstanbul - 22 Ağustos 1972, İstanbul), Türk şair. 1914'te Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Meclis-i Mebusan'ın Kavanin Kaleminde memurluk, ardından gazetecilik ve öğretmenlik yaptı. Türk Kurtuluş Savaşı sırasında İstanbul hükümetini destekleyen Aydede dergisinde çalıştı. 1946'da Cumhuriyet Halk Partisi'den Zonguldak miletvekili seçildi. 1950'de gazeteciliğe döndü. 1960'tan sonra Adalet Partisi'ne girdi. 1965'te bu partiden İstanbul milletvekili seçildi. 1922-1946 yılları arasında Milliyet, Tasvir-i Efkar, Cumhuriyet, Ulus, Zafer ve Havadis gazetelerinde mizah ve köşe yazıları yazdı. Yaşamının son döneminde Son Havadis gazetesinde yazarlık yaptı. İlk şiirleri arkadaşlarıyla birlikte çıkardıkları Hıyaban isimli dergide yayınlandı. 1917'de Yeni Mecmua'da çıkan şiirleriyle adını duyurdu. Türk şiirinde Hecenin Beş Şairi grubundan biri olarak ün kazandı. Yusuf Ziya Ortaç'la birlikte Papağan, Güneş, Ayda Bir, Çınaraltı dergilerini çıkardı. Şiire aruzla başladı. Daha sonra Milli Edebiyat ve Genç Kalemler akımlarının etkisinde kalarak hece veznine döndü. Hece ile yazdığı şiirlerinde yalın bir dil kullandı. Divan şiiri kalıplarını hece veznine uyarlayarak yazdığı gazel benzeri şiirleri de var. Yirmiden fazla şiiri bestelendi.

sonra, Konya istasyonuna, beraberinde eşi Latife Hanım olduğu halde inan Mustafa Kemal, muhteşem bir merasimle karşılandıktan sonra, şehre girmiş, ikametlerine tahsis edilen evde, kısa bir müddet istirahat etmişler, sonra da mutad ziyaretlere başlamışlardı. Konya Türk Ocağında bir konuşma yapan Gazi, ayrılırken Ocağın hatıra defterine: **''Konya, asırdanberi tüten büyük bir nurun ocağıdır, Türk harsının esaslı menbalarından biridir...''** diye başlayan ve Ocağın ruhunu veciz ibarelerle belirten bir hitabe yazmışlardı. Bu sırada, Konya Mebusu ve Mevlevi Dergahı postnişini Abdülhalim Çelebi, Gazi'nin kulağına eğilerek:

-Yarın, Dergahımızda lokmaya buyurunuz Paşam ! demiş, Mustafa Kemal'de başıyla, **''Evet''** cevabını vermişti...''

Mehmet ÖNDER [159]/ 1964

*

"Tanrının elçilerine has sonsuz bir sevgi ve nispette büyük bir saygıyla sarılan Mevlana'nın çevresinde yaşayabilmek ender karşılanır bahtlıklardandır. Bu mutluluğa erişebilme yolunda nice hükümdarlar ve devlet büyükleri, nice büyük sıfatlı bilginler ve sanatkarlar uğraşıp ömür tüketmişlerdir. O çevrede

159 **Mehmet ÖNDER** 1926 Yılında Konyanın Çumra İlçesinde doğan Mehmet Önder, Konya Lisesinin ardından, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi bölümünü bitirerek Konya Müzesine atandı. 1963 yılı sonuna kadar bu müzenin müdürlüğünü yaptı. 1964 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürü, 1967-74 yılları arasında Kültür Müsteşarı görevlerinde bulundu. 1977 yılında Almanya Bonn Büyükelçiliği Kültür Müşavirliğine atanarak 1983 yılına kadar bu görevde kaldı. Dönüşte Kültür ve Turizm Bakanlığı Baş Müşaviri oldu. 1987 yılında emekli olan Mehmet Önder,Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Müşavirliğine getirildi. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu üyesi de olan Dr. Mehmet Önder, yurt içinde ve yurt dışında yüze yakın uluslar arası ve ulusal bilim, kültür ve sanat kongrelerine katılarak bildiriler verdi. Mehmet Önderin Türk kültürü ve sanat tarihi ile ilgili yayınlanmış 74 kitabı ve bine yakın makalesi vardır. Mehmet Önder binbir emekle topladığı toplam 4 bin 500 adet değerli kitabı Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesine hibe etmiştir. Mehmet Önder, 2004 yılı Ağustos ayında hayatını kaybetti.

yalnız büyük adlılar değil, türlü millet ve ümmetlerden adları unutulmuş nice er-kişiler, köylüler, kentliker, dahası, çocuklar nasiplenince ebedi saadeti bulmuşlardır. Ve o çevrede nice hatun kişilere yer, yalnız yer değil; bizzat Mevlana'nın dile getirdiği büyük değerler de verilmiştir.''

Dr.Müjgan CUMBUR [160]/ 1964

*

'' Mevlana, Kainatın Ulu Yaradanı ile bir olma iştiyakının neşvesini terennüm eden; insanları ''sevgi, neşe, sanatta güzellik'' menşurundan süzdürüp, şiir, musiki ve semanın aracılığı ile Tanrıya ''irtifalandırma'' nurunu, doğudan batıya, kuzeyden güneye saçmış; içten ''doyumsuz sevgisini'' milyonlere duyurmuş

160 **Müjgân Cunbur** Fatma Müjgân Cunbur 12 Ocak 1926'da İstanbul'da doğdu. Ankara Kız Lisesi'nden mezun olduktan sonra 1948 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1952 yılında aynı bölümden, "Gülşehrî ve Mantık ut-Tayr'ı" başlıklı teziyle doktorasını aldı ve kütüphaneci olarak çalışmaya başladı. Önce bölümünün Yazma Eserler kütüphanesinde, sonra da Milli Kütüphane'de çalıştı. 1965 yılında genel müdürlüğe kadar yükseldi. 1980'li yıllarda kütüphanecilik ve yazma eserler üzerine birçok görevde bulundu ve bu alanda önemli gelişmelere ön ayak oldu. Bu hizmetlerinin bir hatırası olarak Milli Kütüphane'nin genel okuma salonuna adı verildi. İlk yazısı, "Üç Kırşehirli Dost"u 1948 yılında Kırşehir gazetesine yazdı. Bu ilk yazıyı bazı şiirler ile Türk kültürü ve edebiyatı, eski metinler, tasavvuf ve divan şairleri hakkında incelemeler ve çeşitli konularda makaleler takip etti. Metinlerinde kimi zaman Müjde Nasipoğlu ve Salim Şehidoğlu imzasını kullandı. Şu ana kadar birçok dergi ve gazetede yazan, sempozyuma ve toplantıya katılan Cunbur, özellikle hazırladığı bibliyografya ve kataloglar ile halk şairleri üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınır. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu yönetim kurulunda iki dönem üyelik yapmıştır. Türk Kütüphaneciler Derneği, Folklor Araştırmaları Kurumu, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Kadınları Kültür Derneği ve Kadının Sosyal Hayatını İnceleme Derneği üyesidir ve Ankara'da yaşamaktadır. Yazar şu ana kadar Türk Folkloruna Üstün Hizmet Belgesi, Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Mesleki Birliği (İLESAM) "Türk Kültürüne Üstün Hizmet Ödülü," Türk Folklor Araştırmaları Kurumu "İhsan Hınçer Türk Folkloruna Hizmet Ödülü," 1986 Türkiye Milli Kültür Vakfı "Türk Kültürüne Üstün Hizmet Armağanı" ve 2011 Türk Kadınları Kültür Derneği "Kültürümüze Hizmet Ödülü" gibi birçok ödül almıştır.

olan muazzam kişiliği ile, yüksekliklerin yükseğinde abideleşmiş ''sevgi ve gönül mimarı'' cihanşümul bir insan.''

İbrahim HOYİ [161]/ 1964

*

''El öpmek, kitap öpmek; giyecekleri, eşyayı, bir hediyeyi öpmek; yer öpmek, eşik öpmek.....Mevlevilerden bazılarının ömrü, adeta, öpmekle geçerdi. El öpmek, tek taraflı olmazdı: İki el, dudakların değebileceği yükseklikte toka edercesine kavuşarak yumulur; başlar birbirlerine yer verecek şekilde yana eğilir; karşılaşanlar birbirlerinin elini, baş parmağından, aynı anda öperlerdi. Dudakların seyyalesi, ruhların telepatisi, eller vasıtasıyla buluşurdu...başlarında yakınlaşması manalıydı. Eli alna götürmek yoktu..el öpmeler, eşitlik ifadesiydi: bir tarafa büyüklük, öbür tarafa küçüklük gelmezdi. Şeyhin nev-niyaz (Mevlevi namzedi) ile ilk tanışmasında bile hal böyleydi.''

Arif Nihat ASYA [162]/ 1964

161 **İbrahim Hoyi** (1908 - 12 Şubat 1984): Yazar, mütercim. İstanbul'da doğdu. Robert Kolej'i bitirdi (1928). İ.Ü. Hukuk Fakültesinde öğrenimini yarım bıraktı. İngiltere'de gazetecilik okudu. Vakit, Son Posta, Akşam, Varlık, Cumhuriyet gibi dergi ve gazetelerde tiyatro tenkitleri, İngiliz edebiyatı üzerine incelemeleri yayınladı. Tagore, Pearl Buck, Maugham gibi yazar ve şairlerin eserlerini Türkçeye tercüme etti.

162 **Arif Nihat Asya** (7 Şubat 1904, Çatalca, İstanbul - 5 Ocak 1975, Ankara), milliyetçi şiirleriyle tanınan ve Adana'nın kurtuluş günü olan 5 Ocak günü yazdığı ünlü "Bayrak" şiirinden dolayı "Bayrak şairi" olarak da anılan Türk şairdir. İstanbul Üniversitesi Yüksek Öğretmen Okulu Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. Adana, Malatya, Edirne, Tarsus, Ankara ve Kıbrıs'taki liselerde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1950 yılında Seyhan (Adana) ve 1954 yılında da Eskişehir milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Milletvekilliğinden sonra tekrar bir süre daha öğretmenlik yaptı. Ankara Gazi Lisesi'nde edebiyat öğretmeni iken 1962'de emekliye ayrıldı.

Yeni İstanbul ve Babıali'de Sabah gazetelerinde yazılar yazdı. Aruzla başladığı şiirde rubailer, gazeller yazdı. Özellikle rubailere büyük önem verdi. Rubailerden oluşan 5 ayrı kitap yazdı. Daha sonra heceli ve serbest vezinli(ölçülü) şiirler yazdı. Milliyetçi şiirleriyle dikkat çeken Arif Nihat Asya, yurdun güzelliklerini, doğasını anlatan, kimi zaman yergici ama Türklüğü yücelten şiirleriyle de bilinir. Arif Nihat Asya 5 Ocak 1975'te vefat etti

*

''Eski Turan ülkelerinde Horasan ilinin ilk merkezi olan Belh şehrinde 6. Rebiyülevvel. 604-30 Eylül 1207, tarihinde insanlık alemine hizmet etmek üzere dünyamıza gelen büyük Şark İslam Mütefekkiri, Mutasavvıfı ve ilim adamı Mehmet Celalettin-i Rumi Hazretleri, ailesi ile birlikte bir çok ülkeler ve memleketleri ziyaretten sonra 21 yaşında Konya'ya göç etmişlerdir. Sultanülulema lakabıyla anılan pederleri Bahattin Hazretlerinin vukuu irtihali üzerine 23 yaşında pederinin yerine Müderrisliğe başlamıştır. 57 yaşında bütün dünyanın dikkat ve alakasını çeken ve halen de çekmekte olan ''Mesnevi'' adlı ölümsüz eserinin ilk 18 beytini Hicri 662 senesi recep ayının on beşinci gününe tesadüf eden Berat Kandilinde yazmaya başlamış, Hicri 668 senesinde de ikmal etmiştir.''

Hayri TÜMER [163]/ 1964

163 **Neyzen Hayri TÜMER** İstanbul'da doğdu. Genç yaşından beri musikiye,özellikle ney üflemeye büyük bir hevesi vardı. Neye olan aşkı sebebiyle devamettiği İstanbul Tıbbiyesindeki tahsilini bırakarak 1926'da Ankara'ya gitti.Samanpazarı'nda Nakşıbendî mektebinde mûsikî hocalığı ile memuriyet hayatınabaşladı. Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğünde de on iki yıl çalıştı. İmar-iskanBakanlığı, Başbakanlık Basın Yayın Müdürlüğünde çeşitli kademelerde çalıştıktansonra 1967 yılında emekli oldu. Ankara Radyosunun kuruluşundan beri neyzenlikyapan Hayri Tümer, Halil Dikmen ve Halil Can'la birlikte çalıştı. Darü'l-TalimMusiki Heyetine katıldı. Fahri Kopuz ve Santurî Zühtü Bardakoğlu ile birlikteçalıştı. 1938'de Ankara Radyoevi açılınca, Başbakanlıkta görevli iken mukavelisanatçı olarak radyoda çalışmaya başladı. Klasik Türk Musikisi korosunda birmüddet çalıştı. Daha sonra Fahri Kopuz'un yönettiği İnce Saz Topluluğundadeğişmez sanatçı olarak görev yaptı. Solo programlarında da saz eserleriicralarında yer aldı. Ankara Radyosunda neyzen olarak uzun yıllar hizmetetti.1970 yılında kadrosunu İstanbul Radyosuna naklettikten kısa bir süre sonrarahatsızlandı. İstanbul'da sekiz ay kaldığı hastanede bir iki dostundan başkakimsenin kendini aramaması üzerine Ankara'ya döndü. 28 Ağustos 1973 Pazar günü,Ramazan bayramı arefesi gecesinde hayata gözlerini yumdu. Hayri Tümer'in şiirleri, az sayıda da olsarepertuara girmiş besteleri vardır. 1959'da ilk kez yapılan Mevlana AnmaTörenlerinde mutrip heyeti başkanlığını Hayri Tümer yapmıştır. Bu görevini beşyıl sürdürdü. Tekke neyzenliğinin örnek temsilcisi olan Hayri Tümer'in KlasikTürk Mûsikîsinin ameli olduğu kadar nazarî

*

''Düşünce özgürlüğünü ''O''ndan, inanç özgürlüğünü ''O''ndan, sosyal riyayı nefsimizden koğmayı, olduğumuz gibi görünmeyi, ya da göründüğümüz gibi olmayı ''O''ndan öğrenmek için...Evet, Mevlana'yı göğe bakarken anarım...''

İ.Galip ARCAN [164]/ 1964

*

''Türk Tasavvuf Musikisinde, Mevlevi Musikisi en mühim mevkii işgal eder. Mevlevi musikisinin de başlıca form'u ''evlevi Ayin-i Şerifleri''dir. Ayin-i Şerifler Türk musikisinin en sanatlı eserleri addedilmektedir. Mevlevilerin sema resmine ayin denildiği için onun en mühim unsurlarından biri olan musiki eserleri de bu ad konulmuştur.'' Etem ÜNGÖR [165]/ 1964

sahadaki mahareti de mûsikîçevrelerinde tereddütsüz kabul görürdü. Din dışı mûsikî sahasında ise HocaİsmailHakkı Beyin Hayri Tümer üzerindeki tesiri büyüktür. Ayrıca NeyzenTevfik'in Hayri Tümer üzerindeki tesiri de büyüktür. Neyzen Hayri Tümer'invefatı ile Klasik Türk Mûsikîsi zincirinin eski ile bağlantısını sağlayan sonhalkalarından biri daha kopmuş oldu.

164 **İsmail Galip Arcan**, (d. 1894, İstanbul - ö. 8 Ağustos 1974, İstanbul), oyun yazarı, tiyatro ve sinema oyuncusu. 1909 yılında henüz 15 yaşındayken, tiyatroya olan ilgisi nedeniyle lise eğitimini yarıda bıraktı. Ahmet Fehim Efendi'nin topluluğunda oyunculuğa başladı. 1910 yılında, Burhanettin Tepsi'nin kurduğu Burhanettin Tiyatrosu'na katılarak turneye çıktı. 1914 yılında Darülbedayi'ye katılan Arcan, yeteneği sayesinde ilerledi ve kurumun o zamanki yönetimine seçildi. 1920 yılında Fransa'ya giderek, Fransa Eğitim Bakanlığı'nın desteğiyle tiyatro konusunda araştırmalar yapmaya başladı, Comédie-Française ve Théatre L'Odéon'da (Paris) çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra Raşit Rıza Efendi Topluluğuna girerek burada oyunculuk yaptı. Sanatçı bir yandan da oyun yazarlığı denemelerinde bulunmaktaydı. 1923 yılında ikinci Fransa gezisine çıktı. İsmail Galip Arcan, Türkiye'ye dönmesinin ardından, Muhsin Ertuğrul'un Ferah Tiyatrosu'na girdi. Topluluğun dağılmasından sonra Almanya'ya giderek, Berlin'de Alman Tiyatrosu üzerine araştırma ve inceleme çalışmaları yaptı. Türkiye'ye gelince Şehir Tiyatrosu'nda yönetmenlik yapmaya başladı. Oyun yazarlığı, tiyatro çevirmenliği gibi çalışmalarına, sinemayı da ekleyen Arcan, Bican Efendi adlı bir karakteri canlandırmıştır. 1941 yılında Tiyatroda Makyaj, 1947'de ise Tiyatroda Diksiyon adlı iki de kitap yayımlayan sanatçı, Türk tiyatro ve sinemasına önemli katkılarda bulunmuştur.

165 **Etem Ruhi Üngör** (d. 1922- ö. 10 Ağustos 2009), Türk etnomüzikolog, orga-

*

"İslamın büyük mütefekkir ve mutasavvıfı Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin manevi huzurlarında bütün Hristiyanlar namına hürmetle huşü ederek arz-ı-tazimat eylerim."

Papa VI Paul [166]/ 1964

nolog (çalgı bilimci), koleksiyoner ve araştırmacı-yazar. Türk çalgıları konusundaki uzmanlığıyla tanınmaktadır. Dünyanın en zengin Türk Müziği çalgıları koleksiyonunun sahibidir. Hüseyin Saadettin Arel'in 1948 yılında kurduğu Musiki Mecmuası'nı (Türkiye'nin 59 yıl boyunca kesintisiz yayınlanan tek dergisi, dünyanın en uzun süreyle yayınlanan iki dergisinden biri olma niteliğini taşıyan dergidir) 177. sayısından başlayarak 41 yıl boyunca Etem Ruhi Üngör yayımlamıştır. Üngör, 2007 yılında Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tarafından belirlenen 101 Türk büyüğü arasında yer almaya hak kazanmış ve 2008 yılında TBMM tarafından verilen Üstün Hizmet Ödülü'nü almıştır. 1922 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Niğde'nin Hacıabdullah Kasabası'ndan Çanakkale Gazisi Ahmet Halit Bey'dir. Etem Ruhi Bey'e, Çanakkale şehidi olan amcası Muallim İbrahim Etem'in adı verilmiştir.

1955 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı'ndaki eğitimini tamamladıktan sonra, 1955-1968 yılları arasında konservatuarlarda, müzik derneklerinde ve özel okullarda öğretmenlik yaptı. 1967-1976 yılları arasında 20.796 kilometre kat ederek tüm Türkiye'yi kapsayan bir çalgı inceleme gezisi yaptı ve bu gezinin ardından kendisini bütünüyle müzikolojik araştırmalara adadı. Batı müziğine de ilgi duyan Üngör, koro şefi Hulusi Öktem'in çoksesli korosunda uzun yıllar görev alan Üngör, bu toplulukla Fransa'nın Poitiers ve Rpoen Uluslararası Festivallerine katıldı. 176. sayısından sorumluluğunu üstlendiği Musiki Mecmuası'ını yayımlamayı ömrü boyunca sürdürerek dünyanın en uzun ömürlü ikinci müzik dergisi olmasını sağladı. Üngör, katıldığı uluslararası müzik kongreleri, forum ve sempozyumlarında 24 bildiri sundu. Türk Askeri Müziği alanındaki uzmanlığı dolayısıyla birçok batı ülkesinin radyo ve televizyonunda bu müziği tanıtan programlar yaptı. Bu etkinliklerden biri olan 1979'da Belçika Radyo-Televizyonu'nda sunduğu "La Musique Mehter" adlı açıklamalı program geniş ilgi uyandırdı. Etem Ruhi Üngör, 10 Ağustos 2009 günü İstanbul'daki evinin önünde kalp krizi geçirerek 87 yaşında hayata gözlerini yumdu. Üngör'ün cenazesi, vasiyeti üzerine, şehit amcası Ethem Bey'in yattığı topraklara, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı sınırları içerisindeki Alçıtepeköyü Mezarlığı'na gömülmüştür.

166 **Papa VI. Paulus**, (Latince:Paulus PP. VI, İtalyanca:Paolo VI), (asıl adı Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini (d. 26 Eylül 1897, Concesio, İtalya - ö. 6 Ağustos 1978, Castel Gandolfo, İtalya). Papa VI. Paulus, 1963 - 1978 yılları arasında papaydı.

DİVANI KEBİR'DEN SEÇMELER

-Sevgilim, belki vefa ve merhametin coşar da, kapıyı açarsın; "Orada, ne bekliyorsun kalk, içeri gir!" diye seslenirsin ümidiyle ben senin kapında oturmuş bekliyorum.

*

- Bütün canlar, can denizinden geldikleri, can denizini tanıdıkları, bildikleri için oraya doğru sel gibi akıp gidiyorlar da, başka tanıdıklardan, başka sevgililerden yüz çevirmişlerdir.

*

- Ey güneş gibi doğup, müflislere, yoksul kişilere sevgi şarabı sunan lütfeden. Bir ihsanda bulun, o şaraptan bize de sun! Biz de yoksuluz, biz de şasırdık, yolumuzu kaybettik.

*

- Bu parça parça olah canı al, onun her parçasına aşk şarabı içir, onu güzelce sarhoş et de dün gece elden kaçan fırsat şimdi yeniden gelsin!

*

- Ey gül'. Neden şekere karıştın? Aslında sen, kendin şekersin, şeker gibi tatlısın, hoşsun. Şeker olduğun için, herkesten çok sen, şekere layıksın ama, neden gül bahçesine karşı vefasızlıkta bulundun? Şeker de, gül de hoş, fakat vefalı olmak her ikisinden de hoş, her ikisinden de tatlı.

*

- Akıl da aynadır. Demirden ayna yapan aynacı, onu parlatmak, ayna haline getirmek için ona çok eziyet etmededir de, bu yüzden olacak, ayna bizi istemiyor, bize gelmiyor, hep biz onu elimize alıyor, ona bakıyoruz. 0 bize şunları söylüyor ama, kulaklanmız gaflet pamuğu ile tıkalı olduğu için duyamıyoruz: "Ey insanlar, ben sizi sizsiz isterim."

*

-Gökyüzünden cana; "Haydi geri dön!" diye bir ses geldi. Can da; "Ey beni çağıran yüce varlık, merhaba, geliyorum." diye cevap verdi.

*

- Halkın bir kısmı denizler gibi coşmada, dalgalar gibi secdeye kapanmada. Bir kısmı da kılıçlar gibi savaşmada, bütün cüz'lerimizin kanmı içmede. Sus, sus ki bu gece o güzel yüzlü, uğurlu şahımızın mutfagı açılmıştır. Ne de şaşılacak şey ki, helvamız (helva gibi tatlı olan sevgili) helva pişiriyor.

*

- Ey perdenin arkasından ışığı, nüru görünen sevgili, senin ışığın, sıcaklığın bize yaz mevsimi oldu, bizim de yaz mevsimi gibi gönlümüz sıcak, gel bizi al, gül bahçemize kadar, çek götür!

*

- Kulak da sensin, göz de sensin, her şeyin seçilmisi de sensin, sen kuyudan çıkarılarak satılmış Yusufsun, kölelerin satıldığı pazara gel!

*

- Ey perişan kabuslarla dolu olan gece git! Bir daha gelme! Ey söylenmemiş, gönülde gömülü kalmış gam, ey

uyuşmuş akıl, defolun gidin, sizi istemiyorum! Ey uyanık baht, ey devlet gel, gel!

*

- Dün gece, nurlar saçan ay yüzün nereye doğmuştu? Otağın nereye kurulmustu? Adamların, ordun nerede konaklamıştı? Sen değil, senin güzelliğin nerede elbisesini çıkarır, nerede soyunursa devlet oradadır. Mutluluk oradadır.

*

- Sebebi yaratan ile sebep birbirinin aynasıdır. Kim ayna gibi tertertmiz değilse, aynayı ve aynadakini göremez.

*

- İslediğin günah yüzünden korkuyorsun, kurtulmaya çareler arıyorsun. Bir daha işlememeye karar veriyorsun, işte o anda bu duygularla için karıştığı, kendinden utandığın, kendini ayıpladığın, vicdanın sızladığı zaman düşünmüyor musun? Bu duyguları sana veren, bu pişmanlığa seni düşüren, senin içindedir. Sana çok yakındır. O'nu sen ne diye kendinde, kendi içinde göremiyor, hissedemiyorsun?

*

- Bugün biz senin misafiriniz. Güler yüzünüzün mesti oldugumuz için seni bırakıp başka yere gidemiyoruz. Sen öyle eşsiz bir güzelsin ki, Allah'a yemin ederim ki yüzünün güzelliğini düşününce, hayal edince, şu gönlüm beni bırakıp gidiyor.

*

- Gönlümüze bak da şaşır kal! Çünkü gönül, senin güzel yüzünü siper ederken heyecandan eriyip yok oldugu halde, seni siper etmeye doyamadı. Bırak gönül senin uğrunda erisin yok olsun. Ama ey ay yüzlü güzel! Senin ömrün uzadıkça uzasın!

*

- "Göklere çıkmak istiyorum, lütfen bana merdiveni gösteriniz!" diye niyazda bulundum. Buyurdu ki: "Senin başın merdivendir. Başını ayak altına al, başına bas da yüksel!

*

- Dünya, cihanın gizli hükümlerini ihtiva eden bir kitap gibidir. Senin canın da o kitabın baş yazısı. Düşün de bu meseleyi iyi anla! "Kainatta çesitli varlıklar yasıyor; karalarda, denizlerde yaşayan sayılamayacak kadar çok olan bu varlıkların adlarını, cinslerini ihtiva eden bir kitap yazılsa; yani: Kitab-ı Kainat kaleme alınsa, bu kainat kitabının fihristinde ilk numaraya insanın adı yazılacaktır. Sonra diğer hayvanlar, balıklar, kuşlar, böcekler gelecektir. Neden o kitabın başyazısı insan ile başlayacaktır; insan, bütün yaratılmış mahlükların en başında yer alacaktır? Çünkü insan bütün mahlükların en şereflisidir, sonra insan da ilahî emanet vardır. İnsan; "Rühumdan ona üfürdüm!" sırrına mazhar olmuş, üstün ve bir mahluktur."

Fihi Ma-Fih'den (7 Öğüt) Seçmeler

-Bilginlerin kötüsü, beyleri ziyaret eden bilgindir; beylerin hayırlısı da bilginleri ziyaret eden bey. Ne güzel beydir yoksulun kapısındaki bey; ne kötü yoksuldur beyin kapısındaki yoksul.

*

-"Geceyi uzatırsan, gündüzün bir kısmı gece olur; gündüzü uzatırsın, gecenin bir kısmı gündüz olur; ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü belirtirsin" buyurulmuştur. Şimdi tutsaksınız; fakat tapımdan umut kesmeyin de elinizden tutayım sizin. "Tanrının rahmetinden umut kesmeyin; Tanrı rahmetinden kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez.

*

- Her vakit kendini çaresiz görürsen iyidir. Bunda kaldığın zaman nasıl kendini çaresiz görüyorsan, her halde, hattâ gücün-kuvvetin yeterken de çaresiz görmelisin. Çünkü senin gücünün- kuvvetinin üstünde bir güç-kuvvet var ve sen, her halde Hakka karşı yok olmuş-gitmişsin. İkiye bölünmüş değilsin sen ki kimi zaman çaren elinde olsun, kimi zaman çaresiz kalasın. Onun gücünü-kuvvetini gör de kendini her zaman çaresiz, elsiz-ayaksız, bunalmış yoksul olmuş bil. Arık bir adamın da yeri mi var, sözü mü olur? Arslanlar, kaplanlar, timsahlar bile onun karşısında hep çaresizdir, tir-tir titrerler. Gökler, yerler, hep çaresizdir, onun buyruğuna uymuştur. O pek büyük bir padişahtır; onun ışığı, ayın, güneşin ışığına benzemez ki o ışık varken herhangi birşey, olduğu yerde kalakalsın. Onun ışığı, perdesiz yüz gösterdi mi, ne gökyüzü kalır, ne yeryüzü... Ne güneş kalır, ne Ay. O padişahtan başka kimsecik kalmaz. "Herşey helâk olur, ancak onun hakikati kalır"

*

- Ona karşı iki "ben" olamaz; oraya iki "ben" sığamaz. Sen de "ben" diyorsun, o da "ben" diyor. Ya sen onun Önünde öl, ya o senin önünde ölsün de ikilik kalmasın. Fakat o ölmez, buna imkân yok. Ne dış âlemde ölür o, ne zihinde; çünkü "o, bir diridir ki ölmez". Mümkün olsaydı ikilik kalksın diye senin için ölürdü de hani; bu kadar da lütfü vardır onun. Madem ki onun ölmesine imkân yok, sen öl de o, sana tecelli etsin, ikilik kalksın-gitsin. İki kuşu birbirine bağlasan, ikisi de aynı cinstendir, iki kanat dört kanat olmuştur, fakat gene de uçamazlar; çünkü arada ikilik vardır. Fakat ölü bir kuşu, diri bir kuşa bağlasan diri kuş uçar; çünkü ikilik kalmamıştır.

*

-"Allah, gönüllerine ve kulaklarını mühür vurmuştur ve gözlerinde de örtü var onların." Hattâ bunlarla dolu olduğunu söylemenin de yeri mi? Ne onlar, ne onlarla övünenler, ne de soyları-sopları, ömürleri boyunca gerçeğin kokusunu bile duymamışlardır, gerçeğe ait bir tek söz bile işitmemişlerdir. Bir testi var, Ulu Tanrı onu bâzı kimselere suyla dolu gösterir, onları bu suyla suvarır, kanakana içerler. Bâzı kimselereyse boş gösterir, dudakları bile ıslanmaz. Testiden su içemeyen ne diye şükretsin? Bu testiyi dolu gören kişi şükreder. Ulu Tanrı, "Allah Âdem'in balçığını kırk gün yoğurdu" hükmünce onu düzdü-koştu, bunca zaman yeryüzünde kala-kaldı. Lânet olasıca İblis, yere inmişti. Âdem'in kalıbına rastladı. O kalıba girdi, damarlarında döndü-dolaşti; iyice seyretti; kanla dolu olan damarlarını, sinirlerini, hıltlarını gördü. Dedi ki: Arş ayağında görmüştüm, bir İblis yaratılacak diye yazılıydı. Eyvahlar olsun, şaşarım doğrusu İblis bu değilse; olsa-olsa budur mutlaka.

*

-Şaşarım insanlara; erenler, âşıklar, yeri-yurdu olmayan, şekli bulunmayan, neliği-niteliği de olmayan âleme, neliksiz-niteliksiz âlemine nasıl âşık olurlar, nasıl o âlemden yardım görürler, güç-kuvvet bulurlar, o âlemin tesiri altında kalırlar derler. Halbuki kendileri de gece-gündüz o âleme girerler. Bir adam, bir adamı sever, ondan yardım görür. Bu yardımı onun lûtfundan, ihsanından, bilgisinden, anışından, düşünüşünden, onun neş'esinden, gamından elde eder. Bütün bunlar da mekânsızlık âlemindedir. O, soluktan soluğa bu anlamlardan yardıma ulaşır, bunların tesiri altında kalır da buna şaşmaz; fakat tutar, erenler, âşıklar

mekânsızlık âlemine nasıl âşık olurlar, o âlemden nasıl yardım görürler diye şaşırır-kalır.

*

- Halk "Ben Tanrıyım" demeyi büyük bir dâva sanır; halbuki "Ben kulum" demek büyük bir dâvâdır.

"Ben Tanrıyım" demek, büyük bir gönül alçaklığıdır. Çünkü "Tanrı kuluyum" diyen, iki varlık ispat eder; bir kendisini, bir de Tanrıyı isbata kalkışır. Fakat "Ben Tanrıyım" diyen, kendisini yok etmiştir, yele vermiştir; "Ben Tanrıyım" der; yâni ben yokum, hep odur, Tanrıdan başka varlık yoktur; ben salt yokluğum, hiçim der. Gönül alçaklığı, bunda daha artıktır; bundan dolayı da halk anlamaz. İşte buracıkta bir kişi, Tanrı rızâsıyçin Tanrıya kulluk eder; kulluğu meydandadır; Tanrı için kullukta bulunur amma kendisini de görür, yaptığını da görür, Tanrıyı da görür; o suya batmamıştır, suda boğulmamıştır. Suda boğulan o kişidir ki onda hiç-bir hareket, hiç-bir iş kalmaz; hareketi, suyun hareketinden ibarettir. Bir arslan, bir ceylânın peşine düşmüştü hani. Ceylân ondan kaçıyordu. Kaçtıkça da iki varlık vardı: Biri arslanın varlığı, öbürü ceylânın varlığı. Fakat arslan ona erişince ceylân, onun pençesinin altında kahroldu, arslanın korkusundan kendinden geçti, arslanın önünde yere serildi mi, o anda artık, yalnız arslanın varlığı kalmıştır, ceylânın varlığı yok olmuş-gitmiştir.

*

- Sevilen herşey güzeldir; fakat aksine her güzel olanın sevimli olması gerekmez. Güzellik, sevimliliğin bir parçasıdır; sevimli olmaktır temel olan. Sevimlilik oldu mu, elbette güzellik de olur: birşeyin parçası, tümünden ayrılamaz; onunla beraberdir, birdir. Mecnûn'un zamanında Leylâ'dan daha güzel olanlar vardı; fakat Mecnûn'a, Leylâ'dan daha

güzel olanlar var, onları getirelim dediler. Dedi ki: Leylâ'nın şeklini sevmiyorum ki ben; Leylâ bir şekil değil; Elimde bir kadehe benzer Leylâ. Ben o kadehle şarap içerim. Şu halde ben, içip durduğum o şaraba âşığım. Siz kadehi görüyorsunuz, şaraptan haberiniz bile yok. Bana altınlarla bezenmiş, mücevherlerle süslenmiş kadeh sunsalar, fakat içinde sirke olsa, yahut şaraptan başka birşey bulunsa ne işim var o kadehle benim? İçinde şarap olan eski kırık bir kabak o kadehten, hattâ o kadeh gizi yüzlerce kadehten daha iyidir bence; fakat şarabı kadehten ayırdedebilmek için bir aşk, bir şevk gerek. Hani aç, on gün birşey yememiş biriyle günde beş kere yemek yemiş bir tok... İkisi de ekmeğe bakar amma tok, ekmeğin şeklini görür; açsa ekmeği değil, canı görür; can görünür ona ekmek. Çünkü ekmek kadehe benzer, tadıysa içindeki şaraptır sanki; o şarap ancak iştah, özleyiş gözüyle görülebilir. Şimdi iştahlan, özle de şekli görme, varlık âleminde, her yerde sevgiliyi gör. Şu halkın şekli, kadehlere benzer; şu bilgiler, hünerler, sanatlar da kadehteki nakışlardır. Görmez misin, kadeh kırıldı mı, o nakışlar kalmaz. Şu halde iş, kalıp kadehlerindeki şarapta, o şarabı içen ve gören kişide. "Kalanlar, iyi şeylerdir." Soru soranın sorucu alabilmesi için önceden iki şeyi düşünmesi gerek. Birisi şu: Soracağım, soracağım amma ne soracağım, yanılıyor muyum, soracağım şeyden başka birşey var mı? İkincisi de şu: Düşünmeli ki benim bilmediğim bundan daha iyi, daha yüce bir soru, bir hikmet var mı? Artık anladık, bildik ya; "Soru, bilginin yarısıdır." Bu yüzdendir ki herkes, birisine yüz tutmuştur. Fakat herkesin dilediği Tanrıdır; o umuyla ömrünü harcar-gider. Yalnız bu arada doğruyu bulan, yüzünde padişahın çevgeninin izi olan kimdir, bunu ayırdedip bilecek biri gerek ki Tanrı birdir desin, Tanrıyı bir bilsin. Suya dalıp boğulan, o kişidir ki su, istediği gibi

oynar onunla, o suyla oynayamaz. Yüzen de, boğulan da, ikisi de sudadır amma bunu su götürür, su taşır; yüzense kendi gücüyle, kendi dileğiyle yüzer. Boğulanın her oynayışı, her işi, her sözü, sudandır, kendinden değil. O arada, bir bahanedir. Hani duvardan bir ses duyarsın ya; bilirsin ki duvardan gelmiyor o ses, duvarı söyleten biri var. Erenler de böyledir işte... Ölmeden önce ölmüştür onlar; kapı duvar kesilmişlerdir; onlarda kıl kadar bir varlık bile kalmamıştır. Tanrı gücünün- Tanrı kuvvetinin elinde bir kalkana benzerler. Kalkanın oynayışı, kendiliğinden değildir. "Ben Tanrıyım" demenin anlamı da budur işte. Kalkan der ki: Ben arada yokum, oynayışım, Tanrı elinin oynayışından. Bu kalkanı Hak görün, Hakla pençeleşmeye kalkışmayın. Çünkü böylesine bir kalkanı yaralamaya kalkışanlar, gerçekte Tanrıyla savaşa girişmişler, Tanrıya saldırmışlardır. Âdem'in zamanından şimdiyedek başlarına neler gelmiştir bu çeşit kişilerin, duy da anla. Firavun, Şeddâd, Nemrûd, Âd kavmi, Lût kavmi, Semûd kavmi gibi... Sonları da yok hani. Öylesine kalkan, kıyâmetedek var, zamandan zamana ulanır-gider. Kimisi peygamberler şeklinde görünür, kimisi erenler şeklinde; böylece de iyileri kötülerden ayırdederler, düşmanları dostlardan ayırırlar. Şu halde her eren, Tanrının kesin delilidir halka; halkın mertebesi, makamı, ona olan ilgisi kadardır. Ona düşmanlıkta bulunursa Tanrıya düşmanlık etmiş olurlar. Dostluk etmeye çalışırlarsa Tanrıya dostluk ederler. "Onu gören beni görür, ona kasteden bana kasteder." Tanrı kulları, Tanrı hareminin mahremleridir. Hadımlar gibi hani; Tanrı, varlık, istek, hıyânet damarlarını tâ kökünden koparıp kesmiş, onları tertemiz bir hale getirmiştir; böylece de bütün dünya onlara hizmetçi olmuştur. Onlar, öylesine sırlara mahrem olmuşlardır ki

"Tertemiz olanlardan başkaları dokunamaz onlara, anlayamaz onları."

*

-«Dünya, uyuyanın gördüğü rüyâya benzer.» Birisi rüyâda bir şey yer ya, dünya ve dünyada nîmetler elde etmek, tıpkı buna benzer. Şu halde dünya hâcetlerinden, bir şey dilemek de birisinin rüyâda bir şey istemesidir sanki. Ona verirler; fakat uykunun sonu uyanmaktır: rüyâda yediği şeyden hiçbir fayda yoktur ona. Tut ki rüyâda bir şey istemiş de vermişler ona. «Nimet, nasip ne kadarsa o kadardır.»

*

-Düşmanlık dünyası, dostluk dünyasına göre dardır; çünkü düşmanlık dünyasından kaçarlar da dostluk dünyasına ulaşırlar. Dostluk dünyası da dostluk dünyasını, düşmanlık dünyasını var eden dünyaya göre dardır. Dostluk, düşmanlık, küfür, îman, ikiliğe sebep olur. O âlemse küfrün de ötesindedir, îmanın da...Dostluğun da ötesindedir, düşmanlığın da. Dostluk, ikiliğe sebep oluyor ya, bir âlem var ki orda ikilik yok; tüm birlik o âlem. İnsan oraya vardı mı, dostluktan da çıkar, düşmanlıktan da. Oraya ikilik sığmaz çünkü. İnsan oraya varır da ikilikten çıkar ya; önceden bulunduğu ikilik âlemi, yâni aşk âlemi, dostluk âlemi, şimdi göçtüğü bu âleme göre aşağıdır; bu yüzden o âlemi istemez artık; o âleme düşman kesilir. Hani Mansûr, Tanrıya aşkı son haddine varınca kendine düşman kesildi, kendini yok etti-gitti. Ben Tanrıyım dedi; yâni ben yok oldum. Tanrı kaldı ancak. Bu söz, gönül alçaklığının son derecesidir, kulluğun sonudur. Yâni o vardır ancak. Dâvâya kalkışmak, ululanmak, ona derler ki sen Tanrısın, ben kulum dersin de kendi varlığını da ortaya korsun; bu ikiliktir. Odur Tanrı dersen gene ikilik çıkar bu sözden; çünkü

ben olmadıkça o'nun olmasına imkân yoktur. Şu halde ben Tanrıyım sözünü Tanrı söyledi; çünkü ondan başka bir varlık kalmamıştı; Mansûr yok olmuştu; o söz, Tanrının sözüydü. Hayal âlemi de düşünceler, duyulan şeyler âlemine karşı daha geniştir. Çünkü bütün düşünülen şeyler, hayalden doğar. Fakat hayal âlemi de hayalin kendisinden var olduğu âleme göre dardır. Sözle bu kadar anlaşılır; yoksa anlamın gerçekliğini sözde anlatmaya imkân yoktur; sözle anlaşılmaz o.

*

-Tanrı, ne hazırdır, ne gaaip; ikisini de yaratandır o; yâni hazır oluşu da o yaratmıştır, gaaip oluşu da.Öyleyse ikisinden de ayrıdır o. Çünkü hazır olsa kayboluşun bulunmaması gerekir; kayboluş, bulunmayış varsa bulunuş da var demektir. Çünkü hazır oluş, bulunuş halindedir bulunmayış, kayboluş. Demek ki o ne bulunmayışla vasfedilebilir, ne bulunuşla. Bunlarla vasfedilecek olsa zıddan zıddın doğması, gerekir. Çünkü bulunmayış halinde bulunuşu yaratması gerek; bulunuşsa bulunmayışın zıddı. Bulunmayış da tıpkı bunun gibi. Hâsılı zıddın doğması, Tanrının kendisine bir benzer yaratması caiz değildir. «Ona benzer yok» diyor. Bu mümkün olsaydı üstün olmayanı üstün görmek gerekirdi; aynı zamanda birşeyin, kendini meydana getirmesi gerekirdi. Oysa ki her ikisi de olamaz. Buraya vardın ya, dur artık, aklını yorma; aklın işi yok burada. Deniz kıyısına varan durmak da kalmayıncayadek durur, kalakalır. Bütün sözler, bütün bilgiler, bütün hünerler, bütün zenaatler, bu sözden tat-tuz bulur. Bu söz olmasa hiçbir işte, hiçbir zenaatte tat-tuz kalamaz. Bu, böyledir amma bilmezler; zâti bilmek de şart değildir. Şuna benzer hani; bir adam, mallımülklü bir kadın alır; kadının sürüleri, yılkıları, daha da birçok malı-mülkü vardır. Adam, o koyunları

görürgözetir, atları tımar eder, bahçeleri-bağları sular. Bu hizmetlerle oyalanır amma bu işlerden, o kadının varlığıyla tat alır. Kadın aradan kalksa o işlerin de tadı-tuzu kalmaz, hepsi de ölür-gider; cansız görünür adama. Dünyadaki bütün zenaatler, bütün bilgiler, herşey, ârifin zevk ışığından dirilik bulur, hoşluğa erer, sıcak görünür. Onun zevki olmasa, onun varlığı olmasa bütün bu işlerde ne zevk kalır, ne tat. Hepsi de ölü görünür insana.

*

-Bir kimse, bir kimse hakkında iyi söylerse o hayır, o iyilik, kendisinedir, gerçekte kendisini övüyor demektir. Bu, şuna benzer: Birisi, evinin çevresine güller, fesleğenler eker; evinin bahçesini güllükgülüstanlık yapar. Ne vakit bakarsa gül görür, fesleğen görür, boyuna cennettedir. İnsan, insanların hayrını söylemeyi huy edinirse birisinin hakkında hayırlı sözler söylemeye koyulur; o da onun sevgilisi olur; onu andı mı, sevgilisini anmış olur. Sevgiliyi anış güldür, gül bahçesidir, güzel kokudur, esenliktir. Fakat birisinin kötülüğünü söylerse onun nefretini .kazanır; o adam da onu andı mı, hayâli gözünün önüne geldi mi, yılan, akrep görmüşe, yahut tiken, çöplük görmüşe döner. Madem ki gece-gündüz, güller, gül bahçeleri, İrembagları görebilirsin, elindedir bu; peki, ne diye tikenliklerde, yılanların bulunduğu yerlerde gezerdolaşırsın? Herkesi sev de boyuna güllükte-gülüstalıkta yaşa. Herkesi düşman bilirsen düşmanların hayalleri gelir gözünün önüne; gecegündüz tikenliklerde, yılanların bulunduğu yerlerde gezip dolaşırsın âdeta. Erenler, herkesi severler, iyi görürler ya; bunu başkaları için yapmazlar, kendileri için bu işe girişmişlerdir; kötü, tiksinilen bir hayal görmemek isterler. Madem ki şu dünya da insanları anmaktan, hayallerini görmekten kaçınmaya imkân yok; nefret edilen bir kötülük,

yollarını kesmesin diye anış-larının da, hatırlayışlarının da hep sevimli, hep güzel olmasına çalışırlar. Demek ki halka ne yapıyorsan, halkı nasıl hayırla, şerle anıyorsan hepsi de dönüp sana geliyor. Ulu Tanrı bunun için «Kim bir iyilik ederse kendisinedir o; kim kötülük ederse gene kendisinedir o » buyurur; «Zerre ağırlığınca hay-reden hayrını görür; zerre ağırlığınca şer eden şerrini görür» buyurur.

*

-İnsana her gün beş-altı kere isteksizlik, zahmet, gelir-çatar. İnsanın elinde değildir ki bunu gidersin. Kesin olarak insandan değildir, bir başkasın-dandır bu. İnsan, onun buyruğu altındadır. O başkası, insanı görür gözetir. Çünkü kötü bir iş işledikten sonra insana bir sıkıntı vermede. Görüp gözeten olmasaydı nasıl olur da o kötü işe uygun bir sıkıntı verirdi insana? Bütün bu isteksizliğe, can sıkıntısına karşılık gene de insanın içi, ben böyle bir kişinin buyruğu altındayım demez. «Tanrı insanı, kendi sureti üzerine yarattı.» Tanrı, kulluk sıfatının zıddı olan Tanrılık sıfatını eğreti olarak vermiştir insana. Başına bunca vurur da insan gene baş çekmeden vazgeçmez, o sıkıntıları, o eline geçmeyen şeyleri çabucak unutur-gider. Fakat fayda vermez bu unutuş insana; o eğreti sıfatı ona mülk etmedikçe silleden kurtulamaz insan.

Mesnevi'den Seçmeler

-Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor: Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın... herkes ağlayıp inledi. Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiyak derdini açayım. Aslında uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.

*

-Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de. Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı. Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok. Ten candan, can da tenden gizli kapaklı değildir, lâkin canı görmek için kimseye izin yok. Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun!

*

-Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coskunluğudur ki şarabın içine düşmüştür. Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşıdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı. Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü? Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir. Bu aklın mahremi akılsızdan baskası degildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.

*

-Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanlışlarla yoldaş oldu. Günler geçtiyse, geçip gitsin; korkumuz yok. Ey temizlikte naziri olmayan, hemen sen kal! Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı. Ham, pişkinin halinden anlamaz, öyle ise söz kısa kesilmelidir vesselâm.

*

-Aynı dili konuşma, hısımlık ve bağlılıktır. İnsan yabancılarla kalırsa mahpusa benzer. Nice Hindli, nice Türk vardır ki dildeştirler. Nice iki Türk de vardır ki birbirlerine yabancı gibidirler. Şu halde mahremlik dili, bambaska bir dildir. Gönül birligi dil birliginden daha iyidir. Gönülden sözsüz, işaretsiz, yazısız yüz binlerce tercüman zuhur

eder. Kuşların hepsi, bütün sırlarını, hünerlerine, bilgi ve işlerine ait şeyleri.

*

-Allah, insana âkıbetine göre bir ad koyar. Halkın taktıgı ödünç ada göre değil! Âdem'in gözü Allah'nın pâk nuru ile gördüğünden adların hakikati ve içyüzü ona ayan oldu. Melekler onda Hak nurunu görüce hepsi, ona yüzüstü secdeye vardılar. Adını andıgım şu Âdem'i kıyamete kadar öğsem, vasıflarını saysam yine öğmekten âcizim! Âdem bunların hepsini bildi. Fakat kaza gelince nehyi bilme yüzünden hataya düştü.

*

-Kör değilsen bu körlüğü kendinden bil. Kendine kötü de, başkasına deme! Eğer mümin, Allah nuruyla bakmamış olaydı; gaip mümine bütün çıplaklığıyla nasıl görünürdü? Fakat sen Allah nuruyla değil, Allah ateşiyle baktığından kötülükte kaldın, iyilikten gafil oldun; İyiligi kötülükten ayırt edemedin, kötülükten de gafil oldun, iyilikten de. Ey gama, kedere dalmış adam! Azar azar ateşe nur serp ki ateşin nura dönsün. Ya Rabbi, sen de o tertemiz suyu serp de âlemin şu atesi tamamıyla nur olsun.

*

- İnsan gözden ibarettir. Geri kalanı bir deridir. Göz de, dostu gören göze derler. İnsan, dostu görmeyince kör olsun, daha iyi. Böyle adam Süleyman bile olsa, karınca ondan yeğdir. "

*

- Kargalar, güz mevsimi otağlarını kurdular mı, bülbüller gizlenir ve susarlar.Çünkü gül bahçesi olmayınca, bülbül sükût eder. Günesin kayboluşu, uyanıklığı öldürür. Ey güneş ! Sen yeraltını aydınlatmak üzere bu gül bahçesini terk

ediyorsun. Fakat marifet güneşi, bir yerden bir yere gitmez, o güneş dolunmaz. Onun tanyeri akıl ve candan başka bir yer değildir. Hele işi gücü ; gündüz olsun gece olsun, âlemi aydınlatmak olan o cihanın kemal güneşi hiç kaybolmaz.

*

- Eğer körsen köre teklif yoktur. Değilsen yürü, var; sabır kurtuluşun anahtarıdır. Sabır ilâcı, gözlerin perdesini de yakar, göğüsleri gönülleri de yarıp açar. Gönül aynası saf ve pak bir hale gelince sudan, topraktan hariç suretler görürsün. Nakşı da müşahede edersin, nakkası da. Devlet yaygısını da, onu döşeyeni de. Sevgilimin hayali bana Halil gibidir. Sureti put ama manası putları kırmakta.

*

- Demirden yapılma ayna suretler içindir. Can yüzünün aynasıysa çok pahalı, çok değerlidir. Can aynası ancak sevgilinin yüzüdür. O sevgilinin yüzü ki, o diyardan. Dedim ki: Ey gönül sen küllî bir ayna ara. Denize git, ırmaktan iş bitmez! Kul, bu istek yüzünden civarına geldi. Meryem'i hurma fidanına derdi çekti. Gönlüm, gözünü görünce o görmemiş göz yok oldu; gönlüm gözün ta kendisi kesildi.

*

- Koku satanların tablalarına bak.Her cinsi, kendi cinsinin yanına korlar. Cinsleri, kendi cinsleriyle karıştırır, bu uygunluktan bir güzellik, bir süs meydana getirirler. Fakat mercimek,şeker arasına karışırsa onları birer, birer ayırırlar. Tablalar kırıldı,canlar döküldü de iyiyi, kötüyü birbirine karıştırdılar. Allah, bu taneleri ayırıp tabağa koysunlar diye kitaplar verdi, peygamberler gönderdi.

*RESİMLER**

* Resimler: Şahabettin UZLUK 1957 İş Bankası Yayınları ‘’Mevlevilikte Resim-Resimde Mevlevilik” Kitabından alıntıdır.

154 — Neyzenbaşı. (Üstad Ali Rıza beyin karakalem eseri. Üsküdar Mevlevihanesi Neyzenbaşı, 1312/1896 yılı yazılı. Özel kolleksionumuzda).

153 — Mevlevi şeyhi (ayni eserden, ayni ressamın eseri. Şeyhin kim olduğunu bilemedik).

151 — Semağ (De Paris à Constantinople adlı eserdeki bir resimdir).

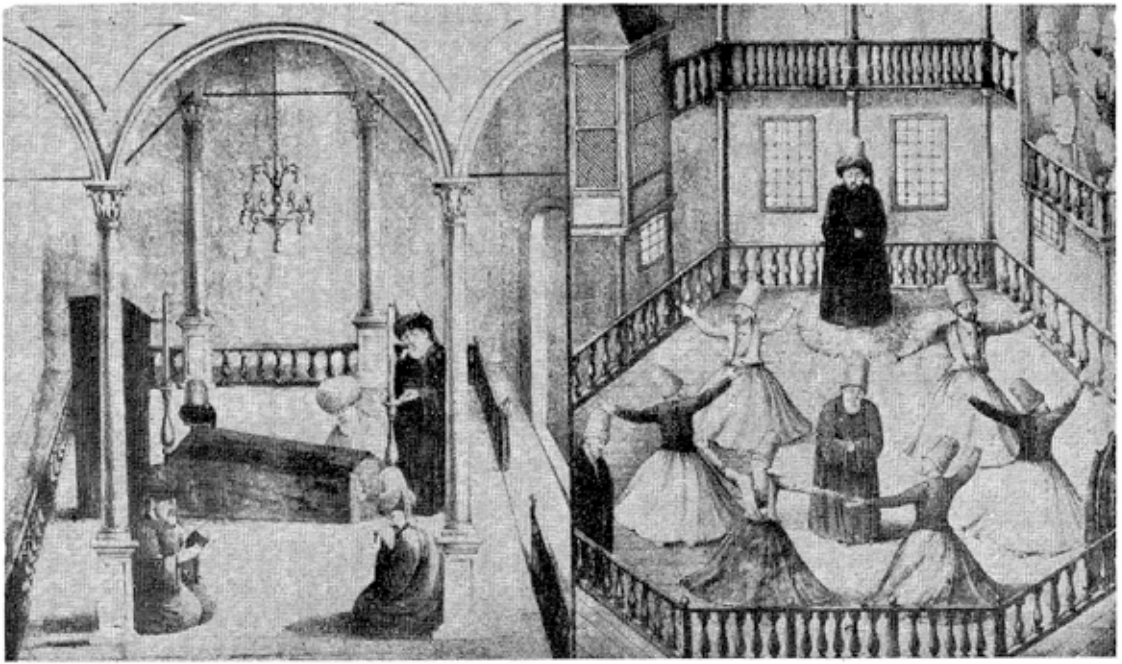

150 — Mevlevihanede Semağ (adı bilinmeyen, fakat Türk olduğuna ihtimal verdiğimiz bir ressam tarafından yapılmıştır).

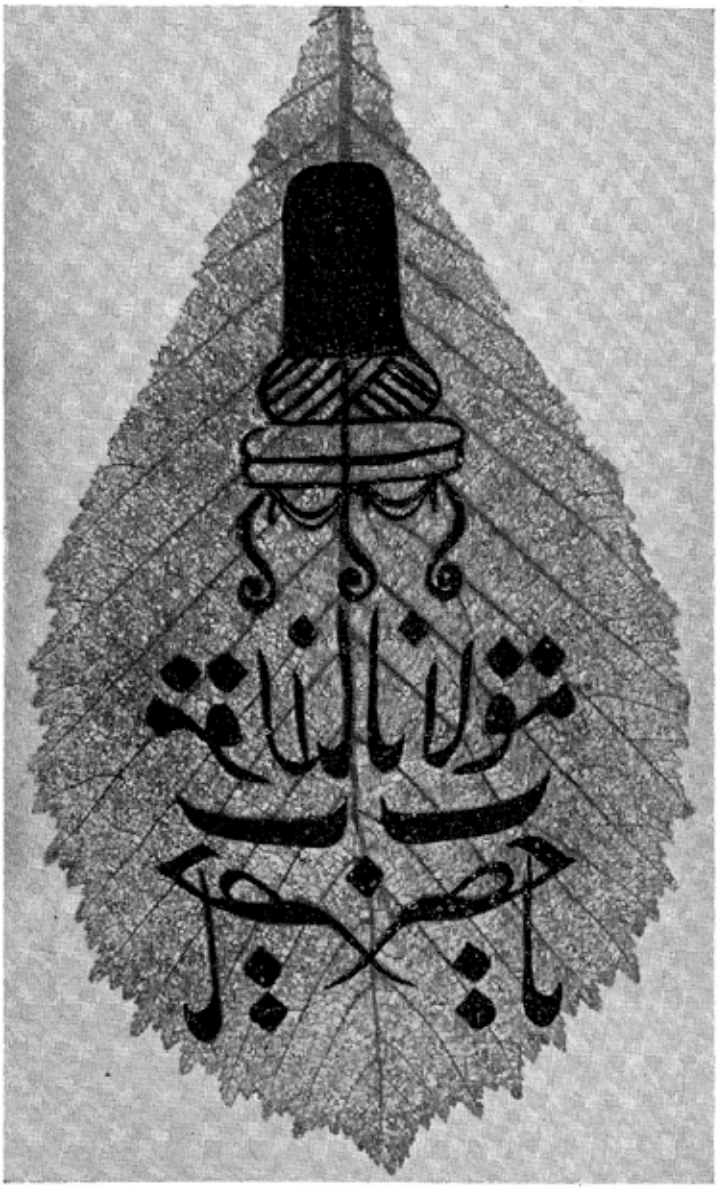

149 — Çınar yaprağı üstüne altınla yazılmış ismi-pîr

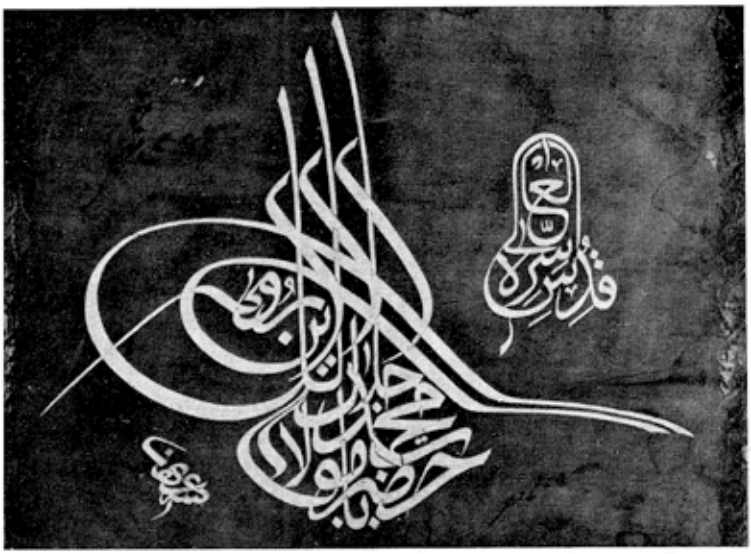

141 — Tura, Yâ Hazret-i Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Kuddise sırreh-ül âlî

102 — Mevlâna ile Şems-i Tebrizi (İran Müzesinde deri üstüne yapılmış minyatürden)

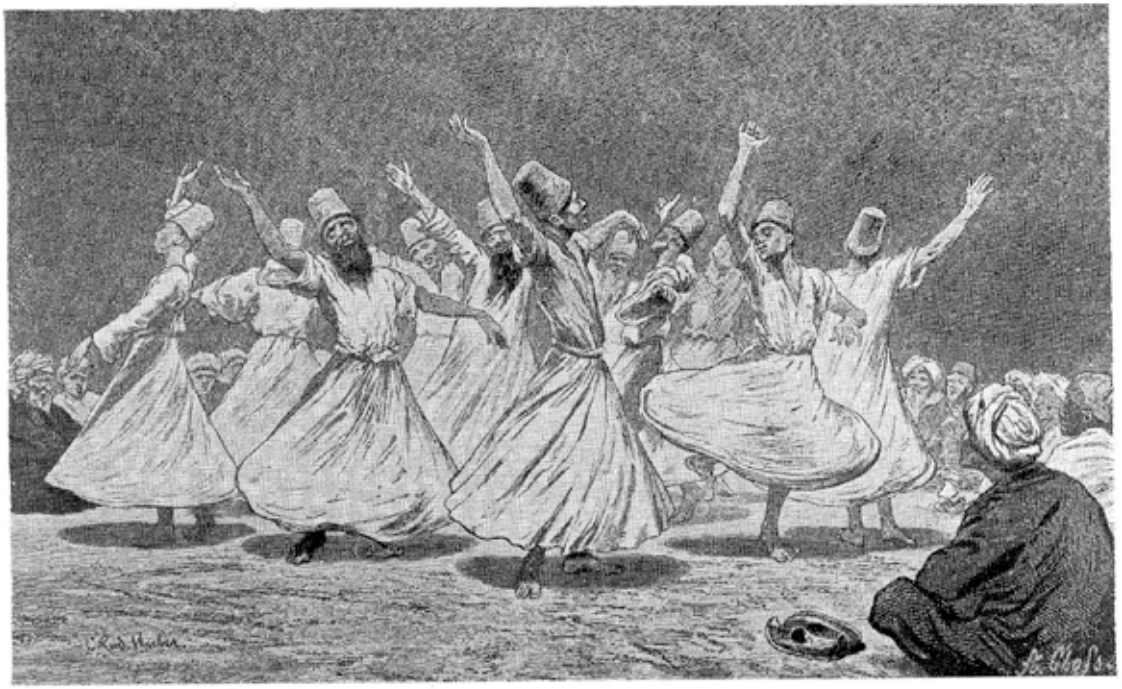

137 — Semağ, Kahire Mevlevihasinde (Hubert)

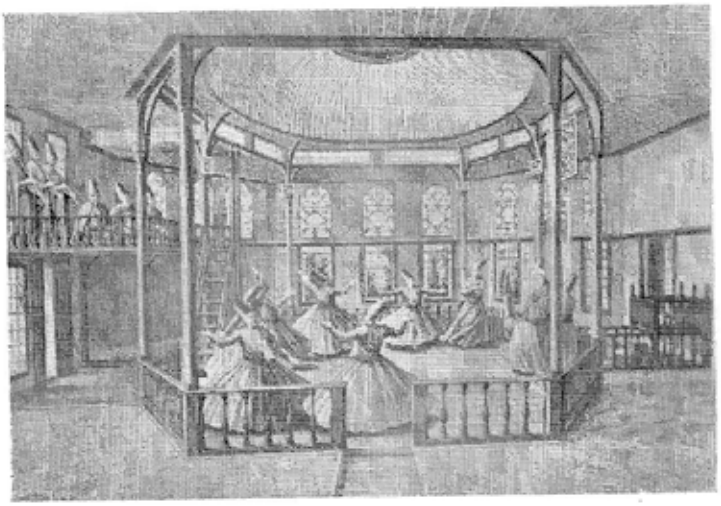

135 — Kulekapıda âyin (Ressamı meçhul)

136 — Kulekapıda âyin (Ressamı meçhul)

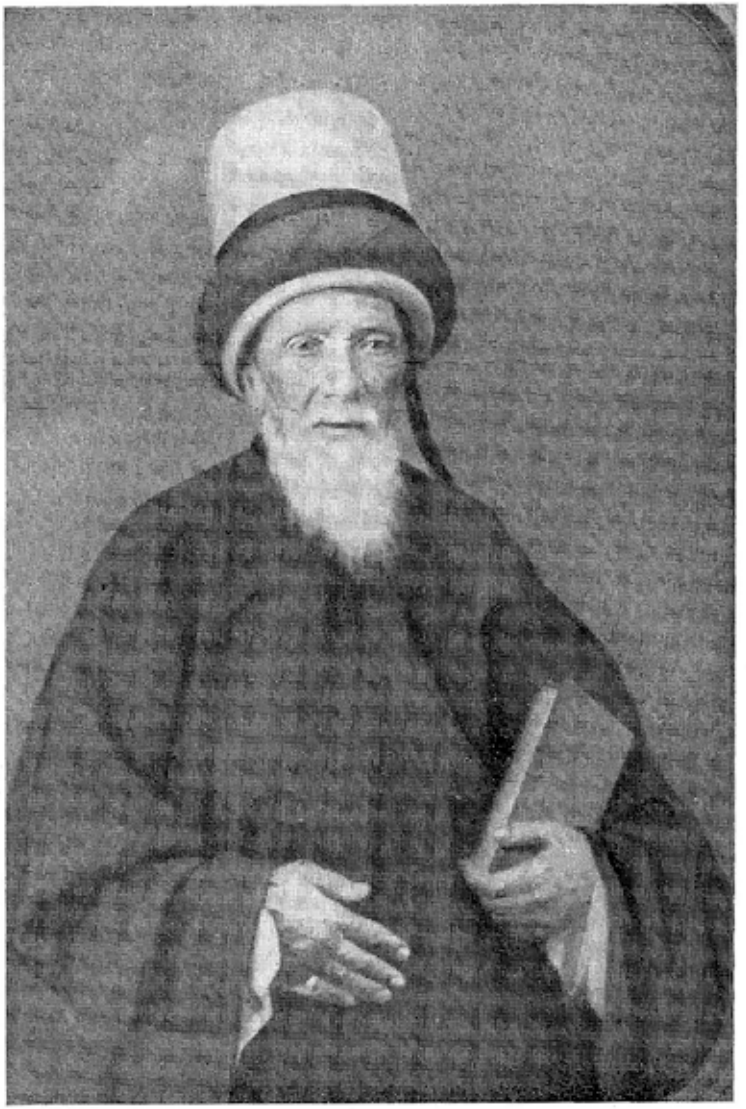

126 — Kulekapı Şeyhi Kudretullah Efendinin Tamburini tarafından yapılmış portresi. Halet Efendi Küttüphanesi, Süleymaniye

123 — Neyzen. (Brindesi, 1860)

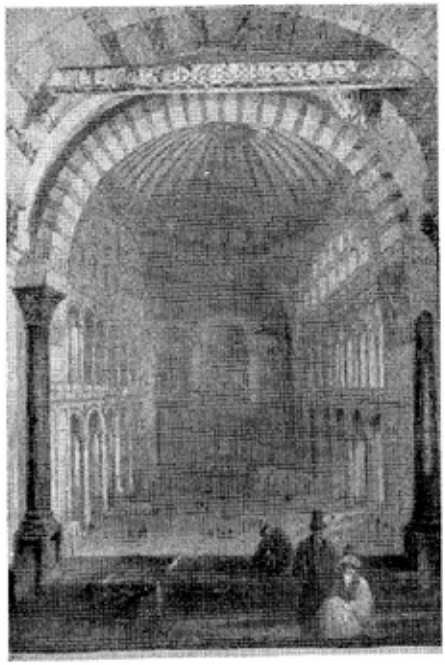

121 — Ayasofya'da mevleviler. (Bartlett-Miss Pardoe)

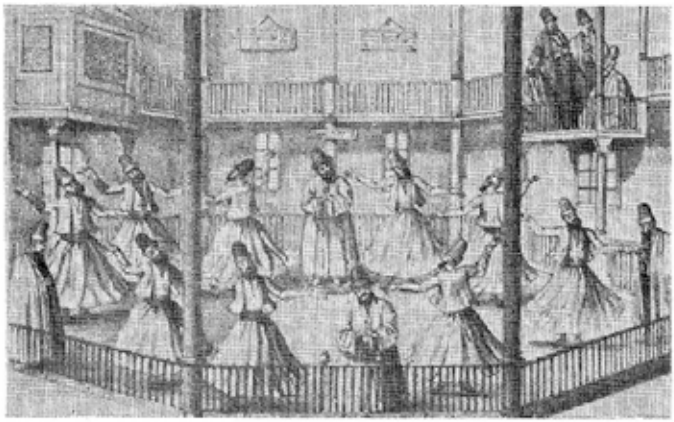

122 — Kulekapı Mevlevihanesinde âyin

119 — Mevlevî şeyhi. (İngilizce Türk Kostümü Kitabından, 1803)

120 — Semağ. (Preziosi, 1857)

114 — Semağ. Van Mour'dan

112 — Mevlevî şeyhi. Hilair'den

113 — Semağ eden derviş. Van Mour'dan

109 — Şeyh ve dervişler. Tournefort'dan

110 — Semağ eden derviş. Hilair'den

107 — Husameddin Çelebi (Fruzan Selçuk kolleksionunda)

106 — Mevlâna (Fruzan Selçuk kolleksionunda)

99 — Mevlâna

96 — Mevlâna

97 — Şemsi Tebrizî

94 — Mevlâna semağ ederken Zerkûb'un tapu kılması

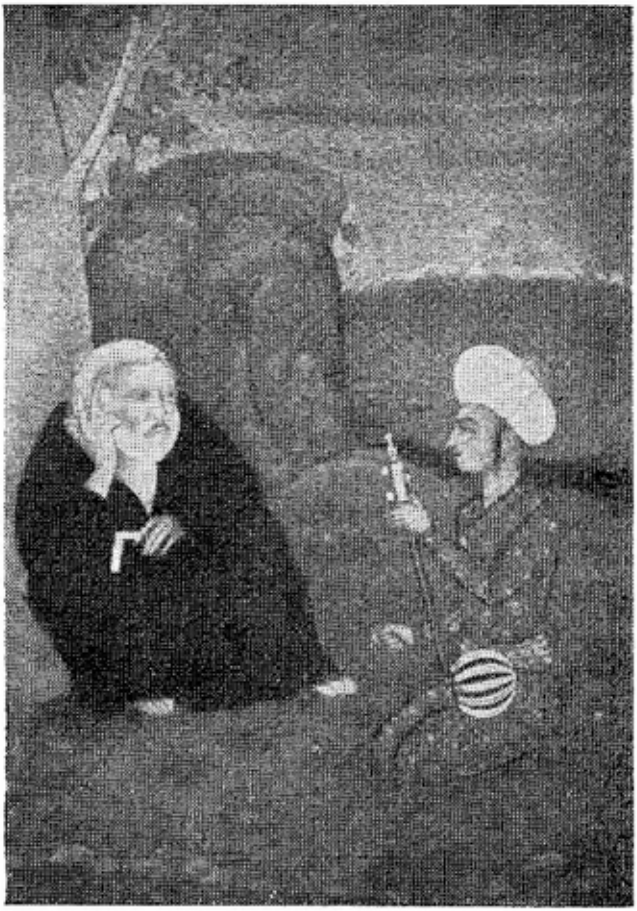

95 — Mevlâna oğlu Sultan Veled'in rababını dinlerken

93 — Mevlâna ve Şems

92 — Rembrandt'a göre Mevlâna

89 — Şems, Mevlânanın kitaplarını havuza atarken

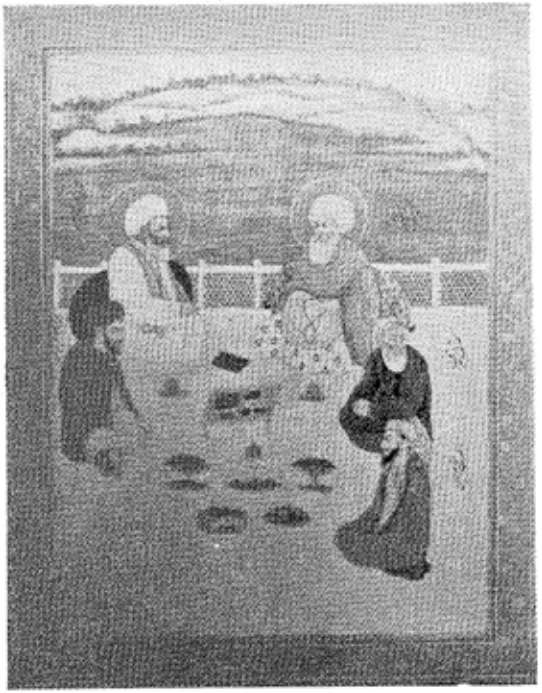

90 — Mevlâna ve dostları

88 — Mevlâna, Salâhaddin-i Zerkûb-i konevî'nin Kuyumcu dükkânı önünde

78 — Mevlevî dervişi

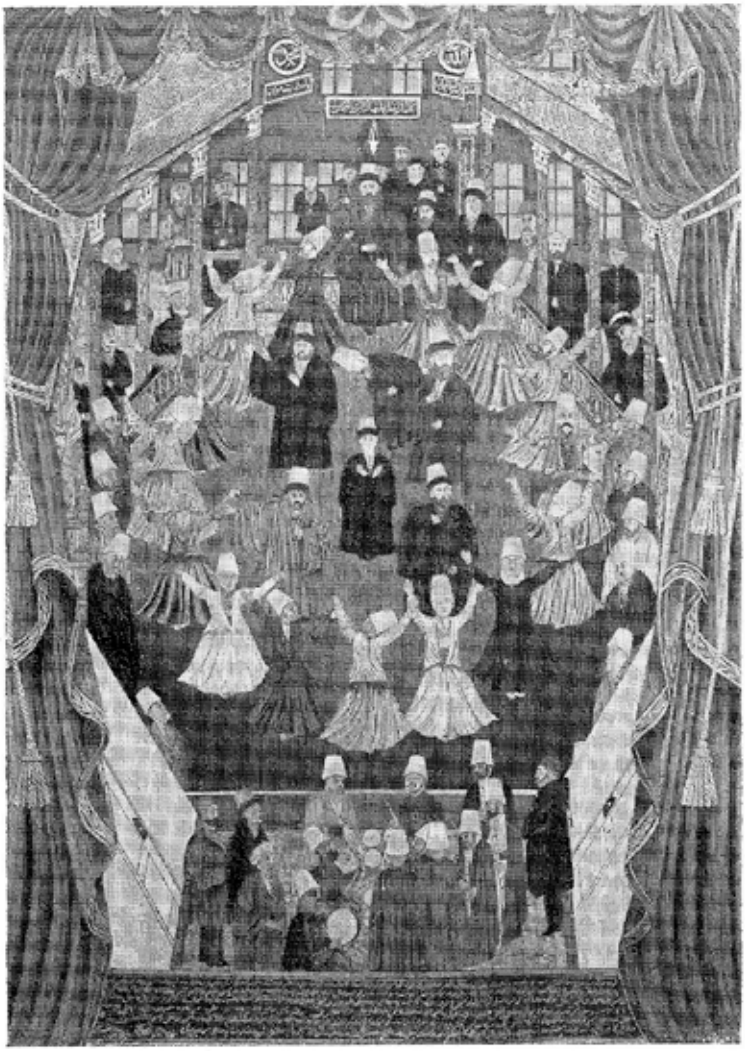

77 — Galata Mevlevihanesinde semağ, Vesim Paşa'nın

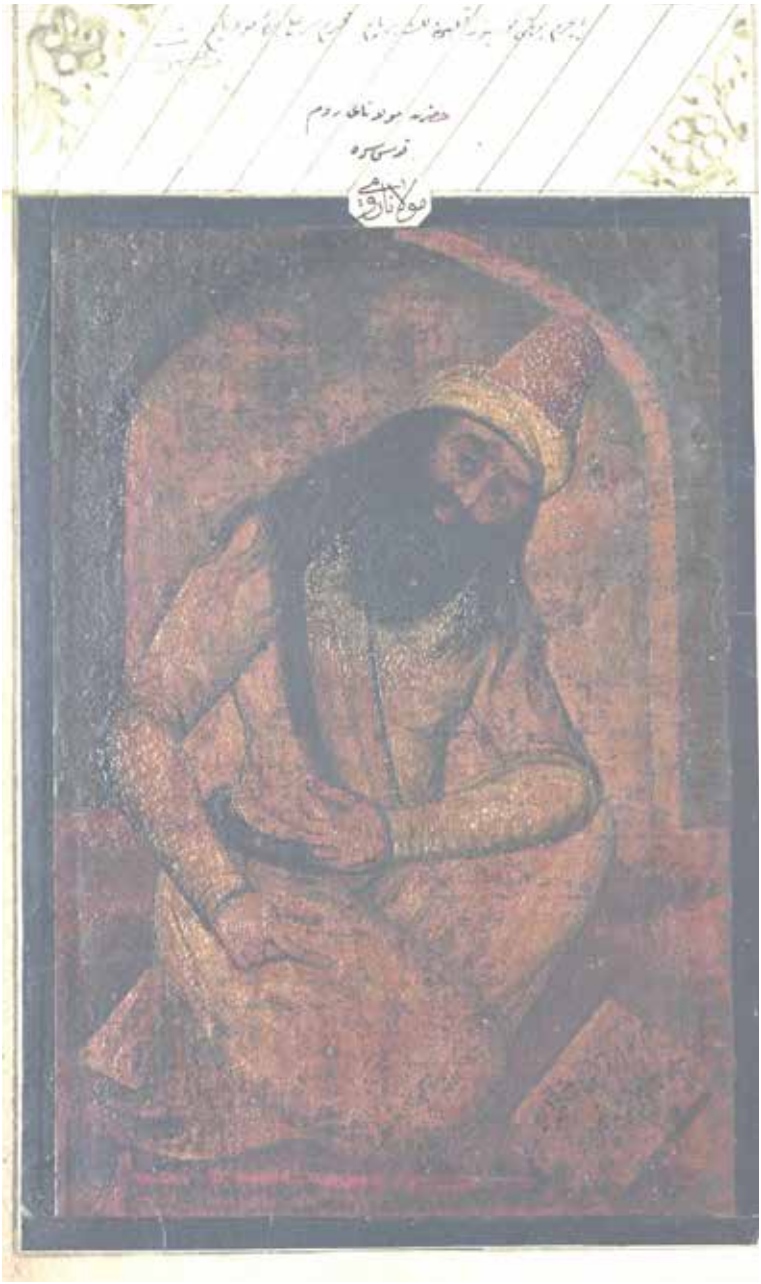
حضرت مولانا رومی
قونیه

شهید تبریزی